

Dr. Constantin Moșincat

**IRESENTA MAGHIARĂ
LA GRANIȚA DE VEST A ROMÂNIEI
(1920-1940)**

Editura

TIPO MC

ORADEA, 2009

ISBN 978-973-88873-0-5

MOTTO:

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MOȘINCAT, CONSTANTIN

IREĐENTA MAGHIARĂ LA GRANIȚA DE VEST
A ROMÂNIEI (1920-1940)/ **Dr.** Constantin Moșincat–

Oradea:

Tipo MC, 2009

Bibliog.

ISBN 978-973-88873-0-5

Lucrare apărută cu sprijinul financiar parțial al
Primăriei Oradea

CUVĂNT LA MURITOR

Nu puține sunt evenimentele și lucrurile despre care se vorbește mereu și mult, fără a fi îndeajuns de bine cunoscute. Așa se întâmplă și în momente ale conversației curente, în discursul politic sau chiar și în cel științific referitor la teme istorice sensibile. Frecvența și intensitatea discursului sunt proporționale cu interesul stârnit de un fapt sau altul. Focalizarea atenției asupra lui determină formarea unei imagini unilaterale, câteodată distorsionate de inflamația spiritelor, dar implantându-se astfel în conștiința publică. Uneori faptul poate fi o eroare și poate avea consecințe de-a dreptul nocive, de natură să afecteze întreaga colectivitate, altele doar regretabile.

De ce este necesar să se știe că Tratatul de la Trianon a fost un act juridic foarte complex, care a reglementat mult mai multe lucruri decât problema frontierelor dintre Ungaria și țările vecine cu ea. De ce este necesară cunoașterea acțiunilor iredentei maghiare dintre cele două războaie mondiale? Răspunsul nostru se reazemă pe trecutul istoric cât și pe actualitatea socială și realitatea politică din România democratică de astăzi. Din această perspectivă tema supusă atenției publice prezintă o foarte mare importanță. Formele și intensitățile de manifestare a adversităților ungurești și pretențiile teritoriale sau de autonomie a Transilvaniei, duse până la separație, a preocupat guvernele și grupările politice oficiale și organizațiile neguvernamentale și para-militare ungurești de la Trianon¹ încoace.

Analiza fenomenelor trecute și reflectarea lor în actualitate intră în sfera de observație științifică a istoricului care are datoria să informeze corect și complet opinia publică, mai ales despre evenimente de primă însemnătate. Iată de ce considerăm de actualitate și de necesitate o

---

¹ **Tratatul de la Trianon** a fost semnat la data de 4 iunie 1920 între Puterile Aliate - 16 state (inclusiv România) învingătoare în primul război mondial și Ungaria, în calitate de stat succesori al Imperiului Austro-Ungar, stat învins. Partea a doua (articolele 27-35) definește frontierele Ungariei cu statele vecine. În principiu, acestea sunt actualele frontiere ale Ungariei. Frontiera româno-ungară este descrisă în secțiunea a doua a articolului 27 (traseul actualei frontiere între România și Ungaria).

argumentare științifică, relativ obiectivă, a unui fenomen atât de disputat cum a fost diferendul având ca punct de plecare tratatul de la Trianon.

Trianonul a reprezentat practic un tratat de pace între Ungaria și restul lumii. Este adevărat că el reglementa și un contencios dintre Ungaria și România, dar ocupa un loc restrâns în ansamblul tratatului, deși, desigur, nu lipsit de importanță. Vom exemplifica prezentarea tratatului printr-o privire, fie și numai rezumativă, asupra conținutului său, cu scopul de a pune în lumină și partea nevăzută, pentru o corectă cunoaștere din punct de vedere științific.

În cele 164 de pagini ale tratatului toată chestiunea **graniței ungaro-române** ocupa cam o coloana de text, pe o singură pagină. Manevra Ungariei s-a conturat inclusiv prin numirea unor delegați nesemnificativi² - un ministru al Muncii și al Prevederilor Sociale și un funcționar din Ministerul de Externe, cu rang de ambasador, în timp ce semnatarii din toate statele erau plenipotențieri. În partea a treia intitulată **Clauze politice europene**, în articolele 45-47, era înscrisă obligația României de a insera în legislația sa dispoziții pentru protejarea intereselor locuitorilor de alta rasă, limbă, religie, din teritoriile care cunoscuseră transferul de suveranitate în favoarea statului român. Pe lângă garanțiile de drepturi pentru minoritățile de orice fel, tratatul mai cuprinsese și prevederi referitoare la așa-ziii "optanți" (locuitori care, după 1918, se strămutaseră în Ungaria, pentru care se pretindea recunoașterea drepturilor lor de proprietate în teritoriile care trecuseră sub suveranitatea altui stat). Peste câțiva ani ele vor prilejui, în fața Societății Națiunilor și a Curții de Justiție de la Haga, o celebră dispută între România și Ungaria, în cursul căreia și-a ilustrat marele talent oratoric, diplomatic și juridic Nicolae Titulescu, față în față cu experiența și prestanța bătrânului conte Apponyi.

Disputa a fost complicată de faptul că, între timp, România aplicase legea de reformă agrară, pe care „optanții”, în baza tratatului de la Trianon, sprijinite fiindu-le interesele de către statul maghiar, au socotit că o pot contesta, în ceea ce îi privea. Articolele 177-178 aveau să creeze numeroase litigii de detaliu. Ele vizau restituirea reciprocă - între Ungaria și statele în favoarea cărora avuseseră loc transferuri de teritorii, foste sub suveranitatea statului austro-ungar până la 1918 - a arhivelor curente pe ultimii 20 de ani (deci de la 1900) și a arhivelor istorice privind teritoriile respective. A fost o chestiune extrem de greu de soluționat, fiindcă arhivele

---

² Desemnarea unor personaje fără un rol cheie în politica ungară s-a făcut cu scopul, ca ulterior, să nu recunoască reprezentativitatea lor.

aveau multe fonduri și documente ce prezentau interferențe inexplicabile de conținut între teritoriile devenite limitrofe în termenii Tratatului de la Trianon.

Frontiera dintre România și Ungaria, schițată în articolul 27 al tratatului, a fost trasată pe teren de o comisie mixtă, ale cărei lucrări au fost consemnate în 126 foi de hartă la scara 1:5.000, într-o hartă globală la scara 1:375.000 și o descriere a frontierei și a lucrărilor întreprinse de comisie, cuprinzând o introducere și 10 fascicule, în 1327 de pagini.

Moralmente și în fapt - Tratatul de la Trianon - reprezintă, indiscutabil, o realitate internațională și în prezent. Din punct de vedere strict juridic însă, răspunsul la dispută nu e ușor de dat, dintr-o dată. Tratatul n-a fost niciodată denunțat formal și oficial, potrivit practicilor internaționale. Multe dintre prevederile sale s-au stins prin însăși executarea lor, ori prin depășirea termenului lor de validitate. Clauzele cele mai importante - cele teritoriale și militare - au fost modificate, deci parțial anulate, prin acțiunile guvernelor maghiare din 1939-1941, sprijinite de Germania și Italia. **Tratatul de pace de la Paris**, semnat de Ungaria după al doilea război mondial, la 10 februarie 1947, **a restabilit clauzele teritoriale ale Tratatului de la Trianon, reconfirmându-le prin consens internațional.**

Alimentată de înțelepciunea reflecției asupra celor petrecute în secolul trecut, că repunerea în discuție a ordinii internaționale de drept - chiar într-o Europă Unită -, fragmentarea ei între răspunderi limitate din punct de vedere juridic, speranța de a menține cu forța un asemenea nou echilibru, sunt naivități ce ar putea duce la consecințe catastrofale, din spiritul concesiv față de autoritatea tratatelor internaționale, precum cele din 1933-1938.

Pentru ilustrarea realităților de după Trianon apelăm la memoria documentelor, redactate de părți neutre, cum a fost de pildă **geograful francez E. de Martonne**, care a întocmit un raport despre situația ungarilor din Transilvania în următorii termeni: "Românii n-au făcut tot ce era posibil pentru a atenua amprenta maghiară lăsată asupra orașelor și asupra administrației. Pe linia Oradea Mare - Satu Mare, am văzut lipite pe vagoane etichete scrise în limba maghiară având antetul CFR, deci imprimare după anexare. Personalul căilor ferate, casieri, hamali, controlori, este încă aproape peste tot de origine maghiară. La fel cel din poște, unde

mi s-a întâmplat să nu mă pot face înțeles nici în franceză, nici în română”³.

În cuprinsul lucrării vom demonstra că văicăreala unguerească, de pe toate meridianele și de pe la toate ușile cancelariilor, avea ca unic scop revizuirea frontierelor stabilite prin Tratatul de pace de la Trianon, folosindu-se pentru atingerea acestui obiectiv de orice mijloc propagandistic, făcându-se lobby cu orice preț. Au promovat femeile sub așternutul avangardei propagandei. Serviciile de informații făceau cunoscut, de pildă, faptul că, femeia Veiman, patroana unei case de toleranță din Oradea, făcea un intens trafic de femei de moravuri ușoare, atât în localurile de noapte din localitate, cât și printre ofițerii și subofițerii de la unitățile militare din lungul frontierei. Un caz similar a fost cercetat administrativ, în ziua de 29 Septembrie 1939, de către Comandantul Legiunii Jandarmi Bihor⁴, care a găsit în comuna Husasău de Tinca și în comuna Tinca mai multe ungueroaice pe la casele subofițerilor și ofițerilor precum și în interiorul cantonamentelor de pe zonă. Acele femei - sub masca prostituției căutau să se infiltreze printre ofițeri și trupă - făceau parte din organizația „Magyar Margyaret” și transmiteau informații în Ungaria asupra pozițiilor trupelor române. Toate acele femei erau foarte devotate cauzei maghiare, fiind pregătite pentru a culege și transmite informații dincolo de frontieră. Printr-o metodă asemenea ungueroaice au falsificat adevărul și în anturajele politice și diplomatice occidentale, numai ca să fie folositoare cauzei și să fie crezuți.

Evenimentele din toamna anului 1940, și mai ales episoade cu privire la jalea care a cuprins țara, înainte și după dezlipirea teritoriilor românești în 1940 – a Basarabiei și Bucovinei, în urma ultimatumului sovietic, din 26 iunie, a unei părți a Transilvaniei, în urma dictatului de la Viena, din 30 august 1940 și a Cadrilaterului, după tratativele de la Craiova, din 7 septembrie 1940 - merită să fie consemnate de istoria apropiată mai cu seamă că atunci, și acolo, s-au consumat importante acte oficiale – decisive pentru destinul neamului.

Oradea Mare, de pildă, care jucase un rol politic foarte important în făurirea României Mari, prin celebra **Declarație de independență**, redactată, la 12 octombrie 1918, în casa dr. Aurel Lazăr, a căzut în teritoriul cedat Ungariei horthyste. Oradea, Cluj, Brașov a fost axa predilectă a propagandei. Municipiul de pe Crișul Repede a fost locul de

---

³ www.rostonline.org/rost/mar-apr2005

⁴ A.M.R., fond 841, dos. 43, f. 875

intersecție a spionilor unguri cu membrii iredentei din zonă și apoi punctual de întâlnire pentru negocieri al militarilor români și unguri pentru ca drama hotărârilor de la Viena să nu fie și mai mult amplificată. Începând cu 1 septembrie 1940, la Oradea și-au început activitatea nou înființata **Comisie mixtă româno-maghiară** de aplicare a arbitrajului de la Viena, iar câteva zile mai târziu o altă comisie, de **inventariere a fortificațiilor rămase** pe teritoriul bihorean, precum și **Comisiile mixte de verificare a atrocităților** comise de trupele ungare și paramilitare de ocupație.

Cercetătorii perioadei sunt de părere că propaganda noastră externă a fost ca inexistentă în perioada interbelică. Curentul mondial de opinie publică, determinant în favoarea ungarilor, a consternat însă pe primii ziariști sosiți în teritoriile Ardealului cedat, fără luptă. Realitatea deformată, în salonul de aur al palatului Belvedere din Viena, pe 30 august 1940, a sfârtecat sufletul românismului la frontiera de vest. **Nu cedați nimic ungarilor**, se spunea în raportul informativ nr. 8, al comandantului Diviziei 20 Infanterie, căci „teritoriul ce-l veți ceda benevol, nu veți mai avea temeiul juridic, în fața Istoriei, de a-l pretinde înapoi”⁵. Eroarea politică săvârșită de consiliul de Coroană și de regele Carol al II-lea a avut consecințe directe, imediate și pe termen lung, de necuprins în statistici, căci traumele morale ale românilor expulzați de autoritățile ungare-horthyste pot fi doar prezumate.

Și pentru că, după al doilea război mondial, spectrul politic regional a conturat un bloc socialist, ungarii autohtonii s-au reorientat: din iredentiști, în frunțași comuniști, iar apoi, după 1989, în campioni ai democrației, fără însă a uita să sublinieze lipsa drepturilor individuale și colective ale maghiarimii din România, din toate timpurile administrației românești. Cât de lipsiți de drepturi au fost și sunt se poate constata din prezența lor pe scena politică, la guvernare și administrarea treburilor țării. În interesul cui? Rapoartele comisiilor parlamentare de cercetare a abuzurilor și a dezordinelor provocate sunt dovezi că spiritul trianonului înfierbântează minți tulburi, agitate, rău voitoare cu un puternic sprijin financiar oficial și semioficial de la centrul din capitala Ungariei.

Opt sesiuni de comunicări științifice, organizate în perioada 1986-2008, pe tema: **Frontiera de vest în istoria contemporană a României**, au suscitât interesul istoricilor din România, evidențiindu-se factorul complex

---

⁵Florica Dobre, Vasilica Manea, Lenuța Nicolescu, *Armata română de la ultimatum la dictat. Anul 1940*, vol. I, București, Editura Europa Nova, 2000, p. 138

ce-l are conceptul de frontieră, în preajma căreia se derulează viața economico-socială, culturală, spirituală a celor care viețuiesc de o parte și alta a liniei de demarcație dintre cele două state **condamnate de istorie la vecinătate**.

Politica Europeană de vecinătate reprezintă însă o nouă abordare a relațiilor dintre membrii Uniunii Europene și cu vecinii săi, abordare ce o depășește pe cea tradițională bazată pe cooperare. Această politică constituie un nou cadru de consolidare a relațiilor de vecinătate și vizează intensificarea cooperării cu statele vecine UE lărgite în vederea creării unei zone de prosperitate și bună vecinătate, a unui „cerc de prieteni” la frontierele Uniunii Europene.

România a salutat definirea unei viziuni coerente a Uniunii asupra vecinilor săi, în martie 2003, când Politică Europeană de Vecinătate a fost lansată prin Comunicarea Comisiei „Wider Europe Neighbourhood – a New Framework for the EU relations with its future neighbours”, pe fondul extinderii Uniunii Europene, în special spre Europa Centrală și de Est și a nevoii de a intensifica relațiile cu viitorii vecini de la noile granițe. Conceptul central a fost cel al unui **cerc de prieteni**, incluzând state din vecinătatea mediteraneană și cea estică și ulterior, din iunie 2004, cele trei state din Caucazul de Sud.

Dacă avem în vedere o asemenea politică, dusă de țările membre ale UE față de vecini, apoi atunci cum poate vreun stat membru al comunității să submineze, din interior, o asemenea politică de prietenie prin zânzanie? Răspunsul vine din trecut și se îndreaptă spre incertitudine. Am apelat la memoria vie a documentelor pentru ca fapte reprobabile, ca cele pe care le rememorăm, să nu se mai întâmple în viitor.

Autorul

IRESENTA MAGHIARĂ. REPERE ISTORICE

Istoricul mișcării iredentiste maghiare se identifică imediat după semnarea tratatului de pace de la Trianon. Ea a fost precedată de o puternică mișcare de împotrivire la dezmembrarea „coroanei Sf. Ștefan”⁶ încă din timpul pregătirii conferinței și s-a identificat prin organul său de propagandă și execuție Liga pentru Apărarea Teritoriului (Terület Védő Liga). Din 16 ianuarie 1920 și până pe 4 iunie 1920, când Ungaria a semnat Tratatul, s-au remarcat următoarele acțiuni: împotrivirea contelui Albert Apponyi de dezmembrare a imperiului și a părților ungurești; editarea ziarului *Pești Hirlap*, din 20 februarie 1920, în patru limbi prin care se protesta împotriva „ciuntirii Ungariei”; intensă activitate diplomatică pe lângă cancelariile străine dusă de influenți politicieni și diplomați ca: Wekerle, Andrassy Gyula, Vlassics, Apponyi, Ekhard Tibor, ș.a.

Cel dintâi semnal al propagandei îl reprezenta ediția specială a cotidianului budapestan care era însoțit de un album cu un material adhoc care dovedea lumii marea nedreptate ce se făcea Ungariei de către marile puteri. Albumul a apărut odată cu ratificarea în noiembrie de către Parlament a Tratatului de la Trianon. *Prima etapă* a mișcării iredentiste s-a caracterizat prin „dibuirea” căilor și acțiunilor propagandistice duse în interior și exteriorul țării, de unde tragem concluzia că încă nu exista un plan unanim acceptat pentru atingerea scopului final. Etapa nu s-a finalizat decât cu ceva scrieri⁷ fără o influență în opinia politică a țărilor cu un rol hotărâtor în soluționarea problemelor europene.

---

⁶ Arhivele Militare Române (în continuare: A.M.R.), *fond 5417*, dos. 809, p.1

⁷ Dintre scrieri amintim: Jean Desthieux, *Nu-i încă pace! Mica Antantă*, 1923; Charles Tyssyre, *Une erreure diplomatique și Ungaria Ciuntită*, lucrări care susțineau teza suferinței maghiare.

Declarațiile politice ale unor personalități engleze, americane și italiene au rămas izolate. Reținem din declarația lordului Budwin că „pacea s-a întrerupt prin semnarea tratatului de la Versailles”, sau cea a lordului Asquit care pretindea ca pacea „nu-i opera unor bărbați de stat”⁸. Cercul revizionist ungheresc sprijinindu-se totuși pe asemenea puncte de vedere au intensificat campania de „documentare” a opiniei publice cu cărți, albume, broșuri, hărți, cărți poștale ilustrate. Suficiente mijloace pentru a se crea concepția că revizuirea nu se poate face decât pe calea armelor sau prin atragerea puterilor decizionale de parte lor. Înființarea au avut senzația că exaltarea sentimentului patriotic de „redeșteptarea ungherilor” ar fi suficient pentru formațiunile para-militare. Dar au fost obligați să le desființeze la solicitarea marilor puteri. Atunci s-a trecut la revizuirea pașnică, în care scop au organizat o intensă și foarte activă propagandă în cele mai importante țări europene și în America. Inițiativa a fost astfel preluată de Liga Națională Maghiară, care a derulat un vast plan de activitate. S-a editat în câteva limbi lucrarea: *Ce a fost Ungaria în decurs de 100 ani pentru progresul general al umanității*, ca bază a propagandei ungheresti în străinătate, iar în interior au înființat *Muzeul Trianonului*. Pentru a argumenta sentimental și științific au mobilizat oameni de știință, cultură, artiști, istorici, a căror lucrări, pe căile cunoscute, au ajuns în străinătate.

Etapa a doua începe în 1927 în Anglia prin exponentul revizionismului ungheresc, lordul Rothermere. Semnalul a fost dat de articolul, din iunie 1927, apărut în Daily Mail, intitulat *Locul Ungariei sub soare*. Deși c astârnit polemici demersurile ungheresti au lăsat și impresia că ungherii au dreptate. Conducătorii maghiari pun bazele unei sistematice, și puternice politici revizioniste prin

---

⁸ *Ibidem*, p.3

disponibilizarea unor importante fonduri bănești necesare pentru plata unor studii „imparțiale”, care să le susțină acțiunea și cauza. Așa se explică apariția multor scrieri mai mult propagandistice dar care justificau revizionismul unguresc. În interior se pregăteau sistematic acțiunile iredentiste având ca scop coordonarea tuturor acțiunilor revizioniste. De la cetățean la instituții totul era subordonat acestui scop. La granițe s-a urmărit cuprinderea ungarilor din vechile teritorii în asociere cu mișcările din Ungaria. În acest scop i-au sprijinit să se organizeze economic, politic, religios, cultural și prin punerea la dispoziție a materialelor care serveau propagandei. În etapa aceasta promotorul mișcării a fost Herczeg Ferenc, care, prin Liga Revizionistă Maghiară, tipărea un album cu semnăturile tuturor celor care împărtășeau crezul iredentist, album oferit lordului Rothemeere, de Nagy Emil și Vermes Bela, pe 10 noiembrie 1927.

Cea de-a treia etapă a fost deschisă de discursul lui Benito Mussolini și ministrul german de externe, von Curtius. Declarația premierului italian, preluată de Daily Mail, susținea că „revizuirea tratatelor nu este numai în interesul Italiei dar și a lumii întregi”⁹. Propaganda revizionistă ungară nu a prins la toată lumea. Astfel omul politic și publicistul Loucheur susținea că propaganda maghiară era criminală, că teza nu se justifica istoricește și că statele vecine nu o vor tolera-o niciodată. În Anglia W. Steed era de părere că nimeni în Europa nu credea afirmațiile revizioniste maghiare. Pentru a convinge și mai tare, la aniversarea semicentenarului ziarului Pesti Hirlap, s-a difuzat în mai multe limbi lucrarea *Dreptate pentru Ungaria*, pe coperta căreia s-a tipărit imnul revizionist cu următorul text, transpus pe note: „Cred într-un Dumnezeu,

---

⁹ *Ibidem*, p.6

cred într-o Patrie, cred într-o dreptate eternă, cred în revizuirea Ungariei. Amin!”¹⁰.

Factorii susținători a iredentismului maghiar au fost: Statul, aspectele sociale și individuale. Guvernul ungar a avut influența hotărâtoare căci dirija, acorda fondurile necesare și stabilea lozincile care urmau a fi exploatare în țară și străinătate. Primele acțiuni oficiale ale guvernărilor unguri au fost orientate spre stabilirea ordinii și păcii sociale lăuntrice de după războiul din care ieșiseră învinși. Abia după aderarea la Pactul Briand-Kellog (8.10 1928), prin care revizuirea frontierelor nu era permisă pe cale războiului. Atunci oficial contele Bethlen a declarat că deși și-a însușit problema revizuirii nu o va ridica decât atunci când forurile internaționale vor fi pregătite, și că nu se dorea decât consultarea fraților de sânge dacă voiesc sau nu să se întoarcă în Ungaria. Sprijinul necondiționat obținut de la Germania și Italia prin aderarea la Axă și refuzul de a participa la refascerea economică a bazinului dunărean au definit conduita politicii externe ungurești din perioada interbelică. Politică pe care au adaptat-o în funcție de împrejurări, mergând până la a declara disponibilitatea la statornicirea relațiilor de bună vecinătate cu România. În același timp pe plan intern promovau ideea menținerii unității culturale a maghiarilor de pretutindeni. Exemplu concludent era acela, oferit de Universitatea din Debrecin, în care din 668 de studenți străini 500 proveneau din Transilvania. Pentru vizitarea Ungariei guvernul acorda subvenții pentru fiecare ungar care vizita odată pe an Ungaria. În școli era interzis a învăța copii că au pierdut Ungaria milenară. Istoria, geografia erau predate în spiritul iredentismului. Prin Catehismul național maghiar erau transmise sentimente de educație patriotică, de protest față de crucificarea Ungariei la Trianon. Acest catehism avea ca

---

¹⁰ *Ibidem*, p.8

scop refacerea frontierelor istorice. Într-o asemenea concepție până și abecedarul de clasa întâia avea la sfârșit trei hărți reprezentând Ungaria cu inscripții: Trecut, Prezent și Viitor, și parte din crezul iredentist: „Cred într-o dreptate Dumnezeiască, cred în învierea Ungariei”. Manualul de clasa a 4-a, de exemplu, prezenta pe o hartă o mână întinsă cu o sabie care atingea cu vârful frontiera dinspre România. Textul lecturii *Ungaria mutilată* avea o hartă pe care o sfâșiau patru bandiți: românul, austriacul, cehul și sârbul. Manualele de geografie cuprindeau arealul de dinainte de război. Prin organizații para-militare *Levente* și *Turul* era educat și supravegheat tineretul.

Pe de altă parte factorii sociali suplineau acțiunile guvernului, care un putea în mod oficial acționa. Organizațiile iredentiste înființate, susținute și finanțate de stat, urnau firul conducător cu argumente specifice științei, literaturii, artei care promova spirit al poporului maghiar¹¹. Ștefan Bethlen a fondat *Uniunea Asociației Sociale T.E.Sz.*, cea mai importantă organizație revizionistă, în care activau importante personalități cu misiunea de a exercita acele activități care ar compromite organizațiile oficiale. Membrii aveau atât misiuni informative cât și subversive. Recrutau studenții unguri proveniți din vechile teritorii, cetățeni înstăriți cu rude în teritoriile statelor succesoare și unguri din acele state care aveau neamuri în Ungaria, atașați, emisari, comercianți, funcționari publici și agenți infiltrați. Activitatea subversivă se referea la sabotaje în industria de război, prin minoritarii angajați, distrugerea comunicațiilor și a căilor ferate, în caz de război, organizarea de bande

---

¹¹ Dintre cele mai active organizații amintim: Liga Revizionistă Maghiară, condusă de scriitorul Herczeg Ferenc, Uniunea Asociațiilor Patriotice, condusă de Perenyi Sigismund, Uniunea Asociațiilor a teritoriilor deslipite, Asociația Foștilor Luptători, condusă de generalul Takacs.Tolvaj, Uniunea Amicilor Poporului Maghiar.

înarmate în spatele frontului. Scopul societăților civile, direcționat și condus convergea spre crearea unui front comun pentru realizarea năzuințelor ungarilor. Organizațiilor amintite li s-au adăugat peste 70 de „asociații patriotice”, care erau în fapt oficii iredentiste care aveau sprijinul moral și financiar al statului. Membrii merituoși în îndeplinirea sarcinilor iredentiste fiind recompensați. Pe 24

octombrie 1935 lua ființă, pe lângă Universitatea din Budapesta, *Institutul pentru problemele minoritare*, în urma cererii făcute de *Uniunea Națională a Studenților Maghiari*, creat după modelul celor care funcționau în Germania și Austria, cu secții în limba română, iugoslavă și cecoslovacă, cu scop declarat de a studia dreptul minorităților rezultat din statutul minorităților, dar în fapt de a veghea la problema ungarilor din statele succesoare. Profesorul Bela Kenez făcea cunoscută

intenția Institutului de a informa, pe baze științifice, opinia publică europeană, cu privire la soarta

minoritarilor unguri din teritoriile dezlipite, dar scopul principal era revizionismul, pe care-l translatău din plan sentimental în plan științific.

Factorii individuali aveau rol important în acest angrenaj revizionist. Fiecare ungar era dator să sprijine

Statuia Trianonului
– sculptor Arpad Horvath¹²

---

¹² *Ibidem*, p.72

organizațiile economice, culturale și religioase și să susțină drepturile ungarilor în relație cu oricine. Pentru argumentare fiecare ungar avea materiale propagandistice, redactate în spiritul crezului. Principalele teze exploatare vizau: lacunele tratatului de la Trianon, Hotărârile revizioniste ale Camerelor franceze și engleze, Principiul autodeterminării, Tratatul minorităților, situația economică din bazinul dunărean. În temeiul acestora s-au elaborat o serie de cărți și broșuri propagandistice semnate de diverse personalități maghiare și simpatizanți ai crezului iredentist¹³. Lucrările de artă completează tabloul cu celebra *Statuie a Trianonului*, ridicată la Budapesta și care prezintă simbolic Ungaria mutilată și răstâgnită pe crucea Trianonului. Pe un deal lângă Satoraljaujhely, oraș la care suie o serpentină, din loc în loc s-au așezat monumente numite *Calvarul națiunii*, după motivele mântuitorului și care în viziunea lor reprezenta *Drapelul Țării*. În Piața Libertății din Budapesta s-a construit un parc englezesc, având un parc de flori în mijloc care reprezenta *Ungaria Trianonului*, iar pe margine, tot din flori, era scris crezul iredentist.

---

¹³ *Ibidem*, p.24-25. Iată câteva titluri: Aladar Edvi Illes, *La Hongrie avant et après la guerre, en cartes des statique economique*, cu prefață semnată de contele Teleky; L. Nekam, *Les effort culturels de la Hongrie, de 1896 à 1935*; Georges Scelles, *Teoria juridică a revizuirii tratatelor*, (autorul, simpatizant iredentist, susține posibilitatea modificării tratatelor care nu sunt nici perfecte, nici eterne.). În același gen apar așa-zisele opere literare, romane minoritare – *Sus pe capră*, de Ernest Ligeti – în care un funcționar maghiar a refuzat depunerea jurământului față de noii stăpâni; *Valul* lui Mozes Szekyly – apasă pe calvarul ungarilor minoritari, proprietari de pământ, exploatați pe nedrept; *Poporul meu*, semnată de Nyiro Iosif; *Limba maternă maghiară*, scris de Ignacz Roza, lăudată până peste poate de presa ungurească, deoarece acțiunea se petrece la Cluj printre studenții unguri; *Religia lui Abel*, scrisă de Tamasi Aron.

Activitatea iredentei maghiare în România

S-a desfășurat în spiritul principiilor și pe coordonatele stabilite de la Budapesta pe tărâm economic, cultural, religios și de către numeroase organizații. Cea mai importantă organizație politică a fost Partidul Maghiar¹⁴. Deși aparent exista unitate în ceea ce privește urmarea politicii budapestane, se diferențiau patru curente de opinii privitoare la metodele de atingere a scopurilor. Pe tărâm economic se propaga ideea ca ungurii să cumpere numai de la conaționalii lor, iar tineretul să fie organizat milităresc, după cum și o activitate independentă era păstrată ca alternativă. Toate organizațiile erau finanțate și susținute propagandistic de la Budapesta. Pentru mascarea subvențiilor acestea apăreau ca donatori membri mai bogați. Astfel din fondurile secrete ale Președinției erau virăți, pentru susținerea propagandei în Ardeal, 40 milioane de lei anual, în afara sumelor destinate pentru ziare ș.a.. Oficial reprezentanții *Partidului Maghiar* nu făceau nici un fel de declarații, de teama de a nu fi desființat partidul, dar neoficial erau dispuși oricând la semnarea pentru revizuirea frontierelor. Preoții și studențimea maghiară propovăduiau *autonomia culturală și religioasă a ungarilor din Ardeal*.

Atât de strânsă era legătura dintre *Partidul Maghiar* și *Liga Revizionistă Maghiară* încât putea fi considerată o adevărată secție a acesteia. Rețeaua dintre Cluj și Budapesta era asigurată, de cele mai importante personalități politice și constau în: trimiterea forurilor de la Budapesta rapoarte de ordin politic, economic și militar din România; aducerea de instrucțiuni de urmat și norme de conduită. Cei mai activi erau: Deak Iuliu, Somogy Ștefan, Inczedy Jakszman Ödon, baroneasa Bornemisza, Biro Istvan, Șt. Sulyok, la care s-au

---

¹⁴*Ibidem*, p.27- 28. Partidul a fost înființat în 1922 de către baronul Ioan Josika, iar la alegerile din 1937 avea 4,4% din voturi, revenindu-i 19 mandate, în Bihor având 9.95%.

alăturat secretarii consulatului de la Cluj: Iosif Mari și Varga.

Finanțarea iredentei magheare din Ardeal era asigurată de la Budapesta. Raportul către primul-ministru, pentru perioada 1924-1935, menționa că spre România au fost direcționați 480 milioane lei, din care 100 milioane pentru Partidul Maghear și susținerea politică a partidului, și 380 milioane cheltuiți cu scopuri de propagandă și culturale, încredințați celor trei Episcopate, Teatrului Maghiar din Ardeal și ziarelor Keleti Ujsag, Estilap, Temesvari Hirlap, Aradikolony, Magyar Lapok, și Szamos, precum și revistei Magyar Nep, editurilor Minerva, Helikon și Szepmuves ceh. Banii erau mascați ca donații din partea contelui Gh. Bethlen, baronul Banffy, baroneasa Bornemisza, s.a. și cotizații lunare de 100-2000 lei ale membrilor. Partidul Maghiar nu a luat oficial nici o atitudine oficială față de problema revizuirii tratatelor sau a autonomiei Transilvaniei. Acea linie de conduită a fost trasată de secretarul general al asociației culturale *EMKE*, Iosef Sandor, care considera că nu inerveneau în dispută pentru anu fi provocați. Ca cetățean român ralierea la revizuire o considera *o crimă*, dar ca ungar considera poziția ungarilor *tristă datorită opresiunii majorității, iar în cazul unui plebiscit toți ar fi pentru revizuirea hotarelor*.

Acțiunile politice vizau **autonomia culturală și religioasă a ungarilor** din Ardeal. Cadrele *Partidului Magiar*, formate din preoți, învățători și studenți, desfășurau activități intense pentru agitarea opiniei publice de la orașe și sate sub diverse pretexte și nedreptăți, unele imaginare. **Autonomia culturală și religioasă a minorității secuiești** din județele Ciuc, Odorhei, Trei Scaune și Mureș a fost tratată pe baza prevederilor art. 12 al Tratatului minorităților. Față de aplicarea acestei autonomii ungarilor au acționat cu prudență deoarece afirmarea secuilor ca

minoritate le-ar fi slăbit puterea de acțiune și ar fi fost costisitoare prin disjungerea sa de cauza ungurească. **Autonomia politică a Transilvaniei** și a tuturor ținuturilor locuite de unguri, era tratată în relație cu mișcarea celorlalte minorități, inclusiv cu atitudinea cercurilor românești. Propaganda ungurească considera necesară autonomia Transilvaniei și că exprimarea acesteia va fi făcută în favoarea Ungariei.

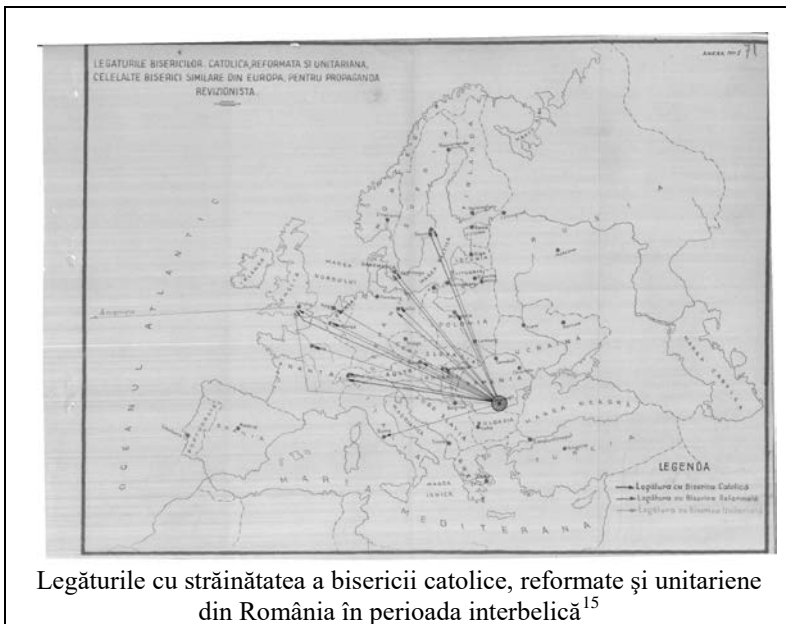
Partidul Micilor Agricultori, condus de profesorii Emerick Rety și Andrei Mathias, înființat în 1929 de Bardos Petru, proprietar din Cluj, programatic cereau ca minoritarii să ocupe posturi în instituțiile publice din stat, libertatea și gratuitatea învățământului, respectarea drepturilor minoritarilor, colaborarea cu partidele românești, constituirea unui *Front unic maghiar*, s.a..

În sens iredentist activau și o serie de organizații religioase, culturale și sportive. În fruntea lor biserica romano-catolică, unitariană și reformată aveau influențe covârșitoare. Episcopul Ioan Vasarhelyi, cu 831 de comunități religioase și 782.000 de credincioși, împreună cu preoții și învățătorii din învățământul confesional din cele 384 școli primare, 14 școli secundare și Academia Teologică din Cluj aveau o susținută activitate în transmiterea politici iredentiste programate la Budapesta. Frunțașii Consiliilor eparhiale fiind totodată cei înrolați în mișcarea politică și culturală maghiară din Ardeal, Teleky, Banffy, Bethlen, Bana Ferenc, s.a.. Acestora li s-au asociat mișcările asociațiilor culturale prin: *Școala de duminică*, cu 28.000 membri înscriși, susținuți de revista de propagandă *Micuții Mei*; *Asociația tineretului creștin*, *Reuniunea femeilor reformate*, *Reuniunea Fetelor*, *Reuniunea bărbaților reformați*. Prin poziția sa economică, foarte puternică, biserica romano-catolică, prin episcopii Majlath și Elemer Gyarfás, desfășura mișcarea iredentistă în sânul

minorității maghiare prin organizațiile culturale: *Reuniunea populară catolică* – cu 21.550 membri, 257 organizații, 76 asociații de tineret la orașe, 36 la ste, 11 orchestre, 6 societăți de lectură, 10 societăți sportive, și altele de ocrotire socială. Biserica subvenționa și întreținea 183 școli primare cu 15.518 elevi, și 421 învățători, 8 școli secundare, de băieți cu 1478 elevi, 12 școli secundare de fete cu 1592 elevi și două școli de agricultură. *Reuniunea femeilor romano-catolice* cuprindea 42 de organizații, 48 de societăți de fete, 48 de cluburi. *Armata Sfintei Cruci, Amici altarelor, Academia Catolică din Ardeal, Conferința Sfântului Vicențiu.*

Biserica unitariană condusă de episcopul Bela Varga avea 72.363 de credincioși, întreținea 33 de școli, 50 de învățători cu 173 elevi, două licee cu 39 de profesori și 349 elevi și Academia Teologică din Cluj. Mișcarea iredentistă se desfășura prin intermediul asociațiilor culturale: *Asociația David Ferencz, Reuniunea David Ferencz a femeilor unitariene, Asociația David Ferencz a Tineretului unitarian, Cercul preoților unitarieni, Asociația literară unitariană, Asociația învățătorilor unitarieni.*

Cele trei biserici, prin asociațiile culturale pe care le coordonau, acordau sprijin efectiv pentru înfăptuirea programului impus de Budapesta. Acest sprijin condiționat asigura candidatului partidului un loc în parlament pentru reprezentantul fiecărei biserici. Astfel unitarienii l-au

sprijinit pe dr. Abrudbanyai, cea catolică pe Elemer Gyarfas, iar cea reformată pe Francisc Laar. Prin asociațiile culturale și religioase, de femei și bărbați se menținea trează conștiința națională și se asigura și statistica ungarilor din România, deoarece politicienii de la Budapesta credeau că în Transilvania locuiau mai mulți unguri decât arătau statisticile oficiale, adică vreo două milioane în loc de 1.400.000. Prin membrii asociațiilor, a conferințelor organizate se răspândeau ideile iredentiste iar prin legăturile misionare se păstrau legăturile cu străinătatea. Erau cunoscute, de pildă, acțiunile din 1934 a așa-zișilor *preoți*

¹⁵ *Ibidem*, Anexa nr. 1, p.71

misionari, trimiși de episcopul reformat din Cluj peste hotare și primirea în Transilvania a misionarilor care să agite spiritele și să ridice împotriva României întreaga lume protestantă. Pentru o acțiune similară episcopul dr. Bela Varga a luat legătura cu biserica din Anglia și America, cărora le-au înfățișat greutățile cu care se confruntau datorită opresiunii guvernanților români.

Instituțiile culturale și sportive desfășurau, separat și împreună o serie de acțiuni cu caracter iredentist. *Societatea Muzeului Ardelean*, înființat în 1856 de contele Miko Imre, la Cluj prin cel 4 secții – filosofică, lingvistică, istorică și medicală – menținea trează conștiința națională, promovarea obiceiurilor, limbii și culturii populare. În 1937, la Odorhei, Ion Josika declara că „acel popor care nu-și păstrează limba, datinile și obiceiurile, se pierde în masa națiunii stăpânitoare”¹⁶.

Unele asociații¹⁷, fiind pur și simplu, după cum se poate lesne constata din titulatura lor, iar altel cum a fost cazul EMKE - înființată în 1884, și-a întrerupt activitatea între 1919-1934, dar a redobândit personalitate juridică - având o avere de peste 200 milioane lei a fost foarte activă. Adunarea generală din 17 noiembrie 1935 a hotărât înființarea trei secții: de propagandă culturală, propagandă agricolă și industrială, și culte. Conducerea fiind încredințată baronului Beldy Kolaoman, președinte și Jelen Gyula și baron Josika Gabor vicepreședinți. Scopul conducătorilor acestor asociații culturale și sportive era acela al menținerii spiritului revanșard în rândul tineretului, pentru a putea fi apt în caz de conflict.

---

¹⁶ *Ibidem*, p.47

¹⁷ *Ibidem*, p.48-49. Alte asociații culturale active: *Uniunea Corpurilor Maghiare din România*, *Societatea literară Helikon*, *Societatea sportivă a agricultorilor din ținutul Mureș*.

Și organizațiile economice, agricole și cooperatiste maghiare s-au pus în slujba iredentismului unguresc. În fruntea acestora activa *Societatea agricolă din Transilvania*, care își propunea să asigure bunăstare pentru micii proprietari unguri. În realitate se urmărea concentrarea și supravegherea economică pentru a putea fi folosită pentru realizarea scopurilor politice și în caz de conflict. Pe 20 mai 1937, la Cluj, președintele societății, Paul Szasz declara că deși organizația avea un caracter apolitic, însă să nu se interpreteze că s-au abandonat *îndatoririle de conștiință*, el însuși fiind gata oricând să îndeplinească „*îndatoririle maghiare*”. Cu cei 4 milioane primiți anual de la guvernul maghiar se organizau expoziții anuale, cumpărarea de semințe selecționate și animale de rasă, vândute la preț redus membrilor, precum și editarea revistei „Gazda” în 6000 de exemplare, distribuită gratuit. În 1935 s-au pus bazele a 4 școli și cursuri ambulante, și 223 cercuri agricole, iar un an mai târziu 363 cercuri cu 25.000 agricultori la care ajungeau ideile iredentiste.

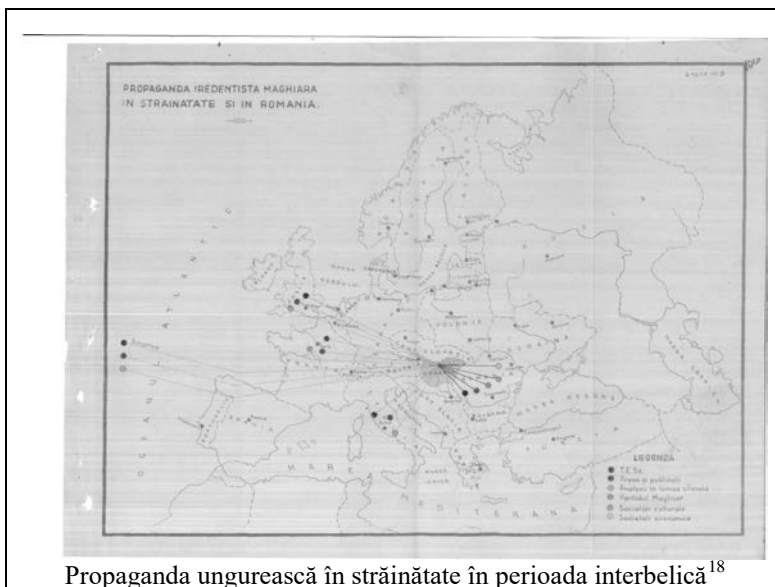
În cooperative, instituțiile de credit coduceau propaganda, prin Uniunea agricolă și de credit, cu sediul în Cluj și Centrala cooperativelor de consum Hangya, din Aiud, dar și activitatea profesională a coperativelor, sporindu-și considerabil profiturile.

Presa era neîndoielnic mijlocul cel mai eficient al propagandei iredentiste. Cu toată criza economică traversată, numărul publicațiilor de limbă maghiară a sporit de la 59 în 1919 la 153 publicații în 1934. Sporirea numărului se datora subvențiilor primite de la guvernul maghiar și de la diferite orașe din Ungaria, cum a fost cazul ziarului *Keleti Ujsag*, bani ridicați de baronul Joan Josika, în schimbul onorariului de 25%.

Planul propagandei politice ungare de revizuire a frontierelor cuprindea și componenta propagandistică dusă

în apus, în deosebi în Anglia, Franța și S.U.A. În S.U.A., unde locuiau unguri, propaganda s-a dus prin *Secretariate ad-hoc*, pe baza instrucțiunilor date de la Budapesta.

În Anglia propaganda s-a derulat în preajma lordului Rothermeere, cu un grup de simpatizanți în parlament. Presa, conferințele, publicațiile de tot felul erau folosite în scopul răspândirii ideilor revizioniste maghiare. Politica revizionistă maghiară se baza pe faptul că opinia publică engleză va impune adoptarea unei atitudini favorabile având în vedere faptul că nu erau afectate interesele britanice, în cazul soluționării pașnice, în timp ce prin aplicarea tezei revizuirii, prin război, englezii constituiau o poziție neutră.

Propaganda ungurească în străinătate în perioada interbelică¹⁸

Demersurile britanice de realizare a unui pact de securitate în occident viza atingerea propriilor interese de stat-uo, în timp ce Europa Centrală și de răsărit îi interesau

¹⁸ *Ibidem*, p.100

pe industriași și bancheri care aveau plasamente importante în Ungaria, situație exploatată de propaganda maghiară. În Franța propaganda era condusă de comitetul *franco-maghiar*. Propaganda se bizuia în special pe punctele divergente exprimate la tratativele de pace și pe faptul că interesele Franței nu erau afectate în cazul revizuirii solicitate. În Italia s-a aflat aliatul ideal al Ungariei, deoarece politica oficială a acesteia era pentru revizuirea frontierelor, propaganda ungurească lipindu-se de cea oficială prin *Amicii Ungariei*.

ASPECTE PRIVIND PROPAGANDA UNGARĂ LA GRANIȚA DE VEST A ROMÂNIEI

Tratatele de pace au consemnat victoria aliaților și au trasat noile frontiere în funcție de interesele *arbitrilor* lumii. Divergențele apărute între state și grupări de state, ca urmare a problemelor rămase nesoluționate, sau care au nemulțumit o parte dintre acestea, au creat cele două curente: revizionist și antirevizionist a *statu-quo-ului* teritorial. Deoarece tratatele de pace prevedeau o serie de obligații privitoare la plata despăgubirilor de război, de reducere a efectivelor militare și dimensionarea armatei și a producției de război, desființarea serviciului militar obligatoriu, demilitarizarea completă a unor zone din limita frontierelor, pacea părea a fi într-un echilibru.

În perioada 1936 – 1939 întreaga Europă se afla sub puternica influență a politicii revizioniste și revanșarde promovate de Germania nazistă, Ungaria horthystă, Italia și alte state cu pretenții teritoriale nesatisfăcute prin tratatele de pace. Această politică a produs importante schimbări atât în politica externă a României, cât și în opțiunile ei de apărare. Volens-nolens, până la sfârșit, înțelegerile politice și militare, angajate de România, au fost doar simple dorințe. Efectul lor practic a fost în bună parte anulat prin politica și acțiunea agresivă a Germaniei, acceptată și tolerată de marile puteri garante ale securității colective.

Tratatul de pace de la Trianon, semnat cu Ungaria, pe 20 iunie 1920, fixa efectivele armatei ungare la 35.000, fără aviație și artilerie grea, cu unități formate pe bază de voluntariat, cu durata serviciului de 12 ani. Clauze speciale reglementau nivelul de înarmare, învățământul și producția de armament. Aplicarea acestor măsuri nu era favorabilă noilor planuri de revizuire a frontierelor, fapt pentru care,

prin toate mijloacele posibile, într-un cor general, se clama *Justice for Hungarie!*

Primii care au sărit în ajutorul învinșilor au fost kongresmenii americani, care nu au ratificat tratatele conferinței de pace de la Paris. S.U.A., de altfel, s-au izolat, fiind preocupate doar de soarta lor financiară și de chestiunile Extremului Orient. Franța a încercat să-și asigure dominația în Europa, încheind o serie de acorduri bilaterale cu țările din zona limitrofă Dunării, dorind să realizeze o *Confederație danubiană*, și cu scopul de contracarare a conceptului german de *Mittleurop*. Anglia, nemulțumită de prestigiul și influența de care se bucura Franța, consecventă politicii sale de *balanță a forțelor*, a sprijinit refacerea economică a Germaniei, alunecând pe panta politicii de conciliere față de statele revanșarde. Rivalitatea anglo-franceză a dus la subminarea autorității politice a Societății Națiunilor, la pierderea prestigiului acestui for internațional. Tratatul de prietenie de la Rapallo, încheiat de tânărul statul sovietic cu Germania, a fost apreciat ca unul din cele mai controversate acte politice din perioada interbelică¹⁹.

În Ungaria, imediat după război, grupările fasciste secrete, teroriste, odată cu instalarea dictaturii horthyste, s-au constituit în peste 70 de alte organizații și partide situate pe aceeași platformă revizionistă. Întreaga activitate de educare a tineretului în spirit revizionist a fost întreținută de biserica catolică, într-o conlucrare perfectă cu statul – ca forță fizică – și biserica –, reprezentând forța morală. Biserica catolică a devenit, de altfel, principalul finanțator al

---

¹⁹ Gheorghe Zaharia, Constantin Botoran, *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic, 1919-1939*, Editura Militară, București, 1981, p. 24

Institutului Național de Credit și al mai multor partide creștine din Ungaria²⁰.

Pentru susținerea și propagarea ideilor revizioniste în Ungaria și în alte țări din Europa și America fuseseră finanțate aparițiile unor broșuri și ziare și difuzate la radio emisiuni cu caracter revendicativ. Printr-o intensă propagandă a fost susținută politica externă, de apropiere de Germania și Italia, cu scopul final al refacerii Ungariei Mari, devenind astfel un factor al răspândirii și întăririi fascismului în Europa. Prin acordurile de la Roma, din 17 martie 1934, Italia și Austria recunoșteau și susțineau toate pretențiile revizioniste ale Ungariei horthyste. Cu ocazia vizitei de la Berlin, din septembrie 1935, președintele Consiliului de Miniștri, Gyula Gömbös, a obținut acordul hitleriștilor de a-și pune în aplicare planurile revizioniste, în paralel cu expansiunea germană. Această coincidență se datora situației identice, de politică externă, de luptă pentru revizuirea tratatelor de pace. *Nyilas Kereszt* (Crucile cu Săgeți) a reprezentat coloana a 5 – a, în Ungaria, subvenționată și dirijată de la Berlin, organizație prin intermediul căreia guvernul și Horthy și-au promovat interesele.

Cele dintâi rezultate s-au înregistrat în urma primului arbitraj de la Viena, din 2 septembrie 1938, când, puterile Axei, au dat Ungariei o parte din teritoriul de sud al Slovaciei și o parte din Ucraina Subcarpatică, un teritoriu de 12400 km² și peste un milion de oameni, făcându-se astfel un pas pentru refacerea Ungariei "ciuntite", după cum

---

²⁰ Augustin Deac, Gheorghe Bodea, *Ungaria, în Regimurile fasciste și totalitare din Europa,...*, p. 33. Astfel s-au înființat: Partidul Creștin Unit, Partidul Crucilor cu Săgeți, Partidul Reînnoirii Ungare, Asociația Levente, Partidul Unității, Frontul Național, Partidul Național Socialist Ungar, Frăția de sânge a dublei cruci și altele.

declarase Horthy²¹. Conform planurilor revizioniste ale Ungariei, după primul succes armat, de ocupare a Cehoslovaciei, cel următor era atacarea României și ocuparea Transilvaniei. Realizarea acestui obiectiv a început prin acțiuni armate demonstrative la granițele de apus ale României și cu activarea grupurilor ungurești recrutate de pe teritoriul Transilvaniei. Declarațiile făcute direct lui Hitler, cu prilejul întâlnirilor acestuia cu Horthy, se refereau la avantajele pe care le-ar avea Germania dacă *problema vitală* a Ungariei ar fi rezolvată. Misiunea istorică a Ungariei de apărare a Europei în fața răsăritului, fără a stăpâni Carpații, nu era posibilă, în opinia lui Horthy. În acest fel, regentul Horthy încerca să-și asigure partenerii cu un aliniament favorabil pentru răfuiala de mai târziu cu sovieticii. Gândul său era însă la o agresiune comună, cu scop de acaparare sau de împărțire a prăzii. Henrik Werth, șeful Marelui Stat Major al armatei maghiare, a trimis membrilor guvernului planurile sale cu privire la începerea acțiunii de pregătire a operațiunilor militare împotriva României. Textul proiectului prevedea pregătirea operațiunilor militare și realizarea lor practică la momentul oportun. Începerea unor atare activități pregătitoare necesita un timp mai îndelungat. Aceste pregătiri, independent de situația internațională, trebuiau păstrate în strict secret, cu atât mai mult cu cât ele nu puteau fi „operate pe loc”²². În acest scop, Henrik Werth a propus pregătirea acțiunilor de sabotaj din România, în domeniul transporturilor și al telecomunicațiilor, precum și în industria de armament, crearea organizațiilor unitare de autoapărare în Ardeal, pregătirea pe bază de nuclee a unei răscoale, în rândul populației maghiare, de lângă graniță și

---

²¹ *Ibidem*, p. 52

²² Juhász Gyula, *A Teleki, Kormány küllpolitikája (1939-1941)*, (*Politica externă a guvernului Teleki*), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964, p. 33

începerea unei largi activități propagandistice²³. În esența sa, planul militar ungar, propus de Werth, urma aceeași zgomotoasă linie propagandistică. Realismul le-a fost impus de mobilizarea armatei române, din martie 1939, de informațiile culese prin spionii infiltrați în Transilvania și cu ajutorul iredentiștilor înrolați voluntari. În fapt, ungurii s-au temut să atace singuri România.

Trăind în vraja revizuirii teritoriale, guvernul ungar a fost incapabil să aducă la un numitor comun intențiile sale de neutralitate cu scopurile practice. De la sfârșitul lunii august 1939 Ungaria și-a reluat și intensificat activitatea în direcția pretențiilor sale asupra Transilvaniei până la atingerea acestui scop, în august 1940, în urma Dictatului de la Viena.

„Nem, nem, soha” (Nu, nu, niciodată) a fost clamat în Parlamentul Ungariei, după ratificarea tratatului de pace de la Trianon²⁴. Revizionismul maghiar a cunoscut, de atunci și până în 1940, grade diferite de manifestare, dar niciodată nu a încetat a fi fost un periculos focar de război și a prins consistență, în special, după ascensiunea fascismului în centrul Europei. Într-o asemenea situație, planurile de război, în raport cu factorii externi apropiați, au fost mereu actualizate și acordate cu posibilitățile interne și cu susținerea externă de care România a fost legată prin alianțe.

Propaganda revizionistă ungurească pentru a-și atinge scopurile, nega cu insistență însăși drepturile și

---

²³ *Ibidem*, p. 34

²⁴ Constantin Moșincat, *Atitudinea autorităților și a populației civile ungare față de armata română de ocupație în perioada august – noiembrie 1919*, în *Pietre de hotar*, vol. 2, p. 53. Pentru aceeași temă vezi Mihai D. Drecin, *Revizionism maghiar la granița de vest a României (1938-1940)*, în *Pietre de hotar*, vol.1, p. 143-150; Constantin Moșincat, Augustin Țărău, *Evacuarea nord-vestului Transilvaniei și consecințele acesteia asupra județului Bihor*, Editura Tipo MC, Oradea, 2006.

originile poporului român. Teoria Roesler-iană, potrivit căreia *Dacia* ar fi fost puțin romanizată și apoi complet evacuată de administrația aureliană, a fost în centrul campaniei revizioniste horthyste. Revizionismul unguresc nu s-a mulțumit cu suprimarea culpabilității, de provocare a primului război mondial și egalitatea în drepturi de înarmare, ci a marșat pe restaurarea sa teritorială. În centrul acțiunii sale a plasat așa-zisa tragedie a *Ungariei ciuntite*.

Propaganda întreținută în toate centrele europene și mediile americane s-a armonizat cu expansiunea fascismului. Cercurile politice engleze, prin secția de presă, încurajau, intermitent, revizionismul unguresc. Lordul Rothermeere²⁵ era protectorul revizionismului maghiar. Doctrina revizionistă, în general, se sprijinea pe interpretarea greșită a tratatului de la Trianon, prin care *Ungaria ar fi fost pedepsită*. „Argumentele” invocate se refereau la dreptul istoric al ungarilor asupra teritoriilor pierdute și la populația maghiară căzută sub stăpânire străină, idei promovate și de doctrina rasistă germană, asociate cu nerespectarea principiului naționalităților, deci încălcarea dreptului la autodeterminare pentru unguri.

Exponenții revizionişti unguri constatau, prin presă, că opinia publică românească nu era ostilă negocierilor

---

²⁵ A.M.R., *fond 950*, dos. 227, p. 117. Lordul Rothermeere la 27 iunie 1927 semnase articolul *Ungaria sub soare*, care preconiza o modificare a statutului teritorial stabilit prin tratatul de la Trianon, egală cu o rectificare de frontieră. Revendicările ungurești se fondau pe art.19 din Pactul Societății Națiunilor, *care permitea adunării să invite membri săi la o nouă examinare a tratatelor devenite inaplicabile, ca și a situațiilor când s-ar pune în pericol pacea lumii. Ungaria pretindea ca arbitru, l pentru a salva pacea, trebuia să revizuiască Trianonul. Revizuirea pașnică era o nouă formulă a guvernelor de la Budapesta, promovată după 1935. această idee a stârnit nemulțumirea contelui Ștefan Bethlen, președintele de onoare a Ligii Revizioniste Maghiare care doreau revizuire concretă sub orice formulă.*

directe, dar că nu agreea negocierea chestiunii minorităților. Prin articole de presă se implora „*Justice pour la Hongrie*”²⁶, în special, peste ocean unde funcționa *Biroul Permanent al Congresului General Maghiar*. Apropierea de americani se datora faptului că aceștia nu ratificaseră tratatul de la Trianon, și în acest mod toate ideile erau asociate scopului propagandistic. La Paris, comitetul „franco-maghiar” promova raporturi strânse la toate nivelurile.

Acestui cor zgomotos, cântat în toate limbile și la toate curțile lumii, i se opunea câte un glas singuratic, puțin auzit, chiar dacă rostirea era făcută fără a lăsa loc de interpretare, atunci când ne gândim la Nicolae Titulescu sau Nicolae Iorga. În conferința sa, din 1 septembrie 1938, Nicolae Iorga se ocupa de activitatea revizionistă maghiară pe care o califică ca pe o luptă împotriva dreptului poporului român și căreia trebuia să i se dea un răspuns energic. „Dați-ne arme, fiindcă vă asigur de un lucru: că armele pe care ni le dați, știm să le întrebuițăm. Suntem oameni care știm trage”²⁷. În același spirit, dar cu arma cuvântului, Nicolae Iorga clarifica, la Oradea, aspecte importante cu privire la rostul nostru aici la granița de vest, realizările administrației românești dintre 1918-1938 și datoria față de opera de apărare a acestora²⁸.

Prin broșura *Micul Catechism al Trianonului* s-au răspândit tezele de exploatat în scop revizionist. Dintre

---

²⁶*Ibidem*, p. 121. Articolul apărut în ziarul *Pesti Hirlap*, din Budapesta, în 1939, destinat propagandei din străinătate, imputa României nerecunoștința și ignoranța față de „eroii maghiari, Kosut și Bem”. În fapt aceștia au servit cauzei ungare. Refugiat în America, Kossuth a întocmit o hartă după studiul naționalităților, care în linii generale coincide cu frontierele trasate la Trianon. Să fi ținut revoluționarul ungar atât de mult cu românii?

²⁷*Ibidem*, p. 130

²⁸ Nicolae Iorga, *Granița de vest și rostul nostru aici*, în *Legea românească*, 1938, nr. 24, p. 235

acestea, cele mai cunoscute abordau lacunele tratatului, interpretarea Pactului Societății Națiunilor, principiul autodeterminării, tratatul minorităților și situația economică din bazinul dunărean. Temele au fost incluse și în lucrări *științifice* și literar-artistice.

În serviciul iredentei maghiare din România au activat o serie de organizații politice, societăți culturale, economice, biserica reformată și romano-catolică, după cum sunau comenzile politice de la Budapesta²⁹. Ostilitatea cultelor minoritare față de statul român s-a manifestat încă din timpul tratativelor pentru pace de la Paris, pe adresa căreia s-au trimis numeroase memorii, broșuri și apeluri disperate și de împotrivire la ceea ce ungerii numeau *statutul balcanic*, considerat o adevărată prăpastie pentru ei.

---

²⁹A.M.R. *fond 950*, dos. 227, p. 135-140. *Partidul Maghiar* înființat și condus de Ioan Josjka din Cluj, cu secții județene și cercuri locale, a activat în cartel electoral cu minoritatea germană. Partidul a racolat personalități proeminente și s-a pus la dispoziția Budapestei, a cărei directive le urma. Între acest partid și Liga Revizionistă exista un contact strâns printr-un serviciu special, bine organizat. Cu fonduri guvernamentale ungurești cele trei episcopii din Ardeal susțineau propagandistic teatrul maghiar, presa și reviste de tot felul. Partidul urmărea autonomia politică, culturală și religioasă a tuturor ținuturilor din Ardeal. Bardoș Petru pune bazele *Partidului Micilor Agricultori*, cu sediul tot în Cluj. Acest partid milita pentru egalitatea în drepturi, libertatea învățământului, garantarea drepturilor minorităților, gratuitatea învățământului. Era dispus la orice colaborare cu partidele românești pentru participarea la viața politică a țării. Mentorul partidului era șeful Partidului muncitorilor Agricoli din Ungaria, Tibor Eckardth, cunoscut exponent al mișcării revizioniste. Preoții, școala confesională, primară, secundară și Academia Teologică din Cluj desfășurau acțiuni în folosul iredentei maghiare. Episcopul romano-catolic, Majlath, împreună cu Dr. Elemer Gyarfás conduceau cea mai importantă reuniune romano-catolică care activa în răspândirea ideilor și îndoctrinarea maselor. Propaganda în sânul acestor organizații s-a făcut prin conferințe, broșuri cu caracter subversiv și biblioteci sătești. Preoții misionari răspândeau materiale scrise și ordine noi de urmat.

Declarațiile belicoase ale preoților, care vizitau ținuturi administrate de români, îndemneau la luptă și „moarte pe baricade decât să dea înapoi”³⁰. Faptele, din zilele de după pacea de la Paris (Trianon), cu toate aceste strigăte mai puțin creștinești, i-au privat de nevoia baricadelor. Manifestările de protest ale celor trei episcopi unguri au avut mult răsunet. Episcopul catolic de Timișoara se declarase deschis pentru o acțiune care să producă, prin toate mijloacele, nemulțumirea și ura împotriva statului român, pentru ca acesta să se prăbușească și pentru ca „noi să revenim sub suveranitatea milenară ungară, al cărei cetățean încă mă consider”³¹.

La asemenea declarații, de evidentă ură și vrajbă, statul român a răspuns cu toleranță și calm. Toți episcopii și funcționarii publici au rămas pe locurile lor. De pildă, profesorul de teologie Boroș a făcut parte din comisia ungară de la Paris. Timp de mai bine de trei ani a dus o vie propagandă împotriva statului român în Olanda, Anglia și Franța, pentru ca, în 1921, să-și reia nestingherit activitatea la vicariatul episcopatului unitarian, devenind, astfel, salariatul statului român!, iar mai apoi episcop al bisericii unitariene din România, confirmat prin Decret Regal. Gustav Kirchnopf, preot luteran din Cluj, i-a îndemnat pe confrății săi să nu depună jurământ de loialitate față de statul român, căci ei vor fi plătiți dintr-un fond secret.

În ziua de 6 septembrie 1937 s-a dus la îndeplinire, de către organele statului român, o măsură pe care autoritățile acestuia ar fi trebuit să o ia încă din primele zile ale stăpânirii românești a Transilvaniei. În baza autorizației nr. 4581, din 1937, a Ministerului muncii, sănătății și

---

³⁰ *Ibidem*, p. 142

³¹ *Ibidem*, p. 239-240. Declarație făcută de Julius Glattfelder în octombrie 1922 delegației Uniunii populare catolice, care-i solicitase colaborarea pentru întărirea activității sale.

ocrotirilor sociale, delegatul acestuia, profesor universitar Onisifor Ghibu, însoțit de delegatul prefecturii județului Bihor, inspector Ioan Filip, de primpretorul Plasei Centrale a județului Bihor, Vladimir Muțiu, prim-medical județului Bihor, dr. Zeno Dumitreanu, șeful serviciului tehnic județean, ing. Alexandru Gavra și de comandantul Legiunii de Jandarmi Bihor, maior Nistor, au preluat pe seama statului român băile termale "Felix" de lângă Oradea și așa-zisul "castel" de la Sânmartin, din apropierea acestora, ambele deținute până atunci, de către ordinul călugăresc premonstratens din Oradea. Încă de la 24 aprilie 1920, prefectul județului Bihor, Nicolae Zigre, fost elev al liceului premonstratensilor, a cerut, prin adresă scrisă de la Ministerul de Interne, exproprierea imediată a Băilor Felix, care, după natura lor, revenea statului. În urma acestei sesizări, Ministerul Industriei și Comerțului, cercetând chestiunea prin organele sale, a constatat ca, în adevăr, ordinul premonstratens deținea fără nici un titlu de drept acele băi, care îi fuseseră date, pe vremuri, de către conducătorii statului maghiar, în simplu uzufruct, cu condiția ca, din veniturile acestora, ordinul amintit să susțină un liceu maghiar în Oradea, liceu pe care atunci îl susținea statul român. Organele Ministerului de Industrie și Comerț constatau, că băile "sunt, de drept, proprietatea statului român, urmând să fie luate în patrimoniul acestuia"³². Chestiunea, ajungând în sfera de atribuții a Ministerului Sănătății Publice, consiliul de avocați al acestuia, în ședința din 28 noiembrie 1925, a opinat că Băile Felix puteau fi luate în posesie de către statul român, prin simpla încheiere a unui proces verbal, respectiv i se putea cere justiției să recunoască statului dreptul de proprietate. Același consiliu de avocați a hotărât, în ședința din 20 mai 1926, să se solicite intabularea Băilor Felix pe numele Ministerului

---

³² *Legea românească*, 1937, nr. 19, p. 179-180

Sănătății și apoi să se ceară de la Tribunal validarea dreptului statului asupra lor. Drept consecință a acelei hotărâri, Ministerul Sănătății a și intervenit, în ziua de 4 martie 1927, sub nr. 6580, la Tribunalul Bihor, cerându-i "să valideze definitiv Băile Felix pe numele său"³³. Din diferite pricini această intervenție a Ministerului Sănătății a rămas, multă vreme, fără urmare. Abia în primăvara anului 1937, prin decizia cu nr. 3461/1937, conexată cu nr. 3501/1937, a Judecătoriei Urbane Oradea, Secția C.F., băile amintite au fost trecute în cartea funduară ca proprietate a statului român, după ce mai înainte, prin încheierea nr. 270, din 20 februarie 1937, a Tribunalului Bihor, Secția a II-a, s-a stabilit, în temeiul unei largi documentații juridice, că toate imobilele deținute de *Ordinul premonstratens* din Transilvania i-au fost puse acestuia, pe vremuri, la dispoziție de către regii ungari, respectiv de către statul maghiar, pentru scopuri publice maghiare, care atunci nu mai puteau fi urmărite în România, din momentul trecerii Transilvaniei în cadrul statului român întregit. În afară de acest punct de vedere al tribunalului, s-a mai constatat că *Ordinul premonstratens* din România nu avea personalitate juridică³⁴. Personalitatea juridică pe care a obținut-o, în anul 1930, s-a dovedit a fi fost obținută pe căi frauduloase, din care cauză i-a fost anulată, prin decizia Of. 220241, din 18 decembrie 1936, a Ministerului Cultelor, publicată în Monitorul Oficial nr. 300/1936. La cele amintite până aici s-au mai adăugat încă două fapte importante, și anume: șeful *Ordinului premonstratens* din România, Kandid Kovács, dovedit a fi un simplu instrument al revizionismului maghiar și un acaparator, pe căi frauduloase, al dreptului de cetățean

---

³³ *Ibidem*

³⁴Constantin Moșincat, *Preluarea Băilor Felix și a "castelului" de la Sânmartin pe seama statului român*, în *Revista de istorie contemporană*, 2006, nr.1, p. 51

român, a fost expulzat în Ungaria, țara sa de origine și Consiliul de Război al Corpului VI Armată Cluj, prin referatul său, din 17 Aprilie 1937, a stabilit că se impune dizolvarea *Ordinului premonstratens* din Oradea, ca fiind primejdios pentru siguranța statului român³⁵. Într-adevăr, autoritățile de stat, nevoite să facă mai multe perchiziții la sediul ordinului din Oradea, au stabilit că acesta stătea în permanentă legătură cu organizațiile premonstratens din Ungaria, ale căror obiective erau pur politice și că - ceea ce era extrem de grav - în năzuințele sale centrifugale, ordinul era susținut de însuși procuratorul general al acestuia, Hubertus Noots, care a fost instituit de către Sfântul Scaun, în mod absolut ilegal, ca administrator apostolic al *Ordinului premonstratens* din Transilvania și din Ungaria. Acesta a operat, ani de-a rândul, din Ungaria, în contra României, prin tot felul de mijloace dintre cele mai puțin avuabile. Cu toate că, în fața acestor fapte, cu desăvârșire concludente, statul român ar fi avut dreptul și datoria imperioasă de a proceda, fără nici o ezitare, la dizolvarea *Ordinului premonstratens* din Transilvania și la luarea în stăpânire a tuturor imobilelor care i-au fost atribuite de justiție, el a încercat, mai întâi, să înduplece autoritățile superioare ale ordinului, respectiv ale Bisericii catolice ca, în însuși interesul lor, să lichideze ele situația insuportabilă de la Oradea, cu acceptarea integrală a punctelor de vedere românești. Dar autoritățile respective n-au apreciat această ofertă de intrare în posesie a statului român.

Rezultă, cu claritate, faptul că unii dintre cei mai înfocați adversari ai regimului românesc au fost preoții cultelor ungurești. Depunerea jurământului de loialitate față de statul roman, de către funcționarii unguri, a fost un act formal, în schimbul căruia aceștia primeau lefurile de la statul român. Amvonurile bisericilor au fost, în multe cazuri,

---

³⁵ *Ibidem*, p. 52

transformate în tribune de răspândire și de actualizare a ideilor iredentiste.

Statul român a reușit, în mică măsură, să împiedice asemenea manifestări și numai prin Societatea Națiunilor (în martie 1923 și octombrie 1925) a izbutit să spulbere văicărelile și așa-zisele atrocități ale statului la adresa minoritarilor. Prin măsurile luate de stat și Ministerul Cultelor, guvernul român a evitat vătămarea intereselor bisericilor maghiare din țară pentru respectarea credinței minorităților. Protestele acestora ajungând în occident, via Budapesta, unde se completau cu noi instrucțiuni. Activitatea confesiunilor și deplina autonomie internă a acestora a fost reglementată prin Legea Cultelor, adoptată în 1932, și prin Concordatul cu Sfântul Scaun³⁶. Pe baza acestora, salariile plătite din bugetul statului au sporit de peste 20 de ori, procent la care se mai adăuga și o reducere de 50% la călătoriile pe CFR, pentru personal și familiile funcționarilor cultelor din România. Toți profesorii, anterior plătiți de către Episcopii, au obținut lefuri de la stat. Cultul reformat – 3,9% (calvinist), format din unguri, români maghiarizați și secui, avea episcopii la Cluj și Oradea. Cultul evanghelic luteran se conducea după normele aprobate prin statutul din 1927³⁷. Cultul unitarian – 2,1% (unguri și secui) avea o singură episcopie la Cluj. Cultul mozaic, de rit ortodox și neolog, se îngrijea de organizarea

---

³⁶A.M.R., *fond 950*, dos. 227, p.260. Concordatul s-a ratificat la 10 Mai 1927 și a fost publicat în *Monitorul Oficial* Nr.126 din 12 iunie 1929. Cultul catolic (cuprindea români, germani, unguri, slovaci și secui) avea în ierarhia bisericii **ritul grec, 7,9%**, în *Mitropolia greco-catolică de Blaj*; *Episcopia greco-catolică de Oradea, Lugoj, Maramureș (Baia Mare)*; **ritul latin 6,8%**, cu *Arhiepiscopia romano-catolică de București*, *Episcopia de Alba Iulia, Timișoara, Satu Mare*, *Episcopia catolică de Iași* și **ritul armean**, cu sediul la Gherla.

³⁷ *Monitorul Oficial nr.93* din 30 aprilie 1927. Conform statutului biserica avea episcopie la Sibiu și Arad.

morală, juridică și de acțiunile de caritate pentru comunitatea evreiască.

Concordatul și satisfacerea pretențiilor cultelor au fost uitate, încetul cu încetul, și în preajma anului 1940 cultele minoritare din Ardeal – în mod deosebit cele ungurești - redeveniseră centre de propagandă antiromânești, în special la frontiera de vest. Episcopatele catolice și reformate din Satu Mare, Maramureș, Oradea și Cluj au primit, de la Debrețin, instrucțiuni pentru inflamarea atmosferei interetnice. Spiritului de sinceră înțelegere, de toleranță al Statului român, i s-a răspuns cu ură, mergându-se până la demolarea bisericilor românești, după ocuparea părții din Transilvaniei cedată vremelnice, ca urmare a dictatului de la Viena.

Minoritățile, în perioada interbelică, aveau libertate de expresie culturală cu toate că intraseră în componența României Mari, fapt pentru care germanul Rüdiger, într-un studiu, afirmase că „România este statul ideal pentru minorități”³⁸. Sub protecția și la adăpostul societăților literare și profesionale s-a dezvoltat și ascuțit spiritul de revanșă. În presă s-au strecurat publicații iredentiste, inclusiv cele tipărite peste hotare. Susținerea financiară provenea, în special, de la cele 78 de bănci pur ungurești sau asociate, câte funcționau în regatul României Mari, precum și din fonduri din străinătate³⁹. Studiul întocmit de marele stat major distingea că nu toți cetățenii de etnie maghiară erau ostili statului român, nici nu existau motive în acest sens, deoarece și ungurii beneficiaseră de Legea reformei agrare, în aceleași condiții ca și românii. În evidența și sub controlul autorităților erau ținuți numai acei intelectuali care rămăseseră nostalgici și care lucrau totuși pentru statul maghiar horthyst. Activarea acestor elemente s-a produs

---

³⁸ A.M.R., *fond 950*, dos. 227, p. 290

³⁹ *Ibidem*

odată cu agitațiile și acțiunile de rupere a statelor din jurul României.

Atunci, când, în Europa pericolul războiului era evident, Corpul 6 Armată verifica lucrările de mobilizare și viabilitatea lor practică, cu atât mai mult cu cât populația maghiară continua să activeze în cadrul unor organizații iredentiste. *Buletinul informativ nr.1*, din 6 aprilie 1940, al Comandamentului 6 Teritorial, atrăgea atenția asupra instrucțiunilor date de Legația Ungariei agenților săi din Transilvania, privitoare la soțiile de origine maghiară ale ofițerilor și funcționarilor români. Preotul Horvath Laslo a primit ordin să organizeze tineretul maghiar, după modelul *Levente*. La Episcopia Reformată din Oradea a fost adus preotul Talos Ernest, cunoscut “culegător de informații în folosul Legației Maghiare”⁴⁰ și mobilizator al donatorilor pentru fondul *Magyar a magyarert* (ungur pentru unguri). Notele informative semnalau viitoarea schimbare de atitudine a Reichului, atunci când U.R.S.S. “va ridica din nou problema Basarabiei”⁴¹. În mediile germane, propaganda externă românească era socotită deficitară, în special cu privire la susținerea drepturilor istorice asupra ținuturilor locuite de români.

Revizioniști maghiari lucrau direct prin soldații care serveau ca “ordonanțe, bucătari sau în diferite ateliere”⁴². Etnicii unguri care își satisfăceau serviciul militar obligatoriu în armata română aveau ordin ca, în spatele frontului, să “omoare ofițerii, să incendieze atelierele și să otrăvească bucatele”⁴³. În luna mai 1940, soldații unguri erau îndemnați la “dezertări cu armamentul și muniția”⁴⁴ ce

---

⁴⁰ Idem, *fond 1199*, dos. 289, f. 26

⁴¹ *Ibidem*

⁴² *Ibidem*, f. 38

⁴³ *Ibidem*

⁴⁴ *Ibidem*, f. 22

o aveau asupra lor. Pentru discreditarea ofițerilor români se practica frecvent șantajul, după următorul tipic: se trimiteau scrisori anonime prin care îi acuzau de toleranță față de evrei sau îi atrăgeau în anturaje dubioase și apoi îi denunțau. Pentru a-i preveni de astfel de capcane, ofițerilor li s-au interzis: chefurile în anturaje dubioase, jocurile de noroc, frecventarea unor cercuri în care erau femeii imorale; care desfășurau acte împotriva măsurilor legale ale autorităților.

La 1 iunie 1940 s-au luat măsuri restrictive privitoare la filmarea, fotografierea, schițarea sau pictarea unor obiective militare, activități permise numai după autorizare. Asemenea activități se interziceau în zona fortificațiilor, în zonele militare, petroliere, lucrări de artă și industriale, unități militare, armament, zone de război ș.a., în temeiul prevederilor legii adoptată în 1938⁴⁵.

Pe teatrul de operații de vest, cu o populație, potențial ostilă, de 1.225.739 etnici unguri, din care 1/3 locuiau în județele limitrofe graniței cu Ungaria, trebuia luată în calculul raportului de forțe, sau cel puțin supravegheate și anihilate acțiunile ostile. Sentința din 30 august 1940, de la Viena, când Germania hitleristă și Italia fascistă au decis să rupă din trupul României partea de nord-vest a Transilvaniei, cu o populație preponderent

---

⁴⁵*Monitorul Oficial 1938, nr. 293, din 16 decembrie 1938. Legea nr. 4215, din 10 decembrie 1938, pentru crearea zonelor militare și pentru măsurile necesare apărării țării. Art. 16 prevedea: În caz de vânzare, statul, prin Ministerul Apărării Naționale și Ministerul Aerului și Marinei, are dreptul de preempțiune pentru toate imobilele situate în zonele militare, cu obligațiunea de a-l exercita în termen de 3 luni de la notificarea condițiilor de vânzare. În ceea ce privește închirierea sau arendarea acestor imobile, Statul are drept de preferință, iar în caz de exercitare a acestui drept, chiria sau arenda se va fixa în conformitate cu art. 14, alineatul ultim. Nici o vânzare, arendare sau închiriere de asemenea imobile nu se poate face decât cu o prealabilă autorizație a acestor ministere, sub sancțiunea nulității absolute.*

românească, atribuind-o Ungariei horthyste, a fost primită de opinia publică românească cu revoltă și tristețe. Au fost atunci, în acele zile de sfârșit de august și început de septembrie, numeroase manifestații de protest, de condamnare a dictatului și de exprimare a indignării pentru nedreptatea acceptată. Autoritățile, însă, pentru a-și justifica și proteja poziția de cedare, nu au aprobat oficial aceste mitinguri. Mai mult, presa și radioul au primit dispoziții de cenzurare a informațiilor și a știrilor referitoare la exprimările colective ale sentimentelor naționale.

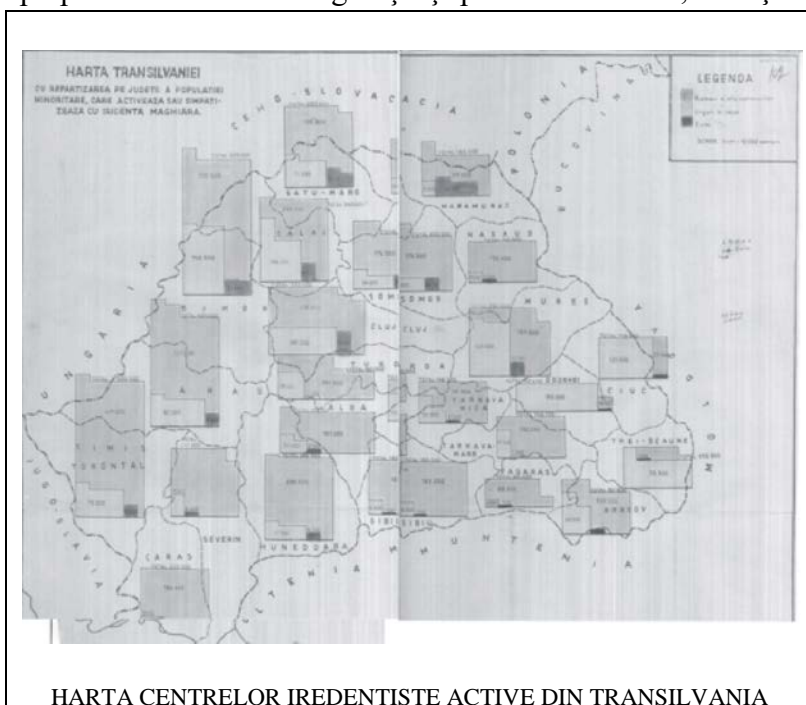
Repartiția pe județe a populației minoritare, care activase sau simpatizase cu iredenta maghiară⁴⁶, se prezenta astfel:

Județul ¹	Români	Maghiari	Evrei	Total
MARAMUREȘ	117.500	11.000	33.500	162.000
SATU-MARE	195.800	75.200	24.000	295.000
BIHOR	335.500	152.500	21.000	509.000
ARAD	333.000	82.500	8.900	424.000
SĂLAJ	223.500	106.000	18.500	343.500
TIMIȘ-TORONTAL	417.000	75.000	8.500	500.500
CARAȘ	194.400	5.000	600	200.000
SEVERIN	222.800	15.800	2.400	241.000
SOMEȘ	176.500	34.000	10.000	220.500
NĂSĂUD	136.400	7.500	1.500	145.400
TURDA	141.000	39.000	2.000	182.000
ALBA	187.200	24.000	2.500	213.700
MUREȘ	123.000	157.000	10.000	290.000
ODORHEI	10.200	120.000	400	130.000
TREI-SCAUNE	26.300	100.000	1.000	136.300

⁴⁶ A.M.R., fond 5417, dos. 800, f. 2

BRAȘOV	120.900	44.500	3.500	167.900
TÂRNAVA-MICĂ	111.300	35.000	2.000	148.300
HUNEDOARA	290.500	37.500	4.500	332.500
SIBIU	183.200	9.000	1.300	193.500
FĂGĂRAȘ	82.000	4.000	400	86.400
TÂRNAVA – MARE	130.200	17.500	1.000	148.700
CIUC	23.600	121.000	2.000	146.600

Iată de ce știrile false, aruncate din avioane, difuzate pe posturile de radio ungurești și prin toate ziarele, anunțau

că o mare parte a Ardealului s-a dat ungarilor, deși realitatea încă era alta, dar care a prins la minoritarii unguri. Comandantul Corpului 6 Armată sfătuia, într-un ordin, în

vederea retragerii, să se explice, în special ardelenilor, că cedarea a fost impusă de o imperioasă necesitate a existenței noastre naționale, amenințate în întregime. Cu durere în suflet, ofițerii îi sfătuiau, pe toți, să nu se facă ecoul răufăcătorilor. Notele informative din acele dramatice zile vorbeau despre consternarea și tristețea care au cuprins întreaga suflare românească din Ardealul cedat. De la indignare la revoltă contra celor care au semnat, până la manifestații contra trenului cu care s-a întors delegația noastră, disperarea a cuprins toate mediile. S-a scandat în acele zile: *Vrem război, Jos trădătorii, Trăiască Maniu, Ardealul independent*, și s-a cerut eliberarea generalului Antonescu. Comandanții de mari unități, dislocați în teritoriul care urma să fie cedat Ungariei, informau eșaloanele superioare despre inițiativele cetățenești de preluare a ordinii publice, până la sosirea noilor autorități și despre încercările anarhice. Legiunea de Jandarmi Maramureș, de exemplu, a refuzat să execute ordinul prefectului, de evacuare, până când nu a primit ordin militar superior.

Cercetătorii perioadei sunt de părere că propaganda noastră externă a fost ca inexistentă. Curentul mondial de opinie publică, determinant în favoarea ungarilor, a consternat pe primii ziariști sosiți în teritoriile cedate. Realitatea deformată, în *salonul de aur* al palatului Belvedere din Viena, a sfârtecat sufletul românismului la frontiera de vest. *Nu cedați nimic ungarilor*, se spunea în raportul informativ nr. 8, al comandantului Diviziei 20 Infanterie, *căci „teritoriul ce-l veți ceda benevol, nu veți mai avea temeiul juridic, în fața Istoriei, de a-l pretinde înapoi”*⁴⁷.

---

⁴⁷Florica Dobre, Vasilica Manea, Lenuța Nicolescu, *Armata română de la ultimatum la dictat. Anul 1940*, vol. I, București, Editura Europa Nova, 2000, p. 138

Ca un tăvălug venea din urmă un ocupant dornic de război, cu bande de teroriști, a căror regulă era de a-i deposeda și de a-i izgoni pe români din casele lor. Având în vedere aspectele mai sus arătate, colonelul Vissarion, comandantul Regimentului 2 Fortificații, dislocat pe frontiera de vest, prin serviciul de informații, a trimis unităților din subordine instrucțiuni referitoare la “informațiile de cules pentru ordinea interioară”⁴⁸. Aceste informații se refereau la aspirațiile populației maghiare privind revizuirea frontierelor și trecerea clandestină a frontierei prin sectorul regimentului. Documentul, nedatat, a fost elaborat anterior Dictatului de la Viena, deoarece vorbea despre propaganda dusă din om în om, din care “reiese că negocierile vor dura până la 15-20 septembrie, când la o neînțelegere va arbitra cazul Germania și Italia [...] amintesc de linia Horthy care ar fi linia Someșului și a Mureșului cu orașele Dej, Cluj, Turda, Alba Iulia inclusiv”⁴⁹. Asemenea zvonuri au prins la 56 tineri, care au trecut în Ungaria, la începutul lunii august, cu scopul de a reveni cu armata ungară. Maghiari din Oradea s-au organizat în partidul lor, au adunat material exploziv, prin intermediul unei bande de teroriști, care aveau legături în Ungaria. Scumpetea de pe piață și vremea rea au fost exploatate de comercianții evrei, iar chestiune preluată și folosită intens de propaganda revizionistă maghiară.

În 19 septembrie 1940, comandantul Garnizoanei Beiuș, prin *Buletinul informativ Nr. 7*, raporta despre regretul unor minoritari “[...]că n-au căzut și ei la unguri. Unii au părăsit Beiușul și s-au mutat în orașele cedate iar alții sunt în curs de a se muta”⁵⁰. Față de schimbările din

---

⁴⁸ A.M.R., *fond 1199*, dos. 289, f. 196

⁴⁹ *Ibidem*, f. 22

⁵⁰ *Ibidem*, f. 245

țară - abdicarea regelui Carol II⁵¹ și instaurarea noii puteri - nu s-au făcut comentarii, deși situația îngrijorătoare din zonă marca viața bihorenilor. Legionarii făceau mici manifestații iar unii au îmbrăcat imediat cămășile verzi. Românii aveau “*un mare regret și durere pentru teritoriile cedate Ungariei*”⁵².

Ca urmare a spintecării județului, pe o linie de frontieră ce șerpuia printre sate, cu o parte la unguri și una la români, Cercul de Recrutare Bihor și-a stabilit noul sediu în garnizoana Beiuș, deși, atunci când, în 12 iulie 1940, locotenent-colonelul Maltezeanu, comandantul Cercului, a informat prefectul județului despre măsurile pregătitoare evacuării, s-a pornit o anchetă împotriva sa, sub acuzația de răspândire de zvonuri. Cercetările făcute au clarificat situația, datele și informațiile de care se folosiseră comandantul erau prevăzute în lucrările pentru mobilizare și evacuare. Cu acea ocazie s-a clarificat și situația unor întreprinderi și legăturile lucrătorilor acestora cu mișcările subversive⁵³, coordonate de la Budapesta. Controalele inițiate au semnalat o serie de nereguli privind viabilitatea planurilor de mobilizare, fiind depistat personalul mobilizat

---

⁵¹Pentru temă vezi: Ion Gheorghe, *Un dictator nefericit. Mareșalul Ion Antonescu*, Ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1996

⁵²*Ibidem*. Prin Dictatul de la Viena România a pierdut 42.243 km² cu o populație de 2.603.589 locuitori din care 50,1% români, 37,2% unguri și 12,7% alții. Petru problematica Dictatului vezi: Mihai Manoilescu, *Dictatul de la Viena*, Editura Enciclopedică, București, 1991; *Spațiul istoric și etnic românesc*, Editura Militară, București, 1993; Aurică Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj, 1972; Mihai Fătu, *Biserica românească din nord-vestul țării sub ocupația horthystă (1940-1944)*, Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe române, 1985; Olimpiu Matichescu, *Istoria nu face pași înapoi*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985; Idem, *Opinia publică internațională despre Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975.

⁵³ A.M.R., *fond 1199*, dos. 244, f. 233

la locul de muncă și în acele întreprinderi care “n-au funcționat în tot cursul anului”⁵⁴. În planul de mobilizare (1940/1941), Cercul de Recrutare Bihor avea admise 41 de întreprinderi de categoria “C” și 3 de categoria “B”: Bauxita Dobrești, Molibden Băița și Fabrica de mașini “Phoebus” Oradea. Ordinul nr. 699001/1939, al Marelui Stat Major, prevedea pentru întreprinderile din categoria “B”, respectiv “C”, posibilitatea mobilizării pe loc numai: pentru personalul administrativ 50%, respectiv 40%; personal tehnic 75%, respectiv 50%; lucrători calificați 75%, respectiv 60%. Cei mobilizați în mină trebuiau să aibă minimum doi ani muncii în întreprindere și vârsta peste 36 ani. Dar în nici un caz aceștia nu puteau avea specialități pentru încadrarea tancurilor, personalul navigator, ofițeri de geniu, transmisiuni, sau artilerie cu vârsta sub 28 de ani, sau ofițeri care părăsise, cadrele active, în urmă cu cel puțin 3 ani⁵⁵. Din controalele efectuate a reieșit că parte din cei *rămași pe loc* erau în complicitate cu anumite cercuri care lucrau în contra statului român.

Activitatea iredentei maghiare era vizibil îndreptată spre netezirea drumului Ungariei în realizarea aspirațiilor și programelor sale revizioniste. În acest sens, aceste acțiuni se înscriau în ansamblul măsurilor de pregătire militară a Ungariei horthyste. Ceea ce nu a reușit să obțină prin intensa propagandă revizionistă, Ungaria era hotărâtă să dobândească și cu armele. Desigur că o asemenea amenințare era mai mult un procedeu din arsenalul propagandistic.

Argumentăm aceste acțiuni prin forța de sugestie a câtorva documente semnificative, inedite.

---

⁵⁴ *Ibidem*, f. 235

⁵⁵ *Ibidem*, f. 236

1.

Nr. 476⁵⁶
Anul 1939 luna III ziua 31
REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII
BIROUL ADJUTANTREI
Către
DIVIZIA 17-a INFANTERIE
Biroul 2

Am onoarea a raporta următoarele:

1. Din informațiile luate de la ofițerii de la pază Compania 1-a rezultă că populația ungurească din comunele Săcuieni, Biharia, Episcopia, a întocmit liste negre de persoanele / autorități și particulari – români -, ce urmează să fie spânzurate în cazul unui conflict.

Informații asupra acestor organizații se pot lua de la învățătorul Dumbrăveanu din comuna Săcuieni, care ar fi primit amenințări în acest sens.

Animatorii sunt preoții reformați din comunele amintite.

În Episcopia preotul reformat împreună cu un fost Plutonier Major în armata ungară, sunt animatorii ideilor antiromânești/ locuiesc la casele Nr. 123 sau 125 și 675 din Episcopia.

Propun ca să se facă imediat percheziții la preoții reformați din comunele: Biharia, Episcopia, Tămășeu, Parhida, Săcuieni, Niued și Santău.

2. Pioneru de la Sectorul de lucru Nr. 1, dă toate semnalele cu goarna – trebuie interzis aceasta.

3. Jandarmi nu dau concursul militarilor din zonă. Ei spun că au ordin să nu comunice nimănui nimic; acestea a fost exprimate de către șeful de post din Episcopia față de un Maior din Regimentul Fortificații.

În unele din zilele de încordare 23 sau 24 când jandarmii din aceste comune au plecat în razii, au fost găsiți beți împreună cu mai mulți unguri.

Deci serviciile făcute de aceștia precum și ajutorul dat armatei lasă foarte mult de dorit.

Vă rugăm să binevoiți a ordona Legiunei de Jandarmi Bihor pentru a da ordinul necesar subordonaților în sensul unei bune colaborări între armată și jandarmi.

---

⁵⁶ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 23

4. Patrula ce face legătura între Regimentul INFANTERIE, Fortificații și Grăniceri de la Borș, raportează că în noaptea de 28/29 III. a.c. a întâlnit o mașină în care erau un domn și o doamnă.

La Puspók Ladany în Ungaria au fost duși la un Regiment de Infanterie, unde pe afară erau mulți civili.

Doamna întrebând de ce umblă civili, unul a răspuns că e lăsat la vatră. Tot acesta a mai spus că se lasă toți la vatră.

5. Se anexează un ziar adus la Compania 4- a Fortificații de către o persoană civilă.

Comandantul Regimentului INFANTERIE Fortificații
Colonelul Petre Predan

2.

Nr. 483⁵⁷

Anul 1939 luna IV ziua 1

REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII

BIROUL ADJUTANTREI

Către

DIVIZIA 17-a INFANTERIE

Biroul 2.

Am onoare a raporta următoarele informații:

1. *De la Vama Borș și Plutonul Grăniceri:*

Profesorul Drăghicescu <care> se întorcea de la Paris dă următoarele informații:

a). La Solnok a văzut un convoi de auto-camioane, aproximativ 25 acoperite și la volan câte 2 soldați. După un scurt timp a mai întâlnit un alt convoi total circa 70 camioane.

b). La 30-40 Km. Vest de frontieră a văzut un alt convoi de căruțe / 30-35/, fiecare cu câte 3 bărci.

c). În drum spre frontieră a fost oprit de 3 sau 4 ori de patrula militară ungurești.

2. *Culese de la vameși:*

- Pe frontieră au observat mulți civili care patrulează 2-3 oameni de patrulă, aceștia aveau hărții și binocluri.

- Cei ce ies din țară și străinii noștri sunt opriți la pichetul de grăniceri unguresc și sunt ținuți câte un ceas, - probabil pentru informații.

---

⁵⁷ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 25

- Așa a fost un caz cu 2 mașini cu Italieni care veneau de la București și au fost ținuți multă vreme la pichetul de grăniceri ungar.

- Trupele sunt în garnizoanele din zona care se știe, - nu s-au dislocat.

- Din informații luate de la un sas, care venea în țară, rezultă că pe ziua de 30 III. a.c.

Ungurii vor desconcentra.

COMANDANTUL REGIMENT INFANTERIE FORTIFICAȚII

Colonel Petre Predan

3.

Nr. 486⁵⁸

Anul 1939 luna III ziua 2

REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII

BIROUL ADJUTANTREI

Către

DIVIZIA 17-a INFANTERIE

Biroul 2.

Am onoarea a raporta următoarele informații:

- Ungurii din comunele din zona de fortificații se arată nemulțumiți că li s-au sigilat aparatele de radio și nu mai pot asculta emisiunile ungurești. În timpul când funcționa aceste aparate se strâneau în grupuri de câte 8-10 persoane pentru a asculta .

- Propunem ca aparatele de radio să fie ridicate de la locuitori și depozitate la Oradea.

- Ungurii din comunele Coaceu și Biharia fac educația copiilor în sensul că acest pământ este luat cu forța și că țara lor este Ungaria.

- Credem că preoții și învățătorii unguri din aceste comune sunt cei care propagă asemenea idei prin populație.

- Propunem a fi percheziționați, ridicați din aceste comune și internați în interior –ca elemente periculoase.

Din informațiile luate de la locuitori :

- Ungurii din România au primit ordin de la Budapesta să ascundă tot avutul lor ce ar putea servi Românilor și să contribuie la distrugerea Armatei Române prin orice mijloace posibile.

- Dacă Ungurii reușesc vor primi toate bogățiile Românilor ca recompensă.

---

⁵⁸ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 31

- La Budapesta a sosit un tren cu 340 răniți, care au devalizat populația rurală.

4.

Nr. 11⁵⁹

Anul 1939 luna IV ziua 3
REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII
BIROUL ADJUTANTREI
Către
DIVIZIA 17-a INFANTERIE
Biroul 2

Am onoarea a raporta următoarele informații culese de pe frontieră:

1). Soldatul Boroș Ștefan, cont. 1938, de la reședința Plutonului Grăniceri Parhida, a dezertat în Ungaria cu tot echipamentul și armamentul său.

Soldatul este de origine maghiară.

2). Comunele maghiare de lângă frontieră sunt și acum ocupate de trupele maghiare.

În ziua de 2 IV. A.c. fiind duminică, ofițerii și trupa maghiară se plimbau pe străzi în grupe compacte în comunele: Féldeș, Berekyonyfalu, Bretysz Morton-Meza Peterd, Bihor Keresteș.

3). Podul de peste Tisa Solnoc este păzit cu tunuri și mitraliere A.A..

4). Patrurile maghiare circulă foarte rar pe frontieră.

5). În ziua de 1 IV. A.c. ungurii au lăsat la vatră oamenii în etate de 50, 51, 52 ani.

6). Nici o identificare din grupul Samson.

Comandantul Regimentului INFANTERIE Fortificații
Colonel, Petre Predan

5.

Nr.172⁶⁰

Anul 1939 luna IV ziua 3
REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII
COMPANIA 5-a
Către

---

⁵⁹ A.M.R., *fond* 4431, dos. 70, f. 34

⁶⁰ A.M.R., *fond* 4431, dos. 70, f. 36

Regiment Infanterie. Fortificații

Am onoarea a înainta informațiile culese de către Cpt. Rădulescu, Comand. Plat. Borș și Subof. Instr. Robu Alexe, Cd. Patrului din ziua de 2/3 Aprilie a.c. Totodată vă rog să binevoiți a dispune ca la rapidul de ora 6 dimineața să se afle 2-3 agenți la postul fix Borș unde oprește trenul și aceștia să însoțească trenul până la Oradea în care timp vor putea culege toate informațiile de la călătorii care vin din diferite țări.

Comandantul Companiei 5-a
Căpitan

6.

Nr. 28⁶¹

Anul 1939 luna IV ziua 6
REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII
BIROUL ADJUTANTREI
Către
DIVIZIA 17-a INFANTERIE
Biroul 2

Am onoarea a raporta următoarele informații culese la punctul de frontieră Borș de la domnul Cornățeanu:

- Între Berettyo Ujfalú și Bihor Keresteș trupe cantonate și patrulare pe străzi.

- La Berettyo Szt. Marton a întâlnit foarte multe trupe de infanterie.

- Șoseaua ce leagă Germania de Bratislava este barată pe teritoriul german.

- Indivizi suspecți s-au văzut circulând pe bicicletă la postul fix maghiar de pe frontieră.

- În ziua de 5. IV.a.c. între orele 17,15-18 postul fix maghiar Artand a executat trageri cu cartușe reduse cu arma, chiar în fața postului.

- Țintele au fost la 30-50 metri distanță.

Un avion a zburat astăzi la ora 15 până deasupra Cordău – Oradea – Marghita. A.A. a noastră a tras în el.

Comandantul Regimentului Fortificații

Colonel Petre Predan

Ofițer Informator
Locotenent Gh. Nicolae

---

⁶¹ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 41

7.
Nr. 33⁶²
Anul 1939 luna IV ziua 7
REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII
BIROUL ADJUTANTREI
Către
DIVIZIA 17-a INFANTERIE
Biroul 2

Am onoarea a raporta următoarele:

În noaptea de 4/5. IV 1939 la orele 2, patrula Companiei a 5-a din Regimentul Fortificații a arestat pe individul Longhy Ludovic care venea din Ungaria.

Din declarația sa reiese că este născut în Tg. Săcuiesc, Județul Trei – Scaune, a părăsit localitatea pentru a căuta un serviciu la Cluj, negăsind, a plecat mai departe la Oradea, iar de aici la Episcopia Bihorului, apoi la Borș, apoi a trecut în Ungaria.

În Ungaria a fost predat, de un locuitor, postului de jandarmi, care l-a predat poliției din Bihor Keresteș, acolo a declarat că România are trupe concentrate, cai și căruțe rechiziționate, podurile principale minate și baricade pe șosele și că nu știe câtă armată și ce populație se găsește la Oradea, iar șoseaua Borș- Oradea –Cluj este foarte bună.

A observat la Est de Mezo – Keresteș, 3 corturi mari și 20-30 mai mici.

De asemenea la Est de Artand și i s-a spus că sunt locuite de țigani.

Grănicerii unguri a spus că în curând vor intra în România și vor mănâncă supă și tocană de român și că ar fi intrat mai de mult dar puterile nu i-a lăsat.

Nu posedă decât un act de legitimație, eliberat de preotul reformat Ős Lagas din Oșorhei – jud. Bihor.

Are 2 frați în Ungaria, rude la Iași și București și o soră la Tg. Secuiesc, croitoreasă.

Individul a fost înaintat la Serviciul de Informație al Direcției Fortificațiilor, este inteligent și cu sânge rece.

Comandantul Regimentului Fortificații

Colonel Petre Predan

Ofițer Informator
Locotenent Gh. Nicolae

---

⁶² A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 44

8.

Nr. 181⁶³

Anul 1939 luna IV ziua 6

REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII

COMPANIA 5-a

Către

Regiment Fortificații

Am onoare a raporta următoarele:

În noaptea de 4/5 Aprilie 1939, la orele 2, patrula acestei companii, care forma postul de pândă Est Sfântu Ioan, pe malul drept al Crișului a arestat și excortat la postul de Comandă al Companiei un tânăr maghiar în etate de 15 ani, cu numele de Longhy Ludovic care venea din Ungaria.

Din declarațiile lui reese că este născut în Târgu Secuiesc . Acum o săptămână a părăsit domiciliul venind cu trenul până la Cluj, în căutarea unui serviciu, aici negăsind serviciu a plecat pe jos spre Oradea unde a ajuns în ziua de 3 Aprilie 1939.

În Oradea a mers în târg unde făcând pe hamalul a putut să câștige ceva bani. De aici s-a îndreptat spre Episcopia Bihor. Pe șosea a întâlnit o femeie din comuna Borș, căreia pentru suma de 5 lei, i-a dus un coș încărcat cu marfă. Fiind seară, femeia l-a întrebat dacă are acte la el, ca să poată să-l găzduiască în acea noapte. El a răspuns că nu are nici un act și s-a despărțit de femeie. De aici a plecat pe liziera de Est a satului Borș, pentru ași găsi un adăpost să doarmă. În satul Borș a avut o convorbire cu locuitorul Raț Ianoș, care l-a informat sigur că dacă nu are acte va fi arestat. Plecând în căutarea adăpostului pentru noapte a dat de o grămadă de paie dar nu a putut dormi, paieile fiind ude. Crezând că mai are mult până la graniță a plecat mai departe până a dat peste niște șuri cu paie în curtea unui om de pe teritoriul ungar. În acest fel a trecut în Ungaria. Fiind simțit de câinii proprietarului , acesta a ieșit din casă să vadă cine este. La întrebările acestuia a spus că este din Sf. Gheorghe din România. A fost luat și dus la postul de jandarmi maghiari, iar acestia l-au dus la poliția din Bihor Chereșeș. Acolo a fost întrebat, dacă România are trupe concentrate, cai și căruțe rechiziționate, unde se găsesc trupele noastre, ce populație și ce armată are Oradea, cum este șoseaua Borș – Oradea - Cluj, dacă podurile noastre sunt minate, șoselele dacă sunt baricadate și unde cum sunt așezate tunurile noastre

---

⁶³ A.M.R., *fond* 4431, dos. 70, f.45

pe graniță, deoarece ei sunt informați că sunt distanțați din 10 în 10 metri și unde sunt mai multe sate ungurești.

La toate acestea a răspuns:

România are unități concentrate <formate> numai din românii cu ordin de chemare roșii și galbene, are cai și căruțe richiziționate, trupele noastre sunt pe graniță, Oradea nu știe ce populație are, șoseaua Borș – Oradea - Cluj este asfaltată și în stare foarte bună, trenurile nu știe cum sunt așezate, nu știe câtă populație și armată are Oradea, podurile cele mai principale sunt minate, șoselele sunt baricadate, iar sate ungurești sunt foarte multe. De aici a fost condus la postul Jand. Bădă unde i s-au pus aceleași întrebări, iar el a dat aceleași răspunsuri. De aici a fost luat de grănicerii maghiari pe bicicletă și adus până la piatra de frontieră Nr. 17 pe unde l-au trecut granița din nou în România.

El declară: În timpul când era adus de soldații unguri la est de Mezö – Cheresteș a văzut 3 corturi mari și 20-30 mici, la fel și la Est de Artand pe câmp a văzut mai multe corturi pe câmp a întreat despre soldații unguri și au spus că în acele corturi locuiesc țigani. El mai declară că, pe graniță se găsesc trupe maghiare având efective destul de mari iar grănicerii unguri i-au spus „*că în curând v-a intra în România să mănânce supă și tocană de Români*”, ar fi intrat mai demult dar puterile lor nu i-au lăsat. Șoselele ungare sunt baricadate cu cai de priză și de jur împrejur cu șanțuri adânci. Tot pe șosea au presărat un fel de praf, care face ca să alunece piciorul.

Intrat în țară pe la piatra de frontieră Nr. 17 a luat-o pe malul drept al Crișului unde a fost prins de către patrulă.

Acest tânăr este foarte inteligent are sânge rece, foarte indiferent de orice i s-ar întâmpla, poartă 2 cămăși și 4 perechi pantaloni pentru a se schimba la nevoie.

Nu posedă nici un act de legitimație.

Poartă o carte maghiară cu ștampila *parohiei Oșorhei pe care declară că o are de la preotul Reformat Ōs Lazăr.*

Are doi frați în Ungaria, rude la Iași și București și o soră la Tg. Săcuiesc, croitoreasă.

Comandantul Companiei 5-a
Căpitan,

9.

Nr. 45⁶⁴

Anul 1939 luna IV ziua 12

REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII BIROUL ADJUTANTREI

Către

„OITUZ” 1.100

Biroul 2.

Am onoarea a raporta următoarele:

1). În Oradea Strada Ioan Rațiu Nr. 25 se află o doamnă unghuroaică, călătorește săptămânal, la Budapesta.

Această doamnă în timpul cât stă acasă la Oradea iese la poartă și oprește toate ordonanțele, servitorii și servitoarele ofițerilor, interesându-se prin aceștia: ce este nou, când pleacă ofițerii, unde pleacă, ce mâncare au, etc.

Informația este dată de un plutonier din acest Regiment.

2). Clubul Enese din Oradea, Strada Vlahuță Nr. 3, continuă petrecerile în cântece și dansuri unghurești.

În ziua 2-a de Paști, seara, au făcut o mare petrecere, când s-a cântat cântece revizioniste.

Comandantul Regimentului Fortificații

Colonel Petre Predan

Ofițer Informator

Locotenent Gh. Nicolea

10.

Nr. 48⁶⁵

Anul 1939 luna IV ziua 12

REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII BIROUL ADJUTANTREI

Către

„OITUZ” 1.100

Biroul 2

Am onoare a raporta următoarele:

În noaptea de 11/12. IV. a.c. au fost distruse inițialele „R” (România) de la pietrele de pe frontiera Nr. 76, 75, și s-au înlocuit cu „H” 74,400, 74,500.

---

⁶⁴ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 50

⁶⁵ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 55

În ziua de 12 IV a.c., orele 9,25, s-a văzut un grup de soldați și un ofițer ce purta un steag cu cele 3 culori specifice drapelului maghiar, mergând pe malul stâng al Crișului de la frontieră spre interior.

Comandantul Regimentului Fortificații
Colonel Petre Predan

Ofițer Informator
Locotenent Gh. Nicolae

11.

Nr. 15 ⁶⁶

Anul 1939 luna IV. Ziua 12
Plutonul 3/8 Grăniceri Pază Cheresig
Compania 6 Fortificații

Am onoare a raporta următoarele:

În prima zi de 12 aprilie, ora 9,25, mergând în inspecție pe linia de frontieră de la Reședința Palatului înspre pichetul Nr. 106 Crișul Repede, am constatat că au fost distruse inițialele „R” adică România de la următoarele borne:

Borna 76 principală distrus „R”

Borna 75 principală distrus „R”

Și înlocuit cu M

Borna 74.400 ajutătoare distrus „R”

Borna 74.500 ajutătoare distrus „R”

Tot la aceeași oră am văzut în Ungaria un grup de militari, având un comandant Ofițer purtând asupra lui port hartă și un steag cu trei culori „Ros Alb și Verde” mergeau spre malul stâng al Crișului, spre interior.

La ora 9,45 a sosit un tren cu 2 vagoane la Cantonul C.F.M.Varsand unde se vedeau încărcând.

Toate aceste le-am văzut și constatat cu binoclu, iar distrugerea bornelor le-am constatat însoțit fiind Șeful Postului de jandarmi al comunei Cheresig Plutonier Fărăian Ioan.

Pentru cele de mai sus arătate am întocmit un proces verbal și raportul Companiei 6 Fortificații și Copaniei 8 Pază Oradea

Se anexează și un proces verbal de constatare împreună cu o schiță.

Comandantul Platonului Grăniceri Cheresig
Subofițer Instr. Hodor Gheorghe

---

⁶⁶ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f.57

12.

Nr. 22 ⁶⁷

Anul 1939 luna IV ziua 14
REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII
BIROUL ADJUTANTREI

Către
„OITUZ” și „Nistra”
Biroul 2.

Am onoare a raporta:

1). Cu raportul Nr. 43/939, am raportat că individul Papp Laios din Episcopia Bihor, Str. Regele Fedrdinand 125, este instigator și șeful ungarilor din acea comună.

În ultimul timp făcându-se concentrări pentru lucrări, acest individ a fost lăsat pe loc probabil pentru că este în foarte bune relații cu autoritățile comunale, este bine situat materialicește.

Este necesar ca aceasta să fie trimis în taberele de muncă cu toți ungarii, fiind un element periculos.

2). Se dă mai jos conținutul unei cărți poștale adresată caporalului din acest Regiment, de către tatăl său „Moț”.

Lupșa la 12 IV.1939

Scumpul nostru fiu.

Primind scrisoarea ta din 23 Martie 1939 îți răspundem astăzi deoarece te așteptăm să vi de Sfintele Sărbători.

Îți scriem și azi ca întotdeauna să fii cuminte, fă-ți datoria de bun român, dovedește că ești „Moț” și la nevoie sacrifică totul și spune că mai suntem și noi mulți care nu am uitat drumul care duce la Budapesta.

Comandantul Regimentului Fortificații
Colonel Petre Predan

13.

Nr. 39⁶⁸

Anul 1939 luna IV ziua 16
REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII,
BIROUL ADJUTANTREI

Către „OITUZ” și „Nistra”
Biroul 2.

Am onoare a raporta următoarele informații culese de la trupele de pe frontieră:

---

⁶⁷ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f.60

⁶⁸ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 66

1). De la Comand. Plut. De Grăniceri Parhida.

- În ziua de 13. IV.a.c., ora 17,45 dinspre Kis – Maria a venit spre Biharia în fața pichetului de grăniceri Nr. 97/Eva Saru/4 mașini de lux și una motocicletă care după ce au stat 30 minute s-au retras spre Bihar Keresteș.

Mașinile s-au oprit la 7-800m. în fața pichetului de grăniceri.

La orele 20,30 o altă mașină de lux pe același drum s-a oprit la 800 m. de frontieră și după o oră s-a înapoiat spre Kis Maria.

2). De la ceferist român:

Ungurii au arborat stegulețe albe la case și biserici. Populația maghiară nu dorește război.

Se vorbește că nu peste mult timp va izbucni revoluția din cauza reformei agrare.

3). În ziua de 12.IV.a.c. de la orele 9-11 s-au tras clopotele la toate bisericile din Ungaria fără întrerupere.

Comandantul Regimentului Fortificații

Colonel Petre Predan

Ofițer Informator
Locotenent Gh. Nicolae

14.

Nr. 89⁶⁹

Anul 1939 luna IV ziua 16

REGIMENTUL INFANTERIE FORTIFICAȚII BIROUL ADJUTANTREI

Către

Comenduirea Pieței Oradea „1100”

Am onoare a raporta următoarele:

Azi 23.IV.1939 s-a prezentat la acest Regiment doamna Istrate, soția Plut. Maj. Pensionar Istrate –r. 36A., care a dat următoarele relații:

Doamna de pe str. Ioan Rațiu Nr. 25 în una din zilele trecute a întâlnit pe o servitoare a unui Căpitan nu-l cunoaște pe care o întreba:

Ce e nou în cazarmă, a venit d-l Căpitan, a venit regimentul, sunt mulți soldați în cazarmă, etc.

Când a văzut că este observată de D-na Istrate a continuat drumul, depărtându-se de servitoare.

Această doamnă în nenumărate rânduri a manifestat contra statului român.

---

⁶⁹ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f.73

Astfel odată a exprimat: aici nu se află în România ci în teritoriul ocupat.

Se pot lua informații și de la D-na Maior Barbu de la C. Recrutare Bihor cu care este prietenă această doamnă.

Legătura cu Budapesta o face sau personal sau prin intermediul sorei sale Francisc Solga, ce locuiește pe str. Lahovari Nr. 8 soneria de jos.

Această doamnă Solga este foarte puțin timp acasă, restul stând la Budapesta.

Tot D-na Istrate ne-a comunicat că la măcelarul Uivaroshi de pe str. N. Zigre ar fi ceva suspect.

Acolo se adună pentru cumpărături soldați ordonanțe, servitori, etc. unde măcelarul face un fel de interogatoriu – cerând diferite relații de la aceștia.

Întrebat de cineva dacă merge la concentrare, acesta a spus: Dacă România ar da Basarabia Rușilor, atunci merge la concentrare.

Comandantul Regimentului Fortificații

Colonel Petre Predan

15.

Nr. 95⁷⁰

Anul 1939 luna IV ziua 16

REGIMENTUL FORTIFICAȚII BIROUL ADJUTANTREI

Către

„OITUZ” și „Nistra” Biroul 2.

Am onoare a raporta următoarele informații culese de pe frontieră:

În seara de 23.IV. a.c. ora 20,30 D-l Santalana Celestina, italian, șef de atelier pitrărie în București, a venit din Ungaria și a declarat:

- De la Püspok Ladany până la Bihor Keresteș a întâlnit nenumărate trupe.

- În aceeași zi la ora 19 în comuna Nagyraba, patrulau trupe de diferite vârste/ bătrâni și tineri pe șosele.

- În apropiere de Solnok a întâlnit circa 15-20 camioane încărcate cu trupe ce se mișcau spre frontieră.

Comandantul Regimentului Fortificații

Colonel Petre Predan

Ofițer Informator
Locotenent Gh. Nicolae

---

⁷⁰ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f.74

16.

CALAFAT
OFIȚER INFORMATOR
Nr. 336, Oradea, 1939 Iunie 5

Către⁷¹

„OITUZ” Biroul 2
RAPORT CONTRA INFORMATIV Nr.3
Din 5.IV. 1939

- Starea de spirit a ofițerilor și trupei bună.
- Starea de spirit a populației române bună.
- Starea de spirit a populației minoritare: neschimbatăp.

În comuna Borș a trecut frontiera tânăruț premilitar Ratz Gheza, împreună cu un văr de al lui, pe la sfârșitul luni Mai curent.

În ziua de 1.IV. a.c. a scris o scrisoare de la Debrețin, tatălui său în care îi spune că:

În Ungaria este foarte bine, viața este un mărgăritar, mâncarea bună și ieftină și nu au nimic de ce se văieta.

Ei au stat 4 zile în Bihor - Keresteș de unde au plecat la Debrețin unde vor sta 2 săptămâni, după care speră să vină să-i revadă și să-i găsească sănătoși.

- După expresie – mărgăritar precum și după scris se cunoaște că nu este scrisă personal de individul Ratz Gheza.

Scrisoarea este reținută la șeful de post care îi va răspunde ca din partea părinților Ratz Lagos.

Comandantul Regimentului Fortificații
Colonel Petre Predan

Ofițer Informator
Locotenent Gh. Nicolae

17.

CALAFAT - OFIȚER INFORMATOR
Nr. 342, ,Oradea, 1939 Iunie 22

Către⁷² „OITUZ” Biroul 2

RAPORT CONTRA INFORMATIV Nr.3
din 22.IV. 1939

- Starea de spirit a ofițerilor și trupei bună.
- Starea de spirit a populației române bună.

---

⁷¹ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 101

⁷² A.M.R., fond 4431, dos. 70, f.124

- Starea de spirit a populației minoritare neschimbată.

Evenimente în ziua de 30.V. 1939, s-a raportat Dvs., prin Legiunea de Jandarmi Bihor, că o doamnă ce a fost găsită suspectă în autobuzul Oradea – Arad.

Acea doamnă în timpul cât se făcea controlul autobuzului, s-a dat jos și a întrebat pe un soldat – unde dorm ofițerii, dar subofițerii, sunt soldați concentrați, se mai construiesc <obiective> noi, etc., apoi a început să privească de jur împrejur toate obiectele ce se lucrau.

Această doamnă este funcționară la moara din Salonta.

Comisarul Achim, de la Poliția Salonta, poate da toate relațiile relativ la această doamnă.

În cazul când se trimite pe cineva la Salonta pentru cercetarea acestui caz, va lua legătura cu Șeful Postului Nojorid, care va da relațiile necesare.

Comandantul Regimentului Fortificații   Ofițer Informator
Colonel Petre Predan   Locotenent Gh. Nicolae

18.

CALAFAT, OFIȚER INFORMATOR

Nr. 321, Oradea, 1939 Iunie

Către⁷³, „OITUZ”

RAPORT CONTRA INFORMATIV Nr.2

Starea de spirit a ofițerilor și trupei bună.

Starea de spirit a populației române bună.

Un cheferist din Biharia a raportat că trupa din Regiment 8 Grăniceri i-a devastat via de pe Dealul Mare.

Starea de spirit a populației minoritare:

În ziua de 24 și 25 V.1939, doi Tineri Premilitari din comuna Coaceu și unul din comuna Biharia au trecut în Ungaria.

Cauza: Mai mulți oameni maghiari ce au fost concentrați pentru lucrări de folos obștesc, au răspândit zvonul că Tinerii Premilitari vor fi concentrați 40 zile la muncă în interesul armatei.

Nu s-a putut afla de unde circulă aceste zvonuri.

Minoritarii unguri concentrați pentru lucrări, au scris acasă că sunt foarte rău tratați acolo, că mănâncă prost și i-a umplut paraziții.

Nu se cunosc precis autorii acestor zvonuri.

Comandantul Regimentului Fortificații

Colonel Petre Predan

Ofițer Informator
Locotenent Gh. Nicolae

---

⁷³ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f.125

19.

CALAFAT

OFIȚER INFORMATOR

Nr. ....Oradea ,1939 Iunie 27

Către⁷⁴ „**OITUZ**” Biroul 2

BULETIN CONTRA INFORMATIV Nr.16

din 26. VI. 1939

- Starea de spirit a ofițerilor și trupei: bună.
- Starea de spirit a populației române: bună.
- Starea de spirit a populației minoritare: neschimbată.

La data de 23. VI.1939, Regimentul Fortificații, printre alte autovehicule, a rechiziționat și motocicletă Nr. 702 Oradea.

La poliție această motocicletă nu mergea. Atunci delegatul Regiment Fortif<cații>, văzând că motorul este bun, a luat-o în stare în care i s-a dat de poliție și a adus-o la Regiment pentru a o repara.

Aici a găsit următoarele:

- În rezervorul de benzină era băgat 1,½KG. Zahăr tos, fapt care a făcut ca benzina, scurgându-se prin țevi și oprind comunicarea între rezervorul de benzină și motor.

- Cordonul de legătură între mahnetou și bujie, era tăiat, izolat pe deasupra, firele metalice înăuntrul cordonului rămânând rupte, pentru a nu face legătura electrică între mahnetou și motor.

- Șurubul de reglajul aerului de la carburator a fost ridicat de proprietarul mașinii în fața D-lui Moldovan Francisc mecanizator la garajul „Andriska” Oradea.

Comandantul Regimentului Fortificații

Colonel Petre Predan

Ofițer Informator

Locotenent Gh. I. Nicolae

20.

CALAFAT OFIȚER INFORMATOR

Nr. 654, Oradea , 11. IX 1939

Către⁷⁵ , **BRIGADA I FORTIFICAȚII, Biroul 2**

BULETIN CONTRA INFORMATIV Nr.20

Din 11. IX. 1939

- Starea de spirit a ofițerilor și trupei: bună.
- Starea de spirit a populației române: bună.

---

⁷⁴ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f.126

⁷⁵ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 142

- Starea de spirit a populației minoritare: neschimbată.

1. Ungurii din Ungaria a început demontarea liniilor telefonice, informație dată de un ceferist din Episcopia.

2. La fiecare pichet grăniceri ungar, este câte un agent ungar care se ocupă numai cu culegerea informațiilor de la populația civilă, țărani.

3. Din Santăul Mic au plecat în Ungaria:

- În ziua de 3. IX. – 6 oameni.

- În ziua de 4. IX. – 11 oameni.

- În ziua de 5. IX. 1 om.

Stein Iacob – german din Palota, a afirmat către un om din Coaceu că el a vorbit cu un Căpitan german care i-a spus că germanii au intrat acum în război ca să i-a înapoi tot ce a avut înainte de război.

Va lua în curând și Ardealul după Polonia.

Comandantul Regimentului Fortificații
Colonel Petre Predan

21.

BRIGADA I FORTIFICAȚII

Biroul 2

Nr. 731 din 1.X. 1939

RAPORT INFORMATIV Nr. 2⁷⁶
din 1. X 1939

1). *Diferite informații.*

1. Nimic de semnalat

2). *Contrainformații:*

- Starea de spirit a ofițerilor și trupei: bună.

- Starea de spirit a populației române: bună.

- Starea de spirit a populației minoritare: neschimbată.

1). Populația românească din zona Regimentului 1 Infanterie Fortificații arată o stare de nemulțumire cu ocazia concentrărilor, pe motivul că sunt mici pentru tabere de muncă.

La primele concentrări pentru lucru, mulți unguri din comuna Biharia, Coaceu, Episcop nu s-au prezentat.

Contra acestora nu s-a luat nici o măsură. nu s-au prezentat

Această listă de sancțiune a adus și la nesupunerea la rechiziții a unui mare număr din populația ungurească.

---

⁷⁶ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 145

2). Ungurii au rămas acasă și lucrează pământul, pe când români sunt concentrați.

Comandantul Regimentului 1 INFANTERIE Fortif.
Colonel Octavian Petreanu

Ofițer Informator
Locotenent Gheorghe I. Nicolae

22.

Nr. 823⁷⁷

1939. X. 24

REGIMENTUL 1 INFANTERIE FORTIFICAȚII

Către

BRIGADA 1-a FORTIFICAȚII

Biroul 2

La ordinul Nr. 2948 din 2. X.1939 și urmare la Nr. 731 din 1. X. 1939.

Am onoare a raporta:

1). Indivizii mai jos notați fiind concentrați la Detașamentul 12 lucrători Tinca, în luna Aprilie a.c., au plecat de acolo, venind acasă.

Nu s-a luat nici o măsură contra lor.

a). *Din Biharia.*

1. Fechete Iosif

2. Matei Mihai

3. Tot Iosif

4. Oros Iosif

5. Debrețin B.

6. Meghieși Ioan

7. Toth Bela

8. Covaci Mihai

b). *Din Cauaceu*

1. Torcovoce Gavril

2. Bojodi Francisc

3. Morea Alex.

4. Pop Ludovic

5. Ghiorghe Ștefan

În afară de aceștia au mai fost încă:

---

⁷⁷ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 147

- 15 oameni din Biharia au fost apoi prinși și înaintați de postul de Jandarmi Biharia la Detașamentul 12 lucru Tinca, cu Nr. 656 din 13. VI. 1939.

- - 5 oameni din Biharia înaintați în același loc cu Nr. 656 din 15 VI 1939.

- - 4 oameni din Biharia înaintați în același loc cu Nr. 656 din 27. Vi.1939.

- - 13 oameni din Coaceu înaintați cu Nr. 656 din 13. VI. 1939 în același loc.

- În total au fost 48 oameni din comunele Biharia și Tămășeu, care s-au sustras de la lucru în luna Aprilie a.c.

- Această sustragere a determinat pe mulți ca la concentrările de lucru din luna Octombrie a.c. să fugă din comune sau să stea ascunși.

- Se fac cercetări pentru prinderea acestora, în număr de 15%, de către șeful Postului de jandarmi Biharia.

Tabelul cu nesupunerea la rechiziții îl vom înainta peste câteva zile. Nu-i avem încă pe toți.

COMANDANTUL REGIMENTULUI 1 INFANTERIE FORTIFICAȚII

Colonel Petre Predan

23.

Regiment 1 INFANTERIE Fortificații

Ofițer Informator

Nr. 824

BULETIN CONTRAINFORMATIV NR. 4⁷⁸

- Starea de spirit a ofițerilor și trupei: bună.
- Starea de spirit a populației românești: bună.
- Starea de spirit a populației minoritare: neschimbată.
- 1). Din comuna Biharia au dispărut 10 indivizi, între 18-21.

X.a.c. și anume:

- 1. Gyarmati Emeric, 40 ani urma să fie concentrați pentru lucrări pe data de 11. X 1939
- 2. Dudas Ioan 40 ani
- 3 Vas Alexandru 21 ani
- 4 Megyeși Iuliu 21 ani
- 5 Tulsari Iosif 21 ani
- 6 Naghi Alexandru 20 ani
- 7. Naghi Iosif 18 ani

---

⁷⁸ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 152

- 8. Bereczki Emeric 17
- 9. Naghi Alexa 16 ani
- 10. Cheri Estera 33 ani cu 2 copii.(3 și 5 ani).

Soțul său, fost soldat în R. 8 Grăniceri, Cheri Francisc, a dezertat la 17 IX. 1939, în Ungaria.

2. În ziua de 23. X. 1939 s-au găsit la soția lui Gavra, învățător din comuna Covaceu, 3 drapele maghiare, circa de 1mp.

Numita a declarat că auzind la Radio Budapesta, prin Aprilie a.c., că în Rusia Subcarpatică armata ungară a fost primită cu drapele ungurești de către populația civilă și tot prin radio Budapesta, comunicându-se că armatele ungurești vor intra în Ardeal, și-a confecționat trei bucăți drapele, pe care să le abordeze la sosirea armatei ungurești în Ardeal.

S-au încheiat acte de către Șeful Secției de Jandarmi Episcopia Bihor și s-au înaintat Legiunii de Jandarmi Bihor, în această chestiune.

COMANDANTUL REGIMENT 1 INFANTERIE
FORTIFICAȚII

Colonel
Petre Predan

Ofițer Informator
Lt. Gh. Nicolae.

24

Regimentul 7 Jandarmerie Someș

Legiunea Jandarmi Bihor
Problema: Informații din Ungaria

NOTĂ INFORMATIVĂ Nr. 222⁷⁹

Din 24 Octombrie 1939

Din Ungaria în ultimul timp am obținut următoarele informații:

1). Toți indivizii din România, care trec în Ungaria fraudulos, sunt supuși unor lungi interogatorii care se iau de către ofițerii de grăniceri unguri cu privire la:

- Apărerea națională a Țării,
- Organizarea armatei,
- Efectiv și dotare,
- Armament și muniții și,
- Fortificații, tranșee etc.

După ce li se ia interogatoriile indivizii sunt duși la Debrețin – Ungaria, și ținuți într-un lagăr de supraveghere un timp de două

---

⁷⁹ A.M.R., fond 841, dos. 43, f. 268

săptămâni de unde se face trierea. Astfel cei găsiți loiali Ungariei sunt încorporați într-un regiment iar restul sunt folosiți prin diferite comune și dați în primirea locuitorilor unguri pentru munci agricole.

Cei ce se înapoiază în România sunt instruiți de către ofițerii de grăniceri unguri ca prin orice mijloace și cu ori ce sacrificii să procure de la armata română arme automate și genți de piele de la ofițeri cu diferite documente secrete. Pentru fiecare armă automată procurată, cel care va duce-o în Ungaria va primi suma de 20.000 pengö.

2). Și în prezent în Ungaria se găsesc concentrați oameni până la 52 de ani.

Din cauza lipsei de brațe, muncile agricole sunt întârziate.

Toți tinerii de la etatea de 17-21 ani, sunt obligați ca de două ori pe săptămână să ia parte la instrucție premilitară și fiecare are asupra lui armă Md. Manlicher 1895 sau carabină pe care o păstrează fiecare în casa sa.

3). Un grup de teroriști unguri în număr de 10-15 din organizația „Szabat Csapatok” din comuna Leita –Mare – Ungaria, în ziua de 11 Octombrie 1939, au plecat din comună și apropiindu-se de frontiera româno-maghiare din dreptul pichetului de grăniceri români Nr. 92 și deci cu un binoclu au luat mai multe puncte de reper din România și cu această ocazie au fotografiat și pichetul de grăniceri Nr. 92 de pe teritoriul comunei Diosig - Bihor.

Toți indivizii erau îmbrăcați în haine civile.

Informațiile de la punctul 1 și 2 verosimile și s-au primit de la individul Pal Alexandru din comuna Albiș Bihor, trecut în Ungaria fraudulos, înapoiat în țară și prins de jandarmi la 15 Octombrie 1939. Cele de la punctul 3 sigure și s-au primit de la grănicerii pichetului Nr. 92.

COMANDANTUL LEGIUNII JANDARMI BIHOR

Lt. Colonel,
Teodor Petruc

RAPORTAT:

c. Corp jandarmi
Serv. Centru ale C.C.J. Cluj
Regimentul 7 Jandarmi Someș
Divizia 17 Infanterie
Brig. 1 Fortificații
Deleg. M.St. Major

REZUMAT:

Indivizii care trec fraudulos din România în Ungaria sunt supuși la interogatorii cu privire la apărarea noastră națională.

Celor ce se înapoiază în România li se dă însărcinări, ca din România să procure arme automate și diferite documente secrete.

Grupul de teroriști din Leita Mare Ungaria s-a apropiat de frontieră și s-a orientat asupra mai multor puncte din România.

25.

Nr. 11⁸⁰

1939 Octombrie 25

C.I.I.Borș

Către

Brigada Fortificații

Biroul 2

Am onoarea a raporta următoarele informații culese de la călătorii intrați în țară prin punctul Borș între 20-25 octombrie.

Dl. Grainer Nocolae, comerciant de lemne din Budapesta, ne-a informat că în Ungaria domnește o atmosferă „că războiul nu se va mai întinde în Europa. Referitor la concentrările de trupe m-a informat că mulți prieteni de ai lui au fost desconcentrați.

Petruț Ioan, român din Bihorckeresteș, a intrat în țară, mergând la Tărian, m-a informat: că în Ungaria copiii români nu sunt primiți în asociația premilitară „Levente” ne având încadrare în ei; cerându-se mai multe informații nu mi-a putut da.

Serg. Tr. Rădulescu.

26.

Nr. 30059⁸¹

1939 Octombrie 9

BRIGADA 1 FORTIFICAȚII

STAT MAJOR BIROUL 2

Către

CHESTURA POLIȚIEI ORADEA.

Cu onoare vă facem cunoscut următoarele;

Individul Balazs Arpad, comerciant de vite domiciliat în Oradea Str. Alecsandri Nr. 20, stă în țară cu pașaport ungar și ar fi obținut recent cetățenia română cu acte false.

---

⁸⁰ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 269

⁸¹ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 270

Fiind căsătorit în Ungaria, sub pretext că-și vizitează familia a trecut frontiera în mai multe rânduri.

Rugăm verificați această informație și a ne comunica rezultatul.

D.O.

ȘEFUL DE STAT MAJOR

Lt. Colonel,

V.Constantinescu

Șeful Statului Major
Maior, P. Cheșcheș.

27.

Nr. 21⁸²

1939 Decembrie 1

DIV. III REGIMENTUL 1 ART. GREA FORT.

Către

BRIGADA I-a FORTIFICAȚII

Stat Major Biroul 2

ORADEA

Urmare la raportul Nr. 11 din 21 Noiembrie 1939

Am onoare a vă raporta următoarele:

1). *În ziua de 15 Noiembrie 1939* brigadierul Schetzleicher împreună cu nevasta sa și o femeie necunoscută au vizitat pe preotul reformat Kadar Alexandru din Crestur. Se pare că acea femeie este din Săcuieni. Semnalmentele femeii: etate aproximativ 45 ani, înaltă, față prelungă, părul blond, îmbrăcată ca la oraș cu o scurteică cenușie închis, cu blană neagră la gât.

2). *În ziua de 16 Noiembrie 1939*, a fost la brigadierul Schetzleiche acasă, un bărbat ce a fost zărit numai pe fereastră de un agent informator al acestui Divizion. Nu i s-a putut distinge bine semnalmentele totuși a avut impresia că este rudă chiar frate cu femeia ce a vizitat în ajun pe preotul reformat.

Se pare că este vorba de un bărbat înalt, având pielea feței roză, fără mustață, în general având trăsăturile unui german.

Femeia de la punctul 1 și bărbatul de la punctul 2 nu pot fi identificați, ca fiind originari din partea locului.

3). *În ziua de 17 Noiembrie 1939*, preotul Kadar, a fost împreună cu notarul comunei Abrămuț, Pergel, la brigadierul Schetzleicher.

---

⁸² A.M.R., fond 841, dos. 43, f. 576

4). Preotul reformat Kadar Alexandru din Crestur a plecat în ziua de 27 Noiembrie 1939, cu trenul, în direcția Satu – Mare; după informațiile căpătate s-ar fi dus în satul natal Egri nume unguresc, probabil este comuna Agriș, situat la circa 15 km. Ne. De Satu Mare.

Comandantul Diviziei III Regimentul 1 Art. Grea Fort.

Maior, C.S. Popescu

Of. Informator.

Slt. Teodorescu Constantin

28.

Nr. 3734⁸³

1940 Ianuarie 11

Regimentul 1 Inf. Fortificații

Către,

BRIGADA I FORTIFICAȚII

BIR. 2

Am onoare a vă raporta următoarele:

În seara zilei de 10.I. a.c., după terminarea piesei „Mușcata din fereastră”, jucată de trupa „Muncă și voie bună”, în timp ce se intona Imnul Regal, un sergent pompier stătea rezemat de ușă, picior peste picior, vorbind ungurește cu o femeie. După terminarea Imnului, agentul, care raportează, a cerut sergentului să se legitimizeze, dar acesta a refuzat. Tot în timpul intonării Imnului, nici unul din pompierii de serviciu ce se aflau la ușile de ieșire, nu s-au opus la ieșirea a 10-12 persoane, care au părăsit sala în timpul intonării Imnului.

Am onoare a vă ruga să binevoiți a decide.

Sindicatul Regimentul I. Inf. Fortificații

Colonel Petre Predan

29.

NOTĂ INFORMATIVĂ⁸⁴

Brigada 1 Fortificații

Stat Major Bir. 2

Nr. 31553

1940 Ianuarie 13

În ziua de 19 Decembrie 1939 patrula de grăniceri români de la pichetul „Roit” de pe teritoriul comunei Roit Bihor, în timp ce se afla în

---

⁸³ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 578

⁸⁴ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 587

patrulare pe frontieră, a fost atacată prin surprindere cu focuri de armă de către o patrulă de grăniceri ungară, care se afla la postul de pândă la circa 300 m. de linia de frontieră pe teritoriul ungar. Grănicerii români care mergeau și ei la circa 150 m. în interior de linia de frontieră au răspuns trăgând și ei mai multe focuri de armă. Nu a fost rănit nici un grănicer român și nici ungar.

La ancheta mixtă ce s-a făcut în ziua de 20 Decembrie 1939, grănicerii unguri au recunoscut că ei au atacat patrula de grăniceri români, refuzând însă să arate motivele pentru care au atacat-o.

Un incident de frontieră care nu a fost raportat Brigăzii nici de grăniceri nici de jandarmi.

Nr. 2547⁸⁵
1940 Ianuarie 10
Regimentul 2 Inf. Fortificații
Către
BRIGADA I FORTIFICAȚII
Stat Major Bir. 4

La ordinul Nr. 55233 din 29. XII. 1939, relativ la cazul locotenentului Lates Ioan, din cercetările făcute personal în comuna Cheșereu și din declarațiile Maiorului Dănilă Petre, comand. Bat. III și Lt. Lates Ioan, care se anexează, am constatat următoarele:

1). Lt. Lates Ioan, a fost în zilele de 26. XI. 1939, 2 și 6 XII. 1939, în comuna Cheșereu, în serviciul ordonat, pentru a ridica fân pentru Bat. III R. I.F., aflat în zona Adoni – Cherechiu - Târgușor.

2). Lt. Lates Ioan, din informații, aflate încă din luna Septembrie 1939, că preotul Romano-Catolic Covacs Iosif, se ocupă cu propaganda iredentistă Maghiară, semnalând acest lucru ofițerului informator al Bat. III și ofițerului informator al Regimentului.

Ofițerul cu informațiile al Regimentului aducând acest caz la cunoștința subsemnatului, am dat ordin, încă din luna Septembrie 1939 ca:

a). Preotul să fie trecut în registru de suspecți lucru ce sa făcut, fiind trecut la litera C. Nr. 2.

b). Ordinele de informații ale Regimentului și Batalionului III să urmărească activitatea acestui preot din satul Cheșereul, care cade în zona de informații a Bat. III/2 I. Fort.

---

⁸⁵ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 600, 601, 602

3). În ziua de 26. XI. 1939, ofițerul a fost trimis în comuna Cheșereu, după fân. Având ocazie să meargă în această comună, tocmai pentru a putea afla informații mai precise despre preotul romano-catolic la cererea sa, Bat. III. a dat ordin ofițerului informator Cpt. rez. Pop care cunoaște bine limba ungară, să-l însoțească în comună. Ofițerul căutând fân, a găsit la D-ra Bagaly Margarete, învățătoare la școala romano-catolică. La această d-ră mai stă în gazdă și o învățătoare româncă necăsătorită, de la școala primară de Stat. Intrând în discuții cu ambele domnișoare venind din sat și Cpt. rez. Pop Hostil și între timp și învățătorul român Pop, de la școala primară de Stat și făcându-se seară, cu toții au fost invitați la D-ra Bagaly la o mică gustare.

Nimeni din cei de mai sus, nu a văzut că, Lt. Lates Ioan, s-a dezbrăcat de uniformă și a îmbrăcat-o pe d-ra Margareta Bagaly.

Această domnișoară mi-a declarat că, într-adevăr mergând spre bucătărie, a zărit mantaua ofițerului, într-o cameră în cuier, s-a îmbrăcat cu ea și s-a dus în bucătărie unde se găsea numai servitoarea Gheție Terezia, pe care a întrebat-o dacă îi stă bine în uniformă de ofițer.

4). În după amiaza zilei de 2 XII: 1939, Lt. Lates Ioan s-a deplasat din nou să aducă din fânul cumpărat de la d-ra Bagaly.

Ambele domnișoare. Bagaly și româncă, l-au invitat să ia masa de seară împreună.

Între timp a sosit la domnișoara Bagaly și preotul Covacs Iosif și cu această ocazie, ofițerul l-a cunoscut personal. La masă a fost invitat și preotul și au stat cu toții până la ora 22 când au plecat.

5). În ziua de 6. XII.1939, în același scop, ofițerul s-a deplasat în Chesereul, cu care ocazie pentru atenția că, a fost invitat la masă, a găsit de cuviință, dintr-un sentiment cavaleresc, să ducă domnișoarei Bagaly o sticlă cu Cologne, de față când a dat d-rei Bagaly sticla a fost și învățătoarea româncă.

În această zi, ofițerul a stat foarte puțin la domnișoară, fiind tot timpul de față numai d-ra româncă învățătoare preotul nu a fost.

6). Afirmațiile care i se aduc că, ar fi petrecut cu preotul, nu sunt adevărate, întrucât numai o singură dată a stat cu preotul și ofițerul a fost foarte bucurat de acest lucru.

7). În afară de cele arătate în nota informativă, Lt. Lates, a mai fost în comuna Chesereul și în după amiaza zilei de 24. XII. 1939, cu care ocazie a luat cu el un T.T.R. îmbrăcat în civil și s-au dus împreună la biserica romano catolică, pentru a asculta ce spune preotul cu ocazia predicii.

În concluzie:

Informațiile date sunt tendențioase și cineva din comună, a avut interesul să îndepărteze pe ofițer din anturajul d-rei Bagaly. Acela care a avut acest interes, din cercetările discret făcute în comună, ar fi învățătorul Pop de la Școala primară de Stat, necăsătorit, care în anul 1938-1939, a avut cu d-ra legături, care au mers până a se hotărî căsătoria și s-a renunțat în cursul verii trecute.

Activitatea ofițerului de când este în Regiment, se desfășoară în condiții care-i face cinste, sentimentele lui sunt în afară de orice bănuială.

Este un ofițer care nu bea și nu are nici un viciu, ceia ce-l face ca să se ferească de ori și ce acțiune pripită.

Faptul că s-a dus la D-ra Bagaly, este incidental, acolo a găsit fân și a găsit și el acolo câteva clipe de recreație, căutând în același timp să verifice și o parte din informațiile ce le adusese.

Se înapoiază întreaga corespondență.

COMANDANTUL REGIMENTULUI 2 INFT. FORTIFICAȚII

Colonel,

C. VISSARION

30.

Nr. 3153⁸⁶

BRIGADA 1 FORTIFICAȚII

STAT MAJOR

Biroul 2

Către

ARMATA I-a

1940 Ianuarie 15

Secția I-a.

La ordinul Domniei voastre Nr. 61362 din 28.XII 1939;

Am onoarea a vă raporta;

În urma concentrărilor întreprinse cu toată atențiunea de către Comandantul Regimentul 2 Infanterie fortificații, s-a constatat următoarele:

1). Locotenentul Lateș Ioan a fost în comuna Cheșereu în serviciu ordonat, în zilele de 26 XI. 1939, 2 și 6. XII. 1939, trimis de Regiment pentru a procura fân și pentru a verifica cu acest prilej, din ordinul Regimentului, o informație asupra preotului romano-catolic Covacs Iosif din această comună.

---

⁸⁶ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 615, 616

2). În ziua de 26. XI. 1939, Locotenentul Lateș, însoțit de ofițerul informator al Regimentului și învățătorul român Pop de la Școala Primară de Stat din comună, au găsit și cumpărat fân de la D-soara Bagaly Margareta, învățătoare la școala romano-catolică.

Toți trei au fost invitați la gustare de către D-soara, care locuiește cu încă o învățătoare româncă de la Școala de Stat.

În scurtul timp al acestei gustări, pe când toți se aflau în sufragerie, D-soara Margareta Bagaly trecând spre bucătărie a luat din cuier aflat în altă cameră mantaua ofițerului și prezentându-se în fața servitoarei sale, a întrebat-o cum îi șede în uniformă de ofițer.

Nimeni din cei prezenți nu a văzut că Locotenentul Lateș s-a dezbrăcat de uniformă și a îmbrăcat pe D-soara.

3). În după amiaza zilei de 2. XII. 1939, Locotenent Lateș s-a deplasat din nou în comuna Cheșereu pentru a transporta la Regiment o parte din fânul cumpărat de la D-soara Bagaly.

D-soara și colega sa româncă au invitat pe ofițer la cină.

Trecând pe acolo preotul catolic Covacs Iosif, ofițerul a insistat să rămână și acesta la cină sub pretextul ca să fie mai mulți. În realitate, ofițerul găsea bine venit prilejul pentru a-și aduce la îndeplinire misiunea sa contra-informativă, cu care fusese special însărcinat.

Cina s-a terminat la ora 22.

4). În ziua de 6. XII: 1939, ofițerul a fost din nou în comuna Cheșereu, în același scopuri.

Pentru atenția invitației la masă, locotenent Lateș a găsit de cuviință să ofere D-soarei Bagaly o sticlă cu cologne, în fașa D-soarei învățătoare româncă.

Cu ambele D-soare ofițerul a stat foarte puțin de vorbă în această zi.

5). În afară de datele arătate în denunț, ofițerul a mai fost în comuna Cheșereu și în după amiaza zilei de 24. XII. 1939, când însoțit de un T.T.R. care cunoaște ungurește, amândoi îmbrăcați în haine civile, s-au dus de-a dreptul la biserica romano-catolică pentru a verifica dacă preotul nu instigă pe locuitori cu ocazia predicii.

6). Din cercetarea și raportul Comand. Regimentul 2 Inf. Fort., rezultă următoarele concluzii:

a). Lt. Lateș Ioan este un bun ofițer, fără vicii, activitatea sa desfășurându-se în condiții care îl fac să se remarce în corpul ofițeresc al Regimentului; sentimentele lui sunt în afară de orice bănuială.

b). Denunțul este opera unei persoane geloase pe scurtele întrevederi dintre ofițer și D-soara Bagaly. Se pare că această persoană este învățătorul Pop din comună, care în anul 1938-1939 a avut cu D-

șoara legături ce au mers până a se hotărî căsătoria, proiect la care însă D-șoara a renunțat în vara trecută.

Acest învățător a participat la prima întrevvedere dintre ofițer și D-șoara Bagaly.

7). În fața acestei situații, am onoarea a raporta că negăsind ofițerului nici culpa de lipsă de tact, nu am luat nici o măsură de sancționare.

COMANDANTUL BRIGADEI I FORTIFICAȚII
GENERAL,
N.Stoenescu

Șeful de Stat Major
Lt. Colonel,
V. Constantinescu.

31.

NOTĂ⁸⁷

În noaptea de 15-16 Noiembrie 1939 trecând pe lângă cafeneaua „Central” din Salonta și auzind că în local muzica și o societate cântă cântece și „Csárdás”uri ungurești, a intrat în cafenea pentru a constata cine sunt cei care în vremurile acestea chefuliesc cu muzică ungurească.

În cafenea se găseau numeroși unguri, iar societatea care cânta și își petrecea cu muzică ungurească era compusă din:

- Trei unguri din Salonta,
- Căpitanul în rezervă Pop Hortil, învățător-director în comuna Pilul Județul Arad, în prezent concentrat la Regimentul 2 Inf. Fortificații Săcuieni.

Acesta era îmbrăcat în uniformă de căpitan.

- *Locotenentul invalid Ianoși Constantin*, fost ofițer activ în armata noastră, în prezent șef de birou la primăria Salonta și Comandantul Subcentrului premilitar din Salonta. Căsătorit cu o ungueroaică.

- *Munteanu Nicolae* de origine etnică român, funcționar la Primăria Salonta.

- *Pantoș Augustin* de origine etnică român, directorul cinematografului Asoc. „Astra” din Salonta.

Toți aceștia erau cu chef și cântau cântece și „Csárdás”-uri ungurești, în prezența unui public maghiar care jubila văzând cum

---

⁸⁷ A.M.R., fond 841, dos. 43, f. 632

Românii –între care un fost ofițer activ și un căpitan de rezervă îmbrăcat în uniforma românească, cântă „Csárdás”-rile lor naționale.

Fapta săvârșită de acest grup de ofițeri și funcționari români într-un local public, într-o localitate cu majoritatea populației de origine etnică maghiară și din imediata apropiere a frontierei îi pun într-o lumină cu totul defavorabilă și-i arată ca lipsiți de sentimentul de demnitate națională atât de necesar cu deosebire acolo.

32.

Raportul⁸⁸

Sergentului T.R.S. Barzu Virgil din Brigada Fortificații

Către

Brigada 1 Fortificații

Marele Stat Major

Biroul 2

Cu onoare raportez, că în urma delegației primite de a studia care este spiritul poporului, am făcut pe C.F.R. drumul Oradea-Cluj și retur, în zilele de 5-7. I. 1940, constatând următoarele:

Populația românească este cât se poate de calmă. Discuția acesteia se rezumă la războiul dintre Finlanda și Uniunea Sovietică Rusă. Rămân extaziați de puterea de rezistență a Finlandei față de colosul rus și prin prisma acesteia privesc cu calm eventualul atac al Rusiei în contra noastră. Ba chiar cred, că Rusia Sovietică după ce a suferit un astfel de eșec în Finlanda, nu ar mai îndrăzni să se aventureze și în Balcani, unde s-ar găsi în fața unei armate mai mari și mai puternice.

Militarii în discuții sunt foarte rezervați. În calea se aude câte un glas, care se plânge că concentrarea e de prea lungă durată, care-i strică restul activității civile și a familiei, preconizând, că pentru remedierea acesteia să se introducă o rotație care să împace și interesele militare și cele civile.

În ce privește populația minoritară ungară, aceasta din zi în zi pare a fi mai îndrăzneț.

Un caz petrecut într-un autobuz din Cluj în ziua de 5. I. 1940, este destul de semnificativ.

Anume taxatoarea autobuzului o româncă cere în limba română unui domn între 35-40 ani taxa. Acest domn, deși taxatoarea îi cere taxa de mai multe ori, rămâne imposibilă. La un moment dat îi spune

---

⁸⁸ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 645

taxatoarei în limba ungară: „*Atâta vreme până ce nu-mi vorbește ungurește, nu stau de vorbă cu d-voastră*”

Acest fel de a vorbi din partea individului a produs o stupeoare și indignare a publicului călător român.

Taxatoarea i-a răspuns individului că ea nu știe ungurește și că ea nu vrea să converseze cu el, ci îi cere doar taxa și el trebuie să știe, că pe un autobuz taxatoarea nu are altă menire.

Cum individul se încăpățânează să plătească taxa până ce nu i se adaugă în limba ungară, un domn maior, călător, a spus taxatoarei: oprește autobuzul și dă-l jos pe acest măgar.

Taxatoarea a și oprit autobuzul și când la invitarea acesteia de a părăsi autobuzul, individul nu schița nici un gest, a fost luat de guler de către taxatoare și dat jos.

O cucoană tot maghiară, spunea în momentul când individul era dat jos, că săracul, ce să facă dacă nu știe românește. Bineînțeles că această cucoană nu s-a grăbit să fie interpretat între individ și taxatoare.

În ziua de 7. I. 1940, am fost martor la un al doilea caz de încăpățănare ungurească.

Anume în gara Oradea o cucoană româncă striga după un birjar. Deși erau la vreo 20 de birjari fără clienți nici unul nu se grăbea să o servească, fiindcă nu li s-a adresat în limba lui Arpad.

De altcum fiecare birjar striga în gura mare publicului călător: „*Tesoenek parancsolni*” adică „Vă rog să poftiți”. Nu s-a auzit un singur glas românesc din partea acestor birjari.

Cum eu i-am spus unui birjar în românește, că eu nu poftesc, deoarece merg pe jos, respectivul a continuat în ungurește: „Poftiți eu am un cal sur de la pompele funebre, care vă duce până la cimitir”.

L-am identificat după numărul trăsुरii, care este 24.

Sergent T.R.D. Barzu Virgil.

33.

Nr. 3506⁸⁹

REGIMENTUL 1 INF. FORTIFICAȚII

BIROUL AJUTANTUREI

Către Brigada 1 Fortif. St. Maj.13

Am onoare a vă raporta următoarele:

Cu ocazia propunerilor pentru dărâmarea locuințelor din Tămășeu, care împiedică câmpul de tragere, populația nu voiește să

---

⁸⁹ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 649

semneze procesele verbale ce s-au întocmit de comisie. În ziua de 13. XII., pare că preotul reformat, împreună cu câțiva locuitori au fost la Prefectură. Această rea voință pare a fi rezultatul propagandei preotului.

Am dispus punerea sub supraveghere a preotului.

Comandantul Regimentul 1 Inf. Fortificații

Colonel,

Petre Predan.

34.

Nr. 31427⁹⁰

1940 I. 5.

BRIGADA 1 FORTIFICAȚII

STAT MAJOR

Biroul 2

Către

Legiunea Jandarmi Bihor

Cu onoare se face cunoscut:

Preotul reformat din comuna Tămășeu, îndeamnă pe locuitorii acestei comune să se opună la semnarea proceselor verbale pentru dărâmarea locuințelor care împiedică câmpul de tragere.

D.O.

ȘEFUL DE STAT MAJOR

Lt. Colonel

V. Constantinescu

Șeful Bir. 2

Căpitan Oprea P.

35.

Nr. 1193⁹¹

BRIGADA DE FORTIFICAȚII

Stat Major Bir. 2

ORADEA.

La ordinul D-voastră Nr. 31281/1939, am onoare a raporta că din cercetările și investițiile făcute de organele noastre în subordine s-a constatat următoarele:

---

⁹⁰ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 650

⁹¹ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 654

1). Credincioșii bapțiști din viile Oșorhei nu au făcut nici odată propagandă iredentistă. Serbările ce s-au făcut au fost aprobate de autoritățile administrative iar programul a fost verificat.

Nu s-a făcut nici odată propagandă comunistă și predicatorii sunt oameni pașnici și loiali Statului Român.

2). Individul Naghi Ioan fiind om sărac își câștigă existența lucrând numai cu brațele prin Oradea. Atât numitul cât locuitorul Covacs Ștefan sunt oameni pașnici care nu au făcut parte nici odată din nici o organizație subversivă.

În general locuitorii din viile Oșorhei sunt pașnici și în această regiune nu este nici o crimă petrecută și nedescoperită.

Nu găsim necesar ca să ia ființă un post de jandarmi în viile Oșorheiului.

3).Femeile concentrațiilor din comuna Rontău au primit de la primărie cereale. Acestea au fost strânse prin coletă de la oamenii mai înstăriți. La fel s-a luat măsuri și distribuit din pădurile comunale lemne de foc.

Cum însă majoritatea locuitorilor din această comună sunt săraci, nu pot fi ajutați în bune condiții din colecții.

4). Locuitorii comunei Oșand cumpără petrolul cu 6 lei kg. Bani în numerar. Nu s-a putut constata dacă comercianții ar pretinde în loc de bani fasole.

5). În comuna Ineu este un locuitor cu numele de Simea Ioan care are degetele de la mâna stângă amputate. Acesta n-a făcut parte din nici o organizație subversivă și este un om pașnic.

Nu s-a putut dovedi că numitul s-ar fi exprimat cu cuvintele prevăzute în ordinul Dvs. cu numărul de mai sus.

6). Locuitorul Galiș Gheorghe și Poenar Ioan din comuna Sititelec, până în prezent n-au făcut parte din nici o grupare politică.

Din cercetările făcute nu s-a putut dovedi că numiții ar îndemna locuitorii care au primit ordine să nu se prezinte la unitățile respective.

7). Locuitorul Marian Mihai din comuna Miersig este brigadier silvic la pădurea ce formează proprietatea Episcopatului Romano-Catolic și n-a făcut parte din fosta mișcare legionară.

COMANDANTUL LEGIUNEI JANDARMI BIHOR

Lct. Colonel,

Teodor Petruc

Nr. 628⁹²
1940 Ianuarie 11
BRIGADA FORTIFICAȚII
Către
Brigada 1 Fortificații

La ordinul Nr. 31466 din 9 Ianuarie 1940, am onoare a raporta că am primit lucrările Biroului Siguranței și Prevederilor, cu toate îndatoririle prevăzute de legea creierii zonei de graniță și zonei militare și care impun material de cancelarie și imprimate diferite.

Astfel, în ordinul C. A. Nr. 769037/939, prevede că, pentru autoritățile de vânzări, închirieri etc., de radio, telefoane, etc., să țină câte un registru special.

În același ordin, se prevede un imprimat de certificat, care se eliberează pentru autorizarea de vânzări, cumpărări, etc.

Toate autorizațiile, se dau pe imprimate cel puțin de mărimea 1/8 coală hârtie.

Pe lângă toate acestea, mai trebuie lucrările de cancelarie și pentru corespondență, etc.: hârtie, cerneală, penițe, hârtie plumbagină, creioane, plicuri, condici de expediție, registre de intrare, etc.

Alocația de cancelarie a Comendurii Pieței, este de 60 (șaizeci lei) pe lună, pe care o primește de la Divizia 17-a.

Din această sumă abia se pot cumpăra 200 (două sute) coli de hârtie.

Comenduirea Pieței, are asupra sa, pe lângă lucrările sale prop

- Biroul foilor de drum.

- Biroul Construcții și Domenii Militare.

- Toată corespondența ce primește Garnizoana, ca : diverse blocări și cumpărări de materiale, ordine ce trebuie transmise în copie unităților din Garnizoană în câte 18 exemplare, numai acestea fac un consum însemnat de hârtie, etc.

- Chestiunea autorizațiilor prevăzute de legea creierii zonelor de graniță.

Din ne însemnata sumă de 60 (șaizeci) lei, nu se poate face față cheltuielilor de cancelarie, ce întrec suma de circa 1.200 (unamiedouăsute) lei lunar.

Pe lângă cheltuielile de cancelarie, mai necesită un dulap pentru arhivă, dulap de fier sau casă de fier pentru păstrat corespondență.

Comenduirea a cerut casă de fier în mai multe rânduri, dar nu i s-a dat. Conduirea nu are dulap pentru arhivă .

---

⁹² A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 666

Cât am avut numai Comenduirea Pitești, am mai făcut apel la autoritățile din Garnizoană, la Subinspectorul P.P., adresându-mă bunilor cunoscuți și de la care am primit diverse mici furnituri.

Acum însă, micile ajutoare în hârtie, sugătoare, penițe, nu mai sunt îndeajuns.

A fost necesar înființarea a 3 (trei) registre, pentru a se putea înregistra autorizațiile pentru:

a). vânzări, cumpărări, arendări, etc.

b). posturi de radio și telefoane.

c). Întruniri, serbări, baluri, etc., care s-a retrecut cu registrul respectiv, la Biroul 2 Brigada I Fortificații.

Lucrările de cancelarie s-au înzecit.

Pentru a putea acoperi cheltuielile, am luat măsura a se primi donații benevole pentru imprimare, între 30-50 lei, fără a obliga sau forța pe nimeni.

Sumele donate, sunt trecute într-un tabel semnat de fiecare donator.

Dacă aceste donații nu sunt admise, deși nu sunt semnate de fiecare donator.

Dacă aceste donații nu sunt admise, deși nu sunt luate ca taxe, nu se vor mai primi, executându-se ordinul Dv.

Vă rog să binevoiți a ordona modalitatea cum am putea obține sumele necesare, cheltuielilor de cancelarie, în afară de contribuțiile noastre din solda personală.

COMANDANTUL PIETEII ORADEA

Maior,

Ioan Enătescu

37.

Nr. 25⁹³

1940 Ianuarie 20

DIV. III. REGIMENTUL ART. GREA FORT.

Către

BRIGADA 1-a FORTIFICAȚII

Stat Major Biroul 2

La ordinul Dvs. Nr. 31354 din 13 Ianuarie 1940.

---

⁹³ A.M.R., fond 841, dos. 43, f. 671

Am onoare a raporta că sergentul Jinca Josif a avut o convorbire cu femeia Csaika Estera în sensul celor din Raportul Informativ Nr. 13 din 30 Noiembrie 1939. Din acea zi nu au mai discutat nimic.

Informațiile de la punctul 3 al Raportului Informativ Nr. 13 din 30 Noiembrie 1939 au fost aflate nu de la sergentul Jinca Josif ci de la un agent informator și căruia i le-a povestit sergentul Jinca Josif. Prin această trecere din gură, e posibil ca adevărul să fi ajuns la cunoștința ofițerului informator sub o formă puțin exagerată.

De asemenea ancheta întreprinsă de postul de jandarmi Cubulcut a dat o mai mare exagerare acestui fapt, ajungând a raporta că femeia a făcut „instigații printre ostași” și „îndemn la nesupunere față de ordinele ce se primesc de la superiori” când în realitate femeia Csaika Estera nu a făcut decât să pună o întrebare imprudentă și în simplitatea ei nu și-a putut reține surprinderea când a auzit răspunsul sergentului Jinca Josif, „că în cazul unui conflict armat cu Ungaria, el va lupta contra lor, alături de soldații Români fiind și el tot român” și pe care ea îl considera totuși că nutrește sentimente ungurești.

În concluzie. Femeia Csaika Estera nu poate fi învinuită de „instigații printre ostași” etc. întocmai după cum declară sergentul Jinca Josif în procesul verbal al postului de Jandarmi din Cubulcut, totuși s-a exprimat față de sergent în felul raportat cu Nr. 13 din 30 Noiembrie 1939. În raportul Inf. Nr. 13 i s-a dat incidentului care formează obiectul raportului de față numai valoarea informativă pentru a evidenția starea morală a populației minoritare și nu a fost privit din punct de vedere contrainformativ.

Am ponoare a anexa alăturat întreaga corespondență trimisă cu Nr. 31.534 din 13 Ianuarie 1940.

Comandantul Diviziei III/1 A.G. Fort.

Căpitan, N. Bivolaru

Ofițer Informator
Sublocotenent, Teodorescu Constantin

38.

PROCES VERBAL⁹⁴

DRESAT AZI LA 4 Ianuarie 1940 în comuna Olosig, Județul Bihor.

Noi jandarmi Plut. Huruian Ștefan șeful postului Cubulcut din Legiunea de Jandarmi Bihor, având în vedere ordinul Legiunii

---

⁹⁴ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 673

Jandarmei Bihor, Nr. 1128 Secr. Din 12 Decembrie 1939, prin care mi se ordonă cercetarea faptului asupra femeii Csajka Estera soția lui Barta Alexandru din comuna Olosig, Județul Bihor, care ar fi instigat ostașii din Divizionul 1 din Art. Grea, să nu se supună ordinelor și aceasta mai ales într-un caz de conflict cu Ungaria. Astfel de instigații s-ar fi comis de sus numita față de sergentul Jinca Josif din sus numitul Divizion.

Pe baza celor de mai sus ne-am transportat în comuna Olosig, unde se găsește încarturuit sus numitul Divizion, unde cu învoirea D-lui Sublocotenent ajutorant Constantin Teodorescu, care ne-a pus la dispoziție pentru interogație pe sergentul Jinga Iosif, am procedat la cercetarea cazului, rezultatul fiind următorul:

Informatorul: Mă numesc Jinga Iosif, sergent concentrat ctg. 1937 din Div. 3/1 Art. Grea Fort. , născut în orașul Târgul-Jiu str. Sâmboteanu Nr. 12 din părinții Francisc și Terezia de religie romano-catolică, de profesie dulgher, necăsătorit în prezent concentrat în Div. 3/1 Regimentul Art. Grea Fort., iar domiciliul în civilitate îl am în orașul Târgul Jiu str. Sâmboteanu Nr. 12, asupra celor întrebate declar următoarele:

Nu știu și nu î-mi amintesc ca soția lui Barta Alexandru, născută Csajka Estera, să mă fi îndemnat pe mine, sau pe alții la nesupunere, față de ordinele ce le primim de la superiori, mai ales într-un caz de conflict cu Ungaria, deși eu stau la această femeie unde sunt încarturuit de la începutul lunii Octombrie 1939.

Este adevărat însă, căci simt că această femeie și chiar toată populația acestei comune care este pur minoritară maghiară, nu ne privesc cu ochi buni.

Aceasta îmi este declarația pe care o susțin și semnez propriu.

Sergent Jinga Iosif

Drept pentru care s-a dresat prezentul proces verbal spre cele legale.

Șeful postului Cubulcut,

Plut. Huruian Ștefan

39.

Nr. 30056⁹⁵
1939 Octombrie 9
BRIGADA I FORTIFICAȚII
STAT MAJOR BIROUL 2.

---

⁹⁵ A.M.R., fond 841, dos. 43, f. 690

Către
LEGIUNEA JANDARMI BIHOR.

Cu onoare se trimite nota informativă de mai jos, rugându-vă a cerceta cazurile, a întocmi acte de dare în judecată contra vinovaților.

Rezultatul rugăm a se raporta Brigăzii I Fortificații până la 20.X.1939.

D.O.

ȘEFUL DE STAT MAJOR

Lt. Colonel, V. Constantinescu

Notă informativă

1. Kalai Iosif (40 ani din Sf. Ioan) a vorbit cu Popai Ludovic în ziua de 4/5 Septembrie a.c. în timp ce cărau pământ cu căruțele la șanțul obstacol în locul Micka, a spus: „Germania este tare și Ungaria la fel, România nu contează nici cât un gunoi pe lângă ei. Vor trece prin România ca în 1916, ca și peste un gunoi.

Dacă va fi război, România va păți la fel ca Ceho-Slovacia și Polonia”.

2. Hodo Iosif de 18 ani, tot din Sf. Ioan, a spus: „ Ar căra pământ cu poftă mai bună dacă ar putea lua pe toți valahii și să-i bage acolo (în șanț), apoi să dea pământ peste ei.

Nagy Ludovic (ctgt. 1925 – 1926) a fost lângă el și a auzit când a spus cele de mai sus.

3. Cheregi Iuliu, cetind din ziare că Hitler la Danzig a spus că nu putea un popor mai slab, ca polonezii, să comande pe Germani. A spus celorlalți că nici Ungurii nu pot răbda să fie conduși de către un popor mai slab, mai prost ca ei, cum sunt Românii, care nu așteaptă decât să-și de-a opincile jos și să se facă popă, învățător, plutonieri, ca să-i comande pe ei.

Șeful Biroului 2

Maior, P. Cheșcheș.

40.

Nr. 195⁹⁶
1940 luna I ziua 16
Subinspectorul . Municipiul Oradea
Către
Brigada I Fortificații
Statul Major.

Am onoare a raporta următoarele:

---

⁹⁶ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 715

Azi dimineață pe la orele 8,30 pe când subsemnatul treceam pe strada Episcopul Ciorogariu, nu departe de poșta centrală, am găsit aruncat pe jos mai multe manifeste mici cu *inscripția ungară* „*Le Romania*” și „*Erdely Vissza*”, ceia ce se traduce în limba română „*Jos România și înapoi Ardealul*”.

Aceste manifeste erau aruncate pe tot parcursul acestei străzi. În fața poștei, m-am întâlnit cu un civil român de origine, care și el la rândul său, culesese câteva din aceste manifeste, și mi le arăta mie, și spunea că le va prezenta chesturei Oradea.

Se alătură câteva exemplare.

Rog bine voiți a decide.

Subinspectorul P.P. Municipiului Oradea

Locot. Colonel A. Mitache.

41.

1940 Ianuarie 16⁹⁷

Caporalul Checicheș D. Alexandru

Către

Brigada I Fortificații

Biroul 2, Stat Major.

Subsemnatul, făcând serviciul de cenzurare la Societatea de Telefoane Oradea, de la data de 15 Ianuarie, până la data de 16 Ianuarie 1940 orele 13, a convorbirilor telefonice, vă raportez următoarele:

a) *Convorbiri întrerupte nu au fost.*

b) *Convorbiri suspecte:*

Azi 16 I a.c. la orele 8,20 am interceptat următoarea convorbire:

Individul Dioși Alexandru din Oradea, Piața Mihai Viteazuul, Nr. 22, de la telefonul Nr.1218, a vorbit la Cluj, la telefonul Nr. 1850 Hotel Central Piața Unirii Nr. 26 numele celui de la Cluj nu l-am putut prinde.

Dioși Alexandru a dat indicații celui de la Cluj, cum să scoată un certificat medical pentru un anume Grosz. Spunând pe ungurește „ha maind az a Grosz el fog meni oda, akor meneyenek a Klinikara, és ot keresék Dr. Gavrilă urat, és kérjenek töle egy orvosi bizonyítványi, hivatkozanak Jonescu Ezredesre” adică dacă nu va merge un anume Grosz la el, să meargă împreună la Clinica Medicală, la D-l Dr. Gavrilă și să ceară un certificat medical, și în același timp să se refere la D-l Colonel Ionescu a spus și ce diagnostic să pună în certificat dar nu am

---

⁹⁷ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 748

putut-o intercepta, fiindcă a spus-o în termeni medicali, pe ungurește și foarte repede.

Dioși Alexandru a mai spus că afacerea este sigură, deoarece el are trecere întrucât până în prezent a mai făcut peste 20 de amânări de concentrare și scutirii, dar deoarece afacerea aceasta costă bani, ar trebui să vină la Oradea, ca să se convingă, aici n-am putut intercepta bine, cine să vină cel cu care a vorbit, sau acel despre care era vorba.

A mai spus că certificatul trebuie să se facă încă azi.

Deoarece a insistat ca certificatul să fie făcut pe hârtie cu antetul Clinicii Medicale și prevăzut cu ștampila Clinicii Medicale.

5 *Altă convorbire suspectă*

Individul Lazăr Victor, care și-a dat adresa Satu Mare Str. Episcopul Atanasiu Nr. 4, a vorbit din Careii Mare, de la Telefonul Nr. 15, la Oradea la Telefonul Nr. 2086, convorbirea s-a înfăptuit la orele 12, vorbind cu Weisz Izidor. Lazăr Victor l-a rugat pe Weisz Izidor ca să-i trimită un certificat medical încă azi, sau cel mai târziu mâine, deoarece este chemat la concentrare, și are nevoie de certificat medical urgent. Nu am putut intercepta de la cine să scoată certificatul, deoarece s-a deranjat în acel moment linia. A spus; ca în certificat să se pună diagnosticul următor: caverne la plămâni, în complicație cu: pe ungurește „Fenikolomiával” mai mult nu am putut prinde.

Lazăr Victor am mai spus ca certificatul să-i fie trimis imediat recomandat și cu ramburs, pe adresa din Satu Mare, Str. Episcopul Atanasiu Nr. 4

d)*Greutăți în executarea serviciului nu au survenit.*

42.

Nr. 31065⁹⁸
1940 Ianuarie 18
Brigada I Fortificații
Stat Major, Biroul 2
Către,

GARNIZOANA SATU MARE.

Am onoarea a vă face cunoscut:

Individul Lazăr Victor domiciliat în Satu Mare, Str. Episcopul Atanasiu, Nr. 4, a solicitat unui cunoscut din Oradea un certificat medical fals pentru a-i folosi la scutirea de concentrare.

---

⁹⁸ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 749

Rog dispuneți cercetarea acestui individ asupra unității din care face parte și comunicați unității, valoarea certificatului.

Rezultatul cercetărilor rugăm a se comunica de urgență și acestui comandant.

D.O.

ȘEFUL DE STAT MAJOR

Lt. Colonel,

V. Constantinescu

Șeful Biroului 2.
Căpitan, Oprea P.

43.

Nr....⁹⁹

1940 luna... ziua..

BRIGADA I FORTIFICAȚII
STAT MAJOR, BIROUL 2

Către,

COMENDUIRE PIEȚEI ORADEA.

Cu onoare se face cunoscut:

Individul Diosi Alexandru, domiciliat în Oradea, Piața Mihai Viteazul, Nr. 22, se ocupă cu procurarea de certificate medicale false în vederea scutirii de serviciu militar a diferiților locuitori (concentrări, încorporării, etc).

Rog luați măsuri de cercetarea lui, în legătură cu chestura locală, în vederea acționării în judecată pentru trafic de influență și procurarea de acte false.

Pentru detalii și precizări, cu ocazia cercetării sale la chestură, se vor cere relații și la Șeful Biroului 2 de la Comandamentul Brigăzii.

D.O.

ȘEFUL DE STAT MAJOR

Colonel,

V. Constantinescu

Șeful biroului 2
Căpitan, Oprea P.

44.

BRIGADA I FORTIFICAȚII¹⁰⁰

---

⁹⁹ A.M.R., fond 841, dos. 43, f. 756

ARMATA I-a
STAT MAJOR
SECȚIA II-a
Nr. 62.145 din 15. II. 1940.

Co onoare se trimite în copie nota informativă de mai jos.
D.O.
p. ȘEFUL DE STAT MAJOR
Lt. Colonel Ionescu

Șeful Secției II-a
Maior R. Zaharia.

NOTĂ INFORMATIVĂ.

Opinia publică românească din Ardeal și mai ales din Cluj, așteaptă cu mult calm desfășurarea evenimentelor. Credința că România va intra în primăvară în război pare să se generalizeze pretutindeni.

Această credință este alimentată de diferitele discuții și declarații pe care ofițerii superiori sau inferiori le fac în diferite cercuri, unde își exprimă pesimismul în ce privește viitorul. S-ar cere discreție și o ținută mai calmă, de optimism, deoarece prin anumite expresii și cuvinte, chiar dacă nu se discută „efectiv” despre război, trezesc îngrijorarea populației civile.

45.

ARMATA I-a¹⁰¹
STAT MAJOR SECȚIA II-a
Nr.62.094 din 16. II. 1940

Cu onoare se trimite Nota Informativă de mai jos, rugându-vă să binevoiți a dispune *să se interzică intrarea în localitățile cu trupe din zona frontierei a femeilor străine de localitate, dacă nu au motive bine justificate, sau în cazul când șederea lor este justificată, să fie îndeaproape supravegheate.*

D.O.
p. ȘEFUL DE STAT MAJOR
Colonel I. Arhipa.

Șeful Secției II-a
Maior R. Zaharia.

NOTA INFORMATIVĂ.

---

¹⁰⁰ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 839

¹⁰¹ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 875

1. suntem informați din sursă de toată încrederea, neverificată însă până în prezent, că femeia Veiman, patroana unei case de toleranță din Oradea, se face un intern trafic de femei de moravuri ușoare, atât în localurile de noapte din Oradea și în apropierea frontierei cât și printre ofițerii și subofițerii de la unitățile militare de pe rază.

Un caz similar a fost cercetat afirmativ, în ziua de 29 Septembrie 1939, de către Comandantul Legiunii Jandarmi Bihor, care a găsit în comuna Usasău de Tinca și în comuna Tinca mai multe femei ungueroaice pe la casele subofițerilor și ofițerilor precum și în interiorul cantonamentelor de pe zonă. Cu această ocazie mai mulți subofițeri au și fost dați în judecata Tribunalului Militar.

Aceste femei care sub masca prostituției caută să se infiltreze printre ofițeri și trupă fac parte din organizația unguerească „*Magyar Margyaret*” și transmit informații în Ungaria asupra pozițiilor trupelor. Toate aceste femei sunt foarte devotate cauzei maghiare, având pregătirea necesară de a culege și transmite informații dincolo de front.

2). În Oradea și Arad au fost văzuți pe stradă numeroși unguri purtând un semn distinctiv la butonieră, un buton roșu, abia vizibil. Aceste persoane fac parte din gruparea „*Mindent a magyirert*” și au legături strânse cu toate asociațiile femeiești maghiare, cu învățătorii, profesorii și preoții romano-catolici și reformați cărora le-a impus ca toate fondurile colectate să le trimită în Ungaria, pentru înzestrarea armatei maghiare.

46.

Nr. 62.671¹⁰²

1940 luna Martie ziua 8
ARMATA I-a , SECȚIA 2

Către

BRIGADA I FORTIFICAȚII

Cu onoare se face cunoscut următoarele:

În comuna Adoni, plasa Valea lui Mihai, din județul Sălaj, în casele proprietarului Kalamar Vasile se adună ofițeri care fac parte din unitățile de pe zonă și chiar de la fortificații, unde se fac chefuri și se dau banchete. Acest individ este de origine evreu, fost notar comunal până în anul 1919, avea religia reformată. Odată cu regimul românesc a trecut la religia ortodoxă, iar în prezent este pensionar și mare proprietar. Are legături de rudenie în Ungaria, iar un fiu al acestuia studiază Școala

---

¹⁰² A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 1034

Politehnică în străinătate. Acesta de la 1 Noiembrie 1939 și până la 1 Ianuarie a.c. a fost de 6 ori în Ungaria. Este un individ periculos și cu sentimente filo-maghiare. Modul cum acești indivizi caută societate și prietenia ofițerilor aflați în acea regiune, arată că urmăresc a culege informații de la ei, pe care apoi le furnizează spionajului maghiar. Pentru a înșela buna credință și vigilența acestor ofițeri, în toate ocaziile se afișează că *nutresc sentimente românești*.

Având în vedere cele semnalate mai sus, care pe lângă că pune într-o lumină puțin favorabilă pe acei ofițeri, prezintă și un real pericol, vă rugăm a lua măsuri ca această situație să înceteze.

D.O.

p. ȘEFUL DE STAT MAJOR

Colonel, I. Arhip.

p. Șeful Secției II-a
Cpt. D. St. Dumitrescu.

47.

Nr. 4083¹⁰³

1940 luna III ziua 16

M.A.N.INP. G.ral GENIU DIR. FORTIFICAȚII

SECTORUL DE LUCRU NR.2

DIOSIG ÎN BIHOR

Către

BRIGADA I FORTIFICAȚII

Stat major Biroul 2.

În ordinul Dvs. Nr. 32274/940.

Am onoare a raporta:

Sectorul 2 lucru nu are nici un ofițer în comuna Adoni și nici un ofițer al acestui sector nu se găsește în relații de prietenie cu proprietarul Vasile Kalamar.

Deasemeni nici un ofițer al acestui Sector nu a participat la nici o întrunire din locuința celui semnalat.

În comuna Adoni se găsește Comp. 11 din Bat. III/R. 2. Inf. Fortificații, comandată de Locot. Popescu Caragea.

Compania are ca subalterni pe Locot. Rez. Filipescu și Locot. Ciuș.

Compania se găsește instalată, chiar la locuința proprietarului V. Kalamar.

---

¹⁰³ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 1037

S-a pus în vedere ofițerilor acestui sector, ordinul Dvs. de mai sus.

COMANDANTUL SECTORULUI 2 LUCRU,
Lt. Colonel
Vasile Emanoil.

Șeful Biroului 2,
Cpt. Al. Niculescu.

48.

Copie de pe raportul Comandantului Pavăza

Nr. 20193¹⁰⁴

Din 4 Iulie 1940

Către

Marele Stat Major Secția 3-a

Fr. Pavăza 447-4-23-15.

Secret

1. Începând de la ora 19 ungerii au atacat pichetul de grăniceri Nr. 74 cu un pluton. Grănicerii s-au retras; patrulele de jandarmi i-au întâlnit. Comandantul pichetului ar fi fost rănit.

Se crede că și pichetele 73 și 75 ar fi fost atacate.

2. Vlăstar raportează: Printre patrulele maghiare de pe frontiera din zona Carei se observă o vie mișcare și agitație. Efectivele s-au mărit la 8-14 oameni și circulă încontinuu. Din convorbirile patrulelor maghiare s-a aflat că trupele ungare vor ataca în noaptea de 4 Iulie a.c. România.

3: Din Oradea se semnaleză numeroase trupe în regiunea Frontierei. Trenul motor ce trebuia să sosească de la Nyabranly la ora 21,20 a fost anunțat că nu mai sosește.

4. Avioane de recunoaștere maghiare au zburat în cursul zilei de 4 Iulie pe direcțiile:

a). Gepisi-Sumugiu-Mierlău (Sud Oradea) Neântorcându-se pe aceiași rută și trecând frontiera în Ungaria,

b). Biharia- Apateu,

c). Asupra Oradei; înălțimea de zbor foarte mare.

5. Planta raportează că în noaptea de 3-4 și în cursul zilei de 4 Iulie în comuna Harsani (21 km. Vest Oradea) un reflector a semnalizat de mai multe ori în timpul nopții trăgându-se în două rânduri și rachete

---

¹⁰⁴ A.M.R., *fond 5418*, dos. 1815, f. 36

albe. În aceeași noapte un reflector la Ugra a luminat terenul din direcția Sânicolaul Român.

6. Mișcări de trupe și circulații de mașini la Ugra.

D.O.

ȘEF DE STAT MAJOR

General ss. Ioanițiu

Șeful Secției 2-a
Lt. Colonel ss. Ivanovici.

49.

SECRET-URGENT NR.3092¹⁰⁵

Din 5.7.1940

COPIE

TELEGRAMA

BIROUL STATISTIC MILITAR CLUJ

Către

MARELE STAT MAJOR, Secția 2-a

Pavăza 453 din 5.7.1940 ora 3.25'.

Urmare la raportul telefonic Nr. 3091 din 4 Iulie 1940 pentru verificarea informației obținută prin poliție Biroul Statistic Militar s-a adresat Companiei de Grăniceri Carei de la care am obținut următoarele informații:

Către orele 18 Pichetul de grăniceri Nr. 74 (Foieni) a fost atacat de către unguri. Comandantul pichetului ne mai putând face față situației s-a retras către Reședința Plutonului.

Comandantul companiei informat despre acest lucru s-a deplasat către pichetul atacat <luând>măsuri pentru reocuparea pichetului. În urma măsurilor luate pichetul a fost reocupat.

În timpul când Comandantul Companiei se găsea pe frontieră ungurii au tras asupra sa câteva focuri fără rezultat . Comandantul Companiei Grăniceri Carei ne informează că pichetul Nr. 73 și 75 n-au fost atacat așa cum ne informase Delegatul Direcției Generale a Poliției.

ȘEF BIROUL STST MILITAR CLUJ

LT. COL.)ss.) C.E.Manolescu

COMUNICAT:

Comandant G-ral al Pazei Terit.

Secția III-a Marele Stat Major

Biroul I/Secția II-a Marele Stat Major

Subiroul 2/ Biroul 2 Secția II-a Marele Stat Major.

---

¹⁰⁵ A.M.R., *fond 5418*, dos. 1815, f. 41

50.

COPIE DE PE TELEGRAMA Nr. 42, 158 din 5. VII. 1940¹⁰⁶

PAVĂZA (A. I-a)

Către

MARELE STAT MAJOR

Secția 3-a

Raportul operativ Nr. 121.

1. Astăzi la ora 10 și 30 pe când Comandantul Companiei 6 Grăniceri, ancheta incidentul din ziua de 4 Iulie, la pichetul 74 Foieni, pichetul a fost atacat de unguri. La ora 12, a început un nou atac, cu trupe aduse în căruțe din interior, în total 50-60 oameni. Sub protecția a 2 mitraliere, ungurii au înaintat pe front de 150 metri, trecând frontiera; grănicerii s-au retras pe linia 2-a, iar ungurii au trecut frontiera la 30-40 m. adâncime. În dimineața zilei, un alt atac s-a dat asupra acestui pichet la ora 7 și 30.

Grupul 7 Grăniceri pază a trimis un pluton, în căruțe la dispoziția companiei 6. S-a ordonat Comandantului C. 6 A. să verifice la fața locului natura acestei incursiuni și modul de a se comporta al grănicerilor de pe frontieră.

2. În sectorul Bg. 1 Fortificații o patrulă de grăniceri români care mergeau de la pichetul 97 spre pichetul 98, a fost atacată cu focuri de armă în dreptul Bornei 91 de către soldații maghiari. Focul a durat 20 minute, între ora 15 și 10-15 și 30; un soldat grănicer a fost omorât și unul a fost rănit.

3. În noaptea de 4-5/VII, între orele 3, în noaptea de 4, între orele 23 și 5 dimineața, în apropierea pichetului Dorobanți s-au semnalat circa 3 plutoane unguri la 5- 600 metri în interiorul Ungariei; la ziuă s-au retras.

51.

RAPORT OPERATIV Nr. 14 al Armatei 1-a¹⁰⁷

1). *Acțiuni pe frontieră.*

a). În ziua de 6 Iulie ora 16,15 circa 10 indivizi maghiari au atacat pichetul 79 unde se afla un sublocotenent de rezervă care a ieșit din pichet și a tras foc. Aceștia s-au răspândit.

---

¹⁰⁶ A.M.R., *fond 5418*, dos. 1815, f. 45

¹⁰⁷ A.M.R., *fond 5418*, dos. 1815, f. 50

După scurt timp au revenit 20 civili și soldați armați cu puști mitralieră și mitraliere atacând cu foc pichetele 78 și 79 (circa 15 km. Sud Vest Carei) în acest timp s-a desprins 1 grupă de călăreți dintre ei atacând pichetul 80.

La ora 20 acțiunea a încetat.

b). Pe restul frontierei nimic.

2). Activitatea M.U.

a). S-a continuat lucrările de organizare a terenului.

b). În sectorul D.

I.bat. de munte a ocupat poziție în sect. Viorel la Nord de Someș, 2 batal. Din Regt. 84 Inf. au înlocuit 2 batal. Din Regt. 91 Inf. care au trecut în rezervă de divizie în zona Poiana Codrului-Barsăul de Sus.

3). Diverse

O comisie mixtă româno-maghiară s-a întrunit astăzi 6 Iulie la pichetul 97 pentru a cerceta incidentele de frontieră din ziua de 5 Iulie. Comisia maghiară a recunoscut că soldații maghiari au tras foc însă a motivat că au fost provocați de grănicerii români care au trecut 200-300m. Vest de frontieră.

Colonelul Prodan președintele comisiei române cerând a se merge la locul unde a fost omorât un grănicer, comisia maghiară cerând complectarea comisiei cu un medic legist român. S-a hotărât întrunirea comisiei din nou în dimineața de 7 Iulie 1940. (pichetul se află la Parhida-Niuved pe Barcău).

52.

RAPORTUL Nr. 15¹⁰⁸

PAVĂZĂ

Către

MARELE STAT MAJOR

Secția 3-a

Urmare la raportul operativ Nr. 15 din 7 Iulie 1940,

În ziua de 7 Iulie 1940 ora 5.30 o patrulă a pichetului 43 (Peregul Mic) a fost atacată cu foc de armă automată de pe teritoriul ungar și urmărită de circa 2 plot. Inamice care au ocupat pichetul, grănicerii ocupând lucrările dinapoi.

Către ora 8,30 fiind întăriți de compania 2-a Pecica, s-a reocupat pichetul, restabilindu-se situația.

În timpul luptei au căzut 6 unguri care au fost târați peste graniță.

---

¹⁰⁸ A.M.R., fond 5418, dos. 1815, f. 51

În cursul nopții de 6/7 Iulie crt. au dispărut doi grăniceri ce făceau serviciul de pândă la un sălaș, unde s-a găsit o capelă plină de sânge.

D.O.
Șeful de Sat Major
General (ss) Ioanițiu

53.

Nr. 42.222 din 7 Iulie 1940

Ora 13,30

RAPORT OPERATIV Nr. 15

1). La 7 Iulie ora 5.30 circa 2 plotoane maghiare au atacat pichetul de grăniceri Peregul Mic. Acțiunea în curs. Ungurii ar fi pătruns 500 m. pe teritoriul nostru.

2). În cursul nopții s-au tras 4 focuri de armă spre Santău.

3). Pe restul frontierei nimic.

D.O.
ȘEFUL DE STAT MAJOR
GENERAL (ss) Ioanițiu

54.

Nr. 42250 din 7 Iulie 1940 ora 22,10¹⁰⁹

PAVĂZA

Către

MARELE STAT MAJOR

Secția 3-a

RAPORT OPERATIV Nr. 16

1). Acțiuni de frontieră.

a). La ora 10 pichetul Foieni, pe șoseaua Urziceni-Vallay unde trebuia să se întrunească Comisia Mixtă a fost atacat cu focuri de armă care au durat până la ora 12; s-au auzit focuri și către pichetul 70 Crasna Nouă. La ora 14,20 comisia a putut lua primul contact.

b). Relativ la incidentul din dimineața de 7 Iulie de la pichetul 43 Peregul Mic au venit următoarele detalii:

- în seara de 6 Iulie spre a evita o surprindere pichetul a instalat 2 pândari, la un sălaș din față la 200 m. de frontieră; în dimineața de 7 Iulie ora 4,30 patrula trimisă de pândari nu i-a mai găsit; pe locul lor era o capelă plină de sânge; la ora 5,30 patrula voind să se înapoieze a fost

---

¹⁰⁹ A.M.R., fond 5418, dos. 1815, f. 56-57

atacată cu focurile a 2 arme automate de pe teritoriul ungar la care s-a răspuns cu foc, fiind urmărită de circa 2 plotoane; la ora 8,30 intervenind rezerva Companiei 3 Gr. Și o armă automată de la R. R. nu s-a mai întâmplat nici o acțiune.

c). Pichetul 73 Foieni a fost atacat cu foc la ora 15,45 având 2 răniți; un ploton de cavalerie de la Det. De Siguranță Carei a intervenit. S-a făcut cunoscut acest incident Comisiei Mixte de la Urziceni.

2) Activitatea M.U.

a). Divizia 30 în deplasare pe zona Șomcuta Mare –Remetea Chiarului – Coplnic- Buteasa- Gaura.

b). Regimentul 3 Roșiori și Divizionul Cavalerie pe jos în marș spre Gavojdie unde urmează a fi reorganizat.

c). Corpul 7 Armată a luat măsuri de întărirea pazei astfel:

Compania Grăniceri rezerva a fost deplasată la Cernei.

1 Ploton și o grupă mitralieră din compania grăniceri rezervă Timișoara, a fost deplasată la Pecica în rezerva companiei 3 grăniceri pază.

D.O.

ȘEF DE STAT MAJOR

GENERAL (ss) Ioanițiu

55.

COPIE¹¹⁰

MIHAI

Către

MARELE STAT MAJOR

Secția 3-a

SINTEZA OPERATIVĂ Nr. 2

Pe săptămâna de la 2-8 August 1940

1). *Activitatea inamicului:*

S-au executat 2 recunoașteri aeriene în lungul frontului fortificat în zonele: Săcuieni-Barcău-Borș și Episcopia Bihorului.

În ziua de 7 August corect, ora 9,30 s-au auzit lovituri de tun în direcția Mezö Kerezsteș, probabil trageri de instrucție.

2). *Activitatea M.U.*

Instrucție.

---

¹¹⁰ A.M.R., fond 5418, dos. 1815, f. 147

a). Revederea instrucției tehnice și de luptă a plotonului și companiei (escadronul); și aplicații tactice în cadrul detașamentelor și grupărilor tactice.

b). La Corvin s-a executat trageri de luptă cu compania în timpul zilei și cu plotonul în timpul nopții.

c).La Fortuna s-au făcut recunoașteri pentru verificarea traseului poziției de fund al lui Mihai, între Cățelul și Preuteasa.

d).La Goarna s-a executat timp de 2 zile o aplicație, cu dublă acțiune, de detașament în regiunea Comarzanul-Glina Mare d. Varului.

Organizarea terenului

a). Se continuă lucrările de organizarea terenului și consolidării.

56.

Nr. 596¹¹¹

1940 luna Mai ziua 27

REGIMENTZUL 1 INFANTERIE FORTIFICAȚII

BATALIONUL II FORTIFICAȚII

Către

Reg. I Infanterie Fortificații

CORPUL VI ARMATĂ

BRIGADA 1 FORTIFICAȚII

REG.1 INF. FORTIFICAȚII

BATALIONUL II FORTIFICAȚII

La ordinul domniei voastre Nr. 279/1940, am onoare a vă raporta că pentru preoții și învățătorii minoritari specificați în tablele trimise cu sus numitul ordin, nu putem încheia nici un dosar pentru următoarele motive:

1). Locuiesc în sate aproape complet minoritare așa că locuitorii chiar dacă ar ști ceva, totuși nu vor să-i divulge.

2). Învățătorii și funcționarii comunali, nu știu nimic în privința activității lor subversive.

3). Aceștia lucrează pe sub ascuns și bine camuflați, așa că nu dau ocazia de a fi prinși, căci dacă ar fi căzut în vină cu ceva, de mult ar fi fost arestați de organele Jandarmerești.

4). Șefii Postului de Jandarmi nu i-a putut prinde până în prezent cu fapte concrete din care ar putea rezulta capete de acuzare.

---

¹¹¹ A.M.R., fond. 4431, dos.256, f. 3-8

5). La batalion lipsește un personal informativ specializat și cunoscător al limbi maghiare, care sub forma unor agenți acoperiți, să poată activa printre aceștia minoritari și afla ceva mai important. Lipsa acestui personal informativ am raportat-o de mai multe ori regimentului. Din soldați nu se poate recruta asemenea personal. Încercările pe care le-am făcut a dat greșit.

Totuși pe cât am putut, prin investigațiile făcute prin comună, pe la jandarmi, am reușit a aduna câteva date întocmind pentru fiecare preot sau învățător o fișă personală, care ar putea servi, pentru a se lua măsura de a fi îndepărtați din zonă.

Chiar dacă nu ar fi bănuși cu nimic, asemenea elemente trebuie îndepărtate imediat din zona fortificată a frontierei, deoarece sunt un pericol perpetuu pentru siguranța Statului, mai ales că dânsi sunt aceia ce țin trează conștiința națională în sâtenii maghiari. Se vizitează unii pe alții și desigur că în aceste vizite găsesc prilejul nimerit a pune la cale diferite lucrări.

Îndepărtarea lor din zona frontierei ar fi o lecție și pentru restul populației minoritare și le-ar mai scădea din speranțele ce le nutresc.

Pentru 2 învățători și 1 preot din comunele Toboliu și Tărian nu am putut aduna nici o informație neputându-mă deplasa de acolo din lipsă de mijloace de transport.

Maior..

FIȘE

Învățătorul Reformat Herteg Coloman din comuna Episcopia Bihorului.

Este în strânsă legătură cu preotul reformat din această comună care zilnic se vizitează cu acesta, și cu câteva familii de unguri care par suspecti ca sentimente.

În anul 1929 în luna Iunie, în localul Școlii Reformate a ținut o adunare fără autorizația Autorităților Competente. Cu ocazia acestei adunări a cântat „Imnul Maghiar” pentru care lucru a fost deferit justiției.

Este contabilul Cooperativei ungurești „Furnica” din această comună și se știe că toate fondurile acestei Cooperative care este o societate pe acțiuni, merg în Ungaria.

În această calitate ține un strâns contact cu Ungurii de peste frontieră.

Este bănuș de autoritățile Jandarmerești că activează pe sub ascuns, pe teren idendentist.

FIȘA

Învățătorului reformat Kaloș Alexandru din comuna Sântion jud. Bihor.

Deși nu i s-a putut descoperi nimic în sarcina lui, totuși este suspectat de Jandarmii din comună, ca fiind un agent propagandist minoritar, căci este în strânsă legătură cu preotul reformat din acea comună, care în prezent are copilul în Ungaria la Școala de ofițeri și primește zilnic scrisori din Ungaria.

Vizitează zilnic pe preotul reformat, iar de multe ori seara iau masa împreună.

Are relații familiare cu câțiva locuitori din comună, ce sunt și ei suspecți ca iredentiști.

FIȘA

Învățătoarei Reformate Kobai Estera din comuna Sântion jud. Bihor.

- Este zilnic în societatea preotului reformat și chiar ia masa acolo.
- Este în vizită cu familia ungurești care sunt suspectate ca iredentiste.
- Are rude în Ungaria de unde primește scrisori.
- Este originară din comuna Episcopia Bihor, unde vine din când în când la familie și cu care ocazie vizitează familiile câtorva unguri, ce pe timpuri au făcut parte din organizații comuniste.

FIȘA

Preotul reformat Könyves Ioan din comuna Sântion.

1). Mare șovinist maghiar. Copiii ș-a învățat în Ungaria unde are și astăzi un copil Paul, nesupus la încorporare la noi, și care este la o școală de ofițeri din Ungaria.

2). Activează pe sub ascuns, fiind în legătură numai cu învățătoarea reformată și cu familia bănuite.

3). Pentru a se informa cât mai bine și pentru a nu da de bănuț, servește masa notarului din comună, Notarul Nicolae Fătu și învățătoarei de Stat, învățătoarea Porumb, pe un preț derizoriu. La fel pe fiul lui Ioan Könyves ce este funcționar în Oradea, îl trimite la Primăria din comună ca să dea ajutor notarului la diferite lucrări, pentru a putea culege informații. Acest individ de și spune că este funcționar în Oradea, vine foarte des acasă în comuna Sântion, unde stă și câte 2-3 zile. Probabil îl întrebuințează tatăl lui pentru a culege informații din Oradea și pe urmă vine de i le comunică.

4). A trimis în Ungaria mai multe certificate pentru dovedirea originii etnice, a celor ce au fugit din sat, peste frontieră.

5) la o percheziție, s-a găsit la susnumitul preot o partitură cu „Imnul Național Maghiar”, care s-a înaintat la Tribunalul Militar Cluj.

6). Are două fete care sunt în strânsă legătură cu tot tineretul maghiar din comună, cu toate că nu le-ar permite situația lor de fiice de preot; dar fac aceasta probabil pentru propagandă.

7). La acest preot vine des tânăra Tarșai Margareta din Oradea, Strada Tache Ionescu Nr. 22, care i-a adus și niște partituri muzicale în limba maghiară.

FIȘA

Preotul reformat Orth Emeric din comuna Episcopia Bihor.

1). Este în corespondență cu persoane din Timișoara, Reșița, Aleșd și aproape zilnic călătorește la Oradea, sub motiv că are chestiuni de serviciu la Episcopia reformată.

2). Deși german de origine, are corespondență cu persoane din Ungaria, unde se pare că are și rude, dar nu le declară.

3). Este o fire foarte rafinată și caută întotdeauna a fi bine cu autoritățile de Stat, pentru a nu fi bănuțit de nimeni.

4). În anul 1939, a fost trimis în judecată Tribunalului Militar Cluj, de către Postul Jandarmi Ciocoaia, pentru faptul că a ținut în biserica reformată din acea comună o conferință cu caracter subversiv. A fost achitat de către instanțele judecătorești.

5). În comună e în legătură cu învățătorul și învățătoarele reformate și cu câteva familii de unguri din care unele sunt suspectate de postul de jandarmi.

57.

Nr. 476¹¹²

1939 luna III ziua 31

REGIMENTUL

INF. FORTIFICAȚII

BIROUL ADJUTANTUREI

Către

DIVIZIA 17-a INF.

Biroul 2.

Am onoare a raporta următoarele:

1). Din informațiile luate de la ofițerii de la Pază, Compania I-a, rezultă că populația ungurească din comunele Săcuieni, Biharia, Episcopia a întocmit liste negre de persoanele, autorități și particulari români, ce urmează să fie spânzurați în cazul unui conflict.

---

¹¹² A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 23

Informații asupra acestor organizații se pot lua de la Învățătorul Dumbrăveanu din comuna Săcuieni, care ar fi primit amenințări în acest sens.

Animatorii sunt preoții reformați din comunele amintite.

În Episcopia, preotul reformat împreună cu un fost plutonier major în armata ungară, sunt animatorii ideilor antiromânești, locuiesc la casele Nr. 123 sau 125 și 675 din Episcopia.

Propun ca să se facă imediat percheziții la preoții reformați din comunele: Biharia, Episcopia, Tămășeu, Parhida, Săcuieni, Niuvede și Santău.

2). Pionerul de la Sectorul de lucru Nr. 1, care dă toate semnalele cu goarna, trebuie interzis < să facă > aceasta.

3). Jandarmi nu dau concursul militarilor din zonă. Ei spun că au ordin să nu comunice nimănui nimic, acesta a fost exprimate de către șeful de post din Episcopia față de un Maior din Regimentul Fortificații.

În unele din zilele de încordare 23 sau 24, când jandarmi din aceste comune au plecat în razii, au fost găsiți beți împreună cu mai mulți unguri.

Deci serviciile făcute de aceștia precum și ajutorul dat armatei lasă foarte mult de dorit.

Vă rugăm să binevoiți a ordona Legiuni de Jandarmi Bihor pentru a da ordinul necesar subordonaților în sensul unei bune colaborări, între armată și jandarmi.

4). Patrula ce face legătura între Regimentul Infanterie Fortificații și Grăniceri de la Borș, raportează că, în noaptea de 28/29. III. a.c., a întâlnit o mașină în care erau un domn și o doamnă.

La Püspök Ladany în Ungaria au fost duși la un Regiment de Infanterie, unde pe afară erau mulți civili.

Doamna întrebând de ce umblă civili, unul a răspuns că e lăsat la vatră. Tot acesta a mai spus că se lasă toți la vatră.

5). Se anexează un ziar adus la Compania 4-a Fortificații de către o persoană civilă.

Comandantul Regimentului Inf. Fortificații
Colonel Petre Predan

58.

Nr.483¹¹³

---

¹¹³ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 25

1939 luna IV ziua 1
REGIMENTUL INF. FORTIFICAȚII
BIROUL ADJUTANTUREI

Către
DIVIZIA 17-a
Biroul 2.

Am onoare a raporta următoarele informații:

1). *De la Vama Borș și Plutonul Grăniceri.*

Profesorul Drăghicescu se întorcea de la Paris dă următoarele informații:

a). La Solnok a văzut un convoi de auto-camioane, aproximativ 25 acoperite și la volan câte 2 soldați. După un scurt timp a mai întâlnit un alt convoi, total circa 70 camioane.

b). La 30-40 Km. Vest de frontieră a văzut un alt convoi de căruțe, 30-35, fiecare cu câte 3 bărci.

c). În drum spre frontieră a fost oprit de 3 sau 4 ori de patrulare militare ungurești.

2). *Culese de la vameși.*

Pe frontieră au observat mulți civili care patrulează, 2-3 oameni de patrulă, aceștia aveau hărți și binocluri.

Cei ce ies din țară și străinii noștri sunt oprți la pichetul de grăniceri ungurești și sunt ținuți câte un ceas, probabil pentru informații.

Așa a fost un caz cu 2 mașini cu italieni, care veneau de la București și au fost ținuți multă vreme la pichetul de grăniceri ungar.

Trupele sunt în garnizoanele din zona care se știe, nu s-au dislocat.

Din informații luate de la un sas, care venea în țară, rezultă că pe ziua de 30.III.a.c. ungurii vor desconcentra.

Sunt multe patrulare pe drumuri.

COMANDANTUL REGIMENTULUI INF. FORTIFICAȚII
Colonel Petre Predan

58.

Nr. 486¹¹⁴
1939 luna III ziua 2
REGIMENTUL INF. FORTIFICAȚII
BIROUL ADJUTANTUREI
DIVIZIA 17-a

---

¹¹⁴ A.M.R., *fond 4431*, dos. 70, f. 31

Biroul 2.

Am onoare a raporta următoarele informații:

- Ungurii din comunele din zona de fortificații se arată nemulțumiți că li s-au sigilat aparatele de radio și nu mai pot asculta emisiunile ungurești. În timpul când funcționa aceste aparate se strâneau în grupuri de câte 8-10 persoane pentru a asculta.

- Propunem ca aparatele de radio să fie ridicate de la locuitori și depozitate la Oradea.

- Ungurii din comunele Coaceu și Biharia fac educația copiilor că acest pământ este luat cu forța și că țara lor este Ungaria.

- Credeam că preoții și învățătorii ungurii din aceste comune sunt care propagă asemenea idei prin populație.

- Propunem a fi perchițiționați, ridicați din aceste comune și internați în interior, elemente periculoase.

Din informațiile luate de la locuitori:

- Ungurii din România au primit ordin de la Budapesta să ascundă tot avutul lor ce ar putea servi românilor și să contribuie la distrugerea armatei Române prin orice mijloace posibile.

- Dacă ungurii reușesc vor primi toate bogățiile românilor ca recompensă.

- La Budapesta a sosit un tren cu 340 răniți care a dirijat populația rurală.

59.

Nr. 11¹¹⁵

1939 luna IV ziua 3

REGIMENTUL INF. FORTIFICAȚII

Către

DIVIZIA 17-a

Biroul 2.

Am onoare a raporta următoarele informații culese de pe frontieră:

1). Soldatul Boroș Ștefan, contig. 1938, de la reședința Plutonului Grăniceri Parhida, a dezertat în Ungaria cu tot echipamentul și armamentul său.

Soldatul este de origine maghiară.

2). Comunele maghiare de lângă frontieră sunt și acum ocupate de trupele maghiare.

---

¹¹⁵ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 34

În ziua de 2. IV. A.c. fiind duminică, ofițerii și trupa maghiară se plimbau pe străzi în grupe compacte în comunele:Féldesz, Berekyonyfalu, Beretysz Morton-Meza Peterd, Bihor Keresteș.

3). Podul de peste Tisa Solnoc este păzit cu tunuri și mitraliere A.A..

4). Patrurile maghiare circulă foarte rar pe frontieră.

5). În ziua de 1. IV. A.c. ungurii au lăsat la vatră oamenii în etate de 50, 51, 52 ani.

6). Nici o identificare din grupul Samson
Comandantul Regimentului Inf. Fortificații

Colonel, Petre Predan

60.

Nr. 172¹¹⁶

1939 luna IV ziua 13

REGIMENTUL INF. FORTIFICAȚII

COMPANIA 5-a

Către

REG. INFANT. FORTIFICAȚII

Am onoare a înainta informațiile culese de către cpt. Rădulescu Comand. Plut. Borș și subof. Instr. Robu Alexei, Cd. Patrului din ziua de 2/3 aprilie a.c..

Totodată vă rog să binevoiți a dispune ca la Rapidul de ora 6 dimineața să se afle 2-3 agenți la postul fix Borș unde oprește trenul și aceștia să însoțească trenul până la Oradea în care timp vor putea culege toate informațiile de la călătorii care vin din diferite țări.

Comandantul Companiei 5-a

Căpitan

61.

Nr. 28¹¹⁷

1939 luna IV. Ziua 6

REGIMENTUL FORTIFICAȚII

BIROUL ADJUTANTUREI

Către

DIVIZIA 17-a

Biroul 2.

---

¹¹⁶ A.M.R., *fond 4431*, dos. 70, f. 36

¹¹⁷ A.M.R., *fond 4431*, dos. 70, f. 41

Am onoare a raporta următoarele informații culese la punctul de frontieră Borș de la domnul Cornățeanu:

- Între Berettyö Ujfalu și Bihar Keresteș trupe cantonate și patrulare pe străzi.

- La Berettyo Szt Marton a întâlnit foarte multe trupe de infanterie.

- Șoseaua ce leagă Germania de Bratislava este barată pe teritoriul german.

- indivizi suspecți s-au văzut circulând pe bicicletă la postul fix maghiar de pe frontieră.

- În ziua de 5. IV. A.c. între orele 17,15-18 postul fix maghiar Artand a executat trageri cu cartușe reduse cu arma, chiar în fața postului.

Țintele au fost la 30-50 metri distanță.

Un avion a zburat astăzi la ora 15 până deasupra Cordău-Oradea-Marghita. A.A. a noastră a tras în el.

Comandantul Regimentului Fortificații

Colonel Petre Predan

Ofițer Informator
Locotenent Gh. Nicolae

62.

Nr. 33¹¹⁸

1939 luna IV ziua 7

REGIMENTUL FORTIFICAȚII

BIROUL ADJUTANTUREI

Către

DIVIZIA 17-a

Biroul 2

Am onoare a raporta următoarele:

În noaptea de 4/5 IV. 1939 la orele 2, patrula Companiei 5- a din Regimentul Fortificații a arestat pe individul Longhy Ludovic care venea din Ungaria.

Din declarația sa reiese că este născut în Tr. Săcuiesc, jud.Trei-Scaune, a părăsit localitatea pentru a căuta un serviciu la Cluj, negăsind a plecat mai apoi la Oradea, iar de aici la Episcopia Bihorului, apoi la Borș, apoi a trecut în Ungaria.

---

¹¹⁸ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f. 44

În Ungaria a fost predat de un locuitor postului de Jandarmi, care la predat poliției din Bihor Keresteș, acolo a declarat că România are trupe concentrate, cai și căruțe rechiziționate, podurile principale minate și baricade pe șosele și că nu știe câtă armată și ce populație se găsește la Oradea; șoseaua Borș-Oradea-Cluj, este foarte bună.

A observat la Est de Mezö-Keresteș, 3 corturi mari și 20-30 mai mici.

De asemenea la Est de Artand și i s-a spus că sunt locuite de țigani.

Grănicerii unguri a spus că în curând vor intra în România și mănâncă supă și tocană de român și că ar fi intrat mai mult dar puterile nu i-a lăsat.

Șoselele sunt baricadate.

Nu posedă decât un act de legitimație, eliberat de preotul reformat Ős Lagas din Oșerhei jud. Bihor.

Are 2 frați în Ungaria, rude la Iași și București și o soră la Tr.-Săcuiesc croitoreasă.

Individul a fost înaintat la Seviciul de Informație al Direcției Fortificațiilor, este inteligent și cu sânge rece.

Comandantul Regimentului Fortificații

Colonel Petre Predan

Ofițerul informator
Locotenent Gh. Nicolae

63.

Nr. 181¹¹⁹

Anul 1939 luna IV ziua 6

REGIMENTUL INF. FORTIFICAȚII

COMPANIA 5-a

Către

Reg. Fortificații

Am onoare a raporta următoarele:

În noaptea de 4/5 Aprilie 1939 la orele 2 patrula acestei companii, care forma postul de pândă Est Sfântul Ioan pe malul drept al Crișului a arestat și excortat la postul de Comandă al Companiei un tânăr maghiar în etate de 15 ani cu numele de Longhy Ludovic care venea din Ungaria.

---

¹¹⁹ A.M.R., fond 4431, dos. 70, f.45

Din declarațiile lui reiese că este născut în Târgu Secuiesc . Acum o săptămână a părăsit domiciliul venind cu trenul până la Cluj, în căutarea unui serviciu, aici negăsind serviciu a plecat pe jos spre Oradea unde a ajuns în ziua de 3 Aprilie 1939.

În Oradea a mers în târg, unde făcând pe hamalul, a putut să câștige ceva bani. De aici s-a îndreptat spre Episcopia Bihor. Pe șosea a întâlnit o femeie din comuna Borș, căreia pentru suma de 5 lei, i-a dus un coș încărcat cu marfă. Fiind seară, femeia l-a întrebat dacă are acte la el, ca să poată să-l găzduiască în acea noapte. El a răspuns că nu are nici un act și s-a despărțit de femeie. De aici a plecat pe liziera de Est a satului Borș, pentru ași găsi un adăpost să doarmă. În satul Borș a avut o convorbire cu locuitorul Raț Ianoș, care l-a informat sigur că dacă nu are acte va fi arestat. Plecând în căutarea adăpostului pentru noapte a dat de o grămadă de paie dar nu a putut dormi, paiele fiind ude. Crezând că mai are mult până la graniță a plecat mai departe până a dat peste niște șuri cu paie în curtea unui om de pe teritoriul ungar. În acest fel a trecut în Ungaria. Fiind simțit de câinii proprietarului, acesta a ieșit din casă să vadă cine este. La întrebările acestuia a spus că este din Sf. Gheorghe, din România. A fost luat și dus la postul de jandarmi maghiari, iar aceștia l-au dus la poliția din Bihor-Cheresteș. Acolo a fost întrebat, dacă România are trupe concentrate, cai și căruțe rechiziționate, unde se găsesc trupele noastre, ce populație și ce armată are Oradea, cum este șoseaua Borș – Oradea - Cluj, dacă podurile noastre sunt minate, șoselele dacă sunt baricadate și unde, cum sunt așezate tunurile noastre pe graniță, deoarece ei sunt informați că sunt distanțați din 10 în 10 metri și unde sunt mai multe sate ungurești.

La toate acestea a răspuns:

România are unități concentrate numai de români cu ordin de chemare roșii și galbene, are cai și căruțe richiziționate, trupele noastre sunt pe graniță. Oradea nu știe ce populație are, șoseaua Borș – Oradea - Cluj este asfaltată și în stare foarte bună, tunurile nu știe cum sunt așezate, nu știe câta populație și armată are Oradea, podurile cele mai principale sunt minate, șoselele sunt baricadate iar sate ungurești sunt foarte multe. De aici a fost condus la postul Jandarmi Bădă unde i s-au pus aceleași întrebări, iar el a dat aceleași răspunsuri. De aici a fost luat de grănicerii maghiari pe bicicletă și adus până la piatra

(borna) de frontieră Nr. 17, pe unde l-au trecut granița din nou în România.

El declară: În timpul când era adus de soldații unguri la est de Meza – Chereșteș a văzut 3 corturi mari și 20-30 mici, la fel și la Est de Artand pe câmp a văzut mai multe corturi pe câmp a întrebat soldații unguri și au spus că în acele corturi locuiesc țigani. El mai declară că; pe graniță se găsesc trupe maghiare având efective destul de mari iar grănicerii unguri i-au spus „*că în curând vor intra în România să mănânce supă și tocană de Români*”; ar fi intrat mai demult dar puterile lor nu i-au lăsat. Șoselele ungare sunt baricadate cu căi de pândă și de jur împrejur cu șanțuri adânci. Tot pe șosea au presărat un fel de praf care face ca să alunece piciorul.

Intrat în țară pe la piatra de frontieră Nr. 17 a luat-o pe malul drept al Crișului unde a fost prins de către patrulă.

Acest tânăr este foarte inteligent are sânge rece, foarte indiferent de orice i s-ar întâmpla; poartă 2 cămăși și 4 perechi pantaloni pentru a se schimba la nevoie.

Nu posedă nici un act de legitimație.

Poartă o carte maghiară cu ștampila *parohiei Oșorhei pe care declară că o are de la preotul Reformat Ōs Lazăr.*

Are doi frați în Ungaria, rude la Iași și București și o soră la Tg. Săcuiesc, croitoreasă.

Comandantul Companiei 5-a
Căpitan,

MĂSURI DE PROPAGANDĂ NAȚIONALĂ LA GRANIȚA DE VEST

Unitățile Brigăzii 1 Infanterie Fortificații, dislocate pe frontiera de vest, la începutul anului 1940 au întreprins măsuri de propagandă națională având ca principiu general integrarea în programele guvernamentale care urmăreau apropierea și nu învrăjbirea minoritarilor unguri, în deosebi. Cu toate acestea șeful de stat major al brigăzii, lt. col. V. Constantinescu și șeful biroului 2, cpt. P. Oprea, în studiul întocmit pe 18 ianuarie 1940, subliniau dorința lor de a nu se abate de la acest principiu, dar acel program național trebuia pus în acord cu „situația excepțională, în care vexațiunile la care suntem supuși zi de zi nu ajung la centru deloc sau foarte atenuat”¹²⁰. Deși erau hotărâți a aplica propaganda în spiritul afirmării drepturilor și superiorității culturii românești față de oricine nu înțelegeau a abdica de la elementarele norme de demnitate când trebuia să dea răspuns provocărilor de tot felul prin grai, scris și gesturi venite de dincolo și de dincoace de frontieră.

Autorii studiului remarcă și descriu căldura și sensibilitatea comorilor spirituale bihorene care erau pregătite să dubleze zidul de beton al fortificațiilor. În atare condiții armata nu putea rămâne indiferentă față de mișcările culturale și interesele comune din zonă pentru care era gata „să moară, dacă va fi nevoie, pentru apărarea patrimoniului național, care înglobează nu numai frontiera în sensul strict al cuvântului, ci întregul tezaur de însușiri care sunt contopite în acest cuvânt: cultura neamului”¹²¹.

Programul propus viza organizarea de conferințe cu sprijinul intelectualilor orădeni, buni oratori, influente personalități ale vieții publice bihorene. Pentru conferințe

---

¹²⁰ A.M.R., *fond 841*, dos.841, p.687

¹²¹ *Ibidem*, p.688

erau sugerate teme ca: civilizația latină, contribuțiile propășirea culturii, drepturile românilor asupra Transilvaniei din punct de vedere juridico-social, contribuția femeii române la înfăptuirea marilor idealuri naționale, ș.a.

În comunele cu populație românească conferințele puteau fi îmbinate cu șezători distractive organizate cu Straja Țării, cu subiecte asemănătoare și în plus teme plugărești. Pentru comunele ungurești se vor prezenta aspecte ale egalității în fața legii, și în plus subiecte: „*Politica minorităților în programul Statului Român; Război și pace*”, conferințe ținute de învățătorii români din satele respective. O propagandă eficientă urma să se facă și prin șezători literare, piese de teatru românesc, concerte ale cântăreților de la opera din Cluj și societățile corale din Oradea. Filmele și jurnalele de știri românești trebuiau să ajungă la reuniunile intelectualilor români din zonă, iar cluburile să organizeze reuniuni periodice cu intrare benevolă și în ținută de stradă, inclusiv cu acces al micilor meseriași, mobilizați de Prefectură prin intermediul breslelor.

În Oradea apăreau 6 cotidiene de limbă maghiară și numai un „singur, anemic ziar rămânesc *Noua Gazetă de Vest*”¹²² (redactor șef Gh. A. Petre), *Renașterea* (redactor șef Popescu), săptămânal, revistele lunare: *Familia* (redactor șef Samarineanu) și *Cele trei Crișuri* (redactor șef col. Bacaloglu). Autorii studiului considerau necesară intervenția autorităților inclusiv prin stoparea agresivității cu care era oferată la vânzare și distribuție presa ungurească prin gări, pieți, străzi. Casa Națională din Oradea trebuia sprijinită în organizarea unei expoziții cu țesături și tipărituri românești. Evocarea martirilor bihoreni, Ioan Ciordaș și Nicolae Bolcaș ar fi trebuit comemorați și evocat martiriul lor, după cum ar

---

¹²² *Ibidem*, p.694. Cotidienele de limbă maghiară: *Magyar Lapok, Neplap, Friss Uysag, Magyarsag, Szabadsag, Naplo, Estilap*.

fi meritat amintite numele martirilor neamului: Avram Iancu, Horea, Cloșca, Crișan, Ep. Roman Ciorogariu, Al. Averescu, Traian Moșoiu.

Pentru 7 februarie 1940 generalul Stoenescu invita autoritățile și intelectualitatea orădeană pentru ședința organizatorică pentru contracararea propagandei ungurești care se manifesta tot mai zgomotos. Atunci s-a pus problema înlocuirii funcționarilor minoritari din instituțiile statului, în școli și instituții se vor înfățișa procedeele terorismului maghiar, acțiuni ce trebuiau cunoscute de către românii din zonă.

Statul Major al brigăzii de fortificații era preocupat de adoptarea măsurilor eficiente pentru combaterea propagandei inamicului încă din perioada când acesta pândea ocazia favorabilă pentru surprindere și eventual atac fără declarație de război. Doctrinile armatelor germane și ungare prevedeau concomitent un atac terestru, aerian și în spatele frontului, precedat de acțiuni de propagandă, alerte, sabotaj și terorism. Pentru contracararea unor asemenea acțiuni era necesar organizarea unor servicii de contrainformații specializate, acțiune coordonată de Ministerul Propagandei, prin ziare, reviste, emisiuni de radio și conferințe. Supravegherea atentă a populației din zona de dislocare a trupelor era o altă măsură necesară să stârpească energetic cuiburile propagandistice. Concomitent cu păstrarea secretului militar, de către toți cei care veneau în vreun fel cu serviciul militar, sancționarea pe loc a teroriștilor prinși, cultivarea sentimentelor mândriei patriotice și a virtuților morale constituiau priorități.

Doctrina maghiară se baza pe principiile războiului clasic, cu ofensiva din mișcare. Punctele esențiale ale doctrinei maghiare constau în: exaltarea morală prin vitejia și insuflarea superiorității rasei maghiare față de vecini; mobilitate și surprindere; decizie rapidă prin ofensiva din

mişcare; acțiuni agresive prin intervale, pe aripi și spatele dispozitivului inamic; vicleșugul, șiretenia și surprinderea inamicului; acțiunea cu avangardă în lupta de întâlnire și atacul pe flancuri; defensiva activă, cu breșe ipotetice în care este atras inamicul, lovit din toate părțile, fără a-i da răgaz de oprire; întrebuițarea trupelor rapide, înainte de bătălie pentru recunoaștere, în timpul luptei pentru învăluire, iar în urmărire pentru distrugere.

Pentru contracararea unor asemenea acțiuni era necesară cunoașterea armatei ungare sub raport calitativ. În adevăr, doar propaganda și metodele întrebuițate de unguri pentru exaltarea morală aveau rezultate cu adevărat semnificative. Revizuirea și recucerirea teritoriilor pierdute după primul război mondial constituiau crezul iredentismului maghiar. Din informațiile culese de serviciile românești rezulta că propaganda a dus la următoarea caracterizare emblematică: „soldatul maghiar este brutal, încăpățânat și încrezut, iar ofițerii au o pregătire apreciată în general mediocră”¹²³. În consecință trebuia acționat cu brutalitate și duritate pentru a induce frica soldaților unguri, iar în caz de acțiune să li se producă pierderi majore, eșecuri descurajatoare pentru zdruncinarea moralului. Prin știri trebuia creată o stare de enervare care să slăbească capacitatea operativă. Trupelor române li s-au transmis instrucțiuni privitoare la modul de acțiune al ungarilor și privitoare la măsurile preventive de luat pentru contracararea eventualelor puncte tari ale doctrinei lor. Desigur că o acțiune singulară a trupelor ungare ar fi fost un dezastru militar de la început, lucru știut, de altfel, și de statul major ungar, fapt pentru care reținerea de la lupta armată s-a impus. A prevalat însă factorul propagandistic mutat de pe teatrul de operații în cancelariile decizionale europene.

---

¹²³ Idem, *fond 841*, dos. 1566, p.53

Fiind puse sub lupa observației contrainformative posibilitățile de atac a unei brigăzi independente ungurești se constata o descentralizare a întrebuirii artileriei, în lupta de întâlnire, și un sprijin nemijlocit în ofensivă. Un batalion de infanterie avea posibilități de luptă pe un front de 400-800m, până la 2km. Dispozitivul brigăzii putea fi cu 2-3 batalioane frontal, pe 1200-1800m, 1-2 batalioane pe o direcție secundară de fixare, pe 2-4 km front și 1-2 batalioane în rezervă. Așadar pe un front de circa 4-5 km, după cum reglementau normele lor de luptă, pentru ofensivă. Pentru apărare frontul a 5-6 batalioane, în linie, se putea întinde la 5-7 km. Contrapropaganda românească studia toate posibilitățile de acțiune stipulate în regulamentele ungurești și transmitea, prin Marele Stat Major instrucțiuni de luptă și măsuri pentru adoptarea dispozitivului de luptă flexibil, cu acoperirea flancurilor și intervalelor, și evitarea surprinderii acțiunilor de noapte prin pânze înaintate și tragere pe repere recunoscute și balizate din timp de zi.

Potrivit doctrinei ungare, ca principiu general pentru bătălie, marșul reprezenta o condiție esențială a succesului, căci decizia se putea obține prin războiul de mișcare. Pentru fazele de luptă nu se regăseau înlănțuiri logice ceea ce putea crea confuzie: lupta fiind una demonstrativă, sau cu obiectiv limitat, dar net ofensivă. Reușita bătăliei avea în vedere unitatea de acțiune, puterea, rezezițiunea și surprinderea.

Pentru contracararea mijloacelor doctrinare maghiare se impuneau măsuri de informare perfectă, contrapropagandă, pază interioară contra elementelor minoritare, spionilor, teroriștilor, și reprimarea severă a încercărilor de grevă, sabotaj și terorism, formarea spiritului și conștiinței naționale și întărirea moralului. Păstrarea convingerii că într-un eventual război românul va învinge.

POLITICA REVIZIONISTĂ UNGARĂ DEMASCATĂ DE PRESA BIHOREANĂ ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

În lupta lor, pentru revizuirea tratatelor stabilite după primul război mondial, ungarii au folosit propaganda, supralicitând **problema minorităților**, în special, din punct de vedere sentimental. Revizionişti au cercetat amănunțit care principiu avea cel mai mare efect în fața opiniei publice europene, spre a-l întrebuința în favoarea lor. Au concluzionat că *ideea statului național* avea puterea cea mai mare de pătrundere și în consecință toată propaganda trebuia să graviteze în jurul chestiunii. S-a urmărit, în primul rând, exploatarea, cu efect, a argumentului că teritoriile *curat ungurești*, sau în care ungarii aveau o mai mare pondere, au fost dezlipite de Ungaria iar pe de altă parte voiau să dovedească că statele succesoare vor, prin toate mijloacele, să dezbrace minoritățile de caracterul lor național de origine.

După Marea Unire din 1918 și recunoașterea acestuia prin semnarea tratatului de pace, poziția militară a regatului României s-a îmbunătățit sub raportul lungimii frontierelor, raportate la suprafață și populație. Cu 2,52% din teritoriul Europei și 3,85% din populație, România avea, după U.R.S.S. și Polonia, cel mai însemnat potențial din zona de sud-est a continentului. Pentru sporirea securității frontierelor s-a încheiat *Mica Înțelegere*¹²⁴ - semnată cu Iugoslavia, la 14 august 1920, și cu Cehoslovacia, la 23 aprilie 1921 -, cu scop defensiv declarat și clauze de sprijin reciproc în caz de agresiune. România avea îndreptată atenția și spre sud pentru descurajarea acțiunilor revizioniste formulate de Bulgaria, după 1934. În acest scop semnase și

---

¹²⁴ *Mica Înțelegere* - organizație de securitate regională alcătuită din ... S-a destrămat în 15 martie 1939, după atacarea Cehoslovaciei fără să fi fost respectate clauzele bilaterale.

Înțelegerea Balcanică împreună cu Iugoslavia, Grecia și Turcia.

Alianțele militare încheiate și studiile elaborate de Statul Major General conduceau, după 1925, spre ideea unui atac din partea U.R.S.S. și un “război foarte probabil”¹²⁵. Într-o asemenea situație fortificarea frontierelor a prins contur și s-au materializat până la începerea celui de-al doilea război mondial. Alăturându-se preocupărilor de pregătire pentru război, societatea civilă românească, a avut un rol foarte activ în zona de vest. Intelectuali de marcă au demascat prin articole de presă virulența revizionismului maghiar, constituind și la Oradea o filială a *Ligii Antirevizioniste*.

Începută chiar pe timpul preparativelor de pace de la Paris¹²⁶, lupta ungarilor a cunoscut forme și intensități diferite, în primul deceniu după primul război mondial și s-a acutizat, până la reușită, după venirea lui Hitler¹²⁷ la putere în Germania. În sistemul de luptă au fost incluși cei mai influenți politicieni, scriitori, și oameni de știință, artiști și publiciști din Ungaria și din afara granițelor, unguri și simpatizanți ai acestora. Radio-difuziunea și presa împrăștiau cele mai senzaționale și emoționante declarații

---

¹²⁵ A.M.R., *fond 948*, dos. 406, f. 176

¹²⁶ Comisia Interaliată de la Budapesta era zilnic asaltată cu rapoarte fabuloase despre comportamentul armatei române de ocupație, despre pretinse arestări, asasinate și bătăi, neconfirmate cu prilejul verificărilor. Vezi pe larg: Constantin Moșincat, *Atitudinea autorităților și a populației civile față de armata română de ocupație în perioada august-noiembrie 1919*, în, *Pietre de hotar*, vol. I, p. 55-81, Editura Papyrus, Oradea, 1998 și Idem, *Primejdia ungarască asupra României Mari*, în *Pietre de hotar*, vol. II, p. 50 -58, (Ibidem, 2000).

¹²⁷ Adolf Hitler (1889-1945) - om politic german, conducătorul Partidului Național - Socialist Muncitoresc German, de extremă dreapta, cancelar în 1933, conducător (Führer) al satului, din 1934. Rasismul și spațiul vital au stat la baza politicii sale, ceea ce a dus la declanșarea și ororile celui de-al doilea război mondial.

politice și materiale propagandistice de tot felul. Lordul Rothermere a reușit să-și mobilizeze o bună parte din colegii parlamentari în ideea revizuirii frontierelor în favoarea ungarilor sub pretextul încălcării principiilor Wilsoniene¹²⁸.

Situația “tristă” a minorității maghiare a fost răspândită în întreaga Europă și nu numai. Incontestabil e faptul că, din cauza crizei economice, toate popoarele au suferit dar a fost absolut imorală susținerea potrivit căreia cauzele plângerilor generale au fost provocate de națiunea majoritară, română, și au apăsas numai asupra ungarilor, după cum susțineau campionii revizionști. Asemenea calomnii nu aveau nici un suport. Cifrele și realitatea din România Mare infirmas declarațiile calomnioase. Constituția României din 1923 conferea deplină libertate produselor de presă. Pe acest temei numărul ziarelor de limbă maghiară apărute la începutul anului 1934 a crescut de la 87 (în 1919), la 193, din care 39 cu apariție zilnică, restul săptămânale și reviste. Pe această cale viața și cultura națională maghiară a fost neîngrădită. În afara ziarelor tipărite în țară ungarimea putea citi și ziare sosite de la Budapesta, cu excepția celor 5 revizioniste, datorită atitudinii lor agresive împotriva României. Numărul din 5 septembrie 1936 al *Noii Gazete de Vest*, titra: *Reviste de propagandă revizionistă, confiscate de Jandarmi, la Jibou*. Articolul consemna rezultatul unui control de rutină făcut la

---

¹²⁸ Woodrow Thomas Wilson (1856-1924) - președinte al S.U.A., a adresat Congresului un mesaj în care erau prevăzute “cele 14 puncte pentru pacea mondială”. Pentru acordarea acestor principii americane cu realitățile europene s-au constituit mai multe comisii de studii, formate din istorici, geografi, experți în drept. Între aceste puncte și chestiunea teritoriilor românești aflate sub ocupație austro-ungară au constituit tema dezbaterilor comisiilor de studii. Pentru detalii privind dezbaterile din comisii se recomandă: Romulus Seișanu *Principiul naționalităților, originile, evoluția și elementele constitutive ale naționalității*, Editura Albatros, București, 1996.

serviciul poștal din Jibou, de către jandarmi, au găsit mai multe exemplare din revista *Az othun* redactată în limba maghiară. Revista tipărită în Canada nu era altceva decât un organ de propagandă revizionistă maghiară în conținutul ei găsimu-se mai multe articole cu titluri sugestive ca de pildă *Trianon* și *Discursurile Lordului Rothermere*. Revista era expediată din America pe adresa lui Danko Láslo, din Jibou, dar care între timp a murit, așa că nu a mai putut face distribuția revistei. Postul de jandarmi a confiscat revista și a pornit cercetări pentru găsirea persoanelor care au erau în legătură cu Danko.

Teatrul a fost un important loc și mijloc, în același timp, de răspândire a limbii și culturii maghiare. Trupele de teatru, deși particulare, au fost susținute și în turneele întreprinse chiar și în capitala regatului României, București, deși numărul spectatorilor nu justifica subvenția care li se acorda. Prin această metodă, însă, trupele au rezistat și în acele condiții economice dificile pentru întreaga viață socială și culturală din România.

Școlile primare au fost menținute la peste 1000, iar cele secundare la 53. În principalele orașe transilvănene societățile literare aveau manifestare deplină. Foarte active femeile au fondat "*Uniunea corală din România*", "*Liga surorilor Sociale*", "*Uniunea femeilor catolice*", "*Uniunea femeilor reformate*".

Problema minoritară a preocupat *Liga Revizionistă Maghiară* și viza ungerimea de peste frontierele trianonice¹²⁹. Președintele Ligii, Francisc Herczeg și vicepreședintele, Tiberiu Eckhardt au subliniat ajutorul dat de patrioți pentru a contracara politica antirevizionistă,

---

¹²⁹ Trianon, localitate din Franța în care s-a semnat pacea dintre România și Ungaria, la 4 iunie 1920.

periculoasă a *Micii Înțelegerii*, apreciată ca un **foișor natural de declanșare a războiului**¹³⁰.

Propaganda revizionista maghiară a prins rădăcini și a reușit să creeze câteva oficine, unele foarte active și cu priză locală¹³¹. Presa vremii menționează o altă metodă de a face revizionism cu sprijin extern. Astfel în cadrul unei Conferințe ținute în Anglia, în orașelul Horthampton, un oarecare Wilson, membru al clubului “Rotary”, după ce vizitase Ungaria, a elogiat “*frumoasele ungueroaice și marea tragedie a Trianonului care a mutilat Ungaria Mare*”¹³². Iată o nouă marfă de export revizionist, care se pare a fi fost foarte activ pusă în slujba reparării „*injustiției Trianonului*”, după susținerile autorilor. Revizionismul himeric nu se pare a fi fost o invenție patriotardă de ultimă dată, pentru că a mai fost aplicat, în multe și diverse cazuri, când anumiți străini setoși de dreptate au pipăit părțile “ciuntitei Ungarii”. Este cazul deputatului englez Robert Gower, care, alături de 12 deputați, a înscris în registrul Camerei Comunelor următoarea interpelare: “*având în vedere înarmarea celorlalte națiuni, cerem Camerei Comunelor să-și exprime convingerea că a sosit momentul ca tratatele de pace de după război să fie revizuite în așa fel ca Ungariei să i se acorde dreptul de a lua toate măsurile necesare apărării sale, pentru ca și ea să poată contribui la menținerea păcii*”¹³³.

Asemenea încurajări venite pe filiera Budapesta erau de natură a întreține treaz spiritul de revanșă al ungarilor din Transilvania și o argumentare susțină a „dreptății” cauzei

---

¹³⁰ Constantin Moșincat, *Considerații referitoare la fortificația militară a frontierei de vest a României (1930-1940)*, în *Cetatea Bihariei*, 2006, nr.1, p. 83

¹³¹ Vezi documentele anexă

¹³² *Noua Gazetă de Vest*, 7 aprilie 1936, p. 7

¹³³ Idem, 1936, nr. 27, miercuri 6 mai, p. 4

lor. Așa se explică și unele acțiuni deschise îndreptate împotriva ordinii de drept, de către iredenta maghiară din Transilvania. Spre finele anului 1939 Comandamentul 6 Teritorial îi revenea misiunea asigurării *ordinii interioare*, fapt pentru care trimitea, Cercului de Recrutare Bihor, instrucțiuni de alcătuire a planului necesar pentru o atare situație în sectorul său. Teritoriul Comandamentului 6 a fost împărțit în 6 sectoare și 8 sub-sectoare. Comanda Sectorului Bihor i-a revenit locotenent colonelului Mihail Maltezeanu, comandantul Cercului de Recrutare. Pentru îndeplinirea acestei misiuni, el avea la dispoziție: Legiunea de Jandarmi Bihor, Regimentului 85 Infanterie (partea sedentară), Batalionul de Marș (până la deplasarea lui în garnizoana de mobilizare) și părțile sedentare ale unităților care s-ar fi găsit în sector, în momentul punerii în aplicare a planului. Prescripțiile generale identificau trei situații de tulburare a ordinii interioare prin *greve generale C.F.R. și P.T.T. și dezordini în diferite centre*¹³⁴. În asemenea situații era cerută, de către organele administrației de stat, intervenția armatei. De reținut faptul că, din punct de vedere statistic, în aceste locuri își desfășurau activitatea cei mai mulți funcționari de etnie maghiară.

La rândul său, comandantul Cercului de Recrutare a elaborat instrucțiuni de aplicare a *planului pentru restabilirea ordinii interne*, specific fiecărei forțe participante la misiune. Școala de Jandarmi, de pildă, intervenea cu o companie de 130 oameni pe raza municipiului Oradea, constituind „DETAȘAMENTUL ORAȘ ORADEA”; Regimentul 85 Infanterie, la cererea Sectorului, pe raza orașului Oradea, cu o companie comandată de căpitanul Laurențiu Câmpanu¹³⁵.

---

¹³⁴ Constantin Moșincat, *Sfânta datorie de ostaș*, Editura GP, Oradea, 1999, p. 157-170

¹³⁵ *Noua Gazetă de Vest*, 1936, nr. 27/miercuri 6 mai, f. 65

Municipiul Oradea a fost împărțit în 5 circumscripții repartizate unităților cu obiectivele de păzit. În cazul grevelor generale pe C.F. și P.T.T., lucrările de artă trebuiau să fie apărute prin pază fixă și mobilă cu patrule care se deplasau 5-10 km pe linia de cale ferată. Revoltele din diferitele centre trebuiau reprimate de armată „*numai atunci când jandarmeria și poliția nu pot face față situației*”¹³⁶, la inițiativa comandantului de sector sau pe baza cererii scrise a autorităților civile. Rezerva de intervenție a Sectorului avea la dispoziție autobuze și camioane pentru transport rapid. Varianta a 2-a prevedea intervenția cu o parte din forțe în Oradea și cu alta în județ. Deoarece forțele la dispoziție se mobilizau în 5 zile, puteau interveni, cel mai devreme, în ziua a 6-a.

Generalul de divizie Carțianu, comandantul Comandamentului 6 Teritorial, după verificarea planului Sectorului Bihor, nota în raportul său de inspecție că forțele folosite se limitau la cele existente fără a coopta și altele în cazul mobilizării generale și ordona măsuri privind: „*intervenția rezervei; fixarea zonelor de intervenție și motivarea variantelor de intervenție cu detașamente volante, studiate de Sector; studierea cererilor de transport; stabilirea consemnelor gărzilor și patrulelor; întocmirea planului general de contrainformații al sectorului*”¹³⁷. Pe baza acestor observații, planul a fost refăcut. Comandantul Sectorului Bihor întocmea lunar un buletin informativ în care prezenta starea de spirit a populației din raza sa de activitate. În acestea, se semnalau legăturile minoritarilor unguri și a conducătorilor lor cu centrele de comandă din Ungaria, de unde se aduceau manifeste cu inscripția: „*Visza Erdely*” și „*Le Romaniaval*”¹³⁸. Până la împlinirea visului

---

¹³⁶ Constantin Moșincat, *Sfânta datorie de ostaș...*, f. 80

¹³⁷ *Ibidem*, f. 102

¹³⁸ *Ibidem*, f. 23. *Ardealul înapoi și Jos cu România*

lor de unire cu Ungaria, unii păreau nemulțumiți și nu se sfiau a trece la acțiuni de sabotaj și, influențați de propaganda maghiară, căutau să mențină spiritul revizionist, după cum menționa un buletin din mai 1940.

Din punct de vedere etnic, în satele bihorene, românii reprezentau 85-90%, cu excepția plaselor Valea lui Mihai 60,3%, Săcuieni 76,2%, Sălard 56,2% și Centrală (Oradea) 47,7%, unde ungurii erau majoritari. În Oradea, românii reprezentau 37,7%, la Beiuș 90% iar la Salonta 13,5%, restul erau unguri și evrei. Populația județului, în general, a fost liniștită, dar tulburată și agitată de emisiunile postului de radio Budapesta. Specialiști din Marele Stat Major au analizat structura și densitatea populației pe ținuturi, conform recensământului general din 1930¹³⁹.

De la frontieră pe o adâncime de 100 km elementul românesc era în majoritate absolută: români 59,8%, unguri 26,7%, alții 13,5%. În marile orașe de pe frontieră situația era favorabilă elementului unguresc¹⁴⁰, ceea ce crea o anume îngrijorare și o atenție sporită privitoare la acțiunile acestora.

Tabloul etnic al marilor orașe din imediata apropiere a frontierei de Vest se prezenta cu o minoritate grupată compact în lungul fâșiei între care și localități cu populație mixtă. Cele mai periculoase acțiuni erau urzite în cadrul familiilor mixte, datorită influenței unguroaicelor și a implicării lor în satisfacerea revendicărilor acestora. Din tabloul recensământului rezultă prezența unguurilor în principalele localități de pe granița de vest a României Mari astfel:

---

¹³⁹ *Spațiu istoric și etnic românesc, III, Spațiu etnic românesc*, Editura Militară, 1993, ediția a doua, îngrijită și adăugită de Mircea Cociu, p. 16-26

¹⁴⁰ A.M.R. fond 948, dos. 440. Serviciul Minorităților din Direcția Generală a Recensământului pe 1930.

LOCALITATEA	ROMÂNÎ%	UNGURI%	ALȚII%
Satu Mare	31,5	42,6	25,9
Baia Mare	47,9	35,4	16,7
Baia Sprie	34,9	55,6	9,5
Carei	34,4	35,5	30,1
Zalău	21,8	71,3	6,9
Oradea	26,3	51,8	21,4
Salonta	13,5	80,2	6,3
Arad	39,3	38,9	21,8
Total	31,2	51,4	17,3

Pe o fâșie de 25-30 Km de la frontieră, în Plasele: Satu Mare, Carei, Valea lui Mihai, Săcuieni, Sălard, Centrală, Salonta, Chișinău, Sântana, Arad, Pecica, exclusiv municipiile și orașele, la o populație de 409.529 locuitori, elementul românesc predomina: 44,7%, unguri 40,2%, și alții 19,0%. Între Oradea și Satu Mare, adică în poziția întâi a *Porții Someșului* elementul unguresc avea o majoritate absolută¹⁴¹, în timp ce în plasele (Seini, Ardud, Tășnad, Marghita, Tileagd, Ceica, Tinca, Ineu, Șiria, Radna) din poziția a doua de apărare, la o populație de 357.204, românii reprezentau 72,3%, ungurii 17,8% și alții 9,9%. În poziția a treia de apărare elementul românesc avea o majoritate zdrobitoare¹⁴².

Din analiza statistică a recensământului populației, din 1930, s-au desprins concluzii, de luat în seamă, pentru planificarea operațiilor militare. Revizioniștii maghiari găseau argumente în această realitate și solicitau plebiscit în aceste zone. Prin intermediul minoritarilor, horthyștii își canalizau influența spre interiorul Ardealului. Ostilitatea

---

¹⁴¹ *Ibidem*

¹⁴² *Ibidem*

populației de etnie maghiară, într-un eventual conflict, a fost luată în calculul repartiției forțelor la dispoziție. Și din această analiză s-a preluat concluzia că „*Poarta Someșului ar fi cea mai probabilă direcție de invazie a armatei Ungarie*”¹⁴³, în situația unui conflict armat, ceea ce a sporit urgența executării fortificațiilor.

Pentru contracararea situației propunerile, formulate de specialiști, în acord cu ideile promovate de teoriile gândirii militare, se refereau la „*colonizarea în masă, trierea funcționarilor statului de la orașe și a lucrătorilor din întreprinderi, limitarea accesului minoritarilor la chestiunile în legătură cu apărarea*”¹⁴⁴. Soluțiile practice privind colonizarea zonei, cu foști combatanți din primul război și urmași ai acestora, cu agricultori pricepuți pe care statul să-i împrădierească cu 10 hectare de pământ, vite de tracțiune și tot inventarul agricol, pe care să le ramburseze după 5 ani de la instalare, nu au fost posibile, ele au avut doar caracter teoretic.

Pentru testarea loialității populației din zonă, Marele Stat Major a organizat, în perioada 19 -26 iunie 1937, în zona Cluj, Oradea, Satu Mare, Baia Mare, o călătorie de comandament cu scopul de a cunoaște posibilitățile pozițiilor de apărare cu aplicarea unei ipoteze, și pentru „*verificarea operativă și materială a funcționării Corpului de Armată și a Marilor Unități pe teren, și a punctelor lor de comandă*”¹⁴⁵. Divizia 17 Infanterie (Oradea) a fost mobilizată în raionul Șimleu, Huedin, Cluj, Zalău, cu misiunea de a ocupa frontul fortificat. După mobilizare, divizia a executat aplicații cu Regimentul 34 Artilerie și

---

¹⁴³ *Ibidem*

¹⁴⁴ *Ibidem*

¹⁴⁵ Idem, dos. 462, p. 73

Regimentul 86 Infanterie¹⁴⁶. Executarea aplicației de verificare a scos în evidență o seamă de greutăți și neajunsuri cu privire la „lipsa cailor de tracțiune, nesiguranta rechizițiilor în special în localitățile cu minoritari”¹⁴⁷. Elementul etnic maghiar de pe linia fortificată „Carol II” a fost permanent monitorizat de birourile de informații ale unităților dislocate pe graniță¹⁴⁸.

Dintr-o cuprinzătoare dare de seamă, întocmită din Ordinul Comandamentului 6 Teritorial, aflăm și despre activitatea Cercului de Recrutare Bihor, care a concurat la desfășurarea manevrelor între 1 septembrie 1937 - 1 septembrie 1938. Poziția geografică – de frontieră – numărul populației și resursele umane și materiale au presupus efectuarea unui volum mare de lucrări pentru mobilizare, executate uneori cu greutăți de către Cercul de Recrutare. Ca noutate, Cercul a trecut la organizarea apărării teritoriului și a populației civile prin “*apărarea pasivă*”. Măsurile luate, însă, au fost teoretice și s-au rezumat “*la conferințe*”.

În fâșia încredințată Regimentului 2 Infanterie Fortificații, după cum raporta colonelul Vissarion, la 25 aprilie 1940, elementul unguresc era de aproape 90%, restul români și alții. Cu ocazia Sfințelor Paști s-au întâlnit rudeniile de peste graniță și au schimbat și informații de

---

¹⁴⁶ *Ibidem*. La aplicație au participat: 39 ofițeri, 95 subofițeri, 1069 trupă, cu 852 puști, 53 puști mitraliere, 20 mitraliere, 187 pistoale, 3 tunuri de însoțire, 51 de cai și 24 de căruțe. Pentru satisfacerea acestei organigrame Cercurile de Recrutare au pus în aplicare parțială prevederi din planurile de mobilizare.

¹⁴⁷ Constantin Moșincat, Augustin Țărău, *Evacuarea județelor din nord-vestul Transilvaniei (1940) și consecințele acesteia asupra județului Bihor*, Editura Tipo MC, Oradea, 2005, p.43

¹⁴⁸ Constantin Moșincat, *Apărarea frontului de vest și evacuarea unităților din zona fortificațiilor reflectată în documente inedite, în Pietre de hotar*, vol.5, Editura Tipo MC, Oradea, 2005, p. 151

interes militar. Serviciul unguerec de spionaj era foarte activ, manevra cu destulă abilitate, ajutat fiind de minoritarii unguri din aceste teritorii, fapt pentru care numai 6 spioni au fost prinși.

„*Evreii fac comerț intens la prețuri maxime*”¹⁴⁹, se arăta într-o notă a Biroului informații, ceea ce apăsa asupra populației. Starea de spirit generală „*era de mulțumire din cauza măsurilor luate de a se da ajutoare pentru muncile agricole sprijinite de armată*”¹⁵⁰. Evreii căutau să propage ideile comuniste pentru a contrabalansa ideile naționaliste, deși, dinspre Ungaria, știrile sosite cu privire la posibilitatea extinderii războiului îi nelinișteau. Față de o asemenea situație, se propuneau măsuri pentru înfrânarea speculei, înființarea de cooperative sub conducerea statului, pentru aprovizionarea cu cele necesare traiului și acordarea de permisii și concedii concentrațiilor pentru efectuarea muncilor de vară. Cu toate greutățile, neregulile și nemulțumirile semnalate prin buletinele informative, nu s-au înregistrat probleme deosebite și manifestări de dezordine în Bihor. Sărăcia și mizeria au fost speculate de birtașii evrei care, contrar prevederilor legale, serveau „băuturi țăranilor”, care-și lăsau toți banii, obținuți din vânzarea produselor, în cârciumi.

Ceea ce propagandistic a fost pregătit, s-a produs odată cu dictatul de la Viena. Pe 2 septembrie 1940, generalul de divizie C. Nicolescu în Ordinul circular nr.17835/B, justifica hotărârea luată de Consiliul de Coroană și Rege de cedare fără luptă și stopa prin ordin orice

---

¹⁴⁹ *Noua Gazetă de Vest*, 1936, nr. 27/miercuri 6 mai, f. 31. Pentru temă vezi: Constantin Moșincat, *Evreii - în documente de stat major, în Cetatea Bihariei*, 2005, nr. 2, p. 69-74; Idem, *Servituți și exproprieri pentru construcția liniei fortificate din vestul României, (Ibidem)*, p. 54-57

¹⁵⁰ A.M.R. fond 948, 468, p. 74

nesupunere militară. Ultimele evenimente, care au dus la ciuntirea teritoriului național, fără ca armata să fi fost pusă în situația de a lupta pentru apărarea Patriei, a produs o explicabilă durere în sufletul tuturor ostașilor, de toate gradele. Din această cauză, *în oștire*, și în sânul populației românești din întreaga Transilvanie și-a făcut loc părerea că România nu trebuia să consimtă de bună voie la cedările succesive de teritorii și mai ales nu trebuia să se supună diktatului de la Viena. Asemenea opinii „*dacă sunt lăsate să circule liber*, - sublinia ministrul apărării în ordinul său - *pot produce o stare de revoltă care ușor se poate transforma în acte de indisciplină, cu consecințe incalculabile pentru Țară. Pentru a se evita asemenea grave eventualități, Domnii Comandanți de M.U. vor da instrucțiunile necesare de detaliu spre a se explica ofițerilor și trupeii din subordine, cauzele care au făcut ca organele de conducere superioară ale Statului, să accepte condițiunile atât de dureroase ale arbitrajului de la Viena.*

Se va accentua, în special, că România, înconjurată pretutindeni de dușmani, unii foarte puternici, ar fi fost zdrobită în puțin timp și chiar desființată ca Stat. Exemplul Poloniei, Norvegiei, Belgiei și Olandei sunt foarte convingătoare în această privință. Acceptând arbitrajul cu garantarea frontierelor ce ne-au rămas, s-a asigurat existența unui Stat românesc independent, în jurul căruia se vor grupa toate speranțele românilor de pretutindeni. Trebuie să facem toate eforturile, pentru a păstra și consolida ceea ce ne-a rămas. Orice tulburare internă poate zădărnici atât viitoarea consolidare a statului actual, cât și nădejțile de viitor ale neamului întreg. Este deci imperios necesar ca toți ostașii să fie adânc convinși de necesitatea păstrării ordinii și disciplinei, spre a nu oferi dușmanilor pretexte pentru noi agresiuni. Pe lângă opera de convingere, Domnii Comandanți de M. U. vor lua măsurile cele mai

severe, pentru supravegherea oricăror manifestări individuale sau colective, care, sub pretextul patriotismului, ar putea duce la minarea coeziunii unităților, sau la acte de indisciplină aplicând la nevoie sancțiunile prevăzute de legi și regulamente”¹⁵¹. Pentru soldatul care fusese pregătit să-și facă suprema datorie și cu jertfa propriei vieți nici un argument nu-l îndupleca. Scrâșnea din dinți și mărșăluia mânios spre direcția ordonată. Niciodată nu a înțeles și aprobat decizia eronată luată de rege.

La 31 august 1940, colonelul Constantin Vissarion, comandantul Regimentului 2 Fortificații, aducea la cunoștința subalternilor săi ordinul Nr. 2833 privind rezultatul acceptat al diktatului de la Viena. În conținutul acestui ordin se încerca lămurirea ostașilor din teritoriile care s-au cedat, ceea ce era de neacceptat, pentru ca „*să fie bine convinși că nu fără durere face țara acest sacrificiu. Ostașii au datoria să păstreze ceea ce s-a făcut cu banul românesc să nu rămână nimic pe mâini străine. Să nu rămână nimic din ceea ce formează zestre oștirii. Totul să se strângă acolo unde au hotărât conducătorii noștri. Eu comandantul vostru, care am avut tot timpul grija voastră, fac apel din nou la sufletele voastre, să mă ascultați ca și înainte pentru binele neamului vostru, al familiilor voastre și a României Mari ai cărei fii sunteți încă și de aici înainte*”¹⁵². În conformitate cu ordinele primite, s-au stabilit măsurile de evacuare a teritoriului cedat.

Ofițerii prezenți în mijlocul trupei, ziua și noaptea, încercau să-i însuflețească și să-i îmbărbăteze prin exemplul lor. Vremurile tulburi, zvonurile de tot felul reclamau măsuri organizatorice ferme în vederea evacuărilor complete. De la Marghita „*[...], efectele materiale din magazinele de mobilizare ale unităților. Din cazemate armamentul și*

---

¹⁵¹ *Ibidem*, f. 542

¹⁵² *Idem*, fond 1199, dos. 289, f. 86

*muniiile, tunurile cu chesoanele de proiectile să se evacueze cu mijloace de transport din zonă, numai în ultimul moment și în perfectă ordine. Fiecare grupă de cazemată se va organiza pe 3 echipe, din care două cu puști mitraliere și una de pușcași grenadieri, fiind dotate cu patru încărcătoare și grenade cât mai multe*¹⁵³. Cu toată interdicția de a trece mai repede peste liniile evacuate pichetele românești de la vest de Satu Mare și Diosig, de exemplu, au fost atacate de grănicerii unguri. După cum și în urma retragerii din lucrările de fortificații se auzeau împușcături, în toiul nopților, între 1-5 septembrie 1940.

Cotidianul orădean, *Noua Gazetă de Vest*, a susținut în coloanele sale lupta românilor demascând acțiunile prin care: “*Ungurii se joacă cu focul, fără răspundere. Opinia publică a Angliei credem că știe acest lucru și apreciază la justa valoare apelurile prietenilor Ungariei de teapa lui Rothermere, Gower, Procter...*”¹⁵⁴. Fără a face prea multe comentarii redăm câteva pasaje semnificative din articole edificatoare apărute în presa bihoreană care sunt lămuritoare pentru sensul în care s-a desfășurat politica ungurească interbelică.

DOCUMENTE ANEXĂ

1.

**Noua Gazetă de Vest, nr.125/ duminică 6 septembrie 1936,
p. 4**

La Tileagd a avut loc o manifestație revizionistă. Sub masca unei conferințe religioase se ținușe un congres

---

¹⁵³ *Ibidem*, f. 88

¹⁵⁴ Constantin Moșincat, *Aspecte ale activității comisiei mixte româno-ungare pentru evacuarea Ardealului cedat (septembrie 1940), în România în contextual internațional la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Studii și comunicări*, Editura CTEA, București, 2005, p. 337

iredentist. Manifestarea a fost pusă de gazetă în atenția Prefecturii de Bihor.

“Manifestarea pusă la cale de preotul reformat Sos Koloman, care a cerut aprobare pentru o consfătuire intimă cu caracter religios, care de fapt a fost “un Congres reformat cu scop de a agita spiritele”. În loc de procesiuni au avut loc defilări cu caracter agresiv și s-au aprins focuri caracteristice “pasztor tuz”, care nu se încadrează în ritul religios al bisericii reformate, ci are menirea de a cultiva datini ce reamintesc trecutul barbar al Ungariei. S-au ținut discursuri incendiare care au contaminat spiritele și au semănat ideea revizionistă drept apostolat și crez național al minorităților din România. La banchet au participat câteva soții de funcționari români, care se complac în indiferentism și indolență crasă. La întrunire a vorbit Sos Istvan, ca exponent al Partidului Maghiar și un preot care a locuit în China, fapt pentru care a asociat prigonirile religioase de acolo ca fiind asemănătoare cu prigonirile minorităților din România.”

2.

Idem, nr.146/ sâmbătă 3 octombrie 1936,

Demasca, în articolul *Graiul cifrelor și graiul episcopului Makkay*, minciunile și retractările episcopului reformat de Cluj, declarații pe care acesta le-a dat ziarului “Uj Magyarorsag” care apărea la Budapesta, „în mod onest, cinstit și corect” despre marile realizări din ultimii 10 ani din eparhia sa. Acesta a fost în prima fază cea mai strașnică lecție împotriva operei de ponegrire a României și a administrației sale, pe care cu diabolică rea credință o susțineau toate cercurile ungurești. Așa se face că popa reformat s-a „răspopit” și a revenit pentru a fi pe placul revizionistilor.

“Senzația a fost atât de mare, atât de neplăcută și mai ales atât de neconformă tacticei revizionismului unguresc. Care nu îngăduie să se spună nimic bun despre România încât dându-și seama despre această nepotrivire, episcopul a fost nevoit să revină pentru a dezminți “interpretările”. El explică, în revenirea la interviu, că, progresele realizate de Eparhia condusă de domnia Sa se datorează vredniciei poporului maghiar și ele nu au de a face cu statu, Român. El continuă ...și românii din fosta Ungarie erau oameni iubitori de progres și iubitori de jertfe pentru cultura lor națională.” Cu toate acestea de la 1867 până la 1918, cât timp Ardealul a fost stăpânit și guvernat de la Budapesta, n-am putut înființa nici o școală românească, deși existau fondurile necesare. Nu au putut fiindcă nu i-au lăsat guvernele ungurești.

Cifrele publicate în “Reformatus Jovo” („Viitorul Reformat” din Oradea), contrazic afirmațiile, deoarece Eparhia Cluj a tipărit 35 de broșuri pentru popor în 79.780 exemplare și 24 broșuri din “Biblia reformată”, în 46.700 exemplare. În 10 ani a înălțat 500 biserici și școli noi, un liceu,, o școală normală de fete, un cămin pentru studenții unguri din Cluj, o școală de comerț și una de agricultură, un orfelinat, un institut de diagnosticare, un spital mare, un azil de bătrâni, într-un cuvânt “o situație incomparabil superioară celei anterioare”.

3.

Idem, nr.87/ duminică 19 iulie 1936

Relata despre “*Cartea maghiară în Transilvania în anii 1919-1934*”

Scăderea numerică, de după 1925, se datora crizei economice, constatare onestă și sinceră valabilă pentru toată lumea, dar propaganda de la Budapesta continua să țipe că România persecuta cultura maghiară.

“*Adalbert Rosza într-un număr al revistei “Lathatar” relatează despre înflorirea culturii maghiare după alipirea Ardealului ce constituie o mândrie a culturii maghiare. Statistic datele se prezintă astfel: 1919-77; 1920-110; 1921-121; 1922- 295; 1923-368; 1924-439; 1925-441; 1926-416; 1927-394; 1928- 332; 1929-315; 1930-297; 1931-239; 1932-240; 1933-191; 1934-215: și fără an de apariție 123. Total 4683 de titluri de carte.*”

4.

Idem, nr.31/ 10 mai 1936, p.5

Apăruse un interesant articol intitulat *D-l Ghibu în luptă cu gazetarii minoritari.*

În 1934 profesorul Onisifor Ghibu a fost numit președinte al comisiei de bacalaureat pentru Oradea. După examen a fost atacat de doi ziarști, Daroczi Kis Ludovic, ungar reformat de 30 de ani și Ackersman Andrei, evreu de

21 de ani, în articole calomnioase publicate de “Magyar Hirlap” din Oradea.

“Daroczi în articolul de întâmpinare al profesorului susținea că Onisifor Ghibu și-a câștigat un așa de mare renume că profesorii maghiari la simplul auz al numelui său sunt scuturați de friguri iar apariția lui înseamnă sentință de moarte pentru școala s-au averea bisericească. După alte afirmații - pe aceeași linie formulate - susține că profesorul Ghibu nu are bunăvoință și nu v-a fi nici drept cu copii.

Cuvintele de adio expuse în articolul “Examenele de corigență la bacalaureat sunt catastrofale”, semnate de celălalt ziarist, susțin că profesorul Ghibu, s-a răzbunat pe minoritari, trântind 90% din candidații minoritari.

Ambele articole au fost preluate și de alte gazete ungurești din Ardeal, încercându-se discreditarea distinsului profesor. La 17 noiembrie 1934 Parchetul Oradea a fost sesizat de profesor care cerea aspra pedepsire pentru calomnie prin presă. După doi ani de dezbateri cei doi gazetari au fost condamnați la un an de închisoare, primul amendat cu 10.000 lei, iar al doilea cu 10.000 amendă și 1 leu despăgubire. Desigur despăgubirea cerută a fost una simbolică pentru a pune la punct pe toți cei ce s-au îndoit de cinstea, corectitudinea și dreptatea eruditului profesor.”

5.

Idem, nr.90/ 24 iulie 1936

Titra articolul de fond: *Aberațiile revizionistilor, spiritul rău al Europei.*

“Președintele Societății Prietenii Ungariei, din Paris, publică într-un cotidian parizian un articol prin care deplânge soarta bătrânului continent european. Cauza: Tratatul de la Trianon, pe care destinul umanității nu-l poate tolera. Umanitatea poate trăi și dezvolta numai dacă unghurii țin picioarele cu pinteni pe grumazul a zece milioane de români, slovaci și sârbi. Și autorul găsește și cauza întreținerii răului

de Mica Înțelegere, nu prin putere ci prin influența politică a Franței. Dacă Mica Înțelegere nu ar fi, Raiul ar coborî pe pământ în 24 de ore. Tricolorul unghuresc ar fâlfâi la Predeal, Orșova, Fiume și pe piscurile Tatrei și lumea ar fi fericită. Habsburgii s-ar instala la Viena și Budapesta și pacea ar fi asigurată. În paginile ziarului "Nemzeti Ujsag" se conchide referitor la acest articol " deci unghurii sunt convinși de mult că Ungaria e buricul mapamondului și bunăstarea lumii atârnă de mulțumirea nației maghiare."

6.

Idem, nr.34/ joi 14 mai 1936

În articolul din pagina a doua intitulat *NEMEȘII ROMÂNII*, cotidianul orădean demonta afirmațiile uluitoare publicate în ziarul budapestan "Szabadsag" cu privire la realitatea românească.

"Articolul publicat în ziarul Szabadsag, semnat de Heghedus Nandor, găsește argumentul decisiv pentru a dovedi că în Hungaria Felix, românii nu erau persecutați. Atunci existau 8.000 de Nemeși români.

Om foarte cult și instruit, autorul articolului, Heghedus Nandor nu putea fi bănuț de prostie, zelul său se baza pe niște date ce i-au fost sugerate de cineva, dar ele sunt departe de realitate.

Cercetătorul român Ioan Pușcariu, după o minuțioasă cercetare ce s-a întins pe parcurs, dovedi că este "patria fericite a tuturor libertăților naționale din trecut și veac.." Profesorul Makartney scria că "Ungaria e și azi ce a fost totdeauna o imensă pușcărie". Ce este cazul Basch, un german născut în Ungaria? "Basch într-o cuvântare ținută în localitatea Bataapaty își îndemna conaționalii să țină la păstrarea numelui lor de familie, adică să se opună maghiarizării numelui. Consecința: judecat pentru "a fi insultat Ungaria" a primit trei luni închisoare, iar Curtea de Apel i-a ridicat pedeapsa la cinci luni, confirmată de Curtea de Casație.

Ziarul "Czernoitzer Deutsche Tagespost" în articolul "Asiatische metoden in Ungarn" scrie: guvernul unguresc urmărește cu cele mai ticăloase mijloace nu numai exterminarea minorităților din Ungaria ci exterminarea și a numelor de familie nemaghiare... E necesară o mare doză de lipsă de bun simț ca să reclami drepturi minoritare pentru connaționali tîi din străinătate și în același timp să persecuți cu metode asiatice minoritățile din propria ta țară.

Vizibil și penibil înghesuiți ungurii răspund într-un mod interesant atacurilor astfel: ziarul "8 Orai Ujsag" ripostează că în hărți germanii numesc Oradea și nu Nagyvarad, Cluj și nu Kolosvar și Bratislava și nu Pojony. Deci și Ungaria are dreptul să maghiarizeze. Riposta e genială, nu?.

Ziarul "Pesti Naplo" invocă un argument și mai decisiv: maghiarii au învățat politica de deznaționalizare de la guvernele germane de dinainte de război, de când și Germania avea minorități în număr mare..., și deci să învețe a face politica de deznaționalizare de la Germania veche. În replică ziarul "Sud-Ost" conchide: ungurii nu au învățat nimic și nu au uitat nimic."

7.

Idem, nr.40/ 20 Mai 1936

Cartea „faimoasă” a scriitorului Henri Pozzi, în versiunea maghiară, deplângea soarta ungarimii. Ea nu era altceva decât un balon de oxigen pentru intriga revizionistă ungară.

“O nouă perlă a bibliotecii maghiare s-a îmbogățit pe tema apărării revizionismului maghiar. Minciuna, viclenia au jucat rol în redactarea tratatelor de pace! Versailles-ul a fost invadat și influențat de fustele româncelor, primele care au apărut în restaurantele luxoase

ale oraşului ce a jucat rol hotărâtor în încheierea păcii mondiale falsificate şi impuse cu sila.

Pacea a nedreptăţit Ungaria.

Soarta minoritarilor unguri este insuportabilă şi tristă!”

PREGĂTIRI DE RĂZBOI ALE UNGARIEI HORTHYSTE

Mediile politice și militare ungare, cu o susținută propagandă, urmăreau toate mișcările produse în România și încercau interpretarea acestora pentru folosul lor. Potrivit informațiilor de presă, vizita la Paris a primului ministru Gheorghe Tăterescu, din 9 iulie 1934, a fost precedată de ședința Consiliului Suprem de Apărare, în care s-a discutat programul de înzestrare cu armament, program care urma să se realizeze din împrumut francez. Pentru perfectarea acestui program și pregătirea vizitei primului ministru, o delegație cu împuterniciri speciale, condusă de Generalul Ion Antonescu, șeful Marelui Stat Major, compusă din generalul Tătărăscu, ministrul înzestrării și specialiști pe domenii, s-a deplasat la Paris, pe 6 iulie 1934. Într-adevăr, delegația română, întărită cu ministrul de finanțe Victor Slăvescu, a continuat tratativele pentru continuarea înțelegerilor încheiate în 1926 și prelungite în 1928/1929, cu partea franceză, care expirau la finele aceluși an. Deși nu obținuseră prea multe informații despre rezultatele concrete ale relațiilor bilaterale și angajamentele asumate, nota informativă conchidea: „delegația română pe de o parte dorea modernizarea dotării cu armament, cu sprijinul Franței, iar pe de altă parte consolidarea relațiilor politice internaționale”¹⁵⁵. Vizita era apreciată de atașatul militar maghiar la Paris, locotenent-colonelul Rakovszky, ca o continuare a relațiilor și angajamentelor militare româno-franceze. Prezența militară la nivel înalt constituia o argumentare a identității punctelor de vedere cu privire la securitatea și garantarea frontierei de răsărit a României, prin intermediul relațiilor franco-sovietice.

Exemplificările făcute dovedesc forme și metode, dintre cele mai diverse și ingenioase, prin care ireidenta maghiară a acționat în contra statului român, în încercarea de a-i submina

---

¹⁵⁵ Magyor Hadsereg Leveltar Inteszlet (Arhivele Militare Ungare, în continuare: M.H.L.I.), *fond atașați militari*, dos. București/1934, Act nr.121756/el. VI-2.b./1934. Raportul preliminar, din 17 iulie 1934, stabilise numai scopul vizitei la Paris a delegației române.

puterea. Demascarea cazurilor semnalate ne arată preocuparea organelor statului pentru eliminarea pericolului manifestat și/sau potențial, al acestor organizații. Acțiunile iredentei pot fi socotite ca deschizătoare ale unui front invizibil.

În aceeași notă de observare atentă se înscrie și demisia generalului Antonescu din fruntea Marelui Stat Major, care a fost imediat raportată de atașatul militar din București, pe 15 decembrie 1934. Înlocuirea acestuia cu generalul Samsonovici, la prima vedere nu era un fapt neobișnuit, însă schimbarea se datora neînțelegerilor dintre Antonescu și regele Carol al II-lea, și în special datorită amestecului doamnei Lupescu¹⁵⁶. Îndepărtarea lui Antonescu era considerată o pierdere pentru Statul Major, deoarece se bucura de apreciere și era cunoscut, de raportor, ca un general capabil, cu o pregătire desăvârșită și metodă energică de conducere. Meritele succesului său nu erau cunoscute, el fiind asociat cu relația avută, ca șef de stat major al generalului Eremia Grigorescu, în bătălia de la Mărășești, și cu aceea de conducător, de succes, al ambelor tabere participante la manevrele regale din primăvara și toamna anului 1934. Despre schimbarea atitudinii militare, aduse de această împrejurare, atașatul militar nu avea informații, dar presupunea că planurile de companie elaborate de Antonescu vor fi continuate. Potrivit acelor planuri, Ungaria era socotită principalul pericol. De aceeași părere era și Titulescu, care, invocând dreptul la legitimă apărare față de bulgari, s-a situat pe aceeași poziție, cu scopul ca „gruparea principală de forțe să se concentreze împotriva Ungariei”¹⁵⁷.

Serviciile secrete ungare și funcționarii Ambasadei din România urmăreau relațiile militare româno-turce și rezultatul

---

¹⁵⁶*Ibidem*, p. 6. Mircea Agapie, Jipa Rotaru, *Ion Antonescu cariera militară. (Scrisori inedite)*, Editura AISM, București, 1993.

¹⁵⁷ M.H.L.I., *fond atașați militari*, dos. București/1934, Act nr.121756/eln VI-2.b./1934., p. 8. În document sunt nominalizați inginerii care lucrau la uzinele de armament Reșița: Marinescu, Dumitrescu, și Popa, precum și colonelul Petrescu și căpitanul Prager. De asemenea se amintea faptul că Uzinele Ford București perfectase contractul pentru producerea unor componente militare pentru România, Iugoslavia și Turcia.

întâlnirilor avute la București, în ianuarie 1935, între șefii de state majore ale armatelor celor două țări. Din conținutul înțelegerilor au reușit să afle doar că România se angajase să asigure unele materiale de artilerie. Pe baza înțelegerilor, menționa atașatul ungar, un delegat turc a asistat la încercarea, într-un poligon din Bărăgan, a unui tun produs la Reșița. Pentru completarea acestor informații se solicita verificarea încrucișată prin atașatul maghiar de la Istanbul¹⁵⁸. Nota era însoțită de traducerea unui text semnat de Nicolae Titulescu (datat 9 ianuarie 1935), prin care diplomatul român își exprima regretul de a nu fi transmis grațitudinea și bucuria sa ministrului de externe turc, cu prilejul semnării documentelor Înțelegerii Balcanice, care de altfel, i-au produs o mare satisfacție și în care vedea cuprinse interesele naționale de apărare. Se exprima, totodată, speranța că implicarea puternică a turcilor în alianța balcanică „va duce la consolidarea, de fapt, și a Micii Antante”¹⁵⁹.

Pregătirile de război ungare contra României au fost făcute continuu, după 1920, și au îmbrăcat forme diverse, de la pregătirea militară propriu-zisă până la amenajarea teritoriului. Mai puțin s-a insistat pe acest aspect, deoarece formulele propagandistice erau mai uzitate și mai cunoscute. Șeful secției a II-a, colonelul Gh. Liteanu, informa Marele Stat Major român despre digul construit de unguri, pe teritoriul lor, în zona de frontieră, între Crișul Negru și Crișul Repede. Pentru elucidarea acestui caz, Prefectura Județului Bihor și Pretura Salonta au deschis o anchetă în chestiunea *fortificației* ridicate de unguri de-a lungul a 60-70 km, lucrare care schimba regimul juridic al apelor din zona frontierei, pe de o parte, iar pe de cealaltă parte era în contradictoriu cu reglementările articolului 1 și 2 din Convenția comună semnată în 1924¹⁶⁰. Cercetarea amănunțită a dosarului a

---

¹⁵⁸ *Ibidem*, dos/1935, Act nr.726/3 februarie 1935. În rezoluție informația era redirecționată spre Istanbul pentru „atentă urmărire și descoperire a conținutului înțelegerii parafate”.

¹⁵⁹ *Ibidem*, Act nr.727, transmis cu nr. 119647/el. VI-2c/1935

¹⁶⁰ A.M.R., *fond 5418*, dos. 1566, p. 8, *Convențiunea Româno-Ungară cu privire la apele din regiunea frontierei*. Potrivit art.1 “nici o parte nu va lua nici o dispoziție unilateral, care să fie în detrimentul relațiilor

evidențiat faptul că digul, deși fusese construit pentru a feri de inundații teritoriul maghiar, fără acordul prealabil al părților, nu prejudicia statul român. Surprinse, oarecum, de un fapt împlinit, Secția a III-a și a II-a, ale Marelui Stat Major, erau de părere că, dată fiind importanța militară care ar fi putut s-o prezinte digul, în folosul ungarilor, la un moment dat, solicitau întreruperea acelor lucrări, iar orice altă lucrare ulterioară să fie condiționată de obținerea în prealabil a acordului părții române, acord care trebuia să fie precedat de avizul militar. Deși nu putea fi considerată ca o fortificație, în sensul strict militar, lucrarea realizată de unguri avea caracteristici specifice unui șanț antitanc. Lung de 75 km, lat de șase metri, adânc de patru metri, cu un dig înalt de doi metri și o bază de șase metri lățime, în opinia semnatarilor notei informative nr. 45, din 10 martie 1937, lucrarea, prin caracteristicile sale, ar fi putut crea mari prejudicii în cazul revărsărilor de ape și din punct de vedere militar. Locuitorii comunelor de pe frontieră erau foarte neliniștiți, atât din cauza pericolului inundațiilor, cât și din cel al zvonurilor de război¹⁶¹.

---

*apelor din regiunea frontierelor și nu vor executa nici o lucrare în urma căreia s-ar produce o schimbare păgubitoare față de părți”, iar la art. 2 se convenise ca eventualele lucrări de pe teritoriul celeilalte părți să se facă după “o prealabilă învoire de comun acord” (Ibidem, p. 9). Celelalte 16 articole ale convenției conțineau reglementări tehnice și de patrimoniu al Sindicatului hidraulic Salonta și alte aspecte. Cu adresa nr.14/1937 către ministrul de interne, prefectul județului Bihor împreună cu șeful serviciului mobilizare, înaintau dosarul, *cenzurat din presă*, spre știință și măsuri legale. La rândul său ministrul lucrărilor publice sesiza faptul că “*digurile maghiare nu ne produc nici un inconvenient, însă în caz că s-ar rupe digurile noastre și apele vor fi oprite la frontieră, satele românești din vecinătate ajung într-o stare disperată*” Supraînălțarea digurilor românești, din lipsa fondurilor membrilor Sindicatului hidraulic, nu s-au făcut, iar intervenția organelor statului a fost tolerantă cu acea situație, reclamată de unguri la Societatea Națiunilor, în urma inundațiilor din 1921 și 1923 (Ibidem, Adresa, din 16 februarie 1937, p. 33-34).*

¹⁶¹ Ibidem, p. 68. Nota nominaliza ca cele mai amenințate comune: Ant, Regina Maria, Ciumeghiu, Marțihaz, Pustapane, Ateaș, Cefa, Sânicolaul Român și Cheresig.

Cele mai expuse pericolului inundațiilor, care puteau fi și provocate prin stăvilarele instalate, erau satele românești fapt pentru care printre localnici circulau zvonuri amenințătoare. Psihoza a mers până acolo încât țărani de la munte refuzau „să fie colonizați, din această cauză”¹⁶², în acea parte a frontierei.

Privită sub aspectul posibilităților militare de întrebuințare, interpretările date de specialiștii Marelui Stat Major sunt corecte. Trebuia avut în vedere că malul înalt al digului, făcut înspre frontiera noastră, la prima vedere, ar fi favorizat numai apărarea ungară, organizată chiar pe această parte a digului, dar faptul că șanțul era inundat și avea lățime și adâncime mare, împiedica sau/și îngreuna și apărarea și ofensiva ungară proiectată, terestră și cu mijloace mecanizate, împotriva României. După cum vom vedea, gruparea de forțe ungare ocolea sectorul în care s-au executat aceste lucrări. Privit în ansamblu, ca o prelungire a liniei de fortificații dintre Otomani și Apateu, apărat de trupele române digul ar fi constituit o puternică bază de apărare, în situația că ar fi fost inclus în planurile noastre de campanie.

Pregătirile militare pentru realizarea revizuirii teritoriale față de România au continuat și în primăvara anului 1939. Henrik Werth, șeful Marelui Stat Major al armatei maghiare, a trimis autoritățile superioare, la 8 mai 1939, planurile sale cu privire la începerea acțiunilor împotriva României. Pregătirea operațiunilor militare împotriva României și realizarea lor practică, la momentul oportun, impuneau începerea unor atare activități din timp. Activitățile pregătitoare, independent de situația internațională, „trebuie păstrate în strict secret, cu atât mai mult cu cât ele nu pot fi operate pe loc”¹⁶³. În acest scop, Henrik Werth preconiza acțiuni de sabotare a transporturilor și telecomunicațiilor românești, precum și în industria de armament. Crearea organizațiilor unitare, de autoapărare în Ardeal, pregătirea pe

---

¹⁶² *Ibidem*, p. 69

¹⁶³ Juhász Gyula, *A Teleki, Kormány küllpolitikája (1939-1941), (Politica externă a guvernului Teleki)*, Akadémiai Kiado, Budapest, 1964, p. 33

bază de nuclee a unei răscoale în rândul populației maghiare de lângă graniță și începerea unei largi activități propagandistice, constituiau priorități ale planului¹⁶⁴. La acest proiect, ministrul de externe Csaky a răspuns pe 11 mai 1939, comunicând că este de acord cu planul de atac împotriva României și considera necesare pregătirile propuse. Iar la data de 22 mai, Teleki, Csaky, Bartha, ministrul apărării naționale, și Werth, șeful Marelui Stat Major, au ținut o consfătuire în cadrul căreia au adoptat planul Marelui Stat Major ungar¹⁶⁵.

Campania împotriva României, după cum rezultă din planurile de operații ungare, din martie-aprilie 1939, ținea seama de existența lucrărilor de fortificații de pe teritoriul românesc, sub protecția cărora s-ar fi putut declanșa ofensiva română din direcția sud și nord-est. În acest context prevedeau măsuri de limitare a pătrunderilor românești, prin lucrări de teren și a grupărilor puternice de artilerie, în raionul Szeged. După oprirea, în câteva ore, a acelor pătrunderi trupele ungare prevedeau un atac spre sud, în direcția Szeged, Mako. Tăria cazematelor din vestul României, precum și răspunsul impresionant la mobilizarea armatei române i-a obligat pe unguri la prudență și la abținerea de a ataca.

În sinteza informativă din 6 mai 1939, șeful secției I operații al armatei ungare era încunoștințat despre mobilizarea Copurilor 6 și 7 Armată, a Brigăzilor 2 și 3 Vânători Munte și a Corpului 1 Cavalerie, dislocate pe teritoriul Transilvaniei¹⁶⁶. Alături de cel mai tânăr contingent român mobilizat s-au prezentat, voluntar, și alți rezerviști, ceea ce, pe de o parte, a îngreunat operația de mobilizare dar, pe de altă parte, a dat măsura disponibilității românilor de a lupta. Documentul, provenit din arhivele maghiare, se referea la principalele informații ale etapelor succesive de mobilizare, sistemul de anunțare folosit (prin poliție, posturi de jandarmi și primării), prin care se înștiințase cele șase contingente. Acest sistem, considerat de unguri aducător de dezordine în aprovizionare și

---

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 34

¹⁶⁵ *Ibidem*

¹⁶⁶ M.H.L.I., Act 3875/eln. 1 vkf./1939, p. 409

chiar panică în execuție, fusese folosit și la al treilea val de mobilizare. Datorită acestui fapt, unele contingente au fost demobilizate, deoarece locul lor fusese completat de primii sosiți la unități. Chemările la mobilizare a șase contingente din rezervă cuprindeau tineri între 24-30 de ani, în timp ce planificările, până la al zecelea contingent, ar fi ajuns la rezerviști de 41-50 de ani¹⁶⁷. Mobilizarea, pe lângă lipsurile semnalate, în mod corect, atrăgea atenția asupra spiritului în care se făcuse rechizițiile de cai și donațiile pentru susținerea armatei la mobilizare. Concomitent cu mobilizarea, unitățile au ocupat, între 20-30 martie 1939, dispozitivul la granița româno-ungară între Satu-Mare, Carei, Oradea, Salonta, Arad, iar depozitele din apropierea acestora au fost retrase în adâncime. Cea mai mare parte a rezervelor mobilizate au fost cartiruite în raioane apropiate, din spatele liniei de apărare. Cele mai puternice forțe de rezervă au fost concentrate în sectorul Oradea, astfel: Regimentul 85 la Marghita, Regimentul 86 Infanterie la Șimleul Silvaniei, Regimentul 8 Grăniceri rezervă, la Șoimi, Regimentul 33 Artilerie la Huedin, Divizionul 34 Artilerie la Vașcău, și o parte la Zalău, Regimentul 5 Roșiori Cavalerie la Zalău și cu subunități la Aleșd, iar punctul de comandă între Oradea și Huedin¹⁶⁸.

---

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 410. În document se remarcă lipsurile provocate de prezentarea unor contingente nenominalizate la mobilizare, dar a căror primă prezentare a dus la repartizarea acestora la unități. Dintr-o astfel de prezentare grăbită nici aprovizionarea cu alimente, în special, nu a fost dintre cele mai bune.

¹⁶⁸ *Ibidem*, p.412. Spionajul ungar, în colaborare cu iredenta maghiară, identificase dispunerea trupelor române în raioane astfel: Satu-Mare: Regimentul grăniceresc local, Regimentul 87 Infanterie rezervă, Regimentul 32 artilerie rezervă, și la Tășnad: Regimentul 85 Infanterie rezervă, și subunități din Regimentul 32 Artilerie. La Carei: Regimentul 7 Grăniceri, și o grupare a Regimentului 88 Infanterie, din Cehul Silvaniei, și o parte din subunitățile de la Marghita. La Salonta o grupare formată din Regimentul 4 Grăniceri, completată cu batalioane de rezervă. Unitățile de grăniceri din Arad au fost întărite cu rezerviști din Lipova și Radna. Grănicerii din Timișoara și-au menținut organizarea de pace.

Potrivit sursei, ordine de evacuare a populației spre interiorul țării s-au dat începând cu 15 martie 1939, dar numai pentru aceia din imediata apropiere a frontierei.

Din această dispoziție s-a tras concluzia că ordinul *fără gând de retragere* a fost urmat în dispozițiile de execuție. Cu privire la folosirea trupelor mobilizate, în cele trei valuri, s-a constatat întrebuintarea lor numai pentru întărirea pazei frontierei. Ungurii au fost surprinși de „rapida mobilizare făcută și de ocuparea dispozitivului de apărare, de pe graniță, încă din zorii primei zile”¹⁶⁹. Impresie bună au făcut și aprovizionările pe calea ferată, începute din 17 martie 1939, dinspre depozitele de la Brașov. Pregătirile României de război, din perioada 15-20 martie 1939, erau interpretate ca având scop de apărare. La fel s-a procedat și în sectorul comandat de generalul Iosif Iacobici, comandantul Grupului de Armate din Transilvania, care a ordonat punerea în aplicare a concepției de apărare a graniței de vest, între Vișeu și Halmeu numai prin măsuri de *supraveghere*, iar între Halmeu și Salonta printr-o *apărare fermă și tare*, iar la sud spre Arad *abia dacă măsurile au depășit normalitatea*. De la Bicsad în continuare frontiera, comună cu Polonia, era apărată de Brigada 2 Vânători Munte, Bistrița și Brigada 1 Vânători Munte, Sinaia. Sectorul Oradea, prin repartitia forțelor și mijloacelor și preluarea efortului principal, era socotit de unguri ca fiind cel mai important și mai tare apărat. În acel sector forțele de acoperire au rămas continuu pe frontieră, iar cele din completare au închis direcțiile dintre cazemate, pentru ca, între 22-24 martie, să se facă o regrupare în adâncime, la câțiva kilometri. Între 8 – 17 aprilie 1939, măsurile de apărare pe frontieră au sporit, în lungul ei, de la Halmeu la punctul comun cu Iugoslavia.

Pe lângă fortificațiile pregătite din timp de pace, amenajarea și pregătirea lucrărilor genistice au fost separat evaluate, fiind evidențiate cele 3 cazemate, dispuse la circa 500 m, una de alta, între Teceiu și Sighetul-Marmației, completate cu lucrările, din prima linie, de pe cursul Tisei. După al doilea

---

¹⁶⁹ *Ibidem*, p. 413

val de mobilizare, lucrările de apărare au fost completate și dezvoltate cu: pregătiri pentru distrugeri, în scopul închiderii căilor de pătrundere, câmpuri de mine, inundarea terenurilor. Între Episcopia Bihor, Săcuieni, Adoni, au fost depistate lucrările de fortificații și amenajările dintre acestea, iar între Barcău și Oradea existența șanțului antitanc inundat¹⁷⁰. Nici rețeaua de șanțuri de tragere și obstacolele de sârmă ghimpată, de la sud de Oradea, până la frontiera iugoslavă, nu au rămas neobservate, după cum au fost cunoscute și lucrările din adâncime, de pe aliniamentul Baia-Mare, Ciucea.

Cu toate că situația a fost foarte tensionată, și, deși trupele au ocupat poziții de acoperire, pe frontieră, nu s-au semnalat incidente armate peste graniță, pentru că ordinele vizau numai apărarea frontierei. Starea de spirit în rândul armatei române a fost corect apreciată de către unguri, ca fiind apăsătoare. În armata română, Budapesta era responsabilizată de starea creată. Printre lipsurile armatei române, observatorii unguri au „întrezărit pe ici, pe acolo și spiritul de luptă”¹⁷¹, ceea ce i-a îngrijorat și i-a îndemnat la reținere. Această stare belicoasă, se sublinia în document, se întreținea de cercurile politice românești. Populația română a receptat cu îngrijorare și teamă pregătirile de război și au învinuit Ungaria de situația creată. În aceeași direcție erau îndreptate și pozițiile sașilor, auzindu-se vocile acelor care spuneau „că numai ungurii sunt de vină că hotarul Germaniei nu este comun cu al României”¹⁷². Materialul amintește și de ciocniri, pe care nu le exemplifică, dintre locuitorii unor sate, din care, totdeauna, ungurii au ieșit învinși. Cu toate acestea, ungurii din Transilvania așteptau, cu răbdare și încredere, ca armata maghiară să intre în Transilvania. Deși tineri unguri s-au prezentat la mobilizare în România, ei au plecat de acasă „acompaniați de marșul lui Horthy”¹⁷³. Jandarmeria română nu semnalase asemenea cazuri, ceea ce ne determină să

---

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 416

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 418

¹⁷² *Ibidem*

¹⁷³ *Ibidem*

considerăm că aceasta a fost, probabil, o dorință și nu o realitate. De altfel, analiza făcută de Cercul de Recrutare Bihor nu semnalase absenteismul ungarilor de la mobilizare, după cum nici sustragerea de la rechiziții nu făcea notă aparte, ca să poată fi socotit un semnal serios și semnificativ ca acțiune organizată.

În concluzie, documentul constituie a analiză serioasă și în detaliu a efectivului mobilizat, în martie-aprilie 1939, pe care l-a estimat la circa 550.000 de oameni, fără a fi fost chemate și contingente de vârstnici¹⁷⁴. Aceste concluzii probabil se înscriau pe linia politică dorită a fi auzită de autoritățile oficiale maghiare. În opinia noastră chiar dacă mobilizarea a creat unele greutăți, prin devansarea execuției, ea și-a atins scopul urmărit și a asigurat acoperirea fermă a frontierelor. Printre lipsurile mobilizării, ungurii au identificat: prezentarea mai degrabă de termenul înscris pe ordinul de chemare, inclusiv a rechizițiilor. Grav era considerat, din punctul lor de vedere, faptul că planul prevedea ocuparea pozițiilor de acoperire după două zile de la mobilizare iar armata a ocupat poziția de apărare pe frontieră în zorii primei zile, după cum mobilizarea unităților din adâncime s-a făcut concomitent cu cele de pe graniță, și nu după 5 zile, cum prevedea planul, aspecte care nu au mai putut fi corectate. Concentrarea în raioanele de mobilizare nu s-a mai produs datorită ocupării poziției de acoperire. Nici transporturile nu s-au desfășurat în ordine, din lipsa locomotivelor, a necesităților mari de transport și a conducerii deficitare. Efectivul total la dispoziția lui Iosif Iacobici, pentru apărarea frontierei, între granița cu Polonia și cea cu Iugoslavia, a fost de 3 divizii de infanterie, 2 ½ brigăzi de vânători de munte, 1 divizie de cavalerie, 1 regiment mixt de avioane, 1½ regimente de artilerie, iar în rezervă 2 divizii de infanterie și 1 brigadă de vânători de munte¹⁷⁵. Conducerea armatei române a mobilizat în Transilvania, peste contingentul necesar, fapt care s-a resimțit în starea de spirit apăsătoare din armată, era de părere

---

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 419

¹⁷⁵ *Ibidem*, p. 420-421

autorul sintezei informative. În aprecierea finală, documentul concluziona, în mod realist, că, în timpul relațiilor încordate dintre România și Ungaria, acțiunile desfășurate de armata română au scos în evidență faptul că nici din punct de vedere militar și nici din punct de vedere moral, aceasta „nu se prezintă mai slab (decât armata ungară - n.n. C.M.), așa încât și moral și material își poate măsura puterile în lupta cu orice adversar”¹⁷⁶. Asupra situației reale a stării de spirit a armatei și a populației din zona de vest, vom face o prezentare detaliată în capitolele următoare. Deși starea de spirit era marcată de îngrijorare și de preocupare față de pericolul izbucnirii unui război, exista motivație suficientă și forță capabilă pentru rezistența armată, pe care ungurii o cunoșteau și de care se temeau.

Mobilizarea armatei române a surprins autoritățile militare ungare. Valoarea, natura și potențialul militar românesc a temperat spiritul revanșard unguresc. Entuziasmul și voluntariatul prezentării la mobilizare le-a înfrânt pornirile războinice. Evaluările, fie și critice, la adresa execuției mobilizării, denotă o preocupare pentru cunoașterea măsurii în care planurile de campanie românești puteau fi transpuse în practică. Nu ne surprinde concluzia finală, potrivit căreia armata română și-ar fi putut măsura forța prin luptă cu orice inamic. Un an mai târziu, după eșuarea tratativelor de la Turnu-Severin, fără a-și fi sporit considerabil forța combativă, armata ungară afișează aceeași aroganță și superioritate, deși în realitate „temutele” sale trupe motorizate erau identificate prin companiile de cicliști.

Analiza variantei de atacare a României, puse în execuție numai pe teritoriul Ungariei, în august 1940, dispunerea greșită de forțe ar fi avut ca rezultat numai un efect propagandistic. Tăria reală a forțelor ungare era dată de 7 Corpuri de armată a 150.000 oameni, din care cele mai multe concentrate între Tisa și frontiera cu România, în raionul Szolnok, Debrecin, Szeged (adică Corpurile 5 și 6 Armată și 2 brigăzi de cavalerie), grupare care nu ar fi fost suficientă pentru dezvoltarea ofensivei contra României

---

¹⁷⁶ *Ibidem*

cu rezultate semnificative¹⁷⁷. De altfel, și din conținutul dispozițiilor date rezultă reținerea fermității de execuție. Aceste ordine erau mai degrabă prudente decât ofensive. Din analiza lor reiese, ca primă misiune, *oprirea ofensivei românești*, declanșată dinspre Arad, și abia apoi o ofensivă ungară pe teritoriul României. În orice caz, direcția aleasă de ofensivă, spre Timișoara, era greșită, ea s-ar fi desfășurat cu dificultate și ar fi presupus forțarea succesivă a râurilor Mureș, Timiș, și s-ar fi îngustat înspre Dunăre. Nici lovitura din *Poarta Mureșului* nu avea prea mare șorți de reușită, deoarece nu era suficient susținută cu forțe.

După realizarea ruperii frontului, prin concentrarea focului artileriei și aviației, unghurii prestabileau pătrunderea cu trupe motorizate, printr-o ofensivă rapidă, în lungul Mureșului, 50-100 km, cu o variantă dinspre Arad, pe direcția Beiuș, Zalău, și o a doua lovitură pe spre sud, pe direcția Timișoara, Lugoj, Caransebeș deoarece acolo fuseseră identificate puține forțe româno-iugoslave, cu scopul de a face joncțiunea cele bulgare, în ideea continuării ofensivei spre est¹⁷⁸.

---

¹⁷⁷ Gheorghe Zaharia, Constantin Botoran, *Politica de apărare...*, p. 181

¹⁷⁸ M.H.L.I., *Act 4243/el.n.1/1940*, p. 115

POLITICA ALIANȚELOR ANTI-REVIZIONISTE

După cum am arătat, pentru a-și păstra independența și suveranitatea, România a încheiat alianțe cu țările care aveau același țel. Scopul declarat al acestor alianțe a fost strict defensiv, cu rol de descurajare, mai mult decât executiv. Derularea evenimentelor din 1939-1940 demonstrează acest caracter declarativ, care a întreținut iluzia securității colective. Pactul de înțelegere și colaborare a celor patru puteri, încheiat la Roma, la 15 iulie 1933¹⁷⁹, reprezenta o încălcare grosolană a Cartei Societății Națiunilor în prevederile căreia își pusese speranța asigurării integrității teritoriale toate statele amenințate. Datorită poziției strategice, și a resurselor ei economice, România a făcut parte dintre obiectivele expansiunii Germaniei hitleriste. Din aceste considerente, Reichul nazist a sprijinit toate tendințele revizioniste ale statelor acolite lui, tendințe care puneau în primejdie fruntariile Statului Român. În aceste condiții, mișcarea antirevizionistă din România, cât și din celelalte țări din centrul și sud-estul Europei, vizate de politica revanșardă a statelor revizioniste, a căpătat noi dimensiuni, în formă și conținut, devenind o largă mișcare de masă, cu un vădit caracter antifascist. Astfel, în România intensificându-se mișcarea antirevizionistă, în rândurile căreia s-au înrolat, pentru apărarea fruntariilor țării, muncitori, țărani, intelectuali, inclusiv o categorie largă de oameni politici. Presa a informat opinia publică românească

---

¹⁷⁹ *Istoria politicii externe românești în date*, coordonator Ion Calafeteanu, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 276. Benito Mussolini propunea un pact între Italia, Germania, Marea Britanie și Franța ("Pactul celor patru") pentru o colaborare strânsă și o reglementare comună a problemelor economice și politice din Europa. Proiectul "Pactului" conținea și o posibilă revizuire a teritoriilor. În numele Micii Înțelegeri, diplomația românească a acționat energic pentru împiedicarea realizării aceluia directorat în patru, în sensul ca atributele acelor state să le vizeze în mod exclusiv propriile interese și să nu excludă dreptul statelor mici de a-și susține propriile interese. La 15 iulie 1933 Consiliul de Miniștri al României a adoptat o hotărâre prin care „s-a solidarizat cu politica externă a lui Titulescu”, care era însăși „politica Guvernului și a Țării” (*Ibidem*, p. 295).

despre marile acțiuni antirevizioniste care aveau loc în diferitele centre ale țării, prin care se exprima hotărârea că, orice încercare de revizuire, va pune poporul român în stare de energică apărare¹⁸⁰.

Față de primejdiile revizioniste crescânde, politica externă a fost orientată spre un sistem de alianțe pentru asigurarea păcii și a securității europene, în concordanță cu interesele vitale ale poporului român. Continuitatea și permanența acestor orientări sunt relevate de răspunsul guvernului Gheorghe Tătărescu, la mesajul regal citit, în Parlament, la 17 februarie 1934: "Politica noastră externă, având ca ideal pacea și intangibilitatea pe veci a granițelor țării, nu poate cunoaște nici schimbări, nici șovăiri. Lozincile ei rămân aceleași: respectul tratatelor, respectul alianțelor și stabilirea de legături amicale, cu toate națiunile, fără deosebire"¹⁸¹

Un prim succes notabil al politicii externe românești și a celorlalte state ale Micii Înțelegeri a fost semnarea noului pact de organizare (16 februarie 1933), la Geneva. Declarația Consiliului permanent al Micii Înțelegeri, adoptată la Praga (30 mai 1933), în spiritul noului pact de organizare, preciza că problema revizuirii frontierelor țărilor semnatare nici nu se putea pune. Bazându-se pe acest principiu, semnatarii nu admiteau nici revizuirea frontierelor altor state, soarta teritoriilor fiind considerată ca atributul exclusiv al statelor respective. Numai factorii constituționali responsabili și parlamentele, în virtutea dispozițiilor conferite de lege, aveau drept să se pronunțe cu privire la teritoriul lor. Se constata că evocarea problemei revizuirii nu făcea decât să învenineze raporturile reciproce dintre state, "ațâțând speranțe irealizabile și făcând astfel să crească obstacolele în calea normalizării relațiilor dintre state"¹⁸².

Larga mișcare protestatară înregistrată față de Pactul de la Roma și mai ales eforturile Franței, pentru păstrarea blocului antirevizionist și a pactului Societății Națiunilor, au determinat

---

¹⁸⁰ *Dimineața*, 1933, din 6 mai, p. 5

¹⁸¹ *Monitorul oficial*, 1934, nr.10, p. 407

¹⁸² Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, Editura Politică, București, 1967, p. 504-505

renunțarea la articolul 2 al pactului în patru, care prevedea revizuirea tratatelor. S-a menținut, însă, articolul 3, care stipula egalitatea în drepturi a Germaniei cu celelalte state în problema înarmării¹⁸³. Referindu-se la politica marilor puteri occidentale, inaugurată prin Pactul de la Roma – care a constituit preludivul München-ului -, Nicolae Titulescu a calificat-o drept complot la adresa păcii și un pericol pentru independența țărilor mici, declarându-se adversar deschis al acestei politici. În cele din urmă, datorită poziției Miciei Înțelegeri, a protestului opiniei publice democratice mondiale și a contradicțiilor dintre cele patru puteri semnatare, pactul nu a fost ratificat. El a constituit însă o încurajare pentru statele revizioniste, pentru creșterea revanșismului fascist german.

Cu același scop, al contracarării politicii revanșarde și revizioniste, s-a constituit în februarie 1934 Înțelegerea Balcanică, ca sistem de alianță defensivă între România, Iugoslavia, Grecia și Turcia. Cu ocazia semnării documentelor, la Atena, în 9 februarie 1934, Nicolae Titulescu argumenta legitimitatea statelor semnatare pentru realizarea unor organisme care să le apere integritatea teritorială contra tendințelor revizioniste ale unor state: "De la noile tratate de pace, grație unor exagerări și a unei violențe blânde făcute asupra anumitor dispozițiuni nevinovate, s-a creat pentru o anumită categorie de state un regim bizar și special. Chestiunea frontierelor lor poate fi discutată oricând între patru ochi sau în public [...]. Din moment ce frontierele pot fi amenințate, în timp de pace, este legitim ca ele să poată fi garantate fără să se poată vorbi de preparative de război"¹⁸⁴.

În consens cu politica externă a statului român s-au desfășurat puternice acțiuni de masă, care exprimau profundele sentimente patriotice și conturau starea de spirit antirevizionistă a poporului român. Astfel, la 29 mai 1933, au fost organizate mitinguri antirevizioniste la București, Ploiești, Iași, Constanța, Sighet, Brașov, Oradea. O profundă impresie a făcut, în cadrul

---

¹⁸³ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, *fond Mica Înțelegere*, dos. 28, (raport 583/c, din 23 martie 1923), f. 126

¹⁸⁴ Nicolae Titulescu, *Discursuri...*, p. 401

mitingului de la București, desfășurat la Arenele romane, scrisoarea adresată de Nicolae Iorga, în care se atrăgea atenția că existau în Europa forțe "care voiesc întoarcerea unui trecut de apăsare națională. Le trebuie hotare pentru a căror înlăturare au murit douăzeci de milioane de oameni [...]. Proiectele de schimbare vor întâlni la granițele puse în discuție un front de baionete și o nezdruccinată hotărîre"¹⁸⁵.

În august 1933, în întreaga țară, au avut loc manifestații de cinstire a eroicelor lupte de la Mărăști, Mărășești și Oituz. La acele întruniri s-a subliniat hotărârea și voința de a lupta, cu arma în mână, dacă frontierele ar fi fost în pericol, "dacă se va încerca o tulburare a păcii, dacă se va încerca o nouă agresiune nedreaptă ca și cea din 1914 - atunci România este gata să-și îndeplinească datoria de a apăra pacea, de a apăra dreptatea, de a apăra tratatele"¹⁸⁶.

În condițiile unei puternice activizări a forțelor naționaliste europene, care militau pentru revizuirea tratatelor de pace, a avut loc organizarea, *Ligii antirevizioniste române* (la 15 decembrie 1933), grupare patriotică care, de-a lungul anilor 1933-1940, a activat și contribuit la lupta împotriva uneltirilor revizioniste. În conducerea organizației s-au aflat personalități marcante ale vieții politice, științifice și cultural-artistice, ca prof. univ. Gheorghe Țițeica, prof. dr. Dumitru Burileanu, dr. Voicu Nițescu, prof. dr. Dragomir Hurmuzescu, dr. Iuliu Moldoveanu, prof. Silviu Dragomir, prof. dr. Ioan Cantacuzino, prof. dr. Gheorghe Marinescu, prof. Constantin Moroianu ș.a. În actul constitutiv al *Ligii* s-au precizat obiectivele activității sale, între care erau menționate: "dezvoltarea simțămintelor de solidaritate și de rezistență românească. [...] Să organizeze în țară și în străinătate propagandă intensă pentru menținerea și asigurarea păcii pe baza respectării tratatelor și în cadrul intereselor statului român pe veci unit. Să lucreze pentru întărirea legăturilor politice și sufletești cu statele și popoarele amice și aliate care se străduiesc de asemenea pentru menținerea tratatelor ce le garantează drepturile lor istorice și integritatea lor teritorială. Să

---

¹⁸⁵ *Dimineața*, 1933, 30 mai, p. 4

¹⁸⁶ *Ibidem*, 1933, 7 august, p. 3

combată propaganda și acțiunile de orice natură, tendențioase din țară și de peste hotare asmuțite fie de state, fie de organizații de orice fel, în vederea revizuirii tratatelor de pace. Să informeze permanent opinia publică din țară și din străinătate asupra acțiunilor subversive și mijloacelor cu care lucrează contra statului român și a unității lui politice și naționale și, prin aceasta, contra păcii însăși”¹⁸⁷.

Un moment important s-a petrecut la 17 martie 1934, la Roma, unde Mussolini, Gömbös și Dollfuss au semnat acordurile ce puneau bazele unui *bloc revizionist* în Europa Centrală. Coordonatele politicii externe a celor trei state vizau, în special, promovarea intereselor și planurilor economice. În luna mai 1934, prim-ministrul maghiar Gömbös a declarat că „revizuirea tratatului de la Trianon constituie principalul punct al programului său de guvernare”¹⁸⁸. La Roma și Budapesta, discursurile revizioniste dobândeau o consistență sporită și erau îndreptate împotriva statelor din Europa răsăriteană.

Împotriva acestor puncte de vedere s-au înregistrat o serie de luări de poziție pentru a se continua politica de apărare a tratatelor de la Versailles, „pentru menținerea Cartei Europene neschimbată, și pentru ca revendicările nerealizabile să nu dezlănțuie un nou război, care ar cufunda omenirea într-o situație și mai gravă ca cea din trecut”¹⁸⁹. În același sens au fost reconsiderate și relațiile româno-sovietice, care au cunoscut o perioadă de ameliorare și normalitate în primii ani ai deceniului patru. Stabilirea, la 9 iunie 1934, a relațiilor diplomatice, între România și Uniunea Sovietică, a avut implicații asupra evoluției României și a organizării sistemului militar defensiv, accentul pregătirilor militare fiind pus în principal pe apărarea frontierei vestice a țării.

---

¹⁸⁷ *Liga antirevizionistă română. Actul constitutive și statutele*, București, 1934, p. 8-9

¹⁸⁸ Vezi L. Banyai și A. Petric, *Dictatul de la Viena din august 1940 și lupta pentru anularea lui*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, Editura Academiei Române, București, 1968, p. 431

¹⁸⁹ *Monitorul oficial, partea a III-a*, 1934, nr. 38

La 9 ianuarie 1934, Marele Stat Major român a înaintat Ministerului Apărării Naționale un studiu care accentua asupra necesității luării de măsuri concrete, corespunzătoare noilor condiții politico-strategice europene. Documentul menționa că România, deși nu avea interesul să provoace un conflict, nu va putea evita de a fi provocată. Singura garanție contra provocării era însă „permanenta și completa pregătire pentru război”¹⁹⁰.

La 21 februarie 1934, pe baza unei analize pertinente a situației materiale a armatei, a forței sale combative și a capacității de luptă, în contextul schimbărilor intervenite, în raportul strategic european, Marele Stat Major s-a adresat Consiliului Superior al Apărării Țării cu solicitarea de a se trece la adoptarea unor măsuri urgente pentru reorganizarea și înzestrarea armatei. Raportul a fost analizat în ședința din 9 martie 1934, în prezența regelui Carol al II-lea și s-a hotărât întocmirea, de urgență, a unui studiu complex asupra cerințelor de dotare, a surselor de aprovizionare, a mijloacelor materiale și financiare necesare pentru o astfel de acțiune¹⁹¹. Obiectivul central al politicii de apărare a fost consolidat prin alianțe politice și militare regionale – Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică. Convergența opiniilor politice românești privind securitatea națională a constituit puntea care a asigurat stabilitate și continuitate în perioada interbelică. Într-o acțiune asemănătoare s-au înscris și relațiile politico-militare statornicite la nivelul înțelegerilor convenite.

Sub raport conceptual și principial, convențiile politico-militare încheiate de România, ca membră a celor două alianțe defensive, au fost corecte. Voința de a duce la îndeplinire prevederile acestora nu s-a manifestat politic decât numai ca exerciții reușite de diplomație. Fragilitatea alianțelor a dus la eșecul lor politic. Lipsa armatei și a conducerii militare s-a manifestat pe deplin. Angajamentele de neutralitate au scos din cauză, pe rând, statele semnatare, au izolat țara, care în etapa următoare a căzut victimă.

---

¹⁹⁰ A.M.R., *fond 332*, dos. 29, f. 348-349

¹⁹¹ *Idem*, *fond 948*, dos. 1397, f. 49

Aceste slăbiciuni, de altfel, intrate prioritar în atenția serviciilor secrete ungare, servicii care au concluzionat că, dintre toți semnatarii, România se înconjurase și se „fortificase la toate hotarele, iar siguranța sa era la cel mai înalt nivel dintre statele Micii Antante”¹⁹². Documentul mai analiza și relațiile de apropiere cu Rusia sovietică, relații dublate cu garanțiile și prietenia Franței. Relațiile ungaro-române s-au înrăutățit, în special, datorită mișcărilor revizioniste ungare îndreptate împotriva României¹⁹³. Atașatul ungar de la București recunoștea că pilda românească, de curtoazie față de Franța, era calea înțeleaptă de promovare a relațiilor pașnice dintre state. În mediile militare, Ungaria era apreciată ca cel mai mare inamic al Micii Înțelegeri, deoarece ea își îndrepta pretențiile spre toate țările din jur. Din această, pricină atașatii unguri urmăreau orice mișcare și întâlnire a militarilor din țările învecinate și nu numai. Din acest considerent, se sugera urmărirea întâlnirii avute de Göring cu reprezentanții Iugoslaviei¹⁹⁴. Apropierea relațiilor româno-sovietice a disponibilizat forțe românești, care au fost dislocate, în opinia unor specialiști militari unguri, pentru sporirea efectivelor grănicerilor de la frontiera româno-ungară. În realitate însă, era vorba de planul de dislocare a trupelor pus în aplicare de către Marele Stat major român, care se întemeiase și pe acea vremelnică apropiere de U.R.S.S. Ungaria se interesa de efectivele românești destinate, de coaliția Micii Antante, împotriva lor, după cum un major interes prezenta poziția sovietelor într-un război îndreptat împotriva Cehoslovaciei. Într-un asemenea context, devenea extrem de utilă cunoașterea posibilităților de manevră a armatei române și de rocada forțelor de pe direcția Mureș, pe direcția Someș¹⁹⁵. Preocupările ungarilor se îndreptau și spre organizarea diviziilor române și tăria celor 3 sau 4 regimente din organica acestora. Interes prezenta și concepția de întrebuițare în bătălie a tancurilor, avioanelor și a

---

¹⁹² M.H.L.I., *fond atașati/1935*, document nr.121389/el.n.VI-2, f. 250

¹⁹³ *Ibidem*, f. 251

¹⁹⁴ *Ibidem*, f. 252

¹⁹⁵ *Ibidem*

trupelor mecanizate, după cum și sistemul și posibilitățile de aprovizionare era important.

Analiza informațiilor cuprinse în document dovedește că raportorul cunoștea realitățile și manifesta îngrijorare față de pericolul pe care-l reprezentau relațiile militare, create de România. Evaluarea acestora era, în principiu, corect apreciată, numai că planurile de operații aveau un caracter exclusiv defensiv. Reacțiile ofensive planificate în cadrul alianțelor erau concepute numai pentru scoaterea din cauză a Ungariei, în cazul că aceasta ar fi atacat una sau mai multe dintre țările semnatare ale pactului militar. Conținutul acestui material dezvăluia preocuparea ungarilor față de poziția dobândită de România, după parafarea celor două înțelegeri militare, și extinderea garanțiilor sale de securitate, prin acordul franco-sovietic. Pactul balcanic, pe lângă protecția spațiului românesc în relația sa cu Bulgaria, era perceput de către unguri și ca o posibilitate permisivă de transportul a materialelor de război din Franța, prin via Salonic, ca urmare a bunelor relații românești cu Turcia și Grecia. Din motive inexplicabile, ministrul apărării de atunci, generalul Glazt, deși avea rezoluția primului ministru Gheorghe Tătărescu, nu a pus în aplicare decât cu mare întârziere planul. Despre aplicarea acestui plan, generalul Antonescu va întreba în 1937/1938, când a acceptat funcția de ministru al apărării, în guvernul Goga, și îi va cere socoteală regelui, în 1940.

Fidelă concepției de securitate colectivă, România a promovat, pe toate canalele diplomatice, relații bazate pe prevederile tratatelor de pace. Credița că politica de pace a României corespunde unanim nu unei idei de partid, ci unei „concepții naționale a țelurilor noastre în lume”¹⁹⁶, a fost exprimată de Grigore Gafencu, în ședința Senatului din 5 decembrie 1934, și susținută ulterior în acțiuni ale diplomației. Cercurile politice românești își întemeiau declarațiile pacifiste pe realitatea tratatelor și pe faptul că România promova raporturi de bună înțelegere și cordialitate cu vecinii și cu alte state, din dorința de menținere a păcii și de colaborare. Deci, se încerca a se

---

¹⁹⁶*Dezbaterile Senatului* (în continuare: DS), 1936, nr. 11, p. 373

promova „nu o politică de provocare, ci o politică de pacifism”¹⁹⁷. Discursurile parlamentare urmau acest curs pacifist, cu susținere guvernamentală și populară, contribuind astfel la formarea unei adevărate **conștiințe naționale**. Pe măsura evoluției situației politico-militare din Europa spre război, fruntașii partidelor avertizau, pe tonuri și în moduri diferite, asupra pericolului acțiunilor revizioniste promovate de Germania și susținătorii ei. Senatorii, deputații, miniștrii, consilierii regali și militarii erau preocupați de evoluția belicoasă din Europa și căutau soluții politice pentru apărarea integrității teritoriale și menținerea suveranității statale.

Anul 1934 poate fi considerat ca unul de referință, în care s-a marcat trecerea la o nouă abordare conceptuală și sistematică a problemelor complexe ale apărării naționale a României. Hotărâtoare au fost evenimentele de pe plan extern – ascensiunea agresivă a naționalismului și militarismului german și înarmările statelor revizioniste – iar pe plan intern, necesitatea de a se trece de la principii teoretice la acțiuni practice, determinantă fiind intransigența cu care șeful Marelui Stat Major, generalul Ion Antonescu, a responsabilizat clasa politică cu privire la rămănerile în urmă privind pregătirile pentru război. Misiunea generalului de a reorganiza armata și de a ameliora pregătirea ei de război s-a materializat într-un *Plan de activitate*¹⁹⁸, aprobat inclusiv de regele Carol al II-lea, prin care se reglementa ordinea de urgență a lucrărilor pentru pregătirea acțiunilor pe frontul de vest.

---

¹⁹⁷ *Dezbaterile Adunării Deputaților* (în continuare: DAD), 1937, nr. 6, p. 118. Discurs rostit de deputatul liberal I.G.Vântu, la 28 noiembrie 1936.

¹⁹⁸ Mircea Agapie, Dr. Jipa Rotaru, *Ion Antonescu cariera militară. Scrisori inedite*. Editura AISM, București, 1993, p.126. Președintele Consiliului de Miniștri și Ministru Ad. Interim al Apărării Naționale, Gheorghe Tătărescu în rezoluție pe raportul nr.546/6 11 1934, nota „datele de bază pentru calculul armamentului, materialelor, trăsurilor, cailor, precum și ordinea de urgență a realizărilor vor fi comunicate celor în drept de către Marele Stat Major”.

A rămas memorabilă, pentru acele împrejurări aprecierea făcută în Parlament de către primul ministru Gheorghe Tătărescu, potrivit căreia echilibrul rupt al armatelor din Europa nu ne îngăduia răgazul unei amânări pe plan militar, fapt pentru care eram “datori să punem armata pe primul plan al preocupărilor noastre”¹⁹⁹. Măsurile propuse de specialiști militari se refereau la lucrări de efectuat în trei urgențe. În urgența întâi, se avea în vedere Frontul de Vest. Pentru a satisface nevoile de înzestrare ale armatei, guvernul Tătărescu a lansat un împrumut de stat la nivel național în valoare de două miliarde de lei. Împrumutul s-a bucurat de o largă susținere și s-a realizat într-un timp foarte scurt. Rezultatul subscrierii la împrumutul înzestrării era considerat de Carol al II-lea nu numai o manifestare explicită de solidaritate, dar și o dovadă a posibilităților materiale pe care puterea se sprijinea²⁰⁰ în opera de redresare a țării.

În aprilie 1935, prin legea pentru adoptarea bugetului, s-a constituit Fondul Apărării Naționale²⁰¹, care urma a fi alimentat din venituri special legiferate. Inițial, fondul s-a constituit din 4 miliarde lei, din care 50% proveneau din împrumutul de stat contractat cu 6 luni mai devreme. Împreunate, aceste două măsuri financiare au dat fundament planului de înzestrare a armatei. După acest prim succes, factorii de decizie, politici și militari, au elaborat al doilea plan de înzestrare, pentru o durată de 10 ani. Planul a fost dezbătut și aprobat în ședința Consiliului Superior al Apărării Naționale, din 27 aprilie 1935, prezidată de regele Carol al II-lea. Costurile acestui al doilea plan se ridicau la peste 28,9 miliarde lei. Cheltuielile totale, detaliate pe articole materiale, se refereau la lucrările absolut necesare a se executa în prima urgență. Memoriul justificativ sublinia faptul că în „actuala situație politico-militară, un conflict armat poate izbucni imediat, fără o prealabilă tensiune politică; rezultă că este necesar ca să suplینim și să sporim puterea de rezistență a acoperiri printr-o

---

¹⁹⁹ Vasile T. Ciubăncan, *Contribuții ale populației din sud-estul Transilvaniei la dezideratul național de apărare a graniței de vest în perioada interbelică*, în *Marisia*, 1980, p. 534

²⁰⁰ Carol al II-lea, *Cuvântările regelui...*, p. 397

²⁰¹ A.M.R., *fond 6132*, dos. 7, p. 123-132

serie de noi mijloace (garnizoane de siguranță și lucrări permanente) așezate pe direcțiile principale de pătrundere în scopul: de a bara aceste direcții în contra atacurilor date cu mijloace motomecanizate reduse; de a oferi acoperirii posibilități de rezistență timp de câteva zile până la intrarea în acțiune a primelor mari unități din grosul forțelor”²⁰². În ședința Consiliului, premierul Gheorghe Tătărescu a susținut faptul că, pentru realizarea operaționalizării rapide a armatei române, la parametri câmpului de luptă modern, trebuiau avute în vedere resursele țării, dar și ajutorul francez.

În același an (1934), la București s-a desfășurat Conferința șefilor statelor majore ale armatelor Micii Înțelegeri. La această conferință s-a avansat aprecierea, general acceptată, că înfăptuirea Anschluss-ului și accentuarea provocărilor și acțiunilor revizioniste erau cauze care puteau determina declanșarea unui război european. Cu această ocazie, partea română a propus elaborarea unui proiect de operații împotriva Ungariei și Bulgariei, în condițiile unui război generalizat²⁰³. De remarcat că, pentru prima dată, într-un proiect comun de operații, URSS apărea neutră, ceea ce echivala cu o reconsiderare a factorului militar sovietic, în perspectiva unui conflict internațional. Propunerea românească a fost amendată printr-un act adițional la convențiile politico-militare ale Micii Înțelegeri, care stabilea intervenția militară a celor trei armate, în ipoteza declanșării unei conflagrații generalizate²⁰⁴. În acest fel era preconizată acțiunea comună a Franței și țărilor Micii Antante pentru a contracara o eventuală încălcare a tratatelor de pace de către Germania.

În raportul întocmit de reprezentatul francez, după întrevederile avute cu regele Carol al II-lea și N. Titulescu, se menționa că partea română era în favoarea unei rapide coordonări, încă din timp de pace, a acțiunilor militare ce urmau să le întreprindă în comun, în ipoteza că Germania ar fi trecut la înfăptuirea Anschluss-ului, iar Ungaria ar fi încălcat prevederile

---

²⁰²*Ibidem*, fond 948, dos. 457, f. 644

²⁰³*Ibidem*, dos.1315, f. 269 - 277

²⁰⁴*Ibidem*, f. 117-120

tratatelor. De asemenea, susținând importanța propunerilor românești, generalul Pétin se pronunțase pentru susținerea efortului de înzestrare a armatei române. Pentru înfăptuirea celor convenite, pe plan intern, s-a trecut la elaborarea de măsuri concrete menite să asigure baza materială a armatei române. Șeful Marelui Stat Major a întocmit un raport, adresat primului ministru, la 23 iunie 1934, în care se arătau lipsurile și nevoile de înzestrare și de dotare a armatei, care „sunt enorm de mari și având în vedere situația politică actuală, ordinea de urgență a tuturor realizărilor de urmărit este: urgența I-a – Frontul de Vest (Ungaria). Pentru anul acesta (1934, n.n.) și pentru Frontul de Vest în scopul unei cât mai bune utilizări a mijloacelor vom distinge: etapa 1-a de a realiza acoperirea; etapa 2-a – rezerva acoperirii; etapa 3-a – grosul forțelor”²⁰⁵. La insistențele forurilor politice române, Louis Barthou, ministrul de externe francez, a întreprins o vizită în România, între 21-23 iunie 1934. Cu acest prilej primul ministru Gheorghe Tătărescu aprecia necesară importarea imediată din Franța a unor categorii de armament (artilerie grea și ușoară de câmp, muniție adecvată și aviație), pentru dotarea corespunzătoare a 10-12 divizii. Armamentul solicitat era absolut indispensabil României pentru asigurarea apărării și pentru ca să poată juca rolul pe care Franța, aliata sa, ”îl așteaptă la momentul potrivit”²⁰⁶. Ministrul Louis Barthou a exprimat poziția guvernului francez, de apreciere a importanței “intervenției armatei române în caz de conflict”²⁰⁷, pe care o sprijinea în efortul de înzestrare. La o lună de zile după vizita ministrului de externe francez, la București, Carol al II-lea a aprobat, în 25 iulie 1934, *Directiva nr. 1*, care prevedea un ansamblu de măsuri privind redisolocarea unităților militare, asigurarea concentrării rapide, modernizarea căilor de comunicații ș.a., pentru a se asigura operabilitatea grupului de forțe pe Frontul de Vest, la momentul și în contextul politico-strategic european adecvat.

---

²⁰⁵ Idem, *fond Președinția Consiliului de Miniștri*, dos. 24/1934, f. 1-2

²⁰⁶ *Ibidem*

²⁰⁷ *Ibidem*

Edificarea laturii vestice a sistemului defensiv național a impus dirijarea tuturor resurselor materiale și financiare ale țării pentru sporirea capacității de apărare. Aceasta a devenit principala coordonată de exprimare a efortului întreprins - pe plan militar – de statul român, până la declanșarea celui de - al doilea război mondial.

Într-o notă a Marelui Stat Major, privind măsurile militare hotărâte și aplicabile, în prima parte a anului 1934, se sublinia nevoia aplicării lor, numai pe Frontul de Vest, pentru a nu provoca suspiciuni din partea celorlalți vecini, și în special din partea Rusiei sovietice, cu care „ne găseam în tratative de recunoaștere a granițelor și de reluare a raporturilor diplomatice”²⁰⁸.

Măsurile operative și relațiile politico-militare, inițiate și adoptate, în cursul anului 1934 au răspuns nevoilor reale de apărare și au corespuns preocupărilor și pozițiilor exprimate de forțele politice românești. Cursul imprimat dezbaterilor, la Conferința pentru dezarmare de la Geneva și tot mai evidentă coordonare a instrumentelor și mijloacelor diplomatice franco-sovietice, în condițiile ralierei efective a țărilor membre ale Micii Înțelegeri și Înțelegeri Balcanice la politica de *securitate colectivă*, a primit o serioasă lovitură prin asasinarea premierului austriac Dollfuss, la 25 iulie, a regelui Alexandru al Iugoslaviei, la 9 octombrie 1934, și a ministrului Afacerilor Străine francez, Louis Barthou. Cercetările întreprinse pentru depistarea vinovaților au evidențiat amestecul guvernului ungar care a oferit refugiu și i-a susținut material pe atentatori. În Comunicatul sesiunii extraordinare a Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri, din 19 octombrie 1934, se menționa că: numărul mare de acte teroriste care s-au produs, au avut ca scop atingerea unor țări în poziția internațională dobândită²⁰⁹. La 11 decembrie 1934, Consiliul Societății Națiunilor a votat o rezoluție prin care

---

²⁰⁸ *Ibidem*, dos. 437, f. 401

²⁰⁹ *Istoria politicii externe românești în date*, coordonator Ion Calafeteanu, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 284

Ungaria era declarată de acesta vinovată de neglijență în legătură cu atentatul de la Marsilia²¹⁰.

În inventarul problemelor acute, care afectau România, se numărau: Anschluss-ul; revizuirea frontierelor din Europa Centrală; constituirea blocului italo-austro-ungar; înarmarea Ungariei; încercarea de restaurare a dualismului habsburgilor. În raportul întocmit de Marele Stat Major se sublinia, că fiecare din aceste chestiuni în parte, și cu atât mai mult angrenările lor puteau, declanșa conflicte armate. În plus, cum prin aceste chestiuni se urmărea răsturnarea ordinii stabilite o dată cu tratatele de pace, rezultă că ele “loveau interesele României în modul cel mai grav”²¹¹.

Pe baza planului de campanie, Marele Stat Major, în raport de conjunctura politico-strategică europeană și de poziția României în context, prin „notele de serviciu” nr. 191-199, din 3 decembrie 1934, a ordonat prezentarea de urgență a studiilor efectuate în vederea echipării Frontului de Vest, prin aprovizionări cu muniție, materiale de geniu și transmisiuni, subzistențe, materiale sanitare, veterinare și de apărare contra gazelor, legături telefonice, telegrafice și radio, terenuri de aterizare. Complexul de studii și măsuri stabilite trebuiau să asigure o îmbunătățire grabnică a dislocării trupelor, magaziiilor de mobilizare și a depozitelor de muniții pe Frontul de Vest. Guvernul român a adoptat măsuri urgente pentru îmbunătățirea înzestrării cu armament și mijloace de luptă a armatei, în special, a marilor unități destinate să acopere frontiera de vest a teritoriului.

La o privire atentă asupra securității naționale, din perioada 1930 -1940, vom constata că aceasta a fost în permanență la mâna politicianilor (guvernanților), armatei revenindu-i misiunea de instrument de apărare a țării, cu mijloacele puse la dispoziție, prin buget, de echipele guvernamentale, de regulă măcinate de jocuri politicianiste și,

---

²¹⁰ Costin Scurtu, Daciana Stoica, *Securitatea națională și înzestrarea...*, p. 58

²¹¹ *Ibidem*

abia apoi, de interese naționale autentice²¹². Afirmăția noastră este susținută de realizările din acea perioadă. Voința de a face nu a fost însoțită de fonduri bugetare suficiente. Suplinirea acestora a fost compensată prin pregătirea morală a luptătorilor, prin sprijinul larg dat de popor. Parlamentarii români au confirmat această realitate prin interpelările și luările de cuvânt din cele două camere. La „apărarea țării nu se vine cu certificate din străinătate”²¹³, susținea Pamfil Șeicaru, în intervenția sa (din aprilie 1932), în timp ce generalul Ioan Popovici spera la ziua în care „tunurile vor suna în semn de pace, dar până atunci noi avem credință că trebuie să păstrăm tunurile pentru a semăna securitate căci [...], problema dezarmării și mai cu seamă a securității are un rost, [...] deoarece în vest un vecin îndrăzneț cere cu insistență revizuirea tratatului de la Trianon, care cheltuiește, de câțiva ani, aproape 40% din buget pentru pregătirea forțelor armate, organizarea militară serioasă, a asociațiilor sportive și a forțelor polițienești”²¹⁴.

Susținerile din Parlament acreditațiu ideea că suveranitatea țării presupunea împlinirea datoriei de apărare. Să înzestrăm și să întărim armata, pentru a impune respect demn de o țară care va „ști să-și păstreze granițele sale sfințite cu sângele eroilor”²¹⁵. Argumentele politicianilor se bazau pe conjunctura internațională creată de victoria în alegerile din Germania a partidului nazist și numirea lui Hitler cancelar, în ianuarie 1933. Retragerea germanilor, din Societatea Națiunilor a dezechilibrat centrul Europei, prin activarea acestui focar de război. Agresiunea germană, înțeleasă și folosită imediat de Ungaria, era din ce în ce mai activă și mai vizibilă. Manifestările revizioniste și iredentiste,

---

²¹²Aurel Pentelescu, *Forțele aeriene române și securitatea națională în anii 1919-1939*, în *Anuar 1998- Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară*, p. 230

²¹³Ștefan Pâslaru, *Parlamentul României și granița de vest a țării între Unirea cea mare și declanșarea celui de-al doilea război mondial*, în *Anuar 1996 - Institutul de studii operativ strategice și istorie militară*, p. 74

²¹⁴*Ibidem*

²¹⁵*Ibidem*, p. 75

tot mai frecvente și mai directe, la adresa securității României, au grăbit deciziile politice și măsurile militare românești. Uneori, însă, acestea au fost doar formale și mai mult declarative decât suficiente, raportate la nevoi.

Planurile de campanie din această perioadă au fost adaptate pentru a răspunde acestor noi provocări. Măsurile luate de Marele Stat Major pentru organizarea apărării naționale, în raport cu pregătirile febrile luate de statele din jur și cu situația internațională, au depășit stadiul teoretic al dezbaterilor parlamentare, dar nu au reușit să înlăture toate lipsurile materiale. Studiul făcut de secția I-a a Marelui Stat Major lua în considerare concentrarea forțelor pe Frontul de Vest, în cazul unui război numai între Ungaria și România²¹⁶. Un război contra Ungariei, în care România să poată concentra majoritatea forțelor, se putea întrevădea în situația în care U.R.S.S. și Bulgaria ar fi fost silite să nu intervină, cel puțin din primul moment, iar ungurii să intenționeze a ne ataca în condițiile în care aliații ar fi angajați în acțiuni pe alte fronturi. Într-o asemenea ipoteză, ungurii puteau urmări angajarea unui război decisiv vizând cucerirea Transilvaniei, sau unul cu scop limitat, vizând o rectificare de frontieră și câștigarea unor puncte importante (Timișoara, Arad, Oradea, etc.), a căror stăpânire „le-ar putea fi ratificată prin intervenția politicii internaționale; sau în fine, de acord cu Rusia și Bulgaria, să înceapă ofensiva pentru a angaja România până la intrarea în acțiune a forțelor ruse și bulgare”²¹⁷. În oricare din ipotezele de mai sus, ungurii aveau posibilitatea de a opera repede cu efectivul a 14 -16 divizii de infanterie și două de cavalerie, restul, de 8 - 6 divizii, menținându-le pentru acoperirea frontierei cu Cehoslovacia și Iugoslavia. Acest atac ar fi fost posibil cu gruparea pe frontieră a celor 14 - 16 divizii în aproximativ 14 -15 + **Z**, zile, adică, cu 3 - 4 zile, mai repede decât posibilitățile noastre de mobilizare.

În cazul unui proiect de *război decisiv*, logica acțiunilor (după opinia planificatorilor militari români) ar fi avut la bază pătrunderea în Transilvania, cu grosul forțelor, fie pe valea

---

²¹⁶A.M.R., *fond 948*, dos. 415, f. 149-161

²¹⁷*Ibidem*, f. 149

Someșului, fie pe vale Mureșului, mai probabil pe cea dintâi, pentru a întoarce apărarea pe de pe Munții Apuseni²¹⁸, în timp ce un război cu scop limitat ar fi trebuit „să se producă repede, deci în forță”²¹⁹, trupele concentrându-se în două grupuri neegale, grosul fiind orientat spre România, iar concentrările în raioanele Debrețin și Oroshaza.

Date fiind ipotezele de acțiune pe acest front, Marele Stat Major gândea o strategie prin care să se obțină decizia rapid, pentru a face față și pe celelalte fronturi, în condițiuni avantajoase, și „a nu permite ungarilor să stăpânească mult timp regiunile de frontieră, pe care ar reuși să le ocupe. Din aceste necesități rezultă că pe acest front trebuie adoptată ofensiva, vizând o bătălie cu rezultate decisive și în scurt timp, ceea ce necesită o cât mai mare superioritate de forțe. Din totalul de 32 divizii de infanterie și 4 divizii de cavalerie, vom fi obligați însă a rezerva la Est și Sud o acoperire capabilă a se opune rușilor și bulgarilor, până la obținerea deciziei pe frontul de vest, fără ca aceștia să poată pătrunde prea mult pe teritoriu”²²⁰.

Am menționat și apreciem valoroase și corecte, în esența lor, măsurile stabilite în prima jumătate a deceniului patru, îndreptate împotriva Ungariei. Din aceste măsuri rezultă o concepție clară de acțiuni cu caracter defensiv, dar care s-ar fi împlinit prin manevre și lovituri ofensive, perfect realizabile. În ceea de-a doua parte, fixarea în teren prin lucrările de fortificații schimba prioritatea de pe acest teatru de operații cu o apărare fermă a Frontului de Est. Această mutare, după cum vom vedea în capitolele următoare, a dus la falimentul ambelor fronturi, prin eșecul și falimentul politic al regimului regelui Carol al II-lea.

Încadrarea României în alianțele regionale defensive includea și concepția suveranului privitoare la apărare, concepție care se desprinde din mesajele, cuvântările și discursurile sale, cu aprecieri valoroase, referitoare la armată, la rolul înțelegerilor și organismelor politice și militare. Acestea erau socotite „ca formă, dar mai ales ca fond, perfecte, căci se întindeau asupra tuturor

---

²¹⁸*Ibidem*, f. 150

²¹⁹*Ibidem*

²²⁰*Ibidem*, f. 151

terenurilor, politic, militar și economic - devenind chiar, după 16 februarie 1934 - o entitate diplomatică, pentru o politică internațională și o acțiune diplomatică comună²²¹. Forța politică comună a alianțelor la care România era parte a crescut enorm și echivala cu a unei mari puteri, deoarece Mica Înțelegere a obținut un loc permanent în consiliul Societății Națiunilor, impulsionate fiind de Beneș și Titulescu. Atunci când, în răsăritul Europei, se făceau eforturi pentru a rezista și a elimina focarele de război, în Apus se țineau discursuri pentru „a frâna orice acțiune pozitivă”²²². Alianțele erau considerate, pe bună dreptate, de Carol al II-lea, noi forțe, opuse agresiunii, capabile să echilibreze balanța securității colective. Opoziția diplomatică a României la Anschlussul austriac provenea din dorința de a împiedica reînvierea dualismului austro-ungar, care ar fi întărit revizionismul, mai ales cel maghiar, una din cele mai puternice arme secrete ale pangermanismului²²³. Faptul că Mica Înțelegere nu a intervenit energetic, chiar armat, s-a datorat refuzului Franței de a sprijini o astfel de acțiune. Astfel se explică de ce Mica Antantă nu s-a angajat singură să facă „pe jandarmul Europei Centrale”²²⁴, fără a avea garanția că, pe urmă, nu va fi dezavuată de către forurile superioare păzitoare ale justiției internaționale. Din acest caz rezultă mentalitatea cancelariilor garante ale securității colective, securitate redusă numai la granițele puterilor conducătoare. Din păcate, țările mărginașe cu Germania și acoliții ei, nu au acționat unitar, deși cumulau o importantă forță, de peste 70 milioane. Polonia nu a fost susținută de pacifiștii apuseni, pentru a legitima, în interesul securității colective, „un război preventiv împotriva viitorului agresor”²²⁵, pierzându-se astfel, pentru totdeauna, posibilitatea de a descuraja Germania hitleristă.

Extrem de interesante erau și aprecierile față de zona balcanică care putea fi partea liniștită a Europei dacă rivalitățile din afară n-ar fi tulburat apele ei. Tensiunile interetnice au răscolit

---

²²¹ Carol al II-lea, *În zodia Satanei...*, p. 42

²²² *Ibidem*

²²³ *Ibidem*, p. 43

²²⁴ *Ibidem*

²²⁵ *Ibidem*, p. 44

pacea și în această zonă. Iată pentru ce o puternică organizație politică, ca Înțelegerea Balcanică, era binevenită²²⁶, ca o nouă forță opusă agresiunii și de menținere a păcii regionale. În acele structuri politico-militare România era principalul element de legătură, ca membră în ambele înțelegeri și aliată mai veche cu Polonia. Ea juca, astfel, un rol activ pentru cimentarea și extinderea blocurilor care garantau pacea regională. Extinderea acestor alianțe n-a mai avut loc, datorită neînțelegerilor dintre Cehoslovacia și Polonia, pe de o parte, și dintre Turcia și Grecia, pe de altă parte, cu toate stăruințele României. Carol al II-lea aprecia corect tăria și soliditatea Înțelegerii Balcanice, a cărei conlucrare militară ar fi pus capăt legendei că Balcanii reprezentau „focarul de neliniște al Europei”²²⁷, dacă pe acest fond nu s-ar fi grevat și interesele sovietice, de „protejare” a Bulgariei și Serbiei, ca națiuni slave, precum și cele austriece, din Bosnia și Herțegovina, pentru protecția minoritarilor imperiali. Agresiunile Germaniei, anexările și cuceririle teritoriale, au fost tratate cu împăciuire de politica apuseană, devenită sinonimă cu dezastrul. Exemplul Miciei Înțelegeri²²⁸ de organizare și de afirmare a forței de reacție împotriva agresiunii comune, pentru viitorul omenirii de după război, poate fi considerat o reușită a relațiilor politico-militare interbelice, ca exercițiu și experiență diplomatică. Forța sa a fost falimentată din interior și exterior. Echilibrul și pacea lumii depindeau, în mod hotărâtor, în opinia noastră, de *echilibrul și pacea economică*. Spiritul egoist care a dominat lumea se impunea a fi înlocuit cu principiile de democrație internațională și economică, iar însărcinarea pentru vegherea acestora revenea de drept organismelor internaționale. Deviza *Unul pentru toți și toți pentru unul* trebuia aplicată pentru salvarea lumii și pe tărâm economic²²⁹.

---

²²⁶ *Ibidem*, p. 45

²²⁷ *Ibidem*

²²⁸ *Ibidem*. Opinia regelui vis-a vis de tăria alianței, dacă n-ar fi fost lăsată să cadă pradă Germaniei prin indiferență și continui cedări ar fi fost un puternic pion al rezistenței și o pildă politică pentru întreaga lume.

²²⁹ *Ibidem*, p. 228

Cu prilejul întrunirii la nivel înalt a șefilor de state ale Micii Înțelegeri, din 6 iunie 1936, Carol al II-lea reitiera dezideratul ca interesul prioritar al statelor membre, asemenea celor din Înțelegerea Balcanică, să fie cel al respectării frontierelor și al tratatelor de pace²³⁰. Baza Micii Înțelegeri o reprezenta respectul angajamentelor internaționale, iar forța acesteia consta în unitatea alianței, singurii dușmani declarați fiind identificați în dușmanii păcii. Scopul acestei alianțe, idealist formulat, nu era altul decât menținerea păcii și pe această bază și întărirea Societății Națiunilor, prin întărirea legăturilor de prietenie între popoare. Printre reușitele colaborării, menționăm întâlnirile repetate ale Consiliilor Permanente ale Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice, pentru afirmarea solidarității și unității colective. La conferința șefilor de state majore ale membrilor Micii Antante s-au stabilit și unele modalități de întrebuițare a aviației într-un conflict al alianței împotriva Ungariei. În ordinea de urgență era planificat un atac concomitent al aviației celor trei, înainte ca aviația să se ridice de la sol. Planurile de campanie prevedeau, de altfel, întrebuițarea aviației pe Frontul de Vest. Toate acestea însă au fost doar proiecte. Prăbușirea alianțelor s-a datorat fragilității lor politice și indeciziei pentru acțiuni comune. Marile puteri garante și-au urmărit realizarea scopurilor lor economice și financiare, fapt pentru care au cedat cu ușurință în fața expansiunii germane.

Prin Convențiile militare și protocoalele încheiate în cadrul Micii Înțelegeri s-a definitivat strategia de acțiune comună a țărilor componente în cazul unui conflict generalizat. Ipoteza principală a acestora plasa țările semnatare pe scena politico-militară în raport cu gradul de amenințare din partea Germaniei și a statelor sprijinitoare a politicii de revizuire a tratatelor de pace. Ultimul protocol, din 1938, stabilise obligația părților de a asigura pentru frontul comun, între ziua a 12-a și a 18-a de la mobilizare, efective combatante după cum urmează: România – 100/140 batalioane de infanterie, 143/200 baterii de artilerie, 37/40

---

²³⁰ Carol al II-lea, *Cuvântare cu ocazia solemnității întrunirii șefilor celor trei state ale Micii Înțelegeri*, în *Carol al II-lea, Cuvântările regelui...*, p. 133

escadroane de cavalerie și 12/20 escadrile de aviație; Cehoslovacia – 84/84 batalioane de infanterie, 86/86 baterii de artilerie, 20/20 escadroane de cavalerie și 7/7escadrile de aviație; Iugoslavia – 104/132 batalioane de infanterie, 120/200 baterii de artilerie, 32/32 escadroane de cavalerie și 12/16 escadrile de aviație²³¹.

Din studiul comparativ al forțelor și misiunilor operative stabilite pentru fiecare țară se constată că, în ciuda disensiunilor politice care se făcuseră simțite șefii de state majore continuau să spere în valabilitatea documentelor încheiate. Rămasă fără suport politic, Mica Înțelegere nu-și va putea dovedi vigoarea militară, eficiența sa de la începuturi a rămas doar o amintire istorică²³². Anul 1938 a marcat începutul ofensivei germane de expansiune cu tenacitate spre obiectivele sale din est. Rând pe rând, țările, vizate erau abandonate de marile puteri într-un compromis a căruia victime au fost chiar și ele.

În cadru *Micii Înțelegeri* s-a instalat neîncrederea. Tratatul politico-militare vizau de fapt un pericol comun – ungar și bulgar – care a fost, în realitate, un inamic propagandistic, folosit cu dibăcie de Germania. Cele două state revizioniste, în spatele unei intense propagande, susținute de Germania și Italia se și înarmau, dar forța lor nu conta în conflict direct cu forțele alianței. Planurile de campanie prevedeau scoaterea din cauză a celor două printr-o acțiune comună care ar fi realizat un raport de forțe net în favoarea alianței. După acordul de la München, când Cehoslovacia a fost abandonată de marile puteri occidentale în favoarea Germaniei, s-a înregistrat *de facto* decesul Micii Înțelegeri. Dorința României de a menține măcar acordurile militare bilaterale cu Iugoslavia a fost stopată pe fondul unor vicii de procedură invocate de partea iugoslavă care nu au mai dorit reînnoirea convenției, raporturile păstrându-se la nivelul convenit prin Înțelegerea Balcanică. Căutările de noi soluții au surprins cele două state în stadiul intențiilor, lăsându-le descoperite pe ambele.

---

²³¹ A.M.R., *fond 948, Secția III-a*, dos. 1541, f. 4

²³² Leonida Loghin, *Apărarea țării în concepția...*, p. 155

Convențiile militare încheiate între țările Înțelegerii Balcanice, în baza celor cinci protocoale²³³ speciale ale comisiilor de experți, au creat convingerea cu privire la rolul important al acestei alianțe pentru soluționarea problemelor operative ale Marelui Stat Major român. Rezolvată problema frontului de sud și în partea celui de vest se crea libertatea de concentrare a forțelor române pe frontul de est și vest, teatre de operații considerate cel mai expuse în toate planurile de campanie. Revitalizarea frontului diplomatic din Balcani au creat posibilitatea pentru factorii militari să-și lărgescă spațiul de acțiune și de manevră, cu avantaje notabile, și a obligat guvernul bulgar să accepte conduita impusă și să-i schimbe discursul de la tonalitatea belicoasă spre dialog și tratative. Importanța alianței balcanice pentru frontul de vest consta și în calea maritimă de aprovizionare cu armament din Franța și Anglia, prin Bosfor și Dardanele, în special după sistarea livrărilor din Cehoslovacia. Ca și Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică subsuma obiective și sarcini politico-militare comune, ambele având eminamente caracter defensiv, vizând sprijinul reciproc pentru apărarea teritoriului lor în cazul unei agresiuni armate. Concepția politică comună, cu un caracter antirevizionist, a avut de suferit atunci când acel element de voință politică a cedat iar elementul concret, militar, nu a fost întrebuițat. În acest fel, ambele organizații și-au pierdut vitalitatea și au căzut pradă expansiunii Germane fără să fi fost realizate obiectivele pe care popoarele lor le sperau.

La adăpostul alianțelor, România ducea politica sa externă pentru a-și salva granițele. Cadrul politic și militar rezultat după încheierea primului război mondial a divizat Europa în două blocuri care au încercat, pe de o parte să apere pacea iar pe de altă parte să revizuiască condițiile impuse de învingători. În acest context România, înconjurată din toate direcțiile de state care atentau la securitatea și integritatea sa, a încercat pe căi diplomatice să-și apropie marile puteri. În plan militar a încheiat relații bilaterale și de coaliție în cadrul Micii Antante și a Înțelegerii Balcanice. Până la instalarea la putere în Germania a

---

²³³ *Ibidem*, p. 175. A.M.R. fond 948, dos. 1450, f.189-190; dos. 1449, f. 89-90; Alexandru Oșca, *Managementul crizelor...*, p. 243-380

cancelarului Hitler puterea acestor coaliții s-a făcut simțită și respectată. În opinia noastră aceste alianțe – menite a asigura integritatea teritorială a statului român întregit, precum și a țărilor semnatare – deși a avut putere planificată prin intervenția militară comună, i-a lipsit, după cum și Societății Națiunilor, o conducere (comandament) militar unic. Datorită politicii agresive de extindere a intereselor germane spre gurile Dunării, sub pretextul *spațiului vital* și de luptă contra comunismului, acești aliați ai României, cu largul concurs al marilor puteri, de cedări și concesi, au fost izolați și pe rând dezmembrați.

Statele cele mai interesate de revizuirea tratatelor de pace au adoptat metode diferite pentru atingerea scopului lor. Astfel U.R.S.S., care inițial nu a recunoscut teritoriile provinciilor Basarabia și Bucovina unite cu România, a așteptat, cu o simulată amicitie, momentul prielnic pentru a declanșa atacul decisiv. Considerăm că încercările și tratativele pe care Titulescu le-a dus cu Litvinov doar au amânat acest moment pe care sovieticii îl urmăreau, chiar pentru a îndeplini testamentul țarului Petru I. Germania era vital interesată de petrolul și grâul românesc pentru a porni războiul împotriva U.R.S.S. În atare împrejurare considerăm că România a ratat șansa sa de a-și proteja propriile interese prin cantonarea în tradiționalismul relațiilor sale cu vestul, deși acest nu și-a respectat promisiunile și garanțiile de securitate. Coalizând în jurul său state cu aceleași interese – Ungaria și Bulgaria – Germania a șantajat, amenințat și în final dezmembrat România, având de partea sa și duplicitatea sovietică.

O mențiune aparte trebuie făcută în ceea ce privește activitatea propagandistică inițiată și dusă de Ungaria la adresa noastră, în sensul de contactare a tuturor cancelarilor străine pentru a „deplânge” soarta ungarilor din Transilvania. Concomitent cu această politică acerbă, de propagare a intereselor sale, Ungaria a continuat să recruteze, să finanțeze și să organizeze activitatea iredentei de pe teritoriul statelor din jur.

În același timp guvernele ungare au făcut pregătiri de război cu un vădit caracter ofensiv îndreptate spre vestul României. Documentele provenite din arhivele maghiare dezvăluie însă că ungarul urmăreau cu interes culegerea de informații din zona frontierei iar în planurile lor nu preconizau

acțiuni decât de apărare. Teama lor s-a justificat după mobilizarea parțială din 1939 când au văzut entuziasmul și rapiditatea de execuție. Frontul fortificat era evitat în toate variantele de acțiune. Din aceste informații se poate concluziona că Ungaria fără sprijin german nu ar fi atacat niciodată România. O acțiune imprudentă ar fi echivalat cu un eșec total. Cu siguranță planificatorii militari au cunoscut valoarea și tăria forțelor care s-ar fi coalizat împotriva ei în ipoteza că ea ar fi atacat una din membrele Micii Înțelegeri.

Pentru contracararea acțiunilor pe frontul de vest, pe lângă măsurile întreprinse de fortificare a graniței, măsuri care au corespuns scopului politic strategic de apărare, România a încrucișat în jurul Ungariei forțele Cehoslovaciei și Iugoslaviei. Ungaria, care și-a revendicat pretențiile, față de toți vecinii săi, în modul cel mai zgomotos a fost considerată, pe bună dreptate, inamicul care trebuia scos din cauză cu prioritate. Această alianță obliga adversarul la prudență deoarece experiența atacului celor trei state, pe care o făcuse Ungaria în vara anului 1919, încă nu fusese uitată. Greșeala, după părerea noastră, care domina relațiile politico-militare a alianței consta din însăși prevederile textului protocoalelor încheiate, care menționa expres obligativitatea unei acțiuni comune numai în caz că unul dintre membrii ar fi fost atacat. După cum am văzut (în cazul Cehoslovaciei și României – și în est și în vest) atacul nu s-a produs, el fiind precedat și substituit de tratative, forța militară fiind folosită de către statele agresoare – Germania și U.R.S.S. - doar ca o amenințare și o descurajare a oricărei rezistențe. Această metodă de acțiune a făcut inoperante prevederile și pregătirile asumate prin convențiile militare. Modul de organizare a alianțelor, sub raport euroregional, a scos în evidență puterea potențialului uman, material și militar.

Politica de apărare a integrității teritoriale considerăm că a fost bine orientată. Ea nu a putut evita valul ascensiunii nazismului german, al fascismului italian și duplicitatea sovietică. Politica de concesiuni făcute Germaniei și celorlalte state care s-au desprins din Societatea Națiunilor, putea fi împiedicată de marile puteri printr-o solidaritate și o securitate colectivă. Abandonarea acestor concepte și stăruințele de a „*tine sub ascultare*” statele

definite agresoare s-au datorat inexistenței unei puteri militare care să descurajeze orice început. Retragera S.U.A. a fost primul semnal al cedărilor și a desolidarizării internaționale.

Considerăm ca justă politica promovată România pentru apărarea, la începutul deceniului patru pe direcții real amenințate și omnidirecțional spre finalul acestei perioade. Obiectivul acesta, de altfel, a constituit o prioritate pentru guvernele și parlamentul țării. Finalitatea măsurilor întreprinse au eșuat, în condițiile în care toate popoarele din Europa luptau pentru a-și apăra granițele, România a cedat ceea ce legal, constituțional, ar fi trebuit să apere.

Documente

Buletin Informativ²³⁴

Despre acțiunea iredentei maghiare în România

5 Martie-5 Aprilie 1940

I *Starea de spirit*

Caracterizarea stării de spirit a minorității maghiare din România în cursul lunii, prezintă multe analogii cu cea din aceeași lună a anului trecut.

Odată cu ivirea semnelor primăverii apar și simptomele unei reînvieri a speranțelor iredentiste. Apropierea primăverii readuce la ordinea de zi a preocupărilor opiniei publice în general și a minorității maghiare în special posibilitatea declanșării unei ofensive armate din partea puterilor beligerante, care fie că va atrage sau nu după sine angajarea țării noastre, va determina totuși, ca rezultat final, o conjunctură favorabilă tezei revizioniste.

Nemulțumirile legate de concentrări, rechiziții și alte obligații impuse tuturor cetățenilor țării din cauza situației internaționale, sunt, în decursul acestei luni, mai puțin relevate de minoritatea maghiară, deoarece crede din nou în idealul iredentist și că „suferințele” sale vor fi recompensate.

Disensiunile dintre intelectualii maghiari pe chestiuni de ideologie au fost repuse pe al doilea plan, animozitățile dintre fruntașii politici, antagonismul dintre păturile sociale ale acestei populații, deși existente, ele sunt deocamdată depășite și înăbușite de interesul comun care, oricât s-ar încerca atenuarea sa prin diferite măsuri administrative, politice, culturale sau economice, își păstrează caracterul iredentist.

Totuși există o diferențiere între punctul de vedere din care este privită și acceptată problema revizionistă de diferitele straturi sociale ale minorității maghiare din România.

Pătura conducătoare, formată din intelectuali, latifundiași, politicieni de profesiune și diplomații suprapuși minorității, văd în revizionism un act de revenire la o situație dominantă, care să satisfacă patima de dominație și vântitatea înăscută și cultivată a poporului ungar în care s-a complăcut timp de secole. La o parte din ei se îmbină și o urmă de credință în misiunea „civilizatoare” a națiunii maghiare.

Burgehezimea ungurească din țară, mai puțin omogenă din punct de vedere rasial, speră într-o conjunctură mai favorabilă pentru îmbunătățirea situației sale materiale prin poziția privilegiată ce speră că i se va crea în cadrul unui eventual Stat maghiar mărit.

---

²³⁴ A.M.R., *fond 5417*, dos. 926, p. 1-32

Țărânimia maghiară așteaptă de la revizionism ușurarea de sarcinile la care se crede supusă în măsură mai mare decât populația românească și la o mai liberă manifestare a instinctului de dominație. În afară de aceasta speră într-o remediere a unor pretinse neajunsuri ce i-au fost înlocuite de agenții iredentei.

Așteptarea minorității maghiare are un aspect calm, nu au loc manifestări zgomotoase, nici colective nici individuale, totuși frământările din rândurile conducătorilor, dezertările și trecerile clandestine în Ungaria sunt simptomatice.

În adâncime însă, spiritele se agită intens. Izbucnirea lor poate aduce surprize. Scadența lămuritoare nu poate – după părerea tuturor maghiarilor – întârzia.

II. *Situația Financiară.*

Activitatea financiară propriu zisă, operațiunile comerciale și transacțiunile bancare, a fost foarte redusă din cauza expectativei politice. Un bilanț al activității pe anul financiar încheiat la 1 Aprilie 1940, va putea fi dat în buletinul lunii viitoare, pentru a evidenția activitatea în acest domeniu.

III. *Situația economică.*

Societatea E.M.G.E. – „Erdelyi Magyar Gazdasagi Egylet” (Societatea Economică Maghiară din Ardeal), de sub președinția senatorului Dr. Paul Szasz, membru în Directoratul F.R.N., a continuat acțiunea sa economico-politică, organizând așanumitele cursuri agricole în numeroase localități.

Astfel de cursuri, care servesc pentru educarea politică a minorităților maghiare, au avut loc în comunele:

Sângiorgiu-Pădureni, jud. Odorhei.

Conducători locali: Cizmădia Petre și preotul Fülöp Francisc.

Sânzieni, jud. Trei Scaune.

Conducători: Marthy Ioan, Szakacs Antal învățător Pal Dominic, preot catolic.

Iobăgeni, jud. Mureș.

Conducători: Kovacs Antal preot, Lukacs Ignat, învățător.

Racoșul, jud. Turda.

Conducători: Szekely Tihamer, preot; Pataky Kalmar moșier.

Dolnic, jud. Trei Scaune.

Conducători: Beczasy Emeric, Bartha Moise preot.

Culpin, jud. Mureș.

Conducători: Csutak Francisc preot.

Ivănești, jud. Mureș.

Conducători: Bod Alexandru, Blenesy Iosif, Kocsis Iosif, Nagy Iuliu moșier, Palko Iuliu moșier.

Sovata, Jud. Mureș.

Conducători: Conte Toldahegy Mihail, Palfi Carol moșier.

Baraolt, jud. Trei Scaune.

Conducători: Toth Ștefan moșier, Nagy Toma, Huszar Adam moșier.

Uriul, jud. Someș.

Conducător: Czirjak Carol, preot.

Suat, jud. Cluj.

Conducători: Senczendy Martin, Binder Adalbert, Deak Iosif.

Localitățile menționate pot fi considerate ca nuclee iredentiste organizate, scopul primordial urmărit prin ținerea „cursurilor” fiind îndrumarea politică.

Cursurile se țin după un plan de activitate bine determinat, conform îndrumărilor date de *Banffy Nicolae*, președintele Comunității Naționale a Maghiarilor în România, care a însărcinat pe *Dr. Szasz Paul*, să întocmească un program de orientare economică pentru țărâniea maghiară din țara noastră.

Nu sunt lipsite de interes aprecierile făcute de fruntașul maghiar *Tompa Ferencz*, asupra comerțului maghiar din Capitală.

Acesta a afirmat în cadrul unei conferințe ținută la bucurești, cu ocazia unei ședințe a Secției maghiare din F.R.N., că negoțul maghiar nu a luat o dezvoltare prea însemnată în Capitală din cauză că poporul unguresc fiind mândru, conștiincios și cinstit, nu se poate acomoda cerințelor acestei îndeletniciri. Cu toate acestea a opinat să se facă o propagandă printre conaționalii săi din Capitală să nu se aprovizioneze cu cele necesare decât de la magazinele și cooperativele maghiare, cu atât mai mult cu cât în prezent nu s-ar putea vorbi de un comerț românesc, ci numai străin, pentru că întreg comerțul și în special produsele petrolifere și alimentele ar fi în mâna statelor beligerante.

Tompa a propus ca, pentru dezvoltarea comerțului maghiar în Capitală, Secția locală din F.R.N. să creeze cooperative pentru desfacerea produselor conaționalilor din Ardeal.

Guvernul din Budapesta urmărește cu atenție mișcarea economică a maghiarilor din România. În acest scop a trimis un ordin confidențial *D-rului Dürer Tibor*, conducătorul Oficiului Regal maghiar pentru Comerțul Exterior din București, prin care îi cere să organizeze o nouă secție a Oficiului sub denumirea „Statistica Economică”.

Noua secție va fi condusă de *Willer Vladimir*, funcționar la acel Oficiu, și secondat de *Dr. Szasz Paul*, membru în Directoratul F.R.N., și

Maurer Bela, cunoscut prin rapoartele înaintate regulat guvernului din Budapesta asupra situației economice din țara noastră.

Ca un exemplu de controlul ce se exercită se citează faptul că Dr. Dürer Tibor a însărcinat pe colaboratorul său Török Francisc, domiciliat în Alba Iulia, Str. Andrei Mureșan Nr. 2, întocmească un raport cu privire la societatea „*Erdélyi Altalános Kereskedelmi Részvénytársaság*”(Societatea Generală Ardeleană de Comerț), recent înființată, cu sediul în acea localitate.

Raportul trebuie să cuprindă în special următoarele date:

- a). Capitalul maghiar investit;
- b). Numele personalului maghiar;
- c). Organizarea;
- d). Modul de administrare;
- e). Măsurile luate cu privire la colaborarea acesteia la susținerea cauzei maghiare în România.

În legătură cu reglementarea intereselor maghiare la societatea „Petroșani”, au sosit în Capitală în ziua de 27 Martie membrii unei comisii economice maghiare în frunte cu *Kunder Antal*, fost ministru, compusă din următorii:

1. *Fluck Andrei*, consilier ministerial;
2. *Wohl Heinrich*, consilier la Oficiul Național de turism maghiar;
3. *Heinrich Antal*, director;
4. *Gara Pal*, director;
5. *Pereny Istvan*, director;
6. *Chorin Ferencz*, director;
7. *Reyta Armin*, director și
8. *Szankasly Karoly*.

IV. Situația culturală.

Capii bisericilor unitariană și reformată din țară se arată în ultimul timp deosebit de îngrijorați de o tendință pe care pretind a o fi sesizat, de a li se converti credinșii la religia ortodoxă.

Biserica unitariană a hotărât, pentru combaterea presupusei acțiuni de convertire, să țină consfătuiri cu conducătorii protopopiatelor. În ziua de 27 Martie a avut loc la I.G. Duca, jud. Odorhei, ședința protopopei din secuime. Ca măsură imediată pentru a preîntâmpina pericolul ce ar amenința această confesiune din partea bisericii catolice și a celei ortodoxă, s-a dispus suplinirea parohiilor neocupate de către preoții unitarieni din comunele cele mai apropiate.

Episcopia Reformată din Cluj, alarmată de aceeași teamă, a luat inițiativa înființării de societăți reformate în toate comunele, care să fie

înglobate în federații județene. Prima federație s-a constituit în județul Brașov, sub președinția *D-rului Bala Szele*.

Din darea de seamă anuală a Episcopatului se constată că din contribuția enoriașilor acestei biserici s-au fondat 46 școli și s-a donat, în afară de impozitele confesionale, 20 de milioane lei în bani, obiecte și mărfuri.

Episcopul Văsàrhelyi a adresat un nou apel credincioșilor să-și înscrie copiii numai la școlile primare maghiare, deoarece din 73.610 elevi de confesiune reformată numai 21.781 urmează învățământul în limba lor maternă.

Activitatea secției culturale din Comunitatea Națională a Maghiarilor în România, în legătură cu îndrumarea studențimii maghiare din țară, a fost rezumată de către profesorul Nagy Géza de la Liceul Reformat din Cluj, într-o dare de seamă din care se desprinde că:

Comunitatea Națională a Maghiarilor în România înglobează un număr de 1.200 studenți la Universitățile din țara noastră și anume:

680 la Cluj,

135 la București,

45 la Timișoara,

30 la Cernăuți,

14 la Iași,

300 în alte Centre Universitare.

Educația spirituală a tineretului și studenților maghiari se face prin intermediul bisericilor și confesorilor respectivi.

Pentru dezvoltarea culturii naționale maghiare, Secția Maghiară F.R.N. a înființat seminarii, unde se face pregătirea practică a studenților în timpul vacanței de vară.

Orice student maghiar, începând chiar din clasa 8-a de liceu și până la terminarea studiilor universitare, care dorește să beneficieze de sprijinul și ajutorul Comunității Naționale a Maghiarilor în România, este obligat să se înscrie și să activeze în Secția Maghiară a Frontului Renașterii Naționale.

Manifestările societăților culturale maghiare din Capitală au un caracter pronunțat iredentist. Printre numeroasele manifestări se semnalează următoarele:

În ziua de 3 Martie a avut loc la Școala Maghiară din Capitală, Str. Sf. Voevozi Nr. 50, o reprezentație teatrală dată de elevii școlii primare reformate din București.

Pe lângă părinții elevilor, corpul profesoral și câțiva funcționari superiori de la legație, au mai luat parte la reprezentație și Bardossy

Laslo, ministrul Ungariei la București, Dr. Willer Iosef, fost senator, și Nagy Sandor, preot reformat din Capitală.

Preotul reformat Nagy Alexandru din București, a conferențiat în ziua de 3 Martie, la Școala reformată Maghiară, despre „*Importanța Maghiarimei în Vechiul Regat și Ardeal*”.

După ce a arătat trecutul poporului maghiar, a încercat să dovedească cu date istorice că românii nu au trăit niciodată singuri, ci numai împreună cu ungurii, de la care au învățat să administreze Statul și arta războiului.

Preotul Nagy Alexandru este unul dintre cei mai activi propagandiști maghiari din Capitală. În mai multe rânduri a declarat cunoscuților săi, că este mândru, deoarece cu toate că trăiește în București de peste 20 de ani, totuși nu a învățat și nici nu poate fi forțat să învețe limba română.

Acelaș preot a declarat că Generalul *Dombrowschi* a aprobat folosirea până la data de 1 Octombrie a. c., a localului și a bisericii expropriate din Str. Sf. Voevozi Nr. 9, nu din bunăvoință, ci numai din cauză că ar fi fost silit de către Conte *Banffy Nicolae*, președintele Comunității Naționale a Maghiarilor în România.

Maghiarii catolici din Capitală au înființat o societate nouă cu scopuri culturale și religioase, sub denumirea Societatea „*David Ferencz*”.

Activitatea acestei societăți urmează să înceapă imediat după sărbătorile Paștelui și va grupa în jurul ei întreg tineretul catolic din Capitală.

Comitetul de conducere s-a constituit astfel:

Președinte: *Ferenczy Gabor*, inginer din Capitală.

Membrii: *Lorincz Géza*, preot catolic din Capitală; *Ebert Lajos*, avocat; *Nemeth Géza*, inginer; *Dr. Vass Pall*, *Darko Janos*, *Iakab Gyula* și *Pall Simon*.

O activitate deosebită desfășoară societatea „Apostolatul Rugăciunii” din Capitală, al cărei comitet se compune din:

Președinte: *Zikelly Ernest*, inginer din Capitală.

Vice-președinți: *Konz Francisc* și *Marton Sandor*.

Secretari: *Berky Iosef* și *Marody Vilmos*.

Casier: *Sütö Kalman*.

Membrii: *Balint Sandor*, *Nevecsi Ianos*, *Ede Peter*, *Nilyes Geza*, *Levay Ianos*, *Csaky Ferenc*, *Karpaty Geza* și *Nemes Ișțfan*.

V. *Situația politică*.

Conducătorii Comunității Naționale a Maghiarilor în România privesc cu atenție încordată desfășurarea evenimentelor politice

internaționale în așteptarea semnelor care să ofere indicații referitor la șansele revizionismului pentru ca în funcție de această conjunctură să-și acomodeze atitudinea lor față de Statul român.

Frământările în rândurile conducătorilor, produse de divergențele în privința tacticii de urmat, continuă, sunt însă însoțite de unele gesturi care pot permite afirmația că afișarea acestor dimensiuni ar fi numai un joc pentru a deruta vigilența guvernului român.

Pregătirile de plecare la Budapesta a contelui *Gheorghe Bethlen*, fostul președinte al Partidului maghiar în România și a senatorului *Dr. Willer Josef*, sunt comentate ca având de scop reclamarea din nou a actualei conduceri a minorității maghiare, acuzând-o de inactivitate. În realitate călătoria poate avea – cu mai multă verosimilitate – ca scop stabilirea unui plan de acțiune în România, ținând seama de noua situație internațională.

Pentru susținerea reclamațiilor nu ar fi nevoie de călătorii la Budapesta, acestea se rezolvă de preferință pe cale scrisă. Astfel, Banffy a răspuns în scris la acuzațiile ce i s-au adus că nu ar activa și că s-ar dezinteresa de soarta secuilor. Într-un memoriu înaintat legației, Banffy afirmă că „totdeauna Comunitatea Maghiară a fost în strânsă colaborare cu organizațiile secuiești, care contopite în comunitate sunt dintre cele mai active și mai devotate, sprijinind apărarea intereselor maghiare în România și luptând pentru dezrobirea poporului maghiar de sub jugul românesc”.

Activitatea organizatorie a comunității continuă cu asiduitate și cu o febrilitate care poate fi interpretată ca fiind determinată de o scadență apropiată a termenului când va trebui să fie gata de acțiune.

Semnificativă este acțiunea întreprinsă de *Dr. Ventel Iosif* din Cluj, care, cu aprobarea conducerii comunității, dă următoarea interpretare a poziției organizației oficiale maghiare față de F.R.N.:

a. Comunitatea Națională a Maghiarilor în România nu este identică cu Secția Maghiară din F.R.N.

b). Angajamentele luate de Secția Maghiară F.R.N. nu sunt obligatorii pentru Comunitate.

Tendința urmărită de această interpretare este evidentă.

Câteva exemple din campania de organizare sunt edificatoare în ce privește scopul urmărit.

În ziua de 21 Martie s-a organizat la Reghin secția comunității. Conte *Toldahegyi Mihai*, vorbind despre scopul organizării, a afirmat: „Aici, în cadrul acestei organizații, trebuie să arătăm puterea noastră față de cei care nu vor să recunoască interesele poporului nostru”. În

conducerea organizației au fost aleși toți foștii conducători ai Partidului maghiar în frunte cu *Dr. Adalbert Szbo* și *Daniel Eltető*.

Valea Mureșului și a Nirajului a fost organizată de Conte *Teleky Adam*.

Într-o cuvântare ținută la Tg. Mureș, *Teleky* a definit acțiunea lor în sensul că: „vrem să asigurăm pâinea și drepturile poporului nostru, precum și spațiul vital necesar ungarilor”.

Directivele generale ale organizării au fost stabilite de Consiliul Președential al Comunității și comunicate organizațiilor printr-o circulară din care se citează:

„Consiliul președential a discutat în mod detaliat cele mai principale și mai actuale chestiuni ale maghiarimii din România”.

„La ordinea de zi a figurat în primul rând organizarea maghiarimei în cadrele Comunității, iar pe baza rapoartelor depuse, Consiliului Președential a constatat că în unele orașe, organizarea a luat ființă, începând de jos în sus.

„Consiliul Președential pornind de la ideea fundamentală că în timpurile grele de azi, organizarea mai intensivă a ungarilor, este o necesitate de primul ordin, a hotărât ca în scopul dezvoltării ei, să înființeze un organ central special, cu a cărei conducere a fost însărcinat *Szolnoki Iuliu*, iar în județe, această muncă – după avizul Comunității – o va continua în mod cât se poate de activ, organizațiile maghiare existente.

„Consiliul președential s-a ocupat mai departe cu gestiunile economice sociale și culturale ale maghiarimei, dând atenția deosebită educației tineretului.

„Adunarea a discutat mai departe plângerile diferitelor organizații maghiare, doleanțele lor și atitudinea autorităților Statului față de poporul nostru.

„*Banffy Nicolae* a declarat că din cauza multiplelor sale preocupări cu Comunitatea, va fi constrânsă să stea departe de Cluj, timp mai îndelungat, din care motiv conform dispozițiilor statutare, deleagă dintre vicepreședinți cu îndeplinirea agendelor Comunității, pe baronul *Ioziska Ioan*, ceiace consiliul președential ia la cunoștință și aprobă”.

În urma unei consfătuiri a conducătorilor Comunității Naționale a Maghiarilor în România, s-a luat următoarele hotărâri, care au fost comunicate tuturor societăților și organizațiilor maghiare din țară, pentru a fi riguros respectate:

1. Tineretul maghiar încadrat în comunitate nu are dreptul să întreprindă niciun fel de acțiune până ce nu are încuviințarea prealabilă a comitetului de conducere.

2. Programul actual se transformă în program de propagandă largă național-maghiară, observându-se însă cu strictețe legile române.

3. Societățile și organizațiile maghiare culturale, profesionale, sportive, etc., care aveau prevăzute în program ședințe săptămânale, să caute să mărească cât mai mult numărul ședințelor.

4. Membrii comunității nu pot face uz de cele ce s-au discutat și de hotărârile luate cu ocazia ședințelor, făcând din aceasta obiectul unor critici libere și publice sau reportaje de presă ori conferințe publice.

Într-un raport întocmit de organizația locală se afirmă că în Capitală s-ar găsi în prezent aproximativ 60.000 minoritari maghiari, din care nu sunt înscrși în Secția Maghiară a Frontului Renașterii Naționale decât 576 membri.

Pentru remedierea acestei situații, centrala comunității din Cluj a însărcinat pe ziaristul Szasz Istvan din Capitală, să recruteze un număr de agenți propagandiști care să desfășoare o intensă acțiune printre muncitorii de origină maghiară aflați în București, îndemnându-i să se înscrie în Secția F.R.N.

În sânul organizației din Capitală a comunității maghiare există unele divergențe, în urma unei anchete întreprinsă de conducătorii secției maghiare locale F.R.N., constatându-se că persoanele care caută să provoace agitații în rândurile muncitorilor maghiari din Capitală, contra actualei conduceri a secției, sunt:

Bakai Domokos, Cziko Lőrincz, Huszar Emil și Bod Ludovic, toți conducători ai fostei organizații comuniste maghiare „Madosz”.

În urma propunerii făcute de Dr. Papp Bela, președintele secțiunii locale maghiare, comitetul de conducere a hotărât excluderea acestora din organizație.

În ceia ce privește viitoarea activitate a Comunității în domeniul revendicărilor, se semnalează că Banffy Nicolae intenționează să înainteze un nou memoriu guvernului român.

Noul memoriu a fost trimis prin Legația maghiară din Capitală, guvernului din Budapesta pentru aprobare.

Memoriul pe lângă faptul că este o reeditare a aceluia redactat în luna Ianuarie a.c. și în afară de câteva probleme în legătură cu dezideratele ungarilor din România, mai cuprinde și doleanțele minorităților germane, bulgară și turcă din țara noastră, și urmează a fi înmănat personal de Conte Banffy primului ministru Tătărescu.

Gyarfaş Elemer, senator și membru în consiliul superior F.R.N. pentru industrie și comerț, strânge tot materialul referitor la pensiile invalizilor maghiari, pentru a face o interpelare în parlament.

Cu ocazia unei consfătuiri a parlamentarilor maghiari, constatându-se lipsa fondurilor necesare pentru susținerea intereselor maghiare în România, s-a hotărât ca o delegație să se prezinte profesorului *Silviu Dragomir*, ministrul minorităților, pentru a cere ajutoare atât pentru școlile și bisericile maghiare, cât și pentru organizarea secției maghiare, cât și pentru organizarea secției maghiare a Frontului Renașterii Naționale.

VI. Activitatea iredentistă.

O constatare care se impune a fi relevantă este aceea că iredentismul maghiar se menține în mare parte datorită sprijinului mai mult sau mai puțin camuflat, de care se bucură din partea funcționarilor de Stat de origine etnică maghiară.,

Printre aceștia susținători ai iredentismului se remarcă maghiarul *Lengyel*, pretorul plășii Frumoasa din județul Ciuc.

Acesta, deși funcționar public de circa 20 de ani, nu posedă limba română în măsură necesară și este în relații de strânsă prietenie cu *Nagy Karoly*, conducătorul iredentei maghiare din Ghimeș și cu funcționarul *Benkeș*, maghiar șovinist de la Prefectura Ciuc.

În acelaș sens se semnalează funcționarul *Benkeș*, șeful Serviciului Administrativ de la prefectura Județului Ciuc, care în mod perseverent încearcă a determina pe prefectul județului, Lt. Col. rez. *Drimba*, a cărui soție este de origine etnică maghiară, să adopte o atitudine favorabilă acestei minorități.

Benkeș vorbește foarte stricat românește, nu ia parte la manifestări și ceremonii maghiare, este prieten cu *Ballo*, fostul șef al gării Ghimeș, mutat din regiune, fiind suspectat de spionaj; are relații strânse cu *Nagy karoly* și *Lengyel*, menționați mai sus.

La Serviciul Sanitar al Prefecturii județului Ciuc, face serviciu funcționara *Brândușan*, de origine etnică maghiară, soția unui fost colonel, în prezent pensionar, domiciliat în Miercurea Ciuc.

Brândușan, care face parte din familia *Vereș*, deține atribuțiile de șefă a bioulului de mobilizare a Serviciului Sanitar Județean și lucrează în colaborare strânsă cu funcționarul *Benkes* de la Prefectură.

Mayer Ioan, secretarul plășii centrale din județul Ciuc, contribuie de asemenea la răspândirea și încurajarea iredentismului maghiar din acea regiune.

Profitând de faptul că preotul *Ioan Rădulescu* este bolnăvicios și vicios, *Mayer* activează fățiș contra intereselor românești îndeosebi în

materie de pașapoarte pe care le vizează în favoarea maghiarilor care vin în România sub diferite pretexte.

Prefectul județului Ciuc, Lt. Colonelul în rezervă *Drimba Iosif*, de origine etnică română, dar căsătorit cu o maghiară, contribuie deasemenea la menținerea spiritului iredentist.

Drimba Iosif, fiind ofițer activ, a fost mutat de la conducerea Cercului de Recrutare Ciuc, ivindu-se anumite suspiciuni de spionaj. În prezent se lasă condus în acțiunile sale ca prefect de directorul administrativ al prefecturii, Benkes, semnalat la rândul său ca un iredentist cu reputație notorie în acea regiune.

În calitatea sa oficială și în mare măsură de ofițer, a participat la manifestările minoritarilor, cum a fost cazul congresului catolic cu care ocazie, în mod demonstrativ, a parcurs întreg orașul împreună cu participanții congresului.

Prefectul Drimba a aprobat „Serbarea Mileniului” care are un caracter categoric iredentist și șovinist.

După festivitate a participat la banchetul ce a avut loc în casa preotului catolic din Ciuc, unde în fața frunțașilor iredentei, a declarat că:

„Azi este o zi foarte mare pentru mine, fiindcă am fericirea nespusă de a mă găsi în mijlocul populației maghiare la care țin atât de mult. Țin cu atât mai mult la această populație cu cât eu însumi sunt pe trei sferturi ungar, având spre lauda mea soție maghiară”.

Prefectul Drimba a dăunat interesele românești în chestiunea Asociației Composesorale Maghiare, trecând peste hotărârile instanțelor competente, abuziv, dă dreptate maghiarilor. Generalul Bogadan, trimis în anchetă, stabilește vina prefectului Drimba și-i cere demisia din funcția ce deține, totuși în urma intervențiilor făcute de prefect la bucurești, este menținut în fruntea județului.

Agenții iredentei maghiare răspândesc versiunea că vizita contelui *Teleky* în Italia, sporește încrederea în satisfacerea tezei revizioniste, deoarece Ducele și Conte Ciano ar fi depus străduințe pe lângă Primul Ministru maghiar pentru a-l convinge că interesul liniștei sectorului danubian să amâne soluționarea revizuirii tratatelor și că i-ar fi făcut următoarele declarații care pot fi interpretate ca promisiuni:

1. Italia apreciază că liniștea în bazinul Dunărean este o condiție pentru a preveni și împiedica orice încercare sovietică de imixțiune în acest sector.

2. Guvernul din Budapesta trebuie să înțeleagă că actualmente se impune o ameliorare măcar formală a relațiilor cu cel din București,

dat fiind că orice conflict între Ungaria și România ar putea fi exploatat de U.R.S.S.

3. Guvernul fascist va ști să aprecieze atitudinea pacifică a Budapestei.

4. Italia și Ungaria trebuie să fie pătrunse de convingerea de a duce o politică proprie, conformă intereselor lor speciale, iar amicitia italo-maghiară nu trebuie să sufere influența niciunei puteri, fie chiar a Germaniei.

Printre elementele de legătură ale cercurilor conducătoare revizioniste din Budapesta cu iredenta din țară se semnalează *Hory Andraș*, care a fost trimis de guvernul din Budapesta în România cu misiuni speciale.

Din afirmațiile fruntașilor minoritari maghiari din Cluj, reiese că Hory Andraș a primit o misiune de a studia situația politică a României și comportarea minorității maghiare în acțiunea susținerii intereselor ungare în țara noastră.

Imediat după sosire, Hory a luat contact cu fruntașii comunității maghiare, printre care se semnalează Conte *Nicolae Barffy*, președintele Comunității Naționale a Maghiarilor în România, Conte *Adam Teleky*, membru în Consiliul Superior F.R.N. pentru agricultură și muncă, *Szasz Paul*, conducătorul societății „Erdély Magyar Gazdasági egyesület” (Societatea Economică Maghiară din Ardeal) și membru în Directoratul F.R.N., Conte *Bethlen Gheorghe* și cu *Incsedy Iochsmann Edmund*, fruntaș minoritar maghiar din Cluj.

Asupra intențiilor cercurilor politice din Budapesta și asupra stării de spirit, a făcut declarații interesante farmacistul *E. Osvath*, din Tg. Mureș, înapoiat de curând din Ungaria.

Printre altele, Osvath a declarat că întreaga populație din Ungaria, atât cea de la orașe cât și cea de la țară, în special tineretul este pregătit pentru un conflict armat între Ungaria și România.

Din cele constatate la Budapesta, numitul și-a exprimat convingerea că guvernul ungar va face uz de toate mijloacele pentru a înarma populația minoritară din țara noastră.

Populația din Ungaria este atât de însuflețită încât semnul de pauză al postului de emisie Budapesta, în școlile din Ungaria este interpretat de elevi prin următorul text: „*Magyarok ! Erdely felé előre!*” (Unguri! Înainte, spre Ardeal).

Felul de a activa și metodele de lucru, precum și scopul urmărit de acțiunea iredentistă maghiară din Capitală se desprinde din darea de seamă făcută de preotul misionar *Gudor Lajos*, care are următorul conținut:

„La început am venit în Capitală ca preot la tineretului, dar chiar de la începutul activității mele mi s-a pus o nouă problemă: organizarea comunității din Nordul Bucureștiului, unde până atunci nu a fost niciun fel de activitate misionară. Astfel am fost silit să iau asupra mea organizarea unei noi comunități, precum și activitatea în rândurile copiilor și a tineretului.

„Prima problemă, în activitatea locală pentru copii era „Strângerea Copiilor”. Pentru aceasta au intrat în acțiune 26 învățători pentru cursurile duminicale. Aceștia sunt simpli meseriași sau comercianți tineri care cu plăcere și-au sacrificat timpul liber pentru acest lucru, petrecând toată înaintea de masă cu, copiii (cursurile duminicale durau aici de la ora 9-13). Pe lângă aceștia au dat concurs numeroase persoane care aduceau Duminică dimineața copiii la cursuri. Există persoane care aduc cu ei la aceste cursuri câte 10-15 copii.

„Afară de aceasta am mai organizat o nouă grupă pentru școala Duminicală, într-o regiune unde până acum nu exista activitate bisericească. În prezent avem 11 grupe care sunt vizitate de aproximativ 500 copii reformati.

„Toate grupele au același program. Textele biblice le explicăm în fiecare săptămână la orele de pregătire.

„La Crăciun am împărțit cadouri copiilor săraci în valoare de lei 26.000.

„Ținta viitoarei noastre activități în acest domeniu este: Înființarea unei biblioteci pentru copii, organizarea unui concurs de cântece din cărțile noastre de cântece și din poeziile religioase, precum și organizarea unui curs pentru conducătorii Vechiului Regat.

„Activitatea tineretului este mult mai puțin organizată și totodată și mai grea ca activitatea copiilor. Nu avem o sală proprie pentru tineret. Sala unde se țin cursurile nu o putem folosi decât de două ori pe săptămână. De aceea prima noastră grijă este ca să construim o casă a tineretului. Pentru această clădire dispunem în prezent de suma de lei 12.000.

În București există 4 grupe de tineret. Fiecare grupă are programul ei propriu. Totuși în fiecare lună aranjăm o conferință pentru toate 4 grupele, cu care ocazie putem face cunoștință unul cu altul și unde primim același crez în diferitele probleme importante. Fiecare grupă se întrunește de două ori pe săptămână. Una dintre întruniri este consacrată religiei, iar cealaltă pentru auto-instruire.

„Ținta noastră pentru viitor în acest domeniu este de a organiza o societate de gimnastică și a determina tineretul să facă sport.

A treia activitate, care îmi răpește cea mai mare parte din timp, este organizarea comunității în partea de Nord a Bucureștiului.

Începutul activității a constat din întocmirea unei evidențe a tuturor familiilor. După ce am înscris aproximativ 50 familii, am închiriat imediat o sală mare, unde am început serviciul divin. La prima slujbă religioasă nu au luat parte decât 5 persoane. Cu timpul însă au venit tot mai mulți. Înscrierile familiilor continuă.

Statul, eliberează autorizația pentru serviciul religios numai în cazul când i se prezenta o listă cu toți membri comunității. Ca ajutor am avut studentele și studenții reformați, tineri cu C.I.V. și conducătorii cursurilor duminicale. Cu ajutorul acestora am ajuns să pot întocmi o listă cu aproximativ 150 familii. Am obținut autorizația respectivă. În general numărul participanților la serviciul religios este redus. Asistă aproximativ 40-50 persoane. Cel mai mare număr de auditor a fost de circa 130 persoane.

În schimb vin foarte mulți copii. Până în prezent sunt aproximativ 60 copii reformați cu obligații școlare care frecventează cursurile duminicale. Ademenirea acestor copii pentru ca să meargă la biserică ne dă foarte mult de lucru. Ei sunt crescuți și obișnuiți cu ritul bisericii ortodoxe. Mediul în care au trăit i-a înstrăinat cu totul de noi.

Suntem considerați ca păgâni, deoarece nu facem cruce. Aceasta o simte și copiii, iar consecința este că toți fug de religia noastră, pentru că le este rușine. Școala de Stat predă obligatoriu religia de Stat. Preotul ortodox dă nota de religie și pentru copiii noștri.

Din cauza aceasta, este absolut nevoie să se înființeze aici o școală reformată. Clădirea școlii poate servi totodată și ca biserică. Noi am început să colectăm pentru această clădire. Până în prezent nu am colectat decât suma de 3.000 lei.

Status-ul catolic din Cluj a trimis legației Maghiare din Capitală un raport confidențial, în care arată că s-au luat toate măsurile necesare ca preoții catolici care au parohii să colecteze sume cât mai mari pentru fondul „Magyar a Magyarert” (Ungur pentru Ungur).

Acest fond va fi întrebuințat în majoritate pentru acoperirea cheltuielilor efectuate cu propaganda iredentistă maghiară în țara noastră.

Sucursala din România a Cooperativei „Hangya” (Furnica), cu sediul în Aiud și Cooperativa Țărănească Maghiară din Cluj, în ultima ședință a comitetului de conducere, au hotărât să susțină pe spesele lor câte 6 studenți maghiari la Universitățile din Ungaria.

Studenții care urmează să fie susținuți de cooperativele menționate trebuie să fie de origine etnică maghiară și să semneze o

declarație că acceptă să activeze în cadrele de propagandă intelectuală, economică și culturală ale organizațiilor maghiare din România, imediat după ce se vor întoarce în țară.

VII. *Activitatea Legației Maghiare.*

Activitatea reprezentanței diplomatice maghiare din Capitală s-a desfășurat într-o măsură intensă în special în domeniul diplomatic și propagandistic pentru a anihila, pe cât posibil, efectele produse în opinia publică românească și maghiară din țară de tendința de apropiere româno-italiană.

Pe deasupra trebuia retușat entuziasmul și optimismul cercurilor românești, iar pe de altă parte trebuia redresat spiritul iredentist maghiar cuprins de deprimare.

În acest scop, membrii legației și diferitele oficine inspirate de cercuri revizioniste au lansat numeroase versiuni și interpretări asupra rapoartelor româno-italiene și româno-maghiare.

Apreciind că actualele raporturi politice româno-germane și româno-italiene au decepționat chiar și pe conducătorii Ungariei, guvernul maghiar studiază posibilitatea unei noi orientări în politica externă.

Pentru a-și putea fixa noua atitudine, guvernul din Budapesta a dat dispoziții Legației Maghiare din Capitală să intensifice investigațiile pentru a afla în ce măsură Germania și Italia furnizează țării noastre material de război și în ce măsură România vizează Reichul cu articole de primă necesitate.

Aceste date vor servi la întocmirea unor rapoarte pe care guvernul din Budapesta urmează să le prezinte la Paris și Londra pentru a încerca să demonstreze Statelor aliate „necesitatea politicii guvernului român” și a determina o modificare în relațiile dintre România, Anglia și Franța.

În același timp guvernul ungar a dat dispoziții Contelui Banffy Nicolae să pregătească organizațiile maghiare pentru intensificarea propagandei revizioniste în România.

Guvernul din Budapesta a cerut legației sale din București un raport amănunțit cu privire la relațiile din trecut dintre țara noastră și Italia.

Raportul, însoțit de piese și fotografii, va fi destinat pentru editarea la Budapesta a unei broșuri intitulată *România și Italia*.

Prin această broșură Ungaria va încerca să acrediteze că România nu a arătat și nu urmărește o prietenie sinceră față de Italia, ci numai pentru a-și asigura ajutorul acesteia, în momentul când Ungaria, Bulgaria și U.R.S.S. își vor reclama pretinse drepturi teritoriale. Legației

Maghiarii s-a indicat ca în raportul ce va întocmi să acorde o deosebită importanță următoarelor chestiuni:

a). Atitudinea României în timpul războiului italo-abisinian, accentuându-se asupra grabei cu care au fost aplicate sancțiunile contra Italiei potrivit politici fostului ministru de externe Titulescu.

b). Afirmațiile făcute de M.S. Regele Carol II-lea în discursurile rostite, privitoare la politica externă a României, în special politica față de Italia.

c). Compania întreprinsă în trecut de presa română de stânga și de centru pentru a combate politica lui Mussolini și doctrina fascistă.

d). Discursurile, lucrările și comentariile în defavoarea Italiei, ale politicianilor români.

Ministrul de Externe Ungar a întocmit o lucrare cu privire la pretențiile revizioniste ale Ungariei față de România, care va fi tipărită în limbile germană, franceză, engleză și italiană.

Această lucrare va fi răspândită în Statele respective de către agenții unguri cu scop de propagandă revizionistă.

O versiune mult comentată este aceea că în cursul lunii Aprilie a.c., contele Csaki, ministrul afacerilor străine al Ungariei, va pleca la Belgrad.

Scopul călătoriei ar fi un acord politic ungaro-iugoslav prin care se declară ca definitive actualele frontiere dintre cele două State, încercând astfel o izolare a României.

Deoarece în ziarele germane au apărut diferite articole cu caracter anti-revizionist, legația a trimis o circulară atât consulatelor maghiare din țară, cât și conducerii Comunității Naționale a Maghiarilor în România, prin care a dat dispoziții ca agenții propagandiști să facă cunoscut populației minoritare maghiare, că aceste articole nu prezintă nici un pericol pentru Ungaria.

Această companie nu ar fi decât un joc politic, care urmărește numai efecte și scopuri momentane, fără nici o legătură cu realitatea politică și mai puțin cu hotărârile ce se vor lua la conferința viitoare a păcii.

În același timp s-a trimis tuturor ziariștilor și ziarelor ungare din Ardeal o circulară prin care le aduce la cunoștință următoarele:

„Cu începere de la 1 Aprilie a.c., guvernul ungar din Budapesta nu va mai acorda nici un fel de subvenție ziarelor care nu se vor pune în întregime la dispoziția propagandei pentru cauza maghiară”.

Pentru a menține contactul și a stimula din nou pe frunzații acțiunii iredentiste, la recepția ce a avut loc în ziua de 15 Martie a.c., la

Legea Maghiară din Capitală pentru comemorarea zilei de 15 Martie 1848 (Ziua libertății), au fost invitați următorii frunțași ai minorității:

Dr. Miko Imre, membru în Consiliul Superior F.R.N.

Dr. Papp Bela, președintele secției locale maghiare din Frontul Renașterii Naționale;

Preoții *Nagy Sandor* și *Lörincz Géza*, delegați ai secției locale maghiare F.R.N.

Dr. Andrassy Istvan, delegat al societății „Kooos Ferencz Kör” (Cercul Kooos Ferencz).

Bodi Sandor și *Ebert Lajos*, delegați ai societății „Ifjusagi Kereszteny Egylet” (Asociația tineretului creștin).

Rosza Ferencz, delegat al societății „Reformatus Iparos Kör” (Cercul meseriașilor reformați).

D-na Benedek Edith, delegată societății „Reformatus Leànyszövetség” (Uniunea Fetelor Reformate).

Dr. Pferselyi Tibor, delegatul asociației „Magyar Katolikus Egyesület” (Asociația maghiarilor Catolici).

Szikszay Ferencz și *Dr. Fogarassy Geza*, reprezentanții presei maghiare din România.

Pentru a avea la dispoziția sa elementele de propagandă necesare la momentul oportun, legea face tot ce este posibil spre a-și asigura concursul studențimii maghiare.

În acest scop, *Bardossy Laszlo*, ministrul Ungariei la București, a delegat pe *Laszlo Coloman*, secretar de legație, ca să ia contact cu studenții și conducătorii Comunității Maghiare, cu care să stabilească de urgență măsurile ce trebuie luate pentru îmbunătățirea situației lor materiale.

Laszlo a luat contact cu Banffy Nicolae, președintele Comunității Naționale a Maghiarilor în România și cu parlamentarii minoritari unguri, hotărând ca atât legea cât și Comunitatea să cedeze 15-20% din fondul „Magyar a Magyarert” (Ungur pentru Ungur), pentru a se înființa o casă de ajutor a studenților universitari maghiari din Capitală.

Situația politică internă a fost urmărită îndeaproape și constatările au format obiectul a numeroase rapoarte expediate la Budapesta.

Astfel s-a expedit un raport asupra discursurilor rostite la Senat de președintele Consiliului de Miniștri, de ministerul Gafencu și de Consiliul Regal Iorga.

Raportul însoțit de traducerea în limba maghiară a discursurilor, cuprinde următoarele aprecieri:

Discursul primului ministru a fost plin de gravitate, autoritate, răspundere și teamă.

Discursul ministrului de externe a fost ca și toate celelalte anterioare, politicos, cu aceleași baze ideologice, scoțând în relief negarea revizuirii tratatelor.

Discursul profesorului Iorga a fost mai puțin provocator ca de obicei, apreciat ca teatral și în afara realității concrete.

Raportul conchide că guvernul român ar fi dispus să acorde noi concesiuni minorității maghiare din România atât în ce privește viitoarea activitate politică, cât și aceea economică și culturală.

În urma unui ordin primit de la ministrul de Externe din Budapesta, legația întreprinde o anchetă printre fruntașii maniști din Ardeal și Vechiul Regat, în vederea întocmirii unui raport care trebuie să conțină următoarele:

a). Care este părerea acestora în ce privește evoluția raporturilor româno-maghiare?

b). Dacă vor apăra și în viitor, și cu orice risc pactul din 1918 încheiat la Alba-Iulia?

c). Care este părerea cu privire la politica externă a guvernului și cum înțeleg să se comporte în viitor?

În vederea coordonării acțiunilor legației și a comunității maghiare, reprezentanții acestor instituții au hotărât ca în viitor toate problemele de interes general maghiar, care până în prezent erau rezolvate de Comunitate, să fie aduse și la cunoștința legației.

Astfel s-a convenit ca principalele posturi de încredere din conducerea oficiilor economice maghiare din țara noastră, să fie ocupate numai de persoane asupra cărora Legația maghiară va da avizfavorabil.

În dorința de a avea un control permanent asupra activității conducătorilor Comunității Naționale a Maghiarilor în România, ministrul Bardossy a delegat pe Laszlo Koloman, secretar de legație, să inspecteze cât mai des oficiile și așezămintele de cultură maghiară din țara noastră.

Totodată, Bardossy a însărcinat pe Renyey Victor, consilier de legație, ca să supravegheze îndeaproape toate lucrările în legătură cu viața minorității maghiare din România și în special atitudinea ungarilor din Ardeal față de guvernul român.

Legația Maghiară din Capitală se ocupă în prezent și cu întocmirea unei situații a tuturor refugiaților ruteni din Ucraina Subcarpatică, care au trecut în țara noastră, atât în timpul cât și după ocuparea provinciei de către trupele ungare.

În situație se va menționa dacă acești refugiați sunt sau nu ajutați de Statul român, iar în caz afirmativ, se va arăta în ce măsură și în ce fel.

Activitatea în domeniul informativ nu a fost neglijată nici în cursul acestui interval de timp.

Constatându-se că statisticile existente privitoare la apărarea națională a țării noastre nu mai corespund situației actuale, Bordossy a dat dispoziții să se întocmească de urgență o nouă statistică, în care să fie trecuți toți tehnicienii unguri, care execută lucrări în legătură cu apărarea României.

Conformându-se unui ordin primit de la Budapesta, legația maghiară a cerut agenților însărcinați cu strângerea materialului informativ, să întocmească un raport asupra organizării și activității societății „Nitramonia” S.A.R., fabrică pentru prepararea nitrului de amoniac și alte produse chimice necesare producției de explozive, cu sediul social în București, Str. Gr. Alexandrescu Nr. 86.

Raportul trebuie să cuprindă următoarele date:

a). Dacă societatea are în serviciul ei vreun funcționar de origine maghiară;

b). Dacă sunt funcționari români în această întreprindere ale cărora soții să fie de origine maghiară.

c). Dacă există vreo legătură sau colaborare între „Nitramonia” și fabrica de exploziv instalată la aceeași adresă.

Bardossy Laszlo a dat ordin lui Szendrei Zoltan, funcționar la secretariatul general al legației, să întocmească de urgență un raport cu privire la stadiul în care se află noile lucrări de apărare pasivă a Capitalei, noua organizare a Ministerului Propagandei Naționale și activitatea organizațiilor feminine din serviciul crucii Roșii.

Guvernul din Budapesta a dat dispoziții reprezentanței sale diplomatice din București ca începând de la data de 1 Aprilie a.c., rapoartele cu privire la situația politică internă din România ce se trimiteau de două ori pe lună, să fie trimise de două ori săptămânal la Budapesta, prin curieri speciali.

Pentru a putea acoperi cheltuielile efectuate cu strângerea materialului necesar întocmirii rapoartelor, legația a fost înștiințată că începând de la data menționată, alocația de două milioane lei destinată pentru acoperirea cheltuielilor speciale ale legației a fost majorată la 6 milioane lei anual.

Pentru sporirea fondului de informații s-a întocmit de Dürr Tibor, conducătorul Oficiului Regal Maghiar pentru Comerțul Exterior, cu sediul în Capitală, Str. Serei, Nr. 3, un raport prin care se stabilește că reprezentanța din România a fabricilor de oțel M.A.V.A.G. din Ungaria,

cu sediul în București, B-dul Tache Ionescu 26, ar putea dona anual aproximativ 600.000 lei; cooperativei de consum „Hangya” din Budapesta, cu sediul central în Aiud, aproximativ 400.000 lei și Compania Fluvială Ungară 400.000 lei anual.

În urma unui ordin primit de la Budapesta, reprezentanța diplomatică a Ungariei din București a întocmit un raport cu privire la diferitele probleme interne din România și anume.

a). felul cum a decurs inaugurarea Camerei de Comerț, româno-iugoslave din Capitală;

b). Planul de mobilizare al Corpului medical din București;

c). Organizarea campaniei agricole în România;

d). Organizarea corpului funcționarilor publici;

e). rolul străjerilor într-un eventual război.

Bardossy Laszlo, ministrul Ungariei la București, a primit un ordin confidențial din partea guvernului din Budapesta, prin care i se recomandă să țină un contact cât mai strâns cu Kukoliev, însărcinatul de afaceri al U.R.S.S. la București.

Prin această tactică se crede că guvernul maghiar va căuta să stabilească care sunt adevăratele raporturi politice dintre România și U.R.S.S.

Concluzii

Apropierea româno-italiană a produs o perturbație în planurile revizionismului maghiar, care s-au construit pe baza convingerii că Italia nu ar privi niciodată cu ochi buni România. Tendința de intensificare a realităților dintre aceste două țări a provocat la început un șoc – ca orice eveniment neprevăzut – pe urmă o nedumerire din care încă nu și-a revenit cercurile oficiale din Budapesta și ale minorităților maghiare din țară.

Articolele antirevizioniste din presa germană au contribuit de asemenea la o deprimare momentană, deși efectul lor în acest sens a fost mult mai redus ca acela datorită noului ritm al raporturilor româno-italiene.

Nedumerirea persistă încă, însă deprimarea a fost înlocuită printr-o reînviere a optimismului în urma propagandei intense desfășurată pentru a contracara repercursiunile acestor acte politice. Astfel că spiritul iredentist se găsește la un nivel ridicat, asemănător aceluia din Martie și Septembrie anul trecut. Atunci ca și acum speranța în declanșarea unui război care să angajeze și România și care să se încheie în defavoarea țării noastre și în favoarea revizionismului, stăpânește minoritatea maghiară din țară.

Mai mult, în rândurile populației maghiare s-a înrădăcinat convingerea că chiar în cazul când România se va putea ține departe de actualul conflict și eventualele viitoare conflagrațiuni ce ar putea urma, totuși conferința păcii care va încheia acest capitol de istorie va pune la ordinea de zi și revizuirea granițelor stabilite prin tratatele de pace ale războiului mondial.

Aruncând, cu ajutorul graficului alăturat, o privire retrospectivă asupra evoluției iredentei maghiare în țară, se poate constata că perioadele de ascensiune a spiritului iredentist coincid cu declanșarea evenimentelor internaționale.

O altă remarcă ce se impune este că factorul economic din acțiunea iredentistă a fost utilizat ca reconfortant în perioadele de deprimare ce au urmat decepțiilor produse de neîmplinirea visului revizionist.

Factorul cultural a intervenit în acțiunea iredentistă propriu zisă mai mult ca un mijloc de instigație, fiind utilizat ca un pretext preferat pentru a crea dificultăți guvernului român și a atrage atenția străinătății asupra problemei maghiare din România.

Rolul principal în acțiunea iredentistă maghiară din țară îl deține factorul politic-iredentist, adică activitatea de instigație politică, trecând prin toată gama formelor de la prezentarea oficială a dezideratelor până la conspirație și terorism.

Concluzia generală ce se desprinde din privirea retrospectivă asupra evoluției iredentei maghiare din țară în intervalul de la 1 Martie 1939 la 1 Aprilie 1940 este că, deși spiritul revizionist ne se manifestă cu înflăcărarea de la începutul perioadei menționate, totuși el s-a întărit, înrădăcinându-se mai adânc în toate straturile populației, înfruntând și supraviețuind toate decepțiile îndurate.

O caracteristică fundamentală a acestei perioade de acțiune este situarea problemei revizioniste pe planul internațional. În consecință variațiile în intensitatea de manifestare a spiritului iredentist vor fi sincere cu pendulația politicii internaționale.

*Buletin informativ*²³⁵
Despre acțiunea iredentei maghiare în România
5 Aprilie – 5 Mai 1940

I. Starea de spirit.

Frământările din rândurile maghiarilor din România par a se canaliza spre o nouă orientare schițată abia, până în prezent, prin anumite simptome aproape imperceptabile, totuși sensibile.

Curentul iredentist se află la o răspântie a cărei existență se datorește unui complex de evenimente și circumstanțe.

În primul rând populația maghiară din România a fost în repetate rânduri dusă în eroare de asigurările categorice ale agenților iredentei.

În al doilea rând intervine nemulțumirea oricum existentă între clasa conducătoare maghiară – aristocrația – și masa populației.

La acestea se mai adaugă o rezervă pronunțată față de politica generală a Comunității Naționale a Maghiarilor în România.

Pe de altă parte, populația maghiară din țară privește cu aversiune situația de pretinse privilegii ce s-ar fi acordat minorității germane din România, la care se mai adaugă și un vechi antagonism între aceste două minorități încă din timpurile dominației ungare asupra Ardealului, reînviat acum în urma exaltării sentimentelor de dominație germane, căci succesele Reichului produc o îngrijorare destul de pronunțată îndeosebi în rândurile politicianilor care pot aprecia primejdia tendinței imperialismului național-socialist.

Și în sfârșit populația maghiară nu este refractară ideii că ar putea avea o soartă mai bună dacă nu ar fi sub stăpânirea românească.

Din aceste considerațiuni s-a născut ideea acceptării unei autonomii a Transilvaniei. Se menționează că, deși exteriorizările acestei idei sunt încă izolate, totuși ele ar putea ușor la un moment dat să se extindă, cu atât mai mult cu cât se interpretează într-un sens favorabil acestei eventualități atitudinea unor fruntași politici români din Ardeal.

Nemulțumirile de ordin materiale ale populației maghiare, exploatate cu abilitate de agenții interesanți în a le interpreta ca fiind produse de pretinsele măsuri de oprimare luate de autoritățile românești față de minoritarii unguri, nu mai au același acuitate, deși nu au dispărut. Oricum ele contribuie și în prezent într-o măsură apreciabilă la menținerea și chiar adâncirea dorinței de a se produce o schimbare.

Manifestările de exteriorizare ale nemulțumirilor sunt reduse. Situația excepțională și teama de consecințe are un efect temperant fără a reduce însă din intensitatea sentimentelor acumulate în stare latentă.

---

²³⁵ A.M.R. , *fond 5417*, dos. 924, p.1- 27

Psihoza de război care cuprinsese într-un timp întreaga populație maghiară din Ardeal a făcut loc unei psihoze politice. Se credea că problema revizionistă va fi soluționată pe calea armelor și se conta pe puterea armată a Ungariei și pe sprijinul Reichului. Încrederea în ambele a dispărut. Concursul Italian nu mai pare atât de categoric și de aceea se răspândește tot mai mult credința că chestia va fi soluționată la masa verde, la conferința care va încheia actualul război. Se înțelege că se speră într-o soluție favorabilă tezei revizioniste maghiare.

Rezumând starea de spirit a minorităților maghiare se poate afirma că frământările acestei populații continuă, formele și aspectele pe care le împrumută după împrejurări agitația variază, fondul însă rămâne neschimbat: tendința de a se înlătura stăpânirea românească din Ardeal.

Evenimentele externe și desfășurarea lor sunt privite numai din punctul de vedere dacă au sau nu, în viitorul cel mai apropiat, o influență asupra situației politice din Ardeal.

II. Situația financiară.

Situația din acest punct de vedere este staționară, adică tranzacțiile financiare și operațiile bancare se mențin la nivelul scăzut al nevoilor absolute și, conform instrucțiunilor primite de la Budapesta, nu se angajează, sub nici o formă, capitaluri în afaceri de lungă durată.

Ca un fapt deosebit se semnalează că, din cauza diferitelor probleme de ordin politic și financiar, societatea bancară „*Magyar Altalanos hittelbank*” (Banca Maghiară de Credit) din Budapesta, una din cele mai principale societăți care alimentează fondurile pentru propaganda iredentistă din țara noastră prin sucursalele din Brașov, Oradea și Timișoara, a hotărât ca aceste sucursale să se transforme într-o singură societatea sub denumirea „*Banca Generală Maghiară de Credit*”, cu sediul central în Brașov, str. Marele Voievod Mihai Nr. 33. Capitalul cu care va lucra va fi de 115 milioane lei, aparținând în majoritate centralei societății din Budapesta și Băncii Române de Comerț din Capitală.

Consiliul de Administrație s-a format după cum urmează:

Președinte: *Dr. Nicolae Zigre*, avocat din Oradea.

Vice-Președinți: *Scitovsky Tiberiu* și *Kallay Rudolf* din Budapesta.

Membrii în comitetul de direcție au fost numiți următorii:

Baronul *Banffy Daniel* din Aiud; *Dr. Mandy Ludovic* din Budapesta; *I.C. Marinescu* senator, București; *Dr. Popp Ionel* – Cluj și contele *Teleky Ernest*, fostul conducător al Oficiului Regal Maghiar pentru Comerțul Exterior din București.

III. Situația economică.

După cum s-a menționat în repetate rânduri în buletinele anterioare, acțiunea economică a minorității maghiare din Ardeal este înglobată și dirijată în întregime de „*Erdely Magyar Gazdasagi Egylet*” – *E.M.G.E.* (Societatea Economică Maghiară din Ardeal), de sub conducerea lui *Paul Szasz*, senator, membru în Directoratul F.R.N. și membru în Comitetul de conducere al Comunității Naționale a Maghiarilor în România.

Societatea este unul din instrumentele politice cele mai importante în acțiunea iredentistă maghiară din Ardeal.

Oficinele propagandistice maghiare exercită o influență decisivă asupra societății *E.M.G.E.*, impunându-i un rol politic primordial. Încercarea lui *Paul Szasz* de a se emancipa de sub tutela politică a legației – în ceea ce privește rolul societății – a eșuat, rămânând mai departe supus directivelor ce le va primi direct de la Budapesta, fie prin reprezentanța diplomatică a Ungariei din București.

Situația lui *Szasz* din acest punct de vedere este destul de dificilă. Cu ocazia călătoriei făcute în cursul acestei luni la Budapesta *Szasz* a fost tras la răspundere de către conducătorul Secției de Propagandă de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri al Ungariei, deoarece nu s-a ținut de angajamentul ce și l-ar fi luat de a organiza întreaga maghiarime în societate pentru a putea dispune la un moment dat – în scopuri politice – de nucleee încheiate.

Importanța societății rezultă – într-o măsură oarecare – și din darea de seamă pe anul 1939, care este edificatoare și în privința sursei de alimentare cu fonduri. După relatările conducerii societății, fondurile sale se formează numai din cotizații, ceea ce nu corespunde realității, deoarece din taxele de membru – în ipoteza că toți le-ar fi achitat – nu s-ar fi putut realiza un venit net de 1.094.900 lei pe lângă cheltuieli în sumă de 2.973.530 lei.

Activitatea societății în anul 1939 a fost, conform dării de seamă întocmită de *Paul Szasz*, următoarea:

Societatea a organizat prin agenții ei în total 848 întruniri care repartizate pe județe și sectoare se prezintă astfel:

Sectorul I:

În județul Bihor au avut loc 210 întruniri, organizate de *Koppány Raul*.

În județul Satu Mare 48 întruniri organizate de *Bikfalvy Francisc*.

În județul Arad 25 întruniri organizate de: *Baronul Bornemisza Carol, Lengyel Gheorghe, Biro Paul, și Darvas Gheorghe*.

În județul Sălaj 65 întruniri organizate de *Recsey Ludovic*.

În regiunea Banatului 19 întruniri organizate de *Medgyesy Ștefan*.

Sectorul II.

În județele Someș, Năsăud, Hunedoara, Sibiu și Făgăraș, 105 întruniri organizate de *Szasz Francisc*.

În județul Târnava Mică 8 întruniri organizate de *Daniel Elemer* și *Gyallai Karpos Iuliu*.

În județele Turda și Alba 25 întruniri, organizate de *Finta Andrei*.

Sectorul III:

În județul Mureș 83 întruniri organizate de *Miko Ladislau*.

În județul Odorhei 121 întruniri organizate de *Anghi Blazin*.

În județul Ciuc 104 întruniri organizate de *Fodor Paul*.

În județul Trei Scaune 35 întruniri organizate de *Benedek Paul*.

O altă instituție maghiară care deține un rol important politico-economic este „*Uniunea Cooperativelor de Credit Maghiar*”, care a ținut adunarea generală în ziua de 23 Aprilie a.c., la Tg. Mureș.

Directorul uniunii, contele *Ladislau Berhlen*, a insistat în darea de seamă, că uniunea nu este numai un institut de ajutorare mutuală, ci de educare a conștiinței naționale și a năzuințelor maghiare.

Conform dării de seamă acțiunile cooperatiste au sporit în valoare de 4.100.000 lei.

Uniunea are două fabrici de unt care au rulat un capital de 32.000.000 lei.

Din uniune fac parte 467 de cooperative.

Din bilanțul instituției se relevă următoarele:

Acțiuni plasate în valoare de lei 11.288.250

.....rezerve de lei 315.913

.....depuneri de...13.500.000

.....polițe de escompt de lei 8.885.500

Bilanțul total este de lei 45.371.413.

Cooperativa „*Hangya*” (Furnica), cu centrala în Aiud, a prezentat în ziua de 30 Aprilie a.c., următoarea dare de seamă. Circulația secției de consum marchează un spor de 12.500.000 lei, ajungând la un total de 140.000.000 lei. Numerarul cooperativei este de 54.885.731 lei. Beneficiul net se ridică la 527.718 lei.

Centrala „*Hangy*” înglobează un număr de 328 cooperative.

În general însă, situația economică a minorității maghiare prezintă o tendință de scădere. Conform unei statistici a Oficiului Regal Maghiar pentru Comerțul Exterior, un număr de circa 200 întreprinderi ungare din România ar intenționa să lichideze din diferite motive.

IV. Activitatea culturală.

Societatea culturală *E.M.K.E.* din Cluj trece printr-o serie de noi frământări cauzate de tendința frunțașilor iredentiști maghiari de a acapara conducerea asociației prin înlăturarea de la secretariatul general a fostului senator *Sandor Iosif*. Aceasta la rândul său încearcă să obțină sprijinul acelor persoane care au militat pentru o singură colaborare româno-maghiară.

În una din ultimele ședințe de comitet, în urma propunerii făcute de *Szekely Adalbert*, se crede că printre cei ce urmează să fie aleși pentru completarea a 16 locuri devenite vacante, figurează și următorii:

Mozes Carol, agricultorul *Karsai I.* și preotul unitarian *Nagy Francisc*, toți cunoscuți luptători pentru o apropiere româno-maghiară.

De altfel, *E.M.K.E.* a fost recent înștiințată că filiala din Budapesta ar fi moștenit, în urma decesului deputatului *Dr. Nicolae Zbory*, suma de 400.000 pengö, care conform prevederilor testamentare, va fi folosită pentru ajutorarea studenților minoritari maghiari din Ardeal care doresc să studieze la universitățile din Ungaria.

Deoarece filiala din capitala Ungariei a societății a fost desființată, centrala din Cluj a însărcinat pe av. *Dr. Carol Walter* din Budapesta, să susțină în ziua de 3 Mai a.c., în fața autorității competente, drepturile sale de succesiune.

Un rol important în viața culturală a minorității maghiare din Ardeal îl deține institutul grafic „*Minerva*” din Cluj, care este în același timp un focar de iredentism camuflat, dar puternic.

Caracterul iredentist camuflat se adeverește prin constatarea că funcționarii și angajații institutului nu sunt recrutați decât din rândurile foștilor funcționari români, de origine etnică maghiară, care au fost îndepărtați din serviciile de Stat fie pentru refuzul de a depune jurământul legal, fie pentru alte motive.

Importanța acestei oficine maghiare, cu un trecut de 20 de ani, se ilustrează și prin următoarele date de ordin tehnico-administrativ:

1. Întreprinderea utilizează în total 40 de electromotoare.
2. Consumă anual hârtie în valoare de circa 5 milioane lei.
3. Întrebuințează zilnic 200.000 de litere.
4. Editează pe cont propriu revistele:

„*MagyarNép*” (Poporul Maghiar), în 15.000 exemplare destinată populației rurale:

„*Pastortüz*” (Foc Păstoresc), revistă beletristică în 400 exemplare;

„*Uj Cimbara*” (Noul Camarad), revistă pentru copii, în 1.500 de exemplare.

5. În cadrul bibliotecii „*Magyar Nép Könyvtara*” (Biblioteca Poporului Maghiar), a editat până în prezent 65 de lucrări pentru săteni. A înființat 441 biblioteci rurale, înzestrându-le cu un număr de 33.000 volume cu lucrări din toate domeniile preocupărilor țărănești. A distribuit 100.000 de premii în cărți pentru elevii maghiari.

6. În prezent se tipăresc la acest institut 19 ziare și reviste maghiare.

7. Institutul care lucrează cu un capital de 5 milioane lei, plătește aceiași sumă ca salarii anuale.

8. Conducerea institutului se compune din:

Director general: *Dr. Vekas Ludovic*, fost magistrat

Membri în direcțiune: Episcopii: *Vasarhelyi Ianos*, *Varga Bela*, *Marton Aron*.

Conșii: *Banffy Daniel*, *Bethlen Gheorghe*, *Haller Ștefan*.

Precum și *Dr. Gyarfas Elemer*, *Dr. Nagy Ladislau*.

Director financiar: *Dr. Moldovan Pavel* (român), care este menținut în acest post numai pentru a face legătura între instituție și autoritățile românești.

Vasarhelyi Ianoș, episcop reformat din Cluj, de comun acord cu celelalte Episcopate din Ardeal, intenționează să înființeze o serie de cursuri gratuite pentru educarea în spirit național-maghiar a elevilor de origine maghiară care au făcut studiile la liceele de Stat.

Aceste cursuri vor cuprinde în special predarea istoriei și ortografiei maghiare.

Din activitatea minoritarilor maghiari din Capitală se semnalează următoarele:

Se discută că în curând episcopul reformat din Oradea, *Sulyok Ștefan*, va fi pensionat, iar în locul acestuia va fi ales actualul protopop reformat din Capitală, *Tökés Ernest*, cunoscut frunțaș al iredentei maghiare.

Preotul reformat *Lörincz Geza* a ținut, în cadrul activității Secției Culturale Maghiare din F.R.N., o conferință cu titlul „Religia în America și în Europa”.

Conferențiarul a arătat asistenței că în America cultul religios se poate manifesta sub orice forme, având libertatea absolută, pe când în România nu sunt recunoscute decât 6 religii, dintre care numai una, cea ortodoxă, este sprijinită de Stat.

Conducerea comunității maghiare din Capitală a trimis o circulară tuturor preoților și învățătorilor de la școlile maghiare din localitate, prin care a cerut să se întocmească rapoarte lunare cu privire la activitatea și necesitățile școlilor și bisericilor maghiare.

Pe lângă felul cum se aplică programul analitic și comportarea educatorilor, părinților și elevilor față de școlile maghiare, raportul trebuie să mai cuprindă și comportarea autorităților românești față de acestea, precum și activitatea extra-școlară pe teren cultural și naționalist.

Conducătorul Secției Culturale Maghiare F.R.N., inginerul *Nemeth*, a fixat programul de activitate al organizației, care cuprinde:

Organizarea tuturor maghiarilor minoritari din Capitală.

Înființarea unui cămin pentru copiii minoritarilor maghiari, unde vor fi găzduiți peste zi copiii ai căror părinți sunt toată ziua la lucru.

Înființarea de noi școli maghiare în diferite cartiere ale Capitalei.

Înființarea unei școli de ucenici pentru tineretul maghiar, unde li se va da pregătirea necesară meseriei respective.

În ziua de 7 Aprilie a.c., la Biserica Reformată din Capitală, Str. Știrbei Vodă Nr. 9, s-a oficiat o slujbă religioasă de către episcopul reformat din Cluj *Vasarhely Ianos*, ajutat de preotul *Nagy Sandor*, la care au asistat o mare parte din conducătorii Comunității Naționale a Maghiarilor în România, precum și ministrul Ungariei la București, *Bardossy Laszlo*.

Cu această ocazie au fost consacrate misionarele *Sarolta* și *Edith*.

V. Activitatea politică.

În rândurile minoritarilor maghiari din Ardeal se observă o vădită nedumerire în legătură cu intrarea fruntașilor Comunității Naționale a Maghiarilor în România în Frontul Renașterii Naționale și cu acțiunea de propagandă pentru înscrierea tuturor conaționalilor în timp ce, pe de altă parte, este sfătuită – de aceiași agenți – să se abțină de la orice activitate în cadrul organizației.

Prin sistemul de acțiune de la om la om, agenții propagandiști insistă să convingă, în special muncitorimea, să se mențină pe linia de conduită a acestei politici de duplicitate impusă de interesele maghiare și dirijată de guvernul din Budapesta.

Pentru o mai generală popularizare a acestei atitudini se intenționează organizarea a diferite grupări care să cuture satele, grupări ce urmează să fie conduse de medici minoritari care, sub forma camuflată că dau sfaturi asupra igienei, se vor putea deplasa neîmpiedicați în toate comunele cu populație ungurească, transmițând ordine și instrucțiuni.

Problema Comunității Naționale a Maghiarilor în România și a Secției Maghiare din F.R.N., preocupă în mod special cercurile conducătoare ale minorității maghiare.

În ziua de 21 Aprilie a.c., a avut loc la biroul Secției Maghiare F.R.N. din Calea Victoriei, o consfătuire a fruntașilor organizației, la care au luat parte: Conte *Banffy Nicolae*, *Dr. Szasz Paul*, *Dr. E. Miko și Gyarfaș Elemer*, cu care ocazie s-a discutat propunerea făcută de secretarul general al Frontului Renașterii Naționale, cu privire la încadrarea maghiarilor în F.R.N.

Contele Banffy luând cuvântul a afirmat că în cazul când Comunitatea Națională a Maghiarilor în România ar intra în organizație și disciplina F.R.N., pe lângă faptul că-și va pierde pentru totdeauna libertatea ei politică, va trebui să renunțe totodată și pentru totdeauna la Secția Maghiară F.R.N., ceia ce ar împiedica foarte mult susținerea intereselor ungare în țara noastră.

Între conducătorii Bisericii reformate și Comunitatea Națională a Maghiarilor în România a luat naștere recent un conflict, care tinde să ia proporții tot mai mari.

Acest conflict se datorește activității din ce în ce mai intense a organizației maghiare F.R.N., care a reușit să-și asigure o ascendență covârșitoare asupra acestei minorități.

Acest fapt a produs o serie de nemulțumiri în rândurile preoților reformați, deoarece astfel ei sunt obligați să renunțe la o sursă importantă de venituri, știut fiindcă în prezent toate cotizațiile se strâng de organizația F.R.N., iar pe de altă parte preoții se văd în situația de a pierde rolul lor de diriguitori ai vieții minoritare maghiare.

Preoții reformați au întocmit un memoriu care a fost trimis Legației Maghiare din București, în care se arată că minoritatea maghiară încadrată în frontul Renașterii Naționale se îndepărtează tot mai mult prin felul său de activitate, de idealul național, pentru care în trecut au luptat și s-au jertfit o mulțime de preoți și învățători maghiari.

Conducerea Comunității Naționale a Maghiarilor în România a trimis tuturor preoților unguri din Ardeal o circulară sub formă de scrisoare, cu următorul conținut:

1. Dacă legea muncii indigene în aplicarea ei prejudiciază pe maghiarii cetățeni români? Dacă da, în ce fel? La ce întreprindere sau instituție? Cu cine și din ordinul cui s-a făcut concedierea?

2. Ce fel de reclamații îndreptățite au făcut cu ocazia angajării de ucenici? Unde? Când? Cu cine? Se cere descrierea amănunțită a cazurilor.

3. Cu ocazia eliberării cărților de maeștri ce neplăceri au avut maghiarii? Unde? Când? Cu cine?

4. Dacă au plângeri contra impunerilor, ca de exemplu cazuri când minoritarii unguri ar fi impuși cu impozite mai mari ca românii,

deși au aceeași profesie? Să procure dovezi cât mai multe și să descrie fiecare caz amănunțit.

În vederea întemeierii Asociației Generale a Comercianților Unguri din țară, se cer răspunsuri la următoarele întrebări:

a). Câți comercianți unguri sunt în parohie. Din ce asociație comercială fac parte?

b). Dacă există vreo asociație a comercianților unguri? În caz afirmativ să se trimită Statutele ei.

c). Ce ajutoare așteaptă comercianții maghiari de la Comunitatea Națională a Maghiarilor în România? Ce propuneri au de făcut în legătură cu înființarea Asociației Comercianților Maghiari pe întreaga țară.

Fruntașii Comunității Naționale a Maghiarilor în România discută cu discreție că, recent, contele *Banffy Nicolae* ar fi primit de la Budapesta noi instrucțiuni cu privire la comportarea minorității maghiare față de guvernul român.

Se crede că contele Banffy a fost sfătuit de a evita pe cât e posibil discuțiile privitoare la viitoarea lege a minorităților, deoarece – afirmă cercurile menționate – problema minorității maghiare din România și doleanțele generale vor fi satisfăcute favorabil, prin acțiunea diplomatică desfășurată recent la Roma.

Printre muncitorii minoritari maghiari din Cartierele Capitalei se răspândește tot mai mult ziarul „*Magyar Szó*” (Cuvântul Maghiar), care apare la Cluj, ca oficiosul fostei organizații de stânga „*Madosz*”.

Ziarul se răspândește prin *Cziko Lörincz*”, reprezentantul din București al acestui ziar.

VI. Activitatea iredentistă.

Iredentismul maghiar din România se desfășoară intens, utilizând – ca și în trecut – toate mijloacele, acordând o preferință metodei de a lansa interpretări tendențioase asupra evenimentelor internaționale legate de acțiunea Reichului.

Comentariile și interpretările favorabile tezei revizioniste maghiare se colportează de la om la om, cu o prudență accentuată în urma măsurilor luate de guvernul român referitor la controlul străinilor din țară.

Conducătorii iredentei au căutat metodele cele mai potrivite pentru a se putea eschiva controlul exercitat de autoritățile românești, ajungând la concluzia că activitatea nu poate fi continuată cu succes decât fie în cadrul Comunității Naționale a Maghiarilor în România, fie prin propagandă de la om la om. Comunitatea trebuind să fie foarte rezervată pentru a nu se expune unei sancțiuni care ar lovi întreaga

colectivitate, activitatea iredentistă a fost lăsată în seama agenților camuflați a căror identificare este foarte dificilă.

Aspectele diferite ale activității iredentiste se învederează prin exemplele ce urmează:

Cercurile politice oficiale din Budapesta, preocupate de extinderea propagandei revizioniste în special în țările aliaților a căror bunăvoință încearcă să o obțină exploatănd actuala conjunctură, considerată favorabilă planurilor maghiare, au determinat guvernul Ungariei să sprijine efectiv acțiunea preconizată.

Atenția cercurilor menționate se îndreaptă cu preferință asupra propagandei în Franța, fapt care se învederează prin numărul mare de publicații cu caracter revizionist editate de oficiile maghiare în limba franceză.

Printre lucrările difuzate în acest scop se semnalează următoarele:

1. „Les frontières de la Hongrie de Trianon” de François Olay.
2. „Nouvelles géographiques” Biografie des frontières politiques du centre Est-Européen, de André Ronay.
3. „Les paysans du Danuble”, de Rougemont.
4. „Nos amis les Hongrois”, de P. Delattre.
5. „Découverte de la Hongrie” de A. Sauvegeot.
6. „Magiars et Roumanins” de A de Bertha.
7. „Les nouveaux martyres” de Alde Damy.
8. „L'Europe Centrale économique et sociale” de P. Csikay.
9. „La Hongrie après le traité de Trianon” de Iadislau Buday.
10. „La verité sur le traité de Trianon” de E. Cszake.
11. „La Hongrie de demaine”, de A. Damy.
12. „Les erreurs de la paix” de G. Desbons.
13. „Les problèmes Hongrois” de R. Depuis.
14. „Que demande la Hongrie” de Honti.
15. „La gueere revient” de Pozzi.
16. „Reviser le traité ? de G. Roux.
17. „Le giepier de l'Europe Centrale” de Baron Szillasi.
18. „Le guepier de l'Europe Centrale” de M. de Vienne.
19. „Le siècle de Jeanne d'Arc et le dernier de la Hongrie”, de Poka-pivny.
20. „Justice à la Hongrie” de Legrady.

În susținerea tezei lor, referitor la minoritatea maghiară din țară, cercurile oficiale din Budapesta încearcă să acrediteze că noua Constituție, nu are o lege organică, așa cum s-a angajat Dl. Vaida la Paris în 1919.

În acest scop propagandiștii maghiari susțin că legile românești sunt astfel concepute încă acordă guvernului posibilitatea de a eschiva de la obligațiile ce le-a asumat prin tratatele internaționale.

În sprijinul tezei lor ei invocă:

1. Legea naționalității din 1924.
2. Legea administrativă din 1929, care ar acorda confesiunilor minorităților drepturi mai reduse ca celei de Stat.
3. Legile agrare.
4. Legile școlare din 1924 prin care s-a instituit așa zisa „zonă culturală”
5. Confiscarea Teatrului Maghiar din Cluj.
6. Confiscarea averii Casei Instituturilor.
7. Confiscarea a 23.000 jugăre a bisericii romano-catolice.
8. Confiscarea a 24.000 jugăre a bisericii protestante.
9. Legea școlară din 1928.

O altă circumstanță pe care caută să o invoce în favoarea lor, este că orașele Timișoara, Arad, etc., sunt create și locuite cu un procentaj de 90% minoritari.

Se combat teoriile prof. N. Iorga, susținând că în Dacia – Transilvaniei, între Romani și România nu exista nici o legătură organică de continuitate, nici din punct de vedere etnic, nici teritorial, leagănul păstorilor romani fiind Balcanul, iar obârșia limbii noastre fiind Aromânism.

În vederea intensificării propagandei revizioniste maghiare în străinătate, cercurile intelectualilor maghiari din Capitală afirmă că Direcția Propagandei Externe din Budapesta ar fi tipărit o nouă hartă revizionistă, care reprezintă situația strategică din Ardeal și munca ungurilor în această regiune timp de peste 1000 de ani.

Această hartă a fost trimisă spre difuzarea officinelor de propagandă maghiară din Italia, Germania, Anglia, Franța și Statele Unite.

La Legația Maghiară din Capitală a avut loc o consfătuire între ministrul *Bardoszy Laszlo* și preoții *Tökes Ernest*, *Hotvath Alexandru* și *Lörincz Geza*, toți din București.

Cu această ocazie s-au studiat diferite modalități pentru colectarea de noi fonduri, de care legația are absolută nevoie pentru a putea face față cheltuielilor efectuate cu propaganda iredentistă și întreținerea serviciului special al acesteia.

S-a hotărât ca preoții și învățătorii minoritari maghiari să intensifice colectele sub formă camuflată de diverse cotizații culturale și bisericești, urmând să se ceară și concursul Comunității Naționale a

Maghiarilor în România, cu care eventual se vor împărți sumele colectate.

Cercurile conducătoare ale iredentei ungare din România dau o răspândire largă informație că membrii complotului terorist maghiar descoperit în Octombrie 1939 în Ardeal, care au fost expulzați în Ungaria, se bucură de un tratament excepțional de bun și de o considerație puțin obișnuită.

Se citează de către agenții iredentei faptul că preotul catolic *Dr. Hoszu Laszlo*, fostul șef al nucleului terorist maghiar din Oradea, a fost numit drept distincțiune pentru activitatea sa desfășurată în Ardeal în interesul Ungariei preot militar cu gradul de căpitan în garnizoana Debrețin.

În același sens se colportează numirea învățătorului *Csismanyi* – de asemenea complotist expulzat – în funcțiunea de director al Școlii Primare de Stat din Beregszasz.

Condamnarea de către Tribunalul Militar al Corpului I Armată din Craiova a membrilor complotului terorist maghiar descoperit în Octombrie 1939 în Ardeal a dat naștere la diferite comentarii în toate cercurile maghiare din țară.

În cercurile parlamentarilor minorității maghiare din țară și a celorlalți fruntași al Comunității Naționale a Maghiarilor în România se pretinde a ști că pedepsele aplicate inculpaților s-ar fi produs în conformitate cu un ordin ce ar fi primit președintele Tribunalului menționat în sensul de a sancționa cu pedeapsă minimă prevăzută în lege.

Guvernul din Budapesta, susțin parlamentarii și frunțașii maghiari din Ardeal, va întreprinde în curând o campanie în străinătate, folosind ca argument sentința interpretată în sensul că întregul complot ar fi fost numai o înscenare a autorităților românești pentru a discredita acțiunea diplomatică a Ungariei în vederea susținerii pretențiilor sale teritoriale față de România.

Ordinul de sancționare cu pedeapsă minimă ar fi cuprins și dispoziția de a nu se aplica și confiscarea bunurilor celor condamnați, fapt care poate fi folosit – adaugă frunțașii maghiari în comentariile lor – ca o dovadă în plus că guvernul român ar încerca să atenueze în mod indirect consecințele unei înscenări.

În timpul din urmă preoții maghiari și îndeosebi acei din secuime au introdus o inovație în propaganda iredentistă ce o desfășoară.

În cadrul predicilor pe care le țin în biserici, preoții recomandă credincioșilor să nu se mai certe și să renunțe la orice agresivitate în tranșarea diferendelor ce le au, invocând preceptele biblice referitoare la

iubirea dintre frați. Se intercalează în mod abil și deghizat insinuarea că „această iubire de frați” trebuie să o manifeste în orice împrejurare.

Aceste insistențe predici generalizate, ca în urma unui consemn, în toate bisericile minorității maghiare din țară, sunt interpretate în cercurile ascultătorilor ca indicații, pentru cazul unui conflict româno-maghiar în sensul ca minoritarii maghiari din țară să se comporte conform preceptelor biblice și față de frații lor din Ungaria.

Societățile *Koos Ferencz Kör*” (*Crcul Koos Ferencz*) și „Ifjusagi Kereszteny Ehlet” (Asociația Tineretului Creștin), ambele cunoscute ca organizații iredentiste maghiare din Capitală, au primit un nou stoc de material cuprinzând diferite volume, reviste și broșuri de propagandă politică, economică și culturală, cu caracter revizionist.

Cea mai mare parte din material a fost donat de următoarele persoane:

Contele *Banffy Nicolae*,președintele Comunității Naționale a Maghiarilor în România.

Dr. Sulyok Ștefan,episcop reformat din Oradea.

Vasarhelyi Ianoș,episcop reformat din Cluj.

Contele *Bethlen Gheorghe*,inspiratorul politic al fostului Partid Maghiar din România.

Hadjan Eugen,_proprietarul bibliotecii maghiare din Capitală, Pasagiul Victoriei Nr. 50.

Dr. Andras Ștefan, membru în comitetul de conducere al societății „Koos Ferencz Kör”.

Dr. Incsédy Iochman Edmund,vice-președinte al fostului Partid Maghiar din Cluj.

Dr. Szasz Pal,membru în Directoratul F.R.N.

Dr. Varga Bela,episcop unitarian din Cluj.

Episcopii reformați, catolici și unitarieni, fiind sesizați de faptul că o mare parte din fetele sau bărbații de origine etnică maghiară se căsătoresc cu români, căsătorii care sunt considerate ca fiind o gravă amenințare a purității etnice ungare, au trimis recent o circulară tuturor preoților din aceste regiuni, în care li se dau dispoziții să se folosească de orice ocazie pentru a împiedica astfel de cazuri.

În urma acestei circulare se menționează că în ziua de 14 Aprilie a.c., după slujba religioasă oficiată în bisericile maghiare din Capitală, preoții au ținut câte o predică cu privire la această problemă.

Tot în acest sens au vorbit recent preoții *Szigati Bela* și *Nagy Alexandru*,din Capitală, la ședințele societăților „Ifjusagy Kereszteny Egylet” (Asociația Tineretului Creștin) și la „Koos Ferencz Kör” (Centrul Koos Ferencz).

Propaganda iredentistă maghiară în secuime a luat în ultimul timp o dezvoltare considerabilă datorită activității deputatului *Dr. Fillo Francisc*, conducătorul secției locale maghiare F.R.N. din Odorhei.

Datorită situației sale de membru în Frontul Renașterii Naționale și folosindu-se de imunitatea parlamentară, Fillo a reușit să evite vigilența autorităților locale pentru a desfășura o puternică propagandă iredentistă împreună cu alți fruntași minoritari maghiari cu care are dese consfătuiri la locuința sa, care este totodată și sediul secției F.R.N.

Unul dintre colaboratori devotați ai lui Fillo este secretarul secției locale maghiare F.R.N., anume *Birö Ștefan*, fost căpitan în armata ungară și un român maghiarizat anume *Dr. Crișan*, din Ciucea, care se folosesc de orice ocazie pentru a discredita inițiativele oficiale românești.

Pe lângă aceștia doi, Fillo a reușit să recruteze aproape pe toți preoții maghiari din județ, cărora le-a încredințat diferite atribuții în comitetul de conducere al organizației F.R.N. pentru ca astfel aceștia să poată colinda din casă în casă și să facă nestingheriți de nimeni propagandă iredentistă,

Se menționează că din 45 membri care constituie comitetul de conducere al organizației F.R.N. din județul Odorhei, 23 sunt preoți care dețin funcții de președinte, secretar sau casier.

VII. *Activitatea Legației Magiare.*

Legația Maghiară din Capitală a desfășurat o activitate multilaterală, care se încadrează în următoarele capitole:

a). Creerea unei atmosfere favorabile tezei revizioniste ungare prin difuzarea unor interpretări tendențioase asupra situației politice internaționale și prin alimentarea – moral și material – a acțiunii iredentiste din țară.

b). Supravegherea activității minorității maghiare și a situației politice interne din țară.

c). Informarea Budapestei asupra tuturor chestiunilor din toate domeniile vieții publice.

Pentru învederarea acestei activități se menționează cele ce urmează.

Membrii legației au discutat cu interes deosebit intențiile guvernului din Budapesta în legătură cu noua îndrumare a politicii externe ungare în vederea susținerii și promovării revizionismului.

Punctele principale de sprijin ale noii orientări externe a Ungariei ar fi următoarele:

Italia este factorul principal pe planul internațional, de susținere al intereselor maghiare și al revizionismului în general.

Guvernul maghiar îndrumă o acțiune propagandistică intensă și susținută în Franța și Anglia pentru a convinge guvernele și opinia publică a țărilor respective de necesitatea revizuirii și de netemeinicia drepturilor României asupra Ardealului.

Guvernul din Budapesta a aprobat, prin Oficiul Regal Maghiar pentru Comerțul Exterior din Capitală, Str. Serei Nr. 3, un nou credit în sumă de aproximativ 4.500.000 lei.

Subvenția menționată a fost acordată guvernului ungar de către centrala uzinelor metalurgice M.A.V.A.G. din Budapesta pentru a se putea începe o nouă și puternică propagandă iredentistă și revizionistă printre minoritarii maghiari din Ardeal.

În urma unor dispoziții primite de la Budapesta, reprezentanța diplomatică a Ungariei din București a trimis tuturor oficiinelor de propagandă din Ardeal, instrucțiuni prin care li se aduce la cunoștință că în viitor nici un fel de material de propagandă nu va putea fi redactat și tipărit decât de persoanele asupra cărora legația a dat aviz favorabil ca fiind persoane de încredere.

Legatia a adus la cunoștința tineretului intelectual maghiar din Ardeal, că acei ce doresc pot găsi serviciu imediat la Ministerul de Interne din Budapesta, cu salarii corespunzătoare pregătirilor și capacității fiecăruia.

Se afirmă că personalul ce va fi recrutat va servi la completarea cu elemente tinere de origine etnică maghiară a tuturor posturilor administrative din Ucraina Subcarpatică.

Ministrul Bardossy a trimis guvernului din Budapesta un raport prin care a cerut să se trimită de urgență materialul de propagandă corespunzător actualei conjuncturi politice, deoarece retipărirea sau editarea acestui material în România este imposibil din cauza controlului sever exercitat de autoritățile românești.

Legatia a primit o serie de rapoarte din partea consulatelor maghiare din Ardeal, prin care i se face cunoscut că, în ultimul timp, sumele colectate pentru fondul „*Magyar a Magyarert*” (Ungur pentru Ungur), sunt din zi în zi mai reduse, deoarece minoritarii unguri nu mai pot sacrifica sume pentru acest fond având în vedere „sarcinile excepționale impuse de guvernul român”.

Astfel din rapoartele reese că în lunile Ianuarie, Februarie și Martie a.c., încasările pentru fondul menționat nu au atins suma de 300.000 lei, pe când în aceeași perioadă de timp a anului trecut încasările au atins aproape suma de 800.000 lei.

Această situație a produs serioase îngrijorări atât legației cât și conducătorilor Comunității Naționale a Maghiarilor în România, întrucât

o mare parte a cheltuielilor efectuate prin desfășurarea propagandei iredentiste maghiare în țara noastră și cheltuielile exterioare ale legației erau acoperite din acest fond.

În urma unui ordin primit de la Budapesta, legația a cerut Consulatelor Ungare din Ardeal să întocmească tabele cu numele ofițerilor și funcționarilor de Stat, români, ale căror soții sunt de origine maghiară.

Tabelele sosite la legație cuprind numele a peste 1.600 de ofițeri și funcționari de Stat români, ale căror soții sunt de origine etnică maghiară, precum și numele a peste 3.000 români înrudiți cu familiii ungurești.

Legatia a trimis un ordin circular Consulatelor Maghiare din Ardeal, prin care să se întocmească de urgență un raport cu privire la activitatea conducătorilor minorității maghiare din Ardeal.

Totodată în raport se va specifica dacă actualii conducători și-au pregătit din timp tineri intelectuali care să-i poată înlocui la caz de nevoie și dacă aceste persoane sunt sau nu capabile să se jertfească pentru Ungaria.

S-a cerut în același timp să se întocmească o evidență de toți tinerii minoritari maghiari între 16-21 ani din regiunea de frontieră.

Acești tineri după ce vor fi ținuți un anumit timp sub supravegherea agenților legației, urmează să fie organizați – pentru camuflare – într-o simplă și inofensivă asociație a tineretului, care să poată fi întrebuințați la un moment dat ca auxiliari ai diferitelor organizații maghiare din regiunea de frontieră.

Bardossy Laszlo, a comunicat contelui *Banffy Nicolae*, președintele Comunității Naționale a Maghiarilor în România, să ia contact cu parlamentarii maghiari din România pentru a întocmi un memoriu care să fie prezentat Camerei și Senatului, prin care să se ceară modificarea actualei legi a colonizărilor, pe motiv că periclitează interesele minorității maghiare din România.

Totodată a sugerat ideea ca reprezentanții minorității maghiare, înainte de a susține în Parlament acest memoriu, să ia contact și cu reprezentanții minorității bulgare, spre a susține în comun modificarea acestei legi care le interesează deopotrivă.

Legatia a întocmit un raport cu privire la scopul plecării în Italia a ministrului *Giurescu*, în care se fac următoarele afirmații:

„plecarea la Roma și Milano a ministrului *Giurescu* face parte din noul program al guvernului român, prin care se încearcă o apropiere politică de Italia”.

În executarea ordinului primit de la Budapesta, în ziua de 19 Aprilie a.c., reprezentanța diplomatică a Ungariei din Capitală a întocmit un raport cu privire la situația învățământului maghiar în România și activitatea depusă în ultimele 3 luni de învățătorii și preoți în cadrul acțiunii de susținere a intereselor ungare în țara noastră.

Szendrey Zoltan a trimis Consulatelor Maghiare din Ardeal o circulară prin care se recomandă funcționarilor ca în timpul cât serviciile sunt suspendate din cauza sărbătorilor Paștelui, aceștia să caute a-și forma cât mai multe legături de prietenie în rândurile muncitorilor români, pentru a strânge cât mai multe date în legătură cu activitatea fabricilor și uzinelor din regiunea respectivă, care lucrează pentru apărarea națională.

Biroul statistic al legației a trimis Consulatelor maghiare din Ardeal o circulară prin care li se cere să întocmească de urgență tabele de întreg personalul de origine etnică maghiară angajat în cursul anului curent la toate găurile, depourile și atelierile C.F.R. din Ardeal.

Pentru a putea ține la curent evidența personalului minoritar maghiar aflător în uzinele care lucrează pentru înarmarea țării, *Szendrey Zoltan* a mai cerut consulatelor ungare din Ardeal, să întocmească de urgență un tabel de toți tehnicienii maghiari angajați în cursul anului curent la întreprinderile *Astra-Arad*, *Astra-Brașov*, *Voina-Brașov*, *Oțelăriile Poldy-Brașov* și *I.A.R.-Brașov*.

Printre dările de seamă informative trimise la Budapesta se mai menționează:

Raport cu privire la regimul aplicat de guvernul român concentrațiilor minoritari în special a aceloră de pe zonă.

Dare de seamă despre modificarea legii colonizărilor, tendințele politice și efectele economice ale legii.

Comunicare asupra inspectării noilor uzine de armament din Ardeal de către primul ministru Tătărescu și asigurările date populației din acea regiune.

Raport referitor la activitatea fabricii „Rimma” – întreprindere pentru exploatarea minereurilor din Ardeal – prelucrarea materialelor și industrializarea acestora. Datele necesare au fost furnizate de directorul întreprinderii *Fülöp Dezideriu*, care deține secretele de producție și material prim, privitoare la aceste uzine.

Raport cu privire la greutățile accentuate ale comerțului din România, din cauza noilor măsuri fiscale și de control ale autorităților românești.

Concluzii

Iredentismul maghiar se menține la același nivel ca în luna precedentă.

Credința că problema revizionistă maghiară va fi soluționată într-un sens favorabil tezei susținute de Budapesta ca o consecință a actualului conflict armat din Europa, indiferent dacă Ungaria se va angaja sau nu direct în război.

În aceeași măsură crește însă și îngrijorarea față de intențiile Germaniei referitoare la Ungaria și se adâncește tot mai mult credința în sprijinul Italiei care, la un moment dat, ar apăra și susține pretențiile maghiare chiar în cazul unor opuneri din partea guvernului de la Berlin.

Politica internă a minorităților maghiare din țară se acomodează acestor puncte de reper stabilite de guvernul din Budapesta.

Masa minorității așteaptă momentul în care actuala situație va avea o dezlegare conform făgăduielilor agenților iredentei.

*Buletin informativ*²³⁶
Despre acțiunea iredentei maghiare în România
5 mai – 5 Iunie 1940

I. *Starea de spirit.*

Starea de spirit a minorităților maghiare din Ardeal trece din nou printr-o perioadă de febrilă agitație. Din nou s-a generalizat credința că revizuirea este iminentă și că Ardealul va fi „eliberat” de sub stăpânirea românească.

Agenții iredentei colportează versiunea că în cel mult 3-4 săptămâni noua stăpânire în Ardeal va fi fapt împlinit adăugând că între guvernele din Berlin și Budapesta s-ar fi desemnat de comun acord viitorii demnitari aleși dintre ungurii și germanii minoritari.

Lista viitorilor capi ai autorităților din Ardeal, în ce privește locurile repartizate prin pretinsa convenție germano – maghiare minoritarilor unguri, ar fi fost întocmită de guvernul din Budapesta prin trierea a trei liste trimise separat acestuia de contele *Banffy Nicolae*, Președintele Comunității Naționale a Maghiarilor în România, contele *Berthlen Gheorghe*, fostul președinte al fostului Partid Maghiar din țara noastră, și de Consulatul Ungar din Cluj.

Intelectualii maghiari din Cluj înclină tot mai mult a da crezare versiunii că forma nouă politică a Ardealului va fi un „principat” în fruntea căruia va ajunge „principe” contele *Adam Teleky*, membru în Consiliul Superior F.R.N.

Semnificativ este că în timpul din urmă numeroase familii de aristocrați maghiari din Ardeal, ca *Banffy*, *Teleky*, *Berthlen*, *Szenkereszrhly*, *Beldi* și altele, sunt preocupate de astabili prin documente înrudirea lor cu familiile germane, ceea ce se interpretează în cercurile apropiate lor ca o indicație în plus că în curând ar fi posibile schimbări în vederea cărora astfel de documente ar fi utile.

În aceeași ordine de idei se semnalează măsurile luate în cercurile financiare – economice maghiare. Toate băncile acestei minorități depun mari eforturi pentru încasarea cât mai urgentă a creditelor acordate. Credite noi se refuză chiar pe lângă granițele cele mai serioase.

Țărănimea maghiară la rândul ei, influențată de colportările agenților iredentiști, convinsă că în mod sigur se vor produce perturbații, nu a depus nici un efort pentru a completa lucrările agricole rămase în urmă. La această aparență nepăsare – care în fond sub alt aspect este o acțiune camuflată de sabotaj – a contribuit propaganda iredentistă și prin

---

²³⁶ A.M.R., *fond 5417*, dos. 925, p. 1-26

îndemnul de a lăsa necultivate terenurile care nu sunt strict necesare întrebuințării familiei pentru a nu dispune de cantități de produse agricole rechiziționabile.

Deosebit de insistent se comentează consfăturile frunțașilor unguri la castelul conelui *Adam Teleky* asupra cărora participanții păstrează discreție desăvârșită. După unele versiuni contele Teleky ar transmite vizitatorilor instrucțiuni primite de la Budapesta. Asupra naturii acestor instrucțiuni nu se fac precizări se leagă însă de ele o afirmație a conelui Banffy care i-ar fi spus lui Teleky: „Partea aceasta cade în sarcina voastră care sunteți mai tineri și fără familie”.

Versiunile și comentariile menționate mai sus au avut ca efect starea de spirit de înfrigurată așteptare în rândurile minorității maghiare.

II. *Activitatea economică.*

Activitatea financiară, comercială și economică a instituțiilor și populației maghiare din țară este însoțită de simptomele unei nesiguranțe produse de temerea unei schimbări politice ce ar putea surveni brusc. Această nesiguranță este determinată în parte, de sugestiile venite din Ungaria.

Astfel se semnalează că în urma unor dispoziții primite de la Budapesta, Oficiul Regal Maghiar pentru Comerțul Exterior, cu sediul în Capitală, Str. Serei Nr. 3, a trimis în ziua de 17 Mai a.c. tuturor întreprinderilor comerciale și industriale maghiare din Ardeal, un ordin circular cu următorul conținut:

„Deoarece sunt temeri că conflictul anglo-franco - german va lua o extindere și în Balcani, se recomandă tuturor firmelor maghiare reducerea imediată a tranzacțiilor, asigurarea rezervelor și sistarea oricăror noi angajamente”.

Ca o completare a celor de mai sus, aceiași reprezentanță a primit în ziua de 20 Mai a.c. din partea centralei din Budapesta dispoziții ca toate tranzacțiile comerciale ale maghiarilor din România, care din diferite motive ar trebui să părăsească țara, să fie preluate de acest oficiu.

După preluare, oficiul va proceda imediat la sistarea oricărei tranzacții sau dacă e cazul la lichidarea completă a operațiunilor.

Activitatea societății E.M.G.E.-, *„Erdelyi Magyar gazdasagi Egylet”* (Societatea Economică Maghiară din Ardeal) trece tot mai mult de pe planul economic pe cel politic iredentist.

Rol important au în această privință „cercurile agricole” organizate de societate sub președinția senatorului Szasz Paul, membru în Directoratul F.R.N.

Aceste cercuri agricole sunt nuclee de bază care în orice clipă pot fi utilizate – ca și grupele Comunității Naționale a Maghiarilor în România pentru o acțiune care se bazează pe disciplină categorică.

Anumite cercuri maghiare din Cluj – care au militat și activează pentru o colaborare româno-ungară – pretind a ști că nucleele acestea agricole sunt ținute în evidență de Marele Stat Mjor din Budapesta și că pentru fiecare nucleu s-ar fi desemnat ca șef un ofițer activ din armata maghiară, iar conducătorul declarat al cercului nu ar fi decât locțiitorul șefului desemnat de Budapesta.

Ofițerul însărcinat cu conducerea nucleului ar urma să fie în România – susțin cercurile menționate – la timpul oportun, adică înainte de a se declanșa eventuala acțiune armată a Ungariei contra țării noastre.

Organizatorii acestor cercuri sunt în primul rând învățătorii confesionali maghiari, instruiți special în acest scop. Numărul învățătorilor instruiți este de 67, dintre care au putut fi identificați Paul Kamil și Antal Dănilă fiecare din aceștia conducând un grup de câte 15 învățători propagandiști și organizatori.

În timpul din urmă Szasz Paul a luat măsuri pentru a se organiza cursuri de inițiere în sensul de mai sus și cu preoții maghiari.

III. *Activitatea culturală.*

În afară de activitatea educativă și culturală practică în instituțiile acestei minorități se constată o vie acțiune pentru menținerea spiritului național maghiar prin manifestații de ordin cultural în rândurile ungarilor din Capitală expuși – după afirmațiile conducătorilor iredentei – deznaționalizării prin romanizare.

Pentru a se preîntâmpina acest pericol s-au creat misiuni și grupări speciale atât în cadrul organizației locale a Secției Maghiare din F.R.N. cât și din interiorul diferitelor societăți culturale maghiare.

Comisiunea culturală din Secția Maghiară F.R.N. din Capitală a angajat pe Sarkady să organizeze o trupă de teatru care a dat în cursul lunii numeroase reprezentații cu un venit material redus însă cu un succes moral apreciabil.

Societățile culturale maghiare din București dezvoltă la rândul lor o activitate febrilă și susținută difuzând sub pretextul propagandei culturale precepte iredentiste.

Se relevă în mod deosebit activitatea desfășurată de „Căminul Studenților Maghiari”, Cercul „Koos Ferencz Kör”, „Societatea Apostolatul Rugăciunii și Cercul Meseriașilor Reformați din Capitală.

Societatea E.M.K.E. – „*Erdelyi Magyar Kozművelődési Egylet*” (*Asociația Culturală Maghiară din Comunitatea maghiară*, este

împărțită ca organ executiv, în unități și subunități, pe județe și orașe, după cum urmează:

a. Circumscripții, adică unitatea în care se înglobează toți ungurii înscriși în comunitate de pe teritoriul județului respectiv, municipiu sau oraș cu aceeași formă de organizare ca și circumscripția județeană, conduse de șefii de circumscripții numiți „Kerületi Vezető”.

b. Circumscripțiile sunt împărțite în secții denumite „Fötized”, care cuprind cel puțin 100 familii și sunt conduse de câte un șef numit „Fotizedes”

c. Acestea la rândul lor se împart în câte cinci grupe „Tized” în care se înglobează cel puțin un număr de 20 familii și sunt conduse de câte un șef de grupă numit „Tizedes”.

Atribuțiunile acestor organe conducătoare sunt:

1. A ținut în evidență toate familiile înglobate în aceste unități.
2. Să aplaneze toate reclamații, neajunsurile, doleanțele și dorințele membrilor.
3. Să cultive spiritul comunității, al vecinătății și să consolideze cât mai mult coeziunea maghiară.
4. De a încasa toate taxele și cotizațiile de la membri, în vederea asigurării fondurilor necesare cheltuielilor unei bune funcționări.
5. Executarea întocmai a dispozițiilor date de superiorii erarhici ai comunității.

Toate aceste unități și subunități, stau sub conducerea directă a Comunității de unde emană și se trimit toate ordinele și îndrumările asupra modului de executare și funcționare.

În ce privește maghiarii înscriși în F.R.N. aceștia au misiunea de a ține legătură între comunitate și guvern sau autorități.

Înscrierea în F.R.N. a unei părți din membrii Comunității Maghiare s-a făcut pentru a se putea asigura funcționarea în viitor ca organ politic, continuând și substituind mai departe acțiunea fostului partid maghiar, însă sub alt titlu.

În ziua de 1 Mai a.c. a avut loc la Cluj, Str. Brătianu Nr. 3, adunarea comitetului central al Comunității Naționale a Maghiarilor în România, sub preșidenția a contelui Banffy Nicolae.

Cu această ocazie s-a discutat problema organizării comunității în Banat, alergându-se ca președinte al regiunii Kakuk Ioan.

Acesta luând cuvântul a făcut o dare de seamă în care a arătat că aproape toată regiunea Banatului este organizată cu excepția jud. Caraș. Dar și acolo s-a început lucrările în acest scop.

Au urmat discuții cu privire la noua lege F.R.N.

Banffy Nicolae a arătat celor prezenți menirea comunității și anume:

Comunitatea trebuie să reprezinte politica ungară și în același timp să se ocupe intens de problemele sociale, de organizarea tineretului și de toate problemele vieții sociale a muncitorilor maghiari.,

Cu ocazia aceleiași adunări au fost numiți ca șefi ai organizațiilor locale maghiare din centrele ardelenelor următoarele persoane:

La Arad Juhatz Geza, domiciliat în Bd. Carol 40.

La Brașov, Kovacsyi Ernest, avocat, domiciliat în Str. Mihail Weiss Nr. 20.

La Oradea, Kertesz Francisc, domiciliat în Str. Brăteanu Nr. 4.

La Cluj, SzAgö Emeric, avocat, domiciliat în Piața Unirii Nr. 12.

La Satu Mare, Medgyssy Ștefan, avocat, domiciliat în Str. Basarabilor.

La Sighet, Weiss Oskar, domiciliat în Piața Unirii Nr. 12.

La Târgu Mureș, Telegdy Ștefan, avocat, domiciliat în Str. Ștefan cel Mare.

La Timișoara, Balasz Victor, avocat, domiciliat în Str. 10 Mai Nr. 3.

Comunitatea Națională a Maghiarilor în România din Cluj a început activitatea iredentistă și în rândurile elevilor de la școlile elementare și secundare din aceia localitate, cărora le infiltrază spiritul naționalist maghiar.

În acest scop agenții propagandiști organizează atât în școlile profesionale cât și în școlile de Stat așa numite „Cuiburi” pentru conducerea cărora sunt numiți câțiva elevi care primesc denumirea de „decurion”.

Astfel de cuiburi au fost organizate în Liceul Comercial de Băieți din Cluj. Persoanele însărcinate cu organizarea acestor cuiburi au primit ordin de la Comunitate, să nu înscrie în organizație decât elevii care sunt cunoscuți ca nutrinți sentimente pur maghiare și care la un moment dat ar fi gata să facă orice sacrificiu pentru cauza Ungariei. Copiii ai căror părinți sunt cunoscuți ca fiind filoromâni nu numai că nu vor putea ajunge să fie numiți la gradul de „decurion” ci nici nu sunt admiși să facă parte din club.

Prin aceste organizații se urmărește în mod vădit pregătirea tineretului în vederea utilizării sale într-un eventual conflict armat româno-maghiar.

Faptul că toate ordinele și directivele emană de la conducătorii Comunității Naționale a Maghiarelor în România legitimează anumite suspiciuni referitoare la sinceritatea și lealitatea lor față de Statul român.

În ce privește legăturile comunității cu cercurile oficiale din Budapesta se semnaleză, printre altele, că Dr. Willer Iosif, înapoiat de curând din Ungaria, a făcut declarații despre vizita sa la Budapesta care a durat aproape 3 săptămâni.

Willer s-a prezentat directorului general de la Președinția Consiliului de Miniștri Ungar, Dr. Balla Pál și secretarului general Dr. Pataky Tibor, cărora le-a raportat asupra situației generale a minorității maghiare din România, insistând în special asupra acțiunii politice oficiale dusă de contele Banffy Nicolae. Printre altele Willer ar fi raportat, că cu toată politica oficială dusă de Banffy, nu s-a dat întreaga acțiune oficială față de guvernul român.

În urma acestor expuneri Willer ar fi primit noi instrucțiuni cu privire la viitoarea acțiune opoziționistă, constând din agitarea spiritelor contra guvernului român și contra actualei conduceri a Comunității prin desfășurarea unei propagande atât printre membrii Secției Maghiare F.R.N. cât și printre simpatizanții opoziționiști.

Pe de altă parte se relevă că în ultimul timp se canalizează tot mai accentuat propaganda autonomistă în Ardeal în special în rândurile tineretului grupat în jurul baronului Eduard Atzél.

Propaganda în acest sens este întreținută de o parte din tineretul universitar maghiar de la Școlile Superioare din Ardeal și de unii emisari germani care răspândesc versiunea că atât Ungaria cât și Ardealul va ajunge sub protectorul Reichului. În acest caz, adaugă agenții menționați maghiarimea din Ardeal s-ar bucura de anumite privilegii și de o cât mai largă autonomie culturală și economică.

Propaganda aceasta este sprijinită indirect de știrile ce se colportează de călătorii veniți recent din Ungaria după care cercurile conducătoare din Budapesta ar fi convinse că Reichul ar fi pregătit o acțiune contra României în înțelegere cu Ungaria și Bulgaria. Ungaria ar urma să-și refacă, în urma acestei acțiuni, vechile sale frontiere cu excepția Ardealului care va fi o provincie autonomă, sun un principe maghiar secondat de un comandat de armată german.

Conducerea comunității a luat măsuri pentru a camufla activitatea iredentistă a minorităților maghiare care dețin funcții publice.

În acest scop Banffy Nicolae a trimis tuturor oficiilor de propagandă ungară din Capitală un ordin circular cuprinzând instrucțiuni cu privire la comportarea acestora față de autoritățile românești.

Printre altele Banffy a dispus să se evite pe cât posibil orice fel de acțiune care ar putea provoca un conflict cu autoritățile românești iar agenții propagandiști să fie cât mai prudenți în activitatea lor pentru a înlătura suspiciunea poliției și organelor de control.

Banffy Nicolae a mai dat dispoziții ca toți funcționarii de origine etnică maghiară care au serviciul la Stat, județ sau comună să fie înscrși din oficiu în organizația comunității pentru a nu avea neplăceri.

Totodată a dat dispoziții ca toți minoritarii unguri, salariați ai Statului, să fie scutiți în viitor de a participa la diferitele manifestări patriotice maghiare precum și dispensați de anumite obligații față de comunitate.

În rândurile minoritarilor maghiari din Capitală s-au ivit numeroase discuții provocate și susținute de foștii membri ai organizației „Madosz”.

Banffy Nicolae, președintele Comunității Naționale a Maghiarilor în România, fiind sesizat că nu numai muncitorii unguri manifestă tendințe separatiste față de comunitate pentru a-și administra singuri fondurile, a dat o circulară prin care aduce la cunoștința tuturor acelora cu tendințe separatiste următoarele:

„Se interzice în viitor orice fel de activitate maghiară în afară de Comunitate, iar pentru identificarea instigatorilor se va face un riguros control și cei ce vor fi găsiți vinovați vor avea de suferit cele mai severe sancțiuni, în caz de abateri grave, se va aplica chiar și excluderea definitivă din Comunitate”.

Banffy Nicolae, președintele comunității, a trimis organizațiilor în subordine un ordin circular în care recomandă ca toți minoritarii maghiari care furnizează materiale Statului român, să subscrie din beneficiul realizat o anumită cotă pentru fondul „Magyar Magyarert” (Ungur pentru Ungur).

Această nouă impunere Banffy o motivează prin susținerea că astfel se realizează noi fonduri de care atât comunitatea cât și legația au nevoie pentru promovarea intereselor maghiare iar în al doilea rând aceasta este și o descărcare morală pentru toți aceia care în dorința câștigului au contribuit în mod indirect la înarmarea României.

Conducerea comunității a luat măsuri cu privire la apărarea populației minoritare maghiare din Ardeal în cazul unui eventual război, prevăzând și evacuarea copiilor unguri din regiunile expuse unor eventuale atacuri aeriene.

Oficinele de propagandă maghiară din Ardeal au primit dispoziții să întocmească un tabel cu toți proprietarii de moșii unguri, din județele Brașov, Trei Scaune, Ciuc, Odorhei și Bistrița, specificându-se totodată în dreptul fiecărui a numărul copiilor ce ar putea fi adăpostiți la moșiile respective în caz de evacuare.

În urma repetatelor rapoarte înaintate de conducătorii unor instituții și societăți maghiare ca: Academia Teologică Reformată,

Cazinoul și Teatrul Maghiar din Cluj, biroul central al Comunității Naționale a Maghiarilor în România, prin care au insistat să li se pună la dispoziție fondurile necesare acoperirii cheltuielilor efectuate cu propaganda maghiară, Banffy Nicolae a dispus majorarea subvențiilor acordate cu aproximativ 20-30%.

Centrala din Cluj a comunității a primit o comunicare din partea guvernului din Budapesta, pentru difuzarea în rândurile populației maghiare din Ardeal în care arată că zvonurile lansate în ultimul timp după care guvernul fascist ar fi cerut celui ungar să suprimă orice acțiune revizionistă față de România nu corespund întru nimic adevărului.

Este adevărat – se afirmă în comunicare – că guvernul ungar a modificat în parte programul său revizionist, dar numai datorită unor considerațiuni de ordin politic internațional și numai în urma asigurărilor formale primite din partea Germaniei, Italiei și a puterilor aliate că la viitoarea conferință a păcii se vor avea în vedere revendicările teritoriale ale Ungariei.

Dr. Fikker Ianoș, decanul Academiei Teologice Unitariene din Cluj, dând delegație mai multor studenți în teologie să officieze slujbe religioase cu ocazia sărbătorilor Rusaliilor, în diferitele comune cu populație maghiară, le-a distribuit totodată spre difuzare în rândurile credincioșilor, manifeste cu caracter iredentist, având conținutul următor:

„Ce să facem deci fraților? Așezați-vă unul lângă altul în bisericile albe, curate, reculegeți-vă din deznădejdea voastră, îmbogățiți-vă credința slăbită cu culorile visurilor și cu străvechiul curaj turanic înfrunțați imposibilitatea: Cereți, prin psalmi vechi și rugăciuni fierbinți, chiar și în împrejurări grele, mângâierile Rusaliilor.

În casele voastre, în atelierile voastre, în intimitatea voastră personală și în societate îndepliniți-vă munca cotidiană cu disciplină, tăcere eroică, dar și cu voință neînfrănată și nestrămutată și așteptați nașterea victorioasă a lumini în amurg a razelor solare vitale”.

Oficialitatea din Budapesta promovează prin toate mijloacele acțiunea revizionistă.

Profesorul *Dr. Urmanczy Antal* din Budapesta, a conceput și editat o hartă având titlul „*Magyarország Attekinthető történelme*” (Istoria vizibilă a Ungariei).

Istoria grafică are un caracter tendențios deoarece în mod intenționat se omite mențiuni despre existența românilor în Ardea înainte de ocupația maghiară în schimb se relevă ocuparea Moldovei de către unguri în secolul al XIV-lea.

Ultima figură a graficului redă situația creiată Ungariei în urmă conferinței de pace de la Trianon arată că România a luat 102.000, Iugoslavia 63.000 Cehoslovacia 63.000, Austria 4.000 Km.p., iar Italia orașului Fiume.

Caracterul revizionist al hărții se învederează însă și mai categoric dintr-un citat, luat dintr-o lucrare a lui *Deak Ferencz*, cu următorul conținut:

„Ceia ce se ia prin forță poate fi readus cu timpul și de o soartă favorabilă, dar revenirea acelor bunuri la care renunță națiunea de teama suferințelor, este întotdeauna îndoielnică”.

„Credeți! Munciți!”.

Se menționează că graficul a fost aprobat pentru învățământul secundar din Ungaria de către Ministerul Cultelor și Educației Naționale din Budapesta.

În același sens se semnalează un articol intitulat „*Az Oromaniai Magyarasag*” (Maghiarimea din Vechiul Regat) scris de *Dr. Oberding Ioszeif György*, apărut în revista maghiară „*Statisztikai Tudositő*” (Informatorul Statistic) – cu data de 11 Mai a.c. – din Budapesta, în care, printre altele, se afirmă:

„Maghiarimea din Moldova, cu alte cuvinte ceangăi ar fi rezultatul contopirii dintre maghiarii cuceritori de patrie și a unei ramuri hunice aflată în acea regiune. Un lucru este însă cert și anume că strămoșii maghiarilor din Moldova, cunoscuți sub numele de ceangăi, sunt băștinașii Moldovei”.

După unele considerații de ordin istoric în legătură cu maghiarii din alte regiuni ale României autorul susține;

„Dacă am face o comparație între viața bisericească și socială de acum și aceia anterioară războiului mondial, cu durere trebuie să constatăm că înainte de război organizarea maghiarimi era cu mult mai favorabilă ca astăzi, și în special în ceia și ce privește organizarea maghiarimilor catolici care astăzi trăiesc fără nici un fel de organizare bisericească sau socială. Fără intervenția Romei nu este absolut nici o speranță ca maghiarii catolici să și poată obține drepturile”.

„În continuare mai face cunoscut felul de organizare socială a maghiarilor din București și în general situația și viața ungarilor din regiunea Dunării.

Ca încheiere trage concluzia, că” orice minoritate națională din orice țară trebuie să aibă drepturi egale. Nu ne vom împăca niciodată cu aceia ca maghiarimea din anumite regiuni ale României să fie supusă la tratamente deosebite”.

În capitala Ungariei există o organizație numită *Szekely Hadosztaly Egyesulet* (Uniunea Diviziilor Săcuiești) formată din foștii luptători ai diviziei săcuiești care în 1918 au avut să preia lupta contra armatei române care intra în Ardeal.

Conducătorul acestei organizații este *Dr. Zagoni Istvan*, fost recator al ziarului „Keleti Ujsag” din Cluj, care a plecat în Ungaria acum 3 ani.

Această societate a ținut în cursul acestei luni adunarea generală, cu care ocazie, printre altele, s-au discutat posibilitățile potrivit cărora populația maghiară din săcuime ar putea fi întrebuințată în cazul unui conflict armat ungaro-român.

Ca acțiuni iredentiste cu caracter izolat însă semnificativ, se semnalează că în zilele de 15-16 Mai a.c., doi indivizi anume *Barabas I.*, pantofar din Tg. Mureș domiciliat în str. Ștefan cel Mare și un oarecare *Schuler*, de origină germană, au întocmit o hartă cu inscripția „România de Măine”.

Cu această hartă, care reprezintă România fără Ardeal, Basarabia și Dobrogea, numiții au cutreerat diferite comune din județ, cu populație maghiară, îndemnând pe toți aceia cu care au luat contact, ca la momentul oportun, care ar fi foarte apropiat, să nu ezite nici o clipă pentru a reduce țara la proporția arătată în hartă.

Se menționează că cele semnalate fiind aflate de poliția din Tg. Mureș, cei doi propagandiști au fost arestați.

Conform unei informații, încă neverificată, în cercurile restrânse ale iredențiștilor maghiari din Turda circulă niște cărți poștale cu următorul conținut:

Sus, în colțul stâng al cărții poștale, este stema Ungariei, iar sub ea este scris fragmentat Imnul Regal Maghiar. În colțul drept, Harta Ungariei dinainte de războiul 1914-1918 și dedesupt harta Ungariei „ciuntite”.

Între ele, la mijloc, este scris următorul jurământ;

„Jur credință lui Horthy Mikloș, președintele Ungariei.

„Jur credință nobililor, stemei și steagului Țării.

„Jur credință conducătorului Ardealului.

„Jur că nimic din ce mi se va încredința nu voi divulga nimănui niciodată.

„Cred în soarele Ungariei și viitorul ei apropiat.

„Așa să-mi ajute Dumnezeu”.

Acest jurământ ar fi depus de acei care intră în organizațiile teroriste maghiare.

Efectele propagandei iredentiste desfășurată timp îndelungat în rândurile maghiarilor din România, se învederează și prin numărul, relativ mare de treceri clandestine în Ungaria.

Se semnalează următoarele cazuri constatate prin cercetări întreprinse la fața locului.

Din județul Ciuc au dezertat fugind în Ungaria, din toamna anului 1939 până în prezent, 24 de secui și anume din următoarele comune:

Suseni, 4 tineri,
Dtrău, 1 tânăr,
Joseni, 3 tineri,
Șoimeni, 1 tânăr,
Șimuleu, 3 tineri,
Cibotenii, 2 tineri,
Sâncrai, 1 tânăr,
Lazărea, 4 tineri,
Remetea, 2 tineri.

Aceștia au trimis în Ardeal numeroase scrisori printre care se citează:

Dezertorii *Szabo Iulian* și *Feyer Alexandru*, scriu capelanului *Fabian* următoarele:

„Noi Szabo Iulian și Feyer Alexandru din Renetea mai întâi de toate vă cerem scuze că nu putem scrie această scrisoare pe numele adresantului (ei au scris scrisoarea numai cu adresa capelanului Remetea fără a indica nume pentru camuflaj) dar aducem mulțumiri că piesa ca am învățat de la Domnia Voastră (adică dezertarea) ne-a reușit bine. Azi noi aci am mai învățat și o altă piesă (aceasta înseamnă că vor veni în curând să ocupe Ardealul) și pe care urmează să o punem în aplicare foarte curând”.

În județul Mureș ca și în Ciuc acțiunea de rezistență și propagandă se constată în special din scrisorile primite.

Astfel dezertorul *Uyfaly Szandor* din Săcuieni, Mureș, scrie următoarele: să fie liniștiți cei rămași că Dumnezeu va ajuta revederea. Speră să nu mai stea mult acolo, fiindcă în toată Ungaria a bate un vânt puternic pentru cucerirea Ardealului.

Scrisorile venite în Mureș seamănă cu cele primite în Ciuc de unde concluzia că au fost dictate de aceeași oficină.

Din județul Mureș au plecat în Ungaria 16 inși și anume din comunele.

Filipeștii Mari 1,
Ben 1,

Corbești 1,
Gruişor 1,
Iobăgeni 2,
Miercurea Niraj 3,
Duda 1,
Sângheorghe 1,
Droghia 1,
Bereni 1,
Silea Niraj 1,
Sovata 1,
Sărățeni 1.

În ceace privește activitatea preoților maghiari, se semnalează cazul preotului *Simon Andrei* din comuna Iernei.

Acest preot în Martie anul trecut a îndemnat în cuprinsul unei predici populația maghiară să ia imediat armele contra românilor. Amestecul preoților mai este confirmat și din scrisorile pe care aceștia le primesc din partea autorităților maghiare de a trimite celor fugiți acte de identitate. Astfel s-a prins de la parohia Diosig-Bihor 2 extrase de naștere.

Extrasul Nr. 76 al individului *Deszo Kalman* și extrasul Nr. 90 al individului *Ester Töth*, ambii fugiți în Ungaria. Actele au fost cerute parohiei de autoritățile maghiare.

În județul Odorhei.

Din acest județ au dezertat în Ungaria 10 tineri din comunele:

Anamești 2,
Medișor 1,
Oțeriș 1,
Feliceni 1,
Crăciunel 2,
Satu Nou 1,
Botez 1,
Vlașița 1.

Acțiunea de organizare a tineretului o conduce Dr. *Fillo Francisc* ajutat de preoți.

Dr. Fillo a activat în fostul partid maghiar din România și în iredentă. Anul trecut a instigat populația maghiară ca să nu mai plătească dările către stat și comună.

Pentru acest motiv el a fost dat în judecată Tribunalului Corpului 5 Armată.

El este ajutat în iredentismul ce-l face și de *Varro Gh.* avocat, *Dr. Hortnogy Carol* avocat și *Dr. Bartok*.

În județul Trei Sc aune;
Din acest județ au trecut în Ungaria tineri din următoarele comune:

Telechia 1,
Covasna 1,
Cheluiți 1,
Pachia 1,
Arcus 1,
Sângeni 4,
Lisnău 2,
Dolnic 1,
Cornatu 1.

Toți acești indivizi au fugit de la unitățile militare la care au fost repartizați.

VI. *Activitatea legației maghiare.*

Reprezentanța diplomatică a Ungariei din București a acordat în cursul acestei luni o atenție deosebită activității informative în toate domeniile și măsurile luate în colaborare cu Comunitatea Națională a Maghiarilor în România, pentru apărarea populației minoritare din țară în cazul unui conflict armat româno-ungar.

Activitatea diplomatică-politică a fost mai redusă ca de obicei restrângându-se la difuzarea de versiuni menite a susține că evoluția evenimentelor internaționale ar fi în favoarea tezei revizioniste maghiare.

Starea de spirit a populației maghiare se datorește în mare parte acestei activități informative intense și îndemnurilor succesive de a se lua cât mai grabnic măsuri de apărare față de eventuale atacuri.

Serviciul special al legației, condus de *Szendrey Zoltan* a luat o dezvoltare neobișnuită.

Szendrey a cerut să se închirieze pentru un anumit timp de la diferiți minoritari cel puțin 3 automobile de care serviciul special al legației are urgentă nevoie.

Bardossy, ministrul Ungariei, a admis angajarea mașinilor cu condiția ca acestea să circule și pe mai departe cu actualele lor numere, sustrăgându-se astfel formalităților cerute de lege, care ar putea atrage atenția autorităților românești.

Szendrey a mai cerut ca fondul de lei 5.500.000 prevăzut în bugetul legației și destinat serviciului special, să fie majorat la 6.000.000 lei.

Diferența de lei 500.000 va fi destinată pentru acoperirea cheltuielilor de deplasare și transport a persoanelor care alimentează

legația cu rapoarte asupra situației politice, economice, etc. Din România.

Szendrey Zoltan în colaborare cu *Bagyony Francisc*, secretarul atașatului militar maghiar, fiind informați că în Ardeal s-au stabilit anumite zone cu caracter strict militar – zone ce urmează să fie evacuate de populația civilă în cazul unor eventuale operațiuni militare – au cerut Consulatelor și Oficinilor de propagandă maghiară din Ardeal să se informeze și să raporteze de urgență legația orice ar putea afla în această chestiune.

Acelaș serviciu a cerut reprezentanțelor maghiare din Cluj, oradea și Timișoara să întocmească de urgență tablouri cu toți ofițerii sau subofițerii din fosta armată Austro-Ungară care, conform ordinului marelui Stat major, au cerut încadrarea în armata română.

Totodată a cerut să se întocmească liste de toți inginerii, chimiștii, medicii, șoferii, mecanicii și fotografiile de origină etnică maghiară, concentrați în armata română.

Legatia a trimis guvernului din Budapesta un raport asupra situației personalului de origină etnică maghiară cu serviciul la C.F.R.

În raport se arată că în urma unui ordin al Marelui Stat Major toți minoritarii maghiari de la C.F.R. și în special conducătorii de locomotive care fac serviciul în orașele de frontieră, ca Arad, Oradea Mare, au fost declarați ca suspecti și mutați în interes de serviciu în interiorul țării în regiunile Vechiului Regat.

Pentru ținerea la curent a evidenței personalului de origină etnică maghiară cu serviciul la diferite autorități de Stat din România, *Szendrey Zoltan* a însărcinat pe *Dancio Arpad*, cunoscut agent al legației, să întocmească un tablou de toți funcționarii unguri angajați la oficiile poștale și telegrafice din Ardeal de la data de 1 Ianuarie a.c. până în prezent.

Funcționarii și angajații cooperativei „Hangya (Furnica, ai Cooperativelor Maghiare Țărănești de Consum, precum și acei de la uzinele M.A.V.A.G. din Cluj și București – care alimentează legația cu rapoarte asupra stării politice, economice și industriale din regiunile respective – au convenit ca în viitor să nu mai pretindă pentru acest serviciu nici un fel de remunerație.

Szendrey Zoltan a prezentat ministerul *Bardossy Laszlo* o dare de seamă asupra activității desfășurată de serviciul special în intervalul de timp de la 1 Aprilie a.c. – 1 Mai a.c.

Din darea de seamă rezultă că serviciul a primit și rezolvat, în perioada de timp menționată următoarele rapoarte:

050 rapoarte asupra situației politice din România dintre care au fost lucrate 902.

814 rapoarte asupra situației economice din România, dintre care au fost lucrate 776.

336 rapoarte de caracter diferit, dintre care au fost lucrate 311.

Totodată în darea de seamă se arată că acțiunea de colaborare între legația maghiară și Comunitatea Națională a Maghiarilor în România se prezintă astfel:

În intervalul de timp de la 15-30 Aprilie a.c. Legația Maghiară a expediat Comunității în total 220 adrese cuprinzând: rapoarte asupra situației politice economice și culturale din România, copii după rapoartele trimise guvernului din Budapesta, avize și referate relative la numirea conducătorilor locali ai comunității.

În aceiaș perioadă de timp legația a primit de la Comunitate 193 adrese informative, copii după rapoarte și cereri de avize.

În legătură cu măsurile luate pentru apărarea populației maghiare se semnalează următoarele:

Legația a recomandat ca în cazul măsurilor luate pentru protecția și îndrumarea populației civile maghiare în caz de război, toate organizațiile comunicății să înființeze în principalele localități cu populație ungurească din Ardeal „Comitete Femenine” care într-un eventual război să se ocupe cu asistența copiilor.

Szendrey a dat dispoziții tuturor colaboratorilor săi din Capitală să frecventeze cât mai des posibil bisericile maghiare, unde să ia contract cu populația, pentru a transmite ordinele și instrucțiunile privitoare la măsurile de apărare ce trebuiesc luate în cazul unui eventual război.

Potrivit instrucțiunile primite de la Budapesta reprezentanța din România a Oficiului Regal Ungar pentru Comerțul Exterior, cu sediul în Capitală, Str. Serei Nr. 3, a depus la caseria legației bani și efecte în sumă de aproximativ 9.000.000 lei, oficiul nereținând decât sumele absolut necesare cheltuielilor și operațiunilor zilnice.

Aceste valori au fost depuse la legație de către *Dr. Dürr Tibor*, *Willer Vladimir* și *Dr. Fogarassy Geza*, care au primit delegație specială de la centrala din Budapesta pentru efectuarea acestei operațiuni.

În legătură cu acestea se semnalează că ministrul Bardossy a trimis din nou o adresă băncilor Magyar Altalanos Hitelbank (Banca Generală maghiară de Credit) din Oradea, Timișoara și Brașov, prin care le recomandă să depună neîntârziat sumele și efectele de valoare ce se găsesc în casa lor, fie la legație fie la reprezentanța consulară maghiară din Ardeal.

Apropiatii ministrului maghiar din București, pretind a fi informați că guvernul ungar ar fi încheiat cu cel al generalului Franco un acord prin care interesele Ungariei în țara noastră în cazul unui conflict armat româno-ungar, să fie reprezentate de legația Spaniei din București.

Baitz de beodra atașatul militar ungar, a primit un ordin confidențial de la budapesta, ca împreună cu reprezentanțele consulatelor din România să procedeze la repatrierea tuturor supușilor maghiari mobilizabili care fac parte din cadrele corpurilor 3 și 4 armată, deoarece toate scutirile de concentrare și mobilizare au fost anulate.

Printr-o comunicare primită de legație, reprezentanța consulară maghiară din Cluj face cunoscut că în prezent conducătorii Comunității Naționale a Maghiarilor în România studiază posibilitatea echipării populației de origine etnică maghiară din zonele de frontieră, cu material de protecție antigaz.

Deoarece majoritatea populației este lipsită de mijloace materiale, și nu poate suporta costul măștilor, s-a hotărât să se lanseze liste de subscripție.

Ca răspuns la un apel făcut de legație episcopilor reformați Vasarhelyi Ioan și Sulyon Ștefan din Cluj și Oradea prin care s-a solicitat concursul preoților maghiari din Ardeal pentru protecția populației civile în cazul unui eventual război, aceștia au înaintat un raport, legației, în care comunică următoarele:

Legatia Maghiară poate fi sigură că preoții reformați din episcopiile Cluj și Oradea vor fi veșnic în fruntea acestei opere de protecție și vor fi primii care își vor risca chiar și viața pentru aceste scopuri nobile și patriotice maghiare.

Colaborarea legației cu Comunitatea Națională a Maghiarilor în România a fost reglementată de Bardossy în sensul că doi funcționari superiori ai legației să rezerve ziua de Luni, numai pentru lucrările de colaborare.

Totodată s-a fixat ca în fiecare Joi, doi funcționari ai legației să stea la dispoziția Oficiului Regal Maghiar pentru Comerțul Exterior, iar Sâmbătă se vor rezerva toate chestiunile în legătură cu societățile maghiare din capitală.

Ca având un caracter semnificativ se menționează că în cercurile apropiate reprezentanței diplomatice maghiare din Capitală se discută că Bardossy Laszlo, ministrul Ungariei la București, ar fi trimis guvernului din Budapesta un raport în care afirmă că reprezentanța diplomatică a Italiei din București a solicitat să i se recomande un număr de 15 intelectuali de origine etnică maghiară, devotați, discreți și cunoscând la

perfectie limba engleză și franceză cărora să li se poată încredința misiuni speciale în București.

Totodată – afirmă aceleași cercuri – Bardossy a dat dispoziții lui Szendrey Zoltan, conducătorul serviciului special al legației, să întocmească de urgență un tabel cu toți tinerii intelectuali care ar putea fi recomandați.

În cadrul activității iredentiste Bardossy Laszlo ministrul Ungariei la București, de comun acord cu conducătorii Comunității Naționale a Maghiarilor în România, a trimis consulatelor și oficiinelor de propagandă maghiară din Ardeal un ordin circular prin care le cere să facă demersuri pe lângă toate firmele ungare și minoritarii maghiari mai înstăriți, să contribuie cât mai mult posibil la finanțarea acțiunii revizioniste maghiare în România.

Concluzii

Iredenta maghiară se află din nou la un punct critic. Precipitarea evenimentelor internaționale cu întregul cortegiu de consecințe a avut drept efect o reanimare a sentimentelor și aspirațiilor iredentiste păstrate până acum în stare latentă.

Deși credința într-o rezolvare favorabilă a tezei maghiare a revizionismului este perturbată de un scepticism destul de accentuat în unele cercuri totuși se așteaptă cu nerăbdare o destindere chiar cu riscul unei împliniri parțiale fie sub forma unui Ardeal autonom sau a unui regim mixt german-maghiar extins cel puțin asupra unei părți a Transivaniei.

Intensificarea activității informative și insistența în luarea măsurilor de apărare a minorității maghiare din partea legației, are o semnificație deosebită.

BULETI INFORMATIV²³⁷

Despre acțiunea iredentei maghiare din România

5 Iunie-5 Iulie 1940

I. *Starea de spirit*

Starea de spirit a minorităților maghiare din România este rezultatul unui complex de împrejurări și fapte. Definierea ei se poate face numai în funcțiune de aceste cauze.

În general, frunțașii minorității maghiare se mențin pe punctul de vedere revizionist, încercând să imprime cât mai adânc iredentismul și masa populației, cu succes mai puțin apreciabil decât cel dorit de inițiatorii acțiunii de la Budapesta.

Frunțașii sunt însă în același timp neliniștiți din cauza lipsei de orientare în legătură cu planurile Reichului referitoare la țările dunărene și balcanice. Deși se susține încă cu persistență că Axa va respecta angajamentele ce le-ar fi luat față de Ungaria, totuși apar versiuni că s-ar putea ca atât Berlinul cât și Roma să revină în parte asupra promisiunilor făcute sub motivul că împrejurările s-au schimbat. Aceste versiuni circulă în cercuri restrânse.

Populația maghiară, mai puțin în curent cu marile probleme politice, și fără să aibă preocupări de ordin politic, se lasă condusă de frunțașii ei, păstrându-și totuși o rezervă oarecare atât față de persoanele conducătoare cât și față de regimul aplicat până în prezent lor de către Comunitatea Națională a Maghiarilor în România. Dacă nu ar presa propaganda frunțașilor iredentiști, populația maghiară ar fi accesibilă unei mai armonioase și nu ar fi preocupată de nemulțumiri artificiale stimulate.

Revizionismul populației este deci o stare de spirit creată printr-o propagandă întreținută și nu o urmare a unor nemulțumiri reale. Neajunsurile inerente oricărei evoluții ar fi putut fi atenuate ca efect dacă nu interveneau agenții iredentei și dacă frunțașii minorităților maghiare nu ar fi evitat intenționat soluționarea problemelor reale ale populației.

Evenimentele din cursul lunii au accentuat enervarea populației maghiare. Un efect deosebit au repetatele atacuri pe frontieră a pichetelor de grăniceri, care sunt considerate de minoritarii maghiari ca semne că Ungaria fiind sigură de reușita planului său își poate permite în voie acte de provocare.

În lumina acestor considerațiuni apare starea de spirit a majorității populației maghiare.

---

²³⁷ A.M.R. , *fond 5417*, dos. 923, p.1-24

Gruparea maghiară din Ardeal, care a militat pentru o leală încadrare în viața Statului român, pierde însă din terenul câștigat atât din cauza imposibilității de a acționa pentru a combate propaganda iredentistă.

Nemulțumirile inerente situației actuale, rechizițiile, mobilizările, pretensele și realele abuzuri se adaugă la cele create artificial de agenții iredentei și determină o stare de spirit foarte susceptibilă de a fi denaturată într-un sens dăunător Statului român.

II. *Activitatea economică*

Directivele generale primite de la Budapesta de către oficiile comerciale maghiare din țară de a reduce la minimum translațiile și operațiile de orice gen au fost un consemn și pentru instituțiile similare ale minorității de a se limita la activitatea strict necesară.

Societatea *E.M.G.E.* – „*Erdely Magyar Gazdasagi Egylet*” (societatea Economică Maghiară din Ardeal), a avut intervalul luni Iunie o activitate redusă atât din punct de vedere economic cât și politic, ca urmare a consemnului general de a nu se angaja deocamdată societăți și instituții cunoscute în acțiune până la clarificarea situației generale externe și interne.

Faptul că parte din membrii societății sunt concentrați, iar ceilalți sunt ocupați cu muncile agricole, contribuie de asemenea la lipsa de activitate colectivă.

III. *Activitatea culturală.*

Activitatea instituțiilor și societăților culturale maghiare, încadrate – cu excepția societății *E.M.K.E.*- „*Erdelyi Magyar Közművelődési Egylet*” (Asociația Culturală Maghiară din Ardeal) în acțiunea iredentistă, a fost redusă dat fiind faptul că posibilitățile de a se întruni sunt limitate și controlate, precum și împrejurării că școlile luând vacanță, studenții și elevii s-au răspândit la domiciliile lor.

Înainte de a părăsi școlile studenții și elevii au fost împărțiți în echipe, afectându-li-se anumite regiuni în care urmează să facă propagandă pentru înființarea de școli confesionale și ca minoritarii maghiari să nu-și mai dea copiii decât la școli cu limba de predare maternă.

Antagonismul între conducătorii societății *EMKE* și secretarul ei general, fostul senator *Sandor Iosif*, se menține și trece printr-o fază acută. Societatea cu resursele sale materiale și ramificațiile în centrele populate de maghiari ar constitui unul din mijloacele cele mai potrivite pentru propaganda iredentistă.

Rolul bisericii în propaganda culturalo-iredentistă devine tot mai mare și este în prezent aproape unica instituție a cărei activitate se sustrage oricărei supravegheri.

Preoții maghiari, indiferent de confesiune, uzând de libertatea de deplasare inerentă îndeplinirii misiunii lor, vizitează casele enoriașilor transmițând instrucțiunile primite de la oficiile iredentiste.

Societățile culturale care, cu toate restricțiile legale și generale, găsesc posibilități de a se manifesta, cultiva – chiar sub formele cele mai puțin ofensive - sentimentul național maghiar.

În general însă, rolul atribuit instituțiilor culturale în acțiunea iredentistă este foarte însemnat și cu atât mai apreciat de conducători cu cât au mai bune posibilități de camuflare a adevărului scop urmărit.

IV. Situația politică

Urmând tactica politică de până acum, conducătorii Comunității Naționale a Maghiarilor în România au fost preocupați de găsirea unei soluții cât mai conform cu aspirațiile politice.

Ținând seama de situația specială a Ungariei, care este cuprinsă atât în spațiul de interese germane cât și în acel al expansiunii sovietice, frunțașii comunității și-au pus întrebarea dacă perseverarea în revizionism ar putea fi favoarea sau defavoarea Ungariei.

De acord cu oficialitatea din Budapesta frunțașii minorității maghiare din țară au adoptat punctul de vedere că o insistență prea mare pentru redobândirea imediată a teritoriilor revendicate de la România ar avea consecințe dăunătoare Ungariei, deoarece stările excepționale inerente unor astfel de schimbări radicale ar putea fi ușor folosite ca pretext de imixțiune de Uniunea Sovietică în chestiunile țărilor Dunărene, asumându-și rolul de arbitru în calitatea de cea mai direct interesată mare putere – și de aceea au recurs la mijlocul temporizării fără a diminua propaganda iredentistă și fără a renunța câtuși de puțin la pretensele lor drepturi.

După unele informații, Ungaria ar fi scontat că litigiul româno-maghiar ar fi urmat să fie soluționat în Septembrie a.c. Evenimentele de ultima oră nu au modificat esențial planul de acțiune maghiar, totuși se consideră în unele cercuri că nu exclusă o rezolvare a ei chiar în actuala conjunctură, dacă Uniunea Sovietică se mărginește numai la înglobarea teritoriilor românești. Ipoteza din urmă nu are multă viabilitate, chiar în aprecierile celor mai înfocați iredentiști, deoarece nu se poate presupune că U.R.S.S. va renunța la Ucraina Carpatică.

Poziția conducătorilor maghiari se definește deci astfel: menținerea tezei revizioniste, scontând evoluția evenimentelor poate

atrage după sine în orice moment situația favorabilă transformării în realitate a tezei.

Masa minorității maghiare este complet sub influența propagandei desfășurată de agenții iredentei. Ideea unui Ardeal autonom care se bucură de o acceptare relativă în rândurile populației dispăre tot mai mult de pe planul soluțiilor posibile. Nici rezervele și neîncrederea manifestată într-un timp de țărănimea maghiară din România față de regimul de proprietate din Ungaria nu mai au efectul temperant de odinioară, eventualitatea unui regim sovietic – care ar lovi direct și în interesele micilor agricultori – este complet ignorată, deoarece este ocolită cu abilitate de propaganda iredentistă.

Poziția ce urmează a se adopta față de „Partidul Națiunii” este comentată în diferite cercuri maghiare din România, după cum urmează:

În rândurile muncitorimii maghiare din capitală transformarea F.R.N.-ului în „Partidul Națiunii” a produs satisfacție. Aceștia manifestă convingerea că prin această transformare clasele muncitorești vor putea fi mai bine reprezentate în viitor, deoarece speră că noul organism politic va abandona sistemul corporatist, adoptând unul similar celui național-socialist german.

Conducătorii Comunității Naționale a maghiarilor din România evită să-și manifeste părerile, totuși în general se poate constata că noua organizare politică internă nu a produs satisfacție, deoarece, indirect, sunt obligați ca în cadrul acestei formațiuni să-și dea și ei adeziunea, fapt ce ar prejudicia interesele guvernului din Budapesta.

Fruntașii și membrii organizațiilor iredentiste maghiare din Capitală în special cel de la societățile „*Ifjusagi Keresztesy Egylet*” (Asociația Tineretului Creștin) și „*Koos Ferencz Kör*” (Cercul Koos Ferencz), încearcă să convingă tineretul intelectual maghiar că prin noua organizare politică România nu urmărește altceva decât să-și câștige simpatia Reichului, crezând că astfel va putea stăpâni și pe mai departe Ardealul.

Cei care au acordat o deosebită atenție noului regim politic, în special în ceea ce privește viitoarea atitudine ce trebuie adoptată față de guvernul român, sunt preoții maghiari.

Aceștia pentru a evita de a fi puși în situația să se declare contra adeziunii la „Partidul Națiunii) caută să intervină la episcopatele respective în sensul ca acestea să interzică oficial tuturor preoților orice participare la mișcările politice.

Această chestiune a și fost discutată la episcopatul unitarian din Cluj fără a se lua însă nici o hotărâre până ce nu se va vedea atitudinea conducătorilor comunității, care au cerut instrucțiuni de la Budapesta.

Preoții catolici au intervenit la episcopul *Marton Aron* ca acesta să facă demersuri pe lângă forurile competente în sensul ca în cazul când vor fi obligați să se înscrie din oficiu în partid, cel puțin să nu fie obligați să subscrie declarații care sunt contra intereselor maghiare.

O declarație a lui *Paul Szasz*, senator și secretar general al Comunității Naționale a Maghiarilor în România, ilustrează deruta momentană și lipsa de precizie în atitudine față de problema teritorială a României.

„Toți maghiarii așteaptă cu încredere viitorul și desfășurarea evenimentelor fără a putea face anticipări asupra ordinii teritoriale și politice ce este rezervată maghiarilor din România. Totuși, cert este că noua ordine nu se va putea fixa decât pe dreptate, deoarece atât germanii cât și italienii, care sunt în măsură să hotărască soarta tuturor Statelor din Europa, sunt pătrunși de spiritul dreptății”.

Pentru evitarea oricăror surprize, conducerea Comunității a dat numeroase circulare care conțin, în esență, următoarele:

Se recomandă populației să păstreze disciplină perfectă oricare ar fi situația, să-și reducă la minimum consumul alimentar și să se aprovizioneze cât mai mult posibil pentru a putea rezista oricărei încercări la care va fi expusă.

Se insistă asupra menținerii contactului permanent cu conducerea, pentru a se putea transmite, în orice moment, eventualele ordine.

Minoritari maghiari sunt sfătuiți să evite, pe cât posibil, contactul cu românii sau ungurii cunoscuți ca filoromâni.

De asemenea s-au dat dispoziții să se pună în vedere tuturor acelor cărora li s-au încredințat misiuni speciale pentru cazul unui eventual război, să ia din timp toate măsurile necesare pentru a putea fi oricând gata să ducă la bun sfârșit însărcinările primite.

Orice ședințe sau manifestații chiar și cele săptămânale se suspendă până la noi dispoziții.

Fiecare organizație locală se va împărți în mai multe subdiviziuni care să cuprindă maximum 10 familii în fruntea cărora se va numi câte un delegat al conducerii centrale cu misiunea să supravegheze activitatea acestora și să transmită toate ordinele date de centrală.

În acest scop fiecare delegat va trebui să se prezinte cel puțin de 2-3 ori pe săptămână la sediul central al organizației locale pentru a lua cunoștință de ordinele conducerii centrale din Cluj.

Pentru a evita posibilitățile unor eventuale diferende cu autoritățile românești, Comunitatea a dat dispoziție tuturor organizațiilor din țară să pună în vedere agenților propagandiști să ia toate măsurile de

precauțiune în desfășurarea activității lor, deoarece comunitatea nu-și asumă responsabilitatea diferitelor delikte ce vor fi stabilite de organele de control românești.

Banffy Nicolae, președintele Comunității Naționale a maghiarilor în România, a dat tuturor organizațiilor în subordine dispoziții ca în viitor funcționarii de Stat, de origine etnică maghiară, să fie înscrși în Comunitate sub numele soțiilor lor, evitând astfel eventualele neplăceri din partea autorităților românești.

În legătură cu ultima călătorie, în cursul lunii Iunie, la Budapesta a contelui *Nicolae Banffy*, s-a comentat că, deși acesta a lansat știrea că pleacă la Budapesta pentru „Săptămâna Cărții”, adevăratul motiv ar fi fost primirea de noi directive la viitoarea atitudine a minorităților maghiare față de guvernul român.

În unele cercuri maghiare se spune că Banffy s-ar fi înapoiat cu impresia că problema că Ungaria ar fi pusă sub protecția Reichului este considerată ca un fapt secundar, principalul fiind să câștige Ardealul.

De altfel, conducerea comunității a convocat în ziua de 2 Iulie a.c., la Cluj, pe toți parlamentarii maghiari din România, cu care ocazie li s-au pus în vedere că:

„Dorința guvernului din Budapesta este ca reprezentanții minorității maghiare în comisiile de afaceri străine ale corpurilor legiuitoare să evite pe cât posibil a participa la discuțiile din parlament, când se va pune chestiunea Basarabiei, pentru a nu fi obligați să facă declarații de loialitate față de Statul român”.

În ce privește activitatea în cadrul comunității se observă la fruntașii organizației o accentuată îngrijorare datorită faptului că majoritatea membrilor refuză în ultimul timp să-și plătească cotizațiile, sustrăgându-se oricărei obligații.

Singura categorie care mai depune o oarecare activitate este muncitorimea, care este însă în complet dezacord cu conducerea centrală.

Problema fondurilor necesare comunității a fost soluționată parțial prin dreptul ce s-a acordat organizației de a încasa și pe viitor cotizația.

Pentru ca delegații să poată încasa cât mai ușor taxele, D-ra Bereczky a început lucrările întocmind în primul rând tablouri cu adresele membrilor, pe cartiere și profesioni. Comunitatea la rândul ei a lansat liste de subscripție care circulă în rândurile membrilor.

Pentru a putea acoperi cheltuielile efectuate cu organizarea apărării pasive a populației minoritare maghiare din țara noastră în cazul

unui eventual război, comunitatea a cerut legației să-i cedeze încă 20% din fondul „Magyar a Magyaréet” (Ungur pentru Ungur).

În cazul când legația va accepta, Comunitatea urmează să primească 70% din acest fond, iar restul de 30% va rămâne legației.

V. Acțiunea iredentistă

Conjunctura internațională și pronosticurile asupra problemei evoluției probabile a situației politice europene sunt exploatate cu abilitate de agenții iredentismului maghiar. Frunțașii acestui iredentism se văd din nou în pragul unui triumf.

Se știe că acțiunea de organizare a populației maghiare și de potențare a spiritului iredentist în toate straturile acestei populații, a fost și este dirijată de Budapesta unde, în cadrul Preșidenției Consiliului de Miniștri, există o secțiune înzestrată cu atribuțiile unui „Guvern al Ardealului Ocupat”. Șeful acestui „Guvern”, subsecretarul de Stat Pataky Kalamán, se bucură de o autoritate care depășește mult pe aceia legată de funcțiunea formală deținută.

Toate ministerele maghiare au oficii speciale care sunt subordonate acestui „guvern” camuflat sub forma unei secțiuni de propagandă. Pataky este secondat de secretarul general Pop Iosef, fost prefect de Cluj sub dominația maghiară și de Sulyok Stokinger Ștefan, fost deputat în Parlamentul român, emigrat în Ungaria de unde conduce propaganda antiromânească prin nenumăratele publicații iredentiste.

Autoritatea „guvernului” condus de Pataky asupra minorităților maghiare din România este exclusivă și categorică, Comunitatea Națională a Maghiarilor în România – cu toate organizațiile afiliate sau înglobate – nu activează decât după ordinele primite de la acest for din Budapesta.

Conform sugestiilor „guvernului” din Budapesta s-au impus în fruntea comunității numai reprezentanții aristocrației maghiare din România, știind că acesta va produce o stare de nemulțumire în rândurile populației țărănești. Nemulțumirea a fost exploatată canalizând-o în contra guvernului român prin difuzarea versiunii că intenționat aceasta ar fi expus populația maghiară la discreția aristocraților.

Conducătorii la rândul lor au evitat a aduce la cunoștința autorităților românești adevăratele doleanțe ale minorităților maghiare, mai mult chiar, s-au opus unor măsuri care tindeau la ameliorarea situației, interpretându-le în fața conaționaliilor lor – ca fiind dăunătoare intereselor lor, potențând astfel nemulțumirea.

Din acest joc dublu al frunțașilor comunității ale cărei subtilități nu au putut fi sesizate de populația de rând – și din activitatea perseverentă a propagandiștilor iredentei a rezultat acea stare de spirit de

continuă enervare în masa minorităților maghiare din țara noastră, adică tocmai starea de spirit cea mai prielnică pentru a fi exploatată în scopuri antiromânești.

Ascensiunea Germaniei spre hegemonia Europei a produs unele modificări în aspirațiile maghiare, care au fost tulburate de teama unei pretenții germane de a participa la soarta Ardealului. S-a ivit, în această conjunctură, ideea a unui Ardeal autonom în care drepturile să fie atribuite îndeosebi elementului maghiar și german în dauna populației românești.

În ultimul timp a intervenit un nou corectiv. Versiunea că România va fi obligată, prin conferința de pace ce va încheia războiul european, să cedeze o parte din Ardeal Ungariei. Această versiune a produs o oarecare reacție în rândurile minorităților germani care dacă ar fi puși în fața alternativei de a alege între o stăpânire românească sau maghiară ar înclina să accepte cu mai multă încredere pe cea dintâi.

Cu privire la viitoarea soartă a Ardealului se colportează în rândurile fruntașilor revizioniști de la Budapesta următoarele trei versiuni:

1. În cercurile politicianilor moderați circulă versiunea potrivit căreia, după terminarea războiului, România va fi nevoită să cedeze Ungariei regiunea Ardealului până la comuna Apahida, urmând ca ungarilor care vor rămâne și pe mai departe sub suveranitatea Românească să li se acorde autonomia.

2. Cercurile militarilor din Ungaria își exprimă părerea că la viitoarea conferință a păcii, Ungaria va primi întreaga regiune cu populația maghiară din Ardeal, până la Mureș, inclusiv județele săcuiеști și Brașov.

3. Cercurile filo-germane prevăd independența Ardealului cu limba de stat germană și autonomie locală pentru diferite națiuni, Ungaria urmând să primească regiunea până la Ciucea.

„Guvernul Ardealului” din Budapesta și conducătorii Comunității Naționale a Maghiarilor în România sesizând toate infiltrațiunile de versiuni capabile a jena planurile revizionismului integral preconizat, încearcă în prezent eforturi noi pentru a redresa iredentismul maghiar din România la gradul de exclusivism corespunzător spiritului de dominație maghiară.

În lumina considerațiunilor de mai sus trebuie privite relatările ce urmează:

În orașul Cluj propagandistul ungar *Iuliu Boronkai* practică sistemul eficace de propagandă, de la om la om, vizitând în acest scop familiile maghiare de la periferia orașului, pe care le îndeamnă de a

boicota pe cât posibil nu numai comercianții și industriașii români, ci și pe maghiarii cunoscuți ca având o atitudine leală față de România.

Boronkai lucrează după indicațiile primite direct de la deputatul *Tompa ludovic*, din Turda, care în jumătatea a lunii Mai a.c., întorcându-se de la Budapesta, ar fi declarat cunoscuților următoarele: „Acum s-a terminat cu filo-românii! Cu mijloacele și cu banii ce dispunem îi vom putea ușor învinge”.

Guvernul din Budapesta – în vederea intensificării propagandei maghiare în țara noastră – transmite în ultimul timp instrucțiuni officinelor de propagandă direct prin persoane de încredere care vizitează capitala Ungariei.

Printre minoritarii maghiari din România care au vizitat și primit instrucțiuni de la Budapesta figurează și următoarele persoane:

Major Bela, directorul ziarului „*Hirlap*”, din Arad care imediat după sosirea în București, s-a prezentat la legăție, unde a avut îndelungate convorbiri.

Konradi Nagy Ludovic, prim redactor al ziarului „*Jo Estet*”, din Cluj, care la Budapesta a luat contact cu directorul general al presei și propagandei *Kolosvari – Borcsa*, primind instrucțiuni cu privire la desfășurarea propagandei iredentiste prin presa maghiară din România.

Fruntașul maghiar *Paal Gabor*, din Miercurea Ciuc, un partizan înfocat al fostului partid maghiar și prieten intim al contelui Berhlen, a fost de curând la Budapesta, unde a luat contact cu conducătorii extremiștilor maghiari.

Reîntors în România s-a făcut agentul propagandei acestor organizații în care scop vizitează foarte des centrele maghiare din Ardeal, făcând propagandă.

Pentru ca spiritul național maghiar să fie infiltrat cât mai puternic în sufletul tineretului minoritar maghiar, Secția Culturală a Comunității Naționale a Maghiarilor în România a hotărât să organizeze așa numite „brigăzi” a căror misiune va fi să cutremure în timpul lunilor de vacanță satele locuite de populație maghiară minoritară cu scopul de a-i determina să nu-și dea copiii în viitorul an școlar în școlile românești, ci numai în cele confesionale maghiare.

Printre agenții iredentiști care ar avea o misiune însemnată în cadrul activității de subminare a Statului, în cercurile românești se citează cu insistență numitul Gyene din Satu Mare, care, vizitând numeroase localități din Nordul Ardealului ar fi răspândit consemnul că în curând se va da de la Satu Mare semnalul unei acțiuni cu caracter revoluționar indicând în același timp ca loc de întâlnire a revoluționarilor cota 504 de pe muntele Meseșul, unde ar urma să se

facă contactul cu elementele armatei maghiare în vederea unei eventuale cooperări.

După unele afirmații din cercurile maghiare din Ardeal rezultă că organizația „*Magyar a Magyarert*” (Ungur pentru Ungur) ar fi lansat recent către populația maghiară din Ardeal un apel prin care aceasta era îndemnată să producă tulburări interne.

Aceste tulburări ar avea ca scop să ofere Ungariei pretextul să intervină la Berlin și Roma pentru ocuparea Ardealului.

Comentând faptul că guvernul român a dispus ca încartiruirea refugiaților din Basarabia și Nordul Bucovinei să se facă numai în județele din Vechiul Regat, cercurile iredentiste maghiare difuzează în rândurile conaționalilor următoarele:

Guvernul român știe că Ardealul va fi alipit în curând Ungariei și pentru aceia nu a dispus încartiruirea refugiaților în Ardeal pentru a nu-i expune la două refugieri consecutive și la scurt interval de timp.

Dintr-o dare de seamă întocmită de conducătorii Societății „*Affusagi Kereszteny Egylet*” (Asociația Tineretului Creștin), și *Koos Ferencz Kör* (Cercul Koos Ferencz) din Capitală, rezultă că aceste organizații într-un eventual război dispun în total de un efectiv de 4115 minoritari maghiari nemobilizabili a căror misiune va fi:

Să ajute în caz de război familiile maghiarilor mobilizați.

Să colaboreze la aprovizionarea populației maghiare din Capitală.

Să ușureze pe cât posibil evacuarea copiilor, în centrele stabilite de Comunitatea Națională a Maghiarilor din România.

Apărerea în caz de război a populației maghiare contra eventualelor persecuții din partea autorităților românești.

Repartizat pe categorii, acest efectiv se prezintă după cum urmează:

188 tineri intelectuali;

2305 muncitori;

1200 femei;

422 tineri între 17-20 ani.

În rândurile populației maghiare din Capitală se discută că în capitala Ungariei s-a răspândit în ultimul timp o nouă broșură clandestină, tipărită în limba maghiară, prin conținutul căreia populația maghiară este îndemnată să organizeze manifestații la reprezentanțele diplomatice ale Germaniei și Italiei din Budapesta cu scopul de „a demasca pretinsa sinceritate a României” față de acestea, publicând totodată o serie de articole, în care atacă violent conducătorii și orientarea politicii externe a României.

Incidentele și pregătirile militare de la frontiera româno – maghiară învederează starea de spirit din Ungaria și intenția guvernului din Budapesta de a provoca România. Se citează ca exemple:

În dimineața zilei de 4 Iulie a.c., la ora 4,10 trenul de persoane care circula pe linia de peage, între stația Fekete Ardo și postul Fix Cehoslovacia, a fost atacat cu focuri de armă. În timpul atacului, mecanicul trenului a dat maximum de viteză trenului.

A fost lovit vagonul de bagaje, geamul de la locomotivă și un geam al unui vagon de pasageri. Victime omenești nu au fost.

În ziua de 4 Iulie a.c., la ora 2,40, pichetele de grăniceri Cidreag și Porumbești, din sectorul companiei de grăniceri Zaláu, au fost atacate de posturile de grăniceri ungare.

S-au tras timp de 1½ ore focuri de armă și pușcă mitralieră de grăniceri ungare.

În cursul după amiezi zilei de 1 Iulie a.c., soldații unguri din Tereczköz, Teceu și Bodöhaza au muncit intens la săparea de șanțuri și gropi individuale da tragere pa malul Tisei cu fața spre frontiera română, care au fost ocupate imediat după ce s-a făcut întuneric.

În cursul nopții de 1 spre 2 Iulie a.c., au fost văzute 4 tancuri, fiecare urmat de câte un autocamion, făcând patrule între localitățile Hust și Taraczkör.

În noaptea de 1 spre 2 iulie a.c. dealurile din spatele localității Teceu au fost ocupate de unități de artilerie maghiară venite din direcția Hust. Toată noaptea au fost auzite zgomote și s-au văzut lumini în acele regiuni.

În turnul bisericii rusești din Teceu a fost instalat un post de observație cu telescop unde se afla în permanență doi ofițeri de artilerie și trei soldați.

În ziua de 3 Iulie a.c., au fost observate unități motorizate maghiare compuse din motociclete, biciclete și două tancuri plecând de la Hust spre Rahu.

În aceeași zi, la orele 11,35, a fost văzut un avion maghiar venind dinspre localitatea Csenger, Ungaria, care după ce a făcut câteva viraje deasupra teritoriului românesc s-a îndreptat spre Ungaria. Alte două avioane ungare au zburat la o înălțime de 4500-5000 metri deasupra frontierei din dreptul comunelor Berveni – Urziceni.

Între pichetele 73-74 pe borna 58 jud. Sălaj s-au găsit scrise următoarele: „*Trianonul a murit, venim să ocupăm Ardealul*”. Inscricția a fost făcută de grănicerii unguri.

VI. *Activitatea legației maghiare.*

Membrii reprezentanței diplomatice maghiare din Capitală s-au ocupat cu un interes excepțional de organizarea minorității maghiare în vederea unui conflict armat româno-ungar.

Legatia a primit un tablou cuprinzând numărul total al minoritarilor maghiari cu domiciliul stabil în București, cărora li s-ar putea încredința diferite misiuni într-un eventual război.

Din aceste tablouri rezultă că în prezent se poate conta în Capitală pe un număr de 31.775 minoritari maghiari, dintre care 15.200 sunt muncitori manuali de toate categoriile, 11.900 comercianți, industriași, personal de serviciu și funcționari particulari, 3650 intelectuali, studenți, funcționari la instituții de Stat și 1.025 fără ocupații precise.

După o statistică întocmită de centrala din Cluj a Comunității Naționale a Maghiarilor în România totalul ungarilor cărora li s-ar putea încredința misiunea de a apăra averea și populația maghiară într-un eventual război se urcă la aproximativ 250.000.

Serviciul special al legăției a dat recent dispoziții să se distrugă imediat absolut toată corespondența veche și inutilă aflătoare la oficiile maghiare din Ardeal și să se retragă din arhive, punându-se la locuri sigure, documentele cu privire la organizarea și împărțirea personalului minoritar maghiar pentru cazul unui eventual conflict armat.

De asemenea s-a pus în vedere tuturor colaboratorilor legăției însărcinați cu păstrarea documentelor istorice și operelor de artă maghiară să ia din timp toate măsurile necesare pentru a le feri de distrugere într-un eventual război.

Tot în cadrul acțiunii menționate legatia ar fi primit ordin de la Budapesta să pună în vedere tuturor cetățenilor maghiari aflați în România să lichideze cât mai curând posibil afacerile ce au în țară pentru a fi oricând gata să o păzească.

Până la lichidarea tranzacțiilor s-a recomandat supușilor maghiari, în special bărbaților, să nu părăsească localitatea unde domiciliază și să urmărească regulat emisiunile postului de radio Budapesta, deoarece este posibil să primească pe această cale misiuni și ordine.

Oficiului Regal Maghiar pentru Comerțul Exterior cu sediul în Capitală Str. Serei Nr. 3, i s-a pus în vedere să înceteze imediat orice tranzacții comerciale în regiunea de Vest a Ardealului.

În cercurile reprezentanței diplomatice a Ungariei la București s-a discutat că *Szendrey Zoltan*, funcționar superior al legăției cu atribuțiuni speciale, ar fi primit dispoziții de la Budapesta de a organiza

grupe de sabotaj care urmează să activeze într-un eventual conflict armat româno-ungar, pe teritoriul țării noastre, în special în Ardeal.

În acest scop – afirmă aceleași cercuri – Szendrey, de comun acord cu *Bagyony Ferencz*, secretarul atașatului militar, au întocmit o serie de instrucțiuni, trimise consulatelor și officinelor de propagandă maghiară din Ardeal, prin care cere să se recruteze din rândurile intelectualilor de origine etnică maghiară trei sau patru chimiști nemobilizați, capabili să îndeplinească misiunea ce li se va încredința.

În legătură cu situația politică internă se menționează că transformarea Frontului Renașterii Naționale în „Partidul Națiunii” a format obiectul unui raport înaintat de reprezentanța diplomatică maghiară din Capitală guvernului din Budapesta, în care – după cum afirmă cercurile apropiate legației – se arată că „conduita organizațiilor maghiare din România nu va devia de la linia intereselor ungare, fixată de guvernul din Budapesta, nici în cazul când unele din ele vor fi obligate să facă declarații de adeviziune la noul organism.

Pentru apărarea populației civile maghiare în cazul unui eventual război s-au luat următoarele măsuri:

Au fost stabilite diferite moșii, ai căror proprietari sunt de origine etnică maghiară, unde vor fi adăpostiți copiii și bătrânii.

S-au luat toate măsurile necesare pentru populația maghiară evacuată să fie adăpostită și aprovizionată cât mai bine posibil.

S-a stabilit un program de apărarea activă a populației maghiare contra eventualelor persecuții, distrugeri, etc.

S-a procurat materialul necesar populației pentru apărarea pasivă.

Acțiunea de organizare este secundată de o propagandă continuă făcută în parte și prin presă.

În urma dispozițiilor trimise de legație tuturor officinelor maghiare din Ardeal să distribuie în mod gratuit țăranilor și muncitorilor reviste și ziare, au fost distribuite:

12.500 reviste;

166.000 diferite ziare din Ardeal și Budapesta;

4.312 publicații cu caracter economic, agricol, tehnic, etc.

Colaborarea pe teren informativ între legație și Comunitatea Națională a Maghiarilor în România a fost menținută.

Serviciul special al legației a alimentat Comunitatea Națională a Maghiarilor în România în intervalul acestei luni cu număr de 533 rapoarte asupra situației politice, economice și industriale din România, primind în schimb 311 rapoarte privind organizarea și activitatea comunității.

În comparație cu luna trecută se constată că schimbul de rapoarte între cele două oficii maghiare a crescut cu aproximativ 85%.

Legatia a înștiințat în scris Comunitatea Națională a Maghiarilor în România că a aprobat propunerea făcută în sensul ca agenții și colaboratorii nemobilizabili ai legăției să lucreze în același timp și pentru comunitate.

Dintr-un raport expediat de legatie guvernului din Budapesta rezultă că legatia a reușit să recruteze în cursul acestui an un număr de 150 noi colaboratori, în majoritatea tineri intelectuali din Ardeal.

Toți aceștia – după cum afirmă cercurile apropiate legăției – au primit instrucțiuni speciale de felul cum să alimenteze legatia cu rapoarte privitoare la activitatea uzinelor de gaz, electricitate și apă din centrele industriale din Ardeal.

Fondurile de care dispune legatia, provenite din colecte și contribuții, se ridică la sume apreciabile.

În intervalul de timp de la 1 Aprilie până la 15 Iunie a.c., s-a colectat pentru fondul „Magyar a Magyarert” (Ungur pentru Ungur), suma de lei 866.000, care va fi întrebuințată pentru acoperirea cheltuielilor efectuate cu organizarea protecției populației civile maghiare în caz de război.

Serviciul special al legăției a cheltuit în cursul lunii Mai a.c., suma de lei 1.128.000.

Față de prevederile bugetare legatia a înregistrat un deficit de 228.000 lei, care urmează a fi acoperit în cursul lunii Iunie a.c., din economiile ce se vor obține prin renunțarea la subvenții a unora din officinele de propagandă maghiară din Ardeal.

CONCLUZII

Situația generală a minorităților maghiare din țară poate fi caracterizată ca o stare de încordare interioară, nemanifestată, care așteaptă momentul exteriorizării. Gradul de tensiune poate fi apreciat după starea de iritare pe care o arată maghiarii din Ungaria, care se transmite conaționalilor lor din România – prin atacurile repetate de la frontieră, căutând a provoca prin aceste incidente.

Aceste provocări sunt difuzate de agenții iredentei ca dovezi despre tăria armată a Ungariei, care nu se dă înapoi de la un război pentru cucerirea Ardealului. Din cauza stării de război, minoritarii maghiari, prudenți, evită a-și da pe față sentimentele.

Disensiunile între masa minorității și conducătorii ei au trecut pe al doilea plan. Ambele tabere așteaptă clarificarea situației generale pentru a stabili noile relații reciproce.

O mai vie activitate se constată în rândurile muncitorimii maghiare, care se ocupă intens de organizarea și în special acel grup al muncitorimii, care mai înainte activa în cadrul asociației „*Madosz*”, cu caracter de extrema stângă.

I. Starea de spirit.

Evenimentele din ultimul timp au produs în rândurile minoritarilor maghiari o succesiune variată de stări sufletești legate strâns de aspirațiile cunoscute ale acestei populații.

Intelectualii și politicienii maghiari din țară, bazați pe informațiile obținute de la cercurile conducătoare din Budapesta scontau că de astă dată, necondiționat, vizita de la München a primului ministru și a ministrului de externe maghiar, va aduce anexarea mult dorită a Ardealului la Ungaria.

Eșecul suferit, interpretat ca o temporizare, nu a produs o renunțare sau o anihilare a spiritului iredentist, a calmat însă în mare măsură avântul ofensiv și a readus la o mai reală apreciere a șanselor și pretinselor drepturi ale Ungariei pe numeroși politicieni maghiari. Aceștia își dau seama că revendicările Ungariei, în cazul că vor fi satisfăcute, nu vor atinge nici pe departe limitele anunțate de oficinele propagandei iredentiste-revizioniste, ci vor fi apreciabil reduse.

Cu toate acestea mai speră, de astă dată, și în concursul, direct sau indirect, al Uniunii Sovietice, deși nu au o vedere clară a complexului de complicații de ordin politic între Ungaria și U.R.S.S.

Țărănimea maghiară din România se menține pe poziția de așteptare, nutrind – ca și până acum – credința că făgăduielile frunțașilor lor, că vor deveni din nou populație dominantă, se vor împlini.

Cercurile maghiare care au militat pentru o loială acomodare a conașionalilor lor în viața Statului român, încearcă să atragă atenția agricultorilor asupra situației incomparabil mai bune din România decât în Ungaria.

O stimulare a acestor cercuri în activitatea lor ar putea produce efecte apreciabile în favoarea Statului român.

Anunțarea reformei agrare în Ungaria a atras pe de o parte atenția țăranilor maghiari din România că în mod real regimul de care se bucură aici este mai bun decât cel ce dincolo, pe de altă parte ei pretind a vedea în proiectul menționat intenția sinceră a guvernului din Budapesta de a ține seama de doleanțele păturii țărănești.

Fără a fi agitată la suprafață, țărănimea maghiară fierbe lăuntric, frământată de frigurile așteptării.

---

²³⁸ A.M.R., *fond 5417*, dos. 927, p. 1-24

Muncitorimea maghiară din România încearcă a folosi conjunctura actuală politică pentru a relua activitatea comunistă cu mai mare intensitate. Membrii fostei organizații „Madosz”, cu caracter de extrema stângă, sunt deosebit de activi în acest sens, fără a marca, deocamdată, succese apreciable. Totuși, agitația lor se resimte chiar în interiorul Comunității Naționale a Maghiarilor în România, unde secția muncitorească manifestă veleități de independență, deocamdată, pentru a putea acționa, la momentul oportun, cu mai multă energie și în sensul ideologiei marxiste.

Rezumativ starea de spirit se caracterizează printr-o liniște aparentă prin care răzbate însă, ca manifestații izolate, adevăratul sentiment ostil – care animează majoritatea populației maghiare din țară – față de Statul român.

Mai mult ca oricând s-a răspândit convingerea că problema revizionismului maghiar a intrat într-o fază decisivă. Durata acestei faze, deși nu se limitează cu precizie, se afirmă a fi scurtă.

Nemulțumirile inerente stării excepționale-rechiziții, restricții, insuficiența brațelor de muncă, etc. – persistă și accentuează nerăbdarea cu care se așteaptă deznoământul războiului de nervi.

II. Activitatea economică.

Ca și în lunile precedente tranzacțiile financiare s-au limitat la strictul necesar, mai mult încă, s-a pus din nou în vedere sistarea oricăror noi angajamente.

Subvențiile acordate instituțiilor minoritare maghiare de către cercurile economice din Budapesta au fost extrem de reduse.

Societatea E. M. G. E. – „Erdelyi Magyar Gazdasagy Egylet” (Societatea Economică Maghiară din Ardeal), a desfășurat o activitate mai mult politică prin vizitele făcute de președintele ei, Dr. Szasz Paul, în diferite centre, cu care ocazie s-au dat pe lângă îndrumările de ordin economic, instrucțiuni cu caracter politic.

Situația precară din unele regiuni locuite de maghiari este exploatată de conducătorii asociației economice pentru a spori nemulțumirile lor, neacordându-le ajutoare ca în alți ani, încercând prin aceasta să sporească agitația în dauna Statului român.

III. Activitatea culturală.

Activitatea bisericii pe terenul iredentist-politic apare tot mai mult la suprafață.

Episcopiile maghiare din Ardeal s-au angajat a strânge fonduri, să adăpostească arhive și să devină centre de îndrumare.

Pe de altă parte șefii bisericilor catolice, reformate și unitariene se gândesc cu oarecare nemulțumire la situația ce o vor avea în

eventualitatea unei anexări a unei părți din Ardeal la Ungaria, deoarece atât influența lor, cât și veniturile vor suferi scăderi apreciabile dacă vor fi subordonați capilor bisericești din Budapesta.

Propaganda culturalo-iredentistă continuă sub diferite camuflări îndeosebi la sate.

Societatea E.M.K.E. – „Erdely Magyar Közművelő- desi Egylet” (Asociația Culturală Maghiară din Ardeal) stagnează ca activitate, fiind încă frământată de disensiunile existente între conducători.

IV. Situația politică.

Conducerea Comunității Naționale a Maghiarilor în România a fost pusă, în cursul intervalului de timp cuprins în prezentul buletin, în fața a numeroase probleme de importanță covârșitoare pentru viitoarea dezvoltare a minorității ungare din țara noastră.

Transformarea Frontului Renașterii Naționale în „Partidul Națiunii” a reclamat o nouă fixare de poziție din partea tuturor factorilor politici și deci și a conducerii comunității. Punctul de vedere al minorității nu a fost fixat definitiv până în prezent.

Contele Banffy Nicolae, președintele comunității, a fost chemat la Budapesta pentru a primi instrucțiuni de comportare. Înapoiat din Ungaria și după o consfătuire cu un număr restrâns de colaboratori, a convenit cu factorii competenți ai Partidului Națiunii ca înscrierea minoritarilor maghiari în organizație să se facă în masă la o dată care nu a fost stabilită. Ca o excepție s-a dat instrucțiuni ca acei care cad sub sancțiunile prevăzute în decretul de înființare al partidului, în caz că nu se înscriu, să facă declarații individuale de aderare.

În acest sens s-au dat comunicate prin presa maghiară. Unii minoritari maghiari văzând că înscrierea în masă se întârzie, au făcut înscrieri individuale. Numărul total al celor înscriși este însă, proporțional, destul de redus.

Atitudinea comunității față de Partidul Națiunii nu este definită din cauza evenimentelor internaționale în perspectivă. Problema revizionistă fiind la ordinea zilei, fruntașii maghiari tergiversează adoptarea unui punct de vedere categoric până la soluționarea chestiunii revendicărilor Ungariei față de România. O înscriere în masă în partid ar putea fi interpretată, susțin conducătorii de la Budapesta, ca o manifestare de solidaritate și definitivă înglobare a maghiarilor din România în angrenajul Statului român și ar îngreuna acțiunea diplomatică a Ungariei în domeniul revizionist.

Un refuz categoric de a adera ar putea atrage – astfel raționează fruntașii minorității – consecințe grave în cazul când pretențiile teritoriale maghiare nu vor fi satisfăcute. De aceea s-a convenit că

atitudinea cea mai indicată este esceptativa adoptată de acord cu conducerea partidului unic.

Dacă în ceia ce privește punctul de vedere față de partid s-a putut realiza o quasi unanimitate a frunțașilor minorității maghiare, în privința viitoarei atitudini s-au ivit divergențe cu rădăcini adânci.

Grupul aristocrației din comunitate, în frunte cu contele Banffy Nicolae, prevede o reanexare a Transilvaniei la Ungaria fără condiții.

Grupul popular animat de Dr. Paul Szasz are rezerve atât în ce privește certitudinea anexării, cât și referitor la regimul de proprietate rurală din Ungaria în eventualitatea unei dominații maghiare.

Szasz a întocmit și înaintat conducerii comunității maghiare din Ardeal față de pretențiile revizioniste ale Ungariei, făcând următoarele aprecieri:

Pentru a obține concursul țărănimii maghiare din România, guvernul din Budapesta va trebui să rezolve în primul rând problema reformei agrare.

Deocamdată nu se poate conta prea mult pe concursul ei, deoarece majoritatea se manifestă contra reîntronării regimului feudal al magnaților.

Muncitorimea maghiară care, în parte, simpatizează cu mișcarea comunistă, manifestă tendința tot mai evidentă de a se elibera de sub tutela conducerii comunității, adoptând un punct de vedere deosebit de acel al oficialității maghiare. Frunțașii muncitorimii preconizează o regrupare camuflată a elementelor din fosta organizație „Madosz” în cadrele Partidului Națiunii pentru ca la adăpostul acestuia să poată urmări, cu mai mare ușurință, scopurile politice conforme ideologiei marxiste.

În sensul celor relatate mai sus se semnaleză – printre altele – următoarele:

Conducerea centrală a Comunității Naționale a Maghiarilor în România a trimis tuturor organizațiilor locale din țară o serie de instrucțiuni pentru a fi transmise colaboratorilor și anume:

Noul guvern al României fiind considerat ca cel mai periculos, din ultimi 20 ani, pentru cauza maghiară, toți minoritarii unguri sunt datori să evite pe cât posibil a-i da concurs direct sau indirect.

Toți membrii care dețin misiuni speciale să fie mai prudenți în rapoartele cu noul guvern român, în special față de ministrul minorităților Dr. Hans Otto Roth și să urmărească de aproape dezvoltarea relațiilor dintre România și puterile Axei.

În legătură cu înscrierea minoritarilor maghiari în Partidul Națiunii au avut loc în zilele de 26 și 27 Iulie a.c., consfătuiri între

frunțașii comunității și conducătorii bisericilor reformate și catolice din Ardeal, în cursul cărora Banffy a făcut o expunere detaliată.

Guvernul din Budapesta și-a exprimat dorința ca populația minoritară maghiară din România să nu se înscrie în Partidul națiunii atâta timp cât pretențiile teritoriale ale Ungariei față de România nu vor fi soluționate.

Această expunere a produs nemulțumiri printre reprezentanții bisericii reformate, deoarece aceștia prevăd că refuzul lor de a se înscrie în partid ar putea avea ca urmare sistarea subvenției acordată de guvern acestui cult.

De remarcat este faptul că în cadrul discuțiilor ce au avut loc cu ocazia acestei consfătuiri, reprezentanții bisericii reformate și unitariene au exprimat anumite rezerve față de alipirea Ardealului cu Ungaria, deoarece prin anexare ei vor juca numai un rol secundar în viața bisericii respective, conducerea supremă rămânând cu siguranță și pe mai departe episcopilor din Budapesta.

Conducerea centrală din Cluj a Comunității Naționale a Maghiarilor în România a dat dispoziții tuturor oficiinelor de propagandă din țară să desfășoare în rândurile populației maghiare o intensă propagandă în cadrul căreia să arate că guvernul român refuzând cererea comunității prin care s-a solicitat dreptul pentru populația maghiară să se înarmeze la fel ca cea românească, toți conaționalii să refuze înscrierea în Partidul Națiunii.

Banffy Nicolae, președintele Comunității Naționale a Maghiarilor în România, intenționează a înainta un memoriu guvernului român prin care va cere o nouă legiferare a situației maghiare din România.

Dr. Miko Emeric, conducătorul biroului central al Secțiunii Maghiare din fosta organizație a Frontului Renașterii Naționale din Capitală, a dat dispoziții membrilor secțiunii, ca până la noi instrucțiuni numai acei minoritari maghiari să se înscrie în „*Partidul Națiunii*” care sunt decși să rămână în Vechiul Regat și în cazul când Ardealul va fi anexat la Ungaria.

Printre muncitorii minoritari maghiari din Capitală, în special printre simpatizanții fostei organizații comuniste „*Madosz*”, se observă în ultimul timp un curent de simpatie tot mai accentuată către Uniunea Sovietică.

Aceste cercuri își manifestă convingerea că singura putere care va putea realiza un regim mai bun pentru muncitori și care este în măsură să soluționeze revendicările teritoriale în mod favorabil atât pentru Ungaria cât și pentru Bulgaria, nu poate fi decât U.R.S.S.

În acest sens desfășoară o intensă propagandă muncitorii maghiari de la Atelierele Grivița C.F.R., în frunte cu *Cioika Ludovic* și *Csaka Gheorghe*, care caută să determine conaționali să plece în număr cât mai mare în Ardeal și Dobrogea.

Punctul de vedre al frunțașilor maghiari din România față de acțiunea diplomatică a Reichului pentru noua ordine în Europa, se desprinde din următoarele comentarii făcute în legătură cu vizita miniștrilor români în Germania și Italia.

Miniștrii români au obținut un succes neașteptat deoarece Reichula acceptat – din interes propriu - ca diferendele româno-ungare să fie tratate de la Stat la Stat cu scopul de a asigura pacea în Sud-Estul european și pentru a inaugura raporturile normale de bună vecinătate între cele două țări.

Cu tot succesul obținut, apreciază frunțașii minorității, România se înșală crezând că a reușit să câștige prietenia Germaniei prin noua orientare, a politici sale externe, deoarece Berlinul nici când nu va uita că România – din 1914 și până acum o lună – a avut constant, în toate împrejurările, o atitudine contrară intereselor Reichului.

În ce privește pretențiile ce vor fi formulate de guvernul maghiar în cadrul tratatelor cu cel român, cercurile de mai sus susțin că Ungaria nu va pretinde o nouă problemă pentru viitor Ungariei, care se va găsi în fața unei puternice minorități românești pe care nu o va putea stăpâni.

Va pretinde însă o parte importantă din Ardeal care să cuprindă în primul rând teritoriu suficient pentru transplantarea masei de unguri din județele care rămân României, în nici un caz nu se va mulțumi însă numai cu un simplu schimb de populație sau cu cedarea a două sau trei județe.

În cazul că nu se va putea ajunge la o înțelegere prin tratative directe între cele două State, se va recurge la arbitrajul puterilor Axei, care va fi obligatoriu pentru ambele părți sub sancțiunea impunerii cu forța a hotărârilor, în care caz, date fiind legăturile tradiționale de amicitie ale Ungariei cu puterile Axei, precum și interesele acestora în Sud - Estul european, avantajul nu poate fi decât de partea Ungariei.

După rezolvarea acestei probleme, ambele State ar trebui să se gândească la o federație economică, care să întărească sectorul danubian și care să-i dea o unitate mai mare și mai puternică în cadrul noii Europe.

V. Acțiunea iredentistă.

Agenții iredentei maghiare din țară au avut în ultimul timp o serie de evenimente pe care le-au explorat în sensul scopurilor urmărite cu tenacitate de 20 de ani.

Răpirea Basarabiei și a Nordului Bucovinei de către Uniunea Sovietică a oferit prilej iredentei maghiare să intensifice propaganda afirmând că a sosit momentul ca pretențiile Ungariei să fie însfârșit satisfăcute. Oficinele revizioniste scontau că se vor produce tulburări interne în România, care să fie luate de Ungaria drept pretext pentru a ocupa Ardealul „spre a sigura bunurile și viața maghiarilor minoritari”.

Neîmplinindu-se această speranță s-a readus pe planul întâi al preocupărilor acțiunea diplomatică a Budapestei. Întâlnirea de la München a atenuat apreciabil entuziasmul chiar și a celor mai optimiști revizionişti, iar întrevederile miniştrilor români de la Obersalzberg și Roma au pus pe gânduri chiar pe diplomații maghiari care, cu o deziluzie rău mascată, caută să lanseze interpretări menite a deruta opiniile publice română și minoritară din țară.

Continuând totuși propaganda, agenții iredentiști insistă în răspândirea afirmațiilor că chiar dacă Germania – urmărindu-și propriile sale interese – va căuta să determine Ungaria să reducă pretențiile sale față de România, Italia în schimb va susține revizionismul maghiar integral.

Se încearcă în același timp agitarea populației românești prin răspândirea de știri false, dintre care se relevă aceia că în orice caz regimul din Ardeal se va schimba, dacă nu altfel va deveni un Stat autonom.

Iredentiștii de stânga profită de tendința de reactualizare a comunismului în Europa prin anexările teritoriale ale Uniunii Sovietice pentru a infiltra pe toate căile în rândurile populației că viitorul arbitru al situației va fi U.R.S.S.

Se semnalează ca un caz deosebit faptul că ziarul „*Magyr Szó*” (Cuvântul Maghiar) din Cluj, face o propagandă filosovietică pe față. Se citează în acest sens articolul „*Este imperialistă Uniunea Sovietică*”, apărut în numărul din 28 Iunie a.c., al ziarului menționat, în care se elogiază situația din Uniunea Sovietică, de asemenea un caz semnificativ. S-a constatat, cu ocazia înscrierilor în Partidul Națiunii, că în regiunile învecinate cu Ungaria mulți locuitori de origine germană s-au înscris în listele maghiarilor, acest fapt datorându-se acțiunii de maghiarizare desfășurată tot în cadrul iredentei.

În privința politicii interne, oficinele de propagandă maghiară relevă refuzul lui *Hans Otto Roth* de a accepta demnitatea de ministru al

minorităților în guvernul Gigurtu, interpretând gestul ca un semn de solidarizare cu minoritățile din Ardeal din partea minoritarilor germani.

Înainte de întrevederile de la München, Obersalzberg și Roma, cercurile iredentiste au lansat știrea că, imediat după dezlănțuirea ofensivei germane contra Angliei, Ungariei va încerca să provoace incidente la frontiera româno-maghiare, care să constituie pretextul unei acțiuni armate contra României. Pentru reușita acestei acțiuni – susțin aceleași cercuri - Ungaria va mobiliza întregul său efectiv și ar dispune în prezent de 9 batalioane de parașutiști.

Tot din aceleași surse izvorăsc afirmațiile că guvernul maghiar a început o intensă organizare în vederea ocupării Ardealului.

Printre altele s-ar fi organizat așa numitele „Judecătorii Mixte” pentru trierea românilor din Ardeal în cazul când acesta va fi anexat Ungariei.

Pentru conducerea judecătoriei ce urmează a fi înființată în plasa Miercurea Ciuc, ar fi fost numit – după cum afirmă unele din persoanele menționate – supusul ungar *Docsy Sandor*, frate cu comercianții din acea localitate *Docsy Ioan* și *Andrei*, iar în plasa *Sân-Martin* avocatul *Rafael Emeric* din Miercurea Ciuc, care în prezent se află concentrat la Regimentul 16 Artilerie.

După întrevederile dintre miniștri români, germani și italieni, s-a comentat în cercurile ziariștilor minoritari maghiari din Capitală zvonul că în curând se va întruni la Oradea sau Arad o comisie româno-maghiară pentru a rezolva pe cale pașnică problema Ardealului.

Ca rezultat al acestor tratative, care vor fi duse pe baza directivelor pe care miniștrii români le-au primit de la Roma și Berlin, cercurile menționate anticipează cedarea de către România a județelor Arad, Bihor Sălaj și Satu Mare în favoarea Ungariei.

În ce privește activitatea iredentistă se mai semnalează, printre altele, următoarele:

În ultimul timp s-a dat de urma unei noi organizații maghiare, denumită „*Uttärök*” (Spărgătorii de Drum), care avea ca scop pregătirea terenului în vederea unor acțiuni pentru ajutorarea armatei maghiare care urma să invadeze Ardealul. Cercetările sunt în curs.

Dintr-o dare de seamă, întocmită de biroul central al Comunității Maghiare cu privire la contribuția în ultimele trei luni a tipografiilor și editurilor de ziare maghiare din Ardeal la acțiunea de propagandă, rezultă următoarele:

Valoarea materialului de propagandă donat de editurile maghiare în această perioadă de timp se urcă la suma de lei 860.000, afară de

aproximativ 660.000 lei, contra valoarea ziarelor distribuite în mod gratuit țăranilor.

Tipografiile maghiare au executat lucrări în valoare de 1.400.000 lei, comunitatea neavând de suportat decât cheltuielile de francare și transport care se urcă în total la suma de lei 22.000.

În ultimul timp se trimite din Budapesta, pe calea poștei, diferitelor persoane din Ardeal o broșură intitulată „Istoria trupelor libere” în care se face propagandă pentru eliberarea de sub dominația străină a teritoriilor ce au fost sub stăpânirea Ungariei.

Organizarea și instituirea tineretului maghiar din Ardeal cu scopul de a putea fi utilizat într-un eventual conflict armat româno-maghiar, continuă cu intensitate accentuată sub conducerea directă a baronului *Aczel Ede*, din comuna Zaul din Câmpie.

În cadrul acțiunii de pregătire a tineretului pentru protecția populației civile maghiare din Ardeal într-un eventual caz de război, se semnalează că în localitatea Bistrița organizarea acestei acțiuni este condusă de preotul *Beke Andrei*.

În programul stabilit, acesta acordă o deosebită atenție sporturilor, obligând totodată tineretul de a urma cu regularitate ședințele de instrucție premilitară pentru a se obișnui cu mânuirea armelor, iar femeile și fetele să urmeze cursuri speciale de infirmiere și gospodărie.

Biroul central din București al Comunității Naționale a Maghiarilor în România a fost înștiințat că au fost încadrați în organizația de autoapărare, cu misiunea de a asigura alimentarea populației maghiare prin creerea de depozite secrete de cereale, următorii cerealiști din regiunea frontierei de Vest:

Pör Aladar, din Timișoara, str. Ady Nr. 1.

Vamos Antal, din Timișoara, str. Reg. Ferdinand 11.

Perlesz Ludovic, din Timișoara, str. Paris 17.

Hardas I., din Arad, Str. Regele Ferdinand 35.

Hajnal Ladislau, Arad, Str. A. Mureșan Nr. 1.

Gerő Alexandru, din Satu Mare, Str. Corvinelor 26.

Fodor Alexandru, din Oradea, Str. Rimaneczy 6.

Se semnalează că propaganda iredentistă maghiară din jud. Hunedoara desfășurată de preotul *Laszlo Zoltan*, *Csany Francisc* zidar și *Fekete Arpad*, comerciant, toți din comuna Ilia, inițiată în urma îndemnurilor transmise de postul de radio Budapesta, este în continuă creștere.

Datorită propagandei iredento - revizioniste o parte din minoritarii maghiari din Ardeal, fiind convinși că acest teritoriu va fi

alipit Ungariei, confecționează în cantități mari, drapelul cu tricolorul lor național, afirmând că se pregătesc pentru primirea armatei liberatoare.

În comunele Racașul de Jos și Dopca din jud. Târnava mare, muncitorii maghiari poartă pălării de culoare verde, cu câte o floare roșie și albă, formând astfel culorile naționale maghiare.

Preoții maghiari din regiunea orașului Aiud, ar fi primit dispoziții – după cum se afirmă în cercurile ungare din Capitală – de a întocmi două feluri de tablouri și anume: tablouri de persoane împrăștiate din acea regiune, indicându-se moșia din care au fost împrăștiți și tablouri de funcționarii români, indicându-se starea lor materiale înainte de numire și modul de comportare față de ungurii minoritari.

Au fost însărcinați până în prezent cu această misiune preotul reformat din com. Sâncrai, jud. Alba, preotul reformat Nagy Bela și prof. Vereș Ștefan junior, de la Școala de Agricultură din com. Ciurbrud și protopopul reformat Biro Lajos din comuna Docea.

Cu ocazia rechizițiilor efectuate de organele militare pentru nevoile armatei, mai mulți proprietari de automobile, unguri, din Tr. Mureș, au demontat diferite piese de la mașini, pentru a nu fi supuse rechizițiilor.

Semnalați autorităților, mașinile au fost puse imediat în stare de funcționare și rechiziționate pe loc.

Dintre aceștia se semnalează Kiss Jenő, precum și firma Vitalis Simion, care deși proprietarii unui număr de circa 20 mașini de lux și autobuze, nu a avut până în prezent decât 2 mașini rechiziționate datorită sistemului de sabotaj semnalat.

În ziua de 8 Iulie a.c., un număr de 20 muncitori de origine etnică maghiară, de la șantierul de fortificații „Inginer Teieman” din Corabia, au refuzat să intre la lucru, pe considerații că nu li s-a acordat concediu 2 săptămâni pentru munci agricole, potrivit promisiunilor ce li s-au făcut la angajare.

Toți au fost trimiși în localitățile de origine, potrivit dispozițiilor pe care le au organele militare.

În ultimul timp s-au înregistrat în Ardeal următoarele cazuri de ofensa Națiunii și Regalității:

Csiki Adalbert, agricultor, din com. Gălățeni – Mare, a fost înaintat Parchetul Tribunalului Militar Cluj, pentru ofense aduse M. S. regelui și Națiunii române.

Demeter Valentin, din Tr. Mureș, a fost înaintat Parchetului Tribunalului Militar Cluj, pentru că a ofensat Națiunii român.

Dullo Alexandru, din Turda, a fost trimis Parchetului Militar Cluj, pentru insultă adusă Națiunii.

Ferenczi Geza, fabricant din Turda, a fost înaintat Parchetului Militar Cluj pentru ofensa Națiunii.

Boros Zoltan, din Turda, a fost înaintat Parchetului Militar Cluj, pentru ofensa Națiunii.

Katona Iosif și Török, cizmari din Turda au fost înaintați Tribunalului Militar Cluj pentru ofensa Națiunii.

Szöke Rozalia, din Timișoara, a fost înaintată Justiției militare pentru ofensa Națiunii.

Kieszer Elisabeta din Timișoara a fost trimisă în judecata instanțelor militare pentru ofensa Națiunii.

Chestura Poliției Timișoara a înaintat Curții Marțiale a Diviziei I-a Cavalerie pe numitul Gyorfii Geza, de origine etnică maghiară, tâmplar din Calea Dorobanților Nr. 11, vinovat pentru colportarea de știri alarmiste false și tendențioase.

Dintre incidentele de frontieră se semnalează următoarele:

În seara de 4 Iulie a.c., unități militare maghiare au atacat cu focuri de armă succesiv pichetele românești 73, 74 și 75 de la marginea pădurii din dreptul comunei Sanislău.

Datorită faptului că atacul s-a produs prin surprindere grănicerii români s-au retras. Primind ajutoare, pichetele au fost reocupate după o oră.

În ziua de 5 Iulie a.c., la ora 10 a fost atacat de către patrula maghiare pichetul Nr. 72, așezat la marginea pădurii Urziceni.

Grănicerii români răspunzând cu foc viu agresorii s-au retras.

În ziua de 6 Iulie a.c., la ora 4 un grup de aproximativ 10 soldați unguri au atacat cu focuri de armă pichetul Nr. 70 „Regina Marioara”. Grănicerii români răspunzând, ungurii s-au retras. Victime omenești nu au fost.

În seara aceleiași zile pichetul Nr. 80 a fost atacat cu focuri de armă de către aproximativ 30 soldați unguri. Focul a durat 30 minute. Grănicerii români primind ajutoare de la posturile de jandarmi din comunale învecinate au respins pe agresori.

Nu a fost nimeni rănit.

În noaptea de 7 spre 8 Iulie a.c., pichetele de grăniceri de la Iratos și Variașul – Mic au fost atacate cu focuri de armă de către patrula maghiare. Au fost întrebuițate și grenade de mână. Victime omenești nu au fost.

În noaptea de 13 spre 14 Iulie a.c., grănicerii maghiari au atacat cu focuri de armă și grenade pichetul de grăniceri român Dorobanți, sectorul Arad.

Grănicerii români au răspuns cu focuri care au durat 30 minute, în care timp au primit ca întăriri un pluton de mitraliere.

Nu sunt morți sau răniți.

VI. Activitatea legației.

Preocuparea principală a membrilor reprezentanței diplomatice maghiare din Capitală a fost contracararea efectelor favorabile produse de schimbarea de orientare a politicii externe a României, în opinia publică românească și în cea internațională.

Încadrarea României în politica Axei Roma-Berlin a intrigat în mare măsură cercurile diplomatice maghiare din Capitală, care consideră că afilierea guvernului român la politica axei ar fi numai un gest de apărare al Statului față de pretențiile Ungariei și Bulgariei, că ar fi lipsit de sinceritate și că ar avea la bază numai considerațiile de oportunitate.

Diplomații maghiari pretind a ști - și au lansat numeroase versiuni în acest sens - că Marele Stat Major s-ar fi opus la schimbarea de orientare și ar fi susținut continuarea politicii anglofile. Agenții propagandei maghiare răspândesc versiunea de mai sus îndeosebi în cercurile germane și italiene.

Diplomații maghiari mai insinuiază în discuțiile lor o analogie dintre situația actuală a României și a fostei Cehoslovacii în sensul că țările revizioniste vor putea exploata în favoarea lor anumite tulburări interne din țara noastră și preconizează chiar că lansarea știrilor alarmiste avantajează în măsură mare planurile anexioniste ale Ungariei.

Noua orientare politică a României, susțin aceleași cercuri, va întârzia numai îndeplinirea pretențiilor revizioniste ale Ungariei, dar nu le va putea înlătura.

Se apreciază în cercurile atașatului militar că Ungaria a făcut o mare greșală, pierzând momentul prielnic de a interveni fie pe cale diplomatică, fie armată, pentru reluarea Ardealului de la România. Această intervenție ar fi trebuit să aibă loc concomitent cu ultimatumul sovietic adresat României. În cazul unui refuz din partea guvernului român, Ungaria ar fi putut interveni cu succes cu armata sa, fiind favorizată și populației.

Constituirea noului guvern român a fost obiectul a numeroase comentarii, care în rezumat conțineau următoarele aprecieri:

Prin noul guvern, România a adoptat direct, fără ocoluri, orientarea politică a Germaniei.

În afară de unii membri ai fostelor organizații gardiste și naționaliste, în noul guvern figurează personalități ce au trăit tot timpul în sfera de influență a puterilor axei, ca de exemplu: Gigurtu, Manoilescu, Crainic, etc., care cu siguranță constituie o piedică în realizarea revendicărilor teritoriale ale Ungariei.

Deosebit de strâns a fost, în acest interval de timp, contactul dintre legație și minoritatea maghiară.

Szendrey Zoltan, conducătorul Serviciului Special, a trimis un ordin circular tuturor colaboratorilor din țară, cuprinzând următoarele:

Toate operațiunile autorităților militare și civile românești, care eventual ar lovi în populația minoritară maghiară, trebuie raportate de urgență legației, iar măsurile de apărare necesare nu vor putea fi luate decât cu asentimentul prealabil al reprezentanței diplomatice.

Colaboratorii să fie cât se poate de prudenți în activitatea lor, pentru a nu fi puși în situația să fie suspectați de autoritățile românești.

Bardossy Laszlo, ministrul Ungariei la București, ar fi fost chemat urgent la Budapesta pentru a prezenta contelui Csaky, ministrul persecuțiilor la care sunt supuși minoritarii maghiari din Ardeal și asupra transferării ilegale a personalului din serviciul C.F.R. și P.T.T. de origine etnică maghiară din localitățile lor de origine în interiorul țării, în special în Vechiul Regat.

Noile măsuri de ordine decretate de Ministerul de Interne al României a constituit obiectul unui raport expediat în ziua de 9 Iulie a.c., de legație guvernului din Budapesta, în care se fac următoarele afirmații:

Prin noua dictatură, autoritățile românești au schimbat sistemul de abuz în teroare pentru a nimici și ultima urmă de libertate a minorității maghiare.

În cercurile apropiate legației s-a discutat că Bardossy Laszlo, ministrul Ungariei la București, a primit ordin de la guvernul din Budapesta, să pună în vedere tuturor supușilor maghiari aflați în România să plece cât mai curând posibil în Ungaria.

Minoritarii maghiari din Vechiul Regat originari din Ardeal să plece imediat în localitățile lor de origine, punându-se la dispoziția Comunității.

Reprezentanțele consulare maghiare din Ardeal să întocmească în trei exemplare inventarul cât mai amănunțit al averii mobile și imobile a Statului român din regiunea de Vest a Ardealului, notându-se totodată și toate averile care au fost evacuate în ultimul timp.

Guvernul din Budapesta fiind sesizat că țărănimea maghiară din Ardeal este contra încorporării acestei regiuni la Ungaria atâta timp cât guvernul maghiar nu va realiza reforma agrară, a dat dispoziții

reprezentanței sale diplomatice din România să întreprindă de urgență o anchetă și să raporteze în ce măsură aceste informații corespund adevărului.

În ce privește activitatea în domeniul informativ se semnalează, printre altele, următoarele:

Serviciul special al legației, condus de *Szendrey Zoltan*, a dat dispoziții oficinelor în subordine ca în viitor colaboratorii să mențină și pe mai departe legătura cu femeile maghiare căsătorite cu ofițeri sau funcționari români, încredințând însă misiuni importante numai acelorora care sunt recomandate special de legație.

Dintr-un raport întocmit de serviciul special al legației, trimis în ziua de 5 Iulie a.c., la Budapesta, rezultă că în cursul lunii Iunie a.c., acest serviciu a primit și lucrat următoarele rapoarte informative:

A trimis Comunității Naționale a Maghiarilor în România un număr de 690 rapoarte și a primit în schimb 733, deci față de luna Mai a.c. un spor de 15%.

A primit de la oficinele maghiare în subordine următoarele:

1.670 rapoarte asupra situației politice din România, dintre care 1.435 au fost lucrate.

1.020 rapoarte asupra situației economice, dintre care 936 au fost lucrate.

779 rapoarte asupra situației și mișcările de unități militare, dintre care 705 au fost lucrate.

Față de luna precedentă se constată un spor de 20%.

În urma retragerii trupelor românești din teritoriul ocupat de Uniunea Sovietică, serviciul special al legației caută să intre în legătură, prin agenții săi, cu concentrații de origine maghiară care au fost repartizați la unitățile militare române din acele regiuni cu scopul de a obține informații cât mai amănunțite cu privire la tratamentul care s-a aplicat soldaților unguri în timpul evacuării.

Colonelul Baitz de Beodra a expediat Marelui Stat Major din Budapesta o serie de rapoarte în care se arată următoarele:

Prin ocuparea Basarabiei și Bucovinei de Nord de către Uniunea Sovietică, armata română a pierdut următoarele procente din efectivele ei:

7-8% din efectivul ofițerilor de rezervă;

15-18% din efectivul Trupeii; și

3-4% din efectivul specialiștilor.

În timpul retragerii din aceste regiuni – se specifică în raport – armata română a pierdut aproximativ 4.500 vagoane material de război

transportabil și 12,500 vagoane material netransportabil, precum și însemnate cantități de alimente.

În prezent armata română dispune de aproximativ 6000 șoferi mecanici repartizați la trupele motorizate, efectiv ce în decurs de un an se va dubla datorită școlilor ce s-au înființat pe lângă diferitele centre de moto-mecanizate ale armatei.

Legatia a primit un ordin de la Budapesta să întocmească, în colaborare cu conducătorii Comunității Naționale a Maghiarilor în România, un raport care să cuprindă următoarele:

Populația capitalurilor românești în întreprinderile industriale și comerciale din Ardeal.

Forța etnică, politică și economică reprezentată de poporul secuiesc din România.

O situație numerică de mișcarea din ultimii 20 de ani a populației maghiare din Ardeal.

Toate „falsificările” recesământului populației, întocmit de Statul român în anul 1930.

Concluzii

Rezumând activitatea și atitudinea minorității maghiare din România în intervalul de timp cuprins în prezentul buletin, se desprind următoarele concluzii: Întreaga populație maghiară se așteaptă la soluționarea, în timpul cel mai apropiat, a problemei revizioniste ale cărei șanse sunt privite din diferitele puncte de vedere după categoria socială a respectivilor.

Intelectualii și oamenii politici maghiari sunt încredințați că revizuirea se va face, își dau însă în același timp seama că pretențiile Budapestei nu vor fi satisfăcute nici pe departe integral.

Totuși speră ca prin schimbările ce vor surveni să și amelioreze situația materială și prestigiul personal ca o recompensă pentru activitatea depusă în cadrul iredentismului.

Agricultorii maghiari păstrează în fond anumite rezerve față de regimul de proprietate agricolă din Ungaria, cu toate acestea înclină a crede toate promisiunile făcute de agenții iredentei și speră într-un trai mai bun sub dominația maghiară. Transferul de populație se lovește însă, chiar și în această fază a discuțiilor, de numeroase dificultăți, în special în rândurile secuilor vizazați în mod deosebit de acest proiect.

Spiritele secuilor sunt frământate și caută o soluție pentru satisfacerea a două dorințe: să rămână pe același pământ și să fie totuși sub dominația maghiară, ceia ce, din punct de vedere românesc, este o imposibilitate de care și cei mai înverșunați iredentiști își dau seama.

Muncitorimea maghiară, agitată tot mai mult de agenții comuniști, camuflați adesea ca iredentiști naționaliști, încearcă să profite de starea de frământare pentru a atrage cât mai mulți adepți în tabăra filosovietică. Muncitorimea maghiară naționalistă nu se manifestă ca o grupare distinctă.

Minoritarii maghiari care au militat pentru o loială conviețuire româno-ungare în cadrul Statului român privesc cu oarecare îngrijorare desfășurarea evenimentelor.

NOTA
din 21 august 1940²³⁹

După descoperirea primei organizații teroriste maghiare din Ardeal, de la 14 octombrie 1939, în care au fost implicate 172 persoane, *gubernul român a stabilit o înțelegere cu Statul ungar, care și-a luat obligațiunea de a nu mai persevera în acțiuni similare, în scopul de a nu înăspri relațiile româno-maghiare.*

În cadrul acestei înțelegeri, Statul român și-a îndeplinit obligațiile luate, renunțând chiar la trimiterea în judecată a unui număr destul de mare din cei implicați, care au fost trecuți în Ungaria după cum urmează:

- a) La 21 Decembrie 1939 prin punctul de frontieră Parhita (Bihor) au fost trecuți în Ungaria 36 de persoane; și
- b) La 17 Mai 1940 au fost trecuți frontiera în Ungaria prin punctul Borș, 16 persoane.

Cu toată această atitudine de înțelegere din partea României, Statul Maghiar nu și-a respectat angajamentele luate, continuând a întreține o acțiune de agitație, care în ultimul timp a fost simțitor accentuată, neținându-se seamă de sugestiile Axei Berlin-Roma, care cereau ca, în special în momentul de față, între aceste două țări să existe raporturi cât se poate de pașnice.

S-a constatat însă că ungerii perseverază în această acțiune de agitație pentru a crea cazuri pe care presa și propaganda maghiară să le exploateze tendențios cu explicația că *Statul român asuprește minoritatea maghiară.*

În legătură cu această acțiune au fost descoperite în ultimele luni următoarele organizații teroriste maghiare:

1. *Organizația teroristă din Bocicoiul Mare (Sighet), descoperită în Ianuarie 1940, în care sunt implicate 11 persoane;*
2. *Organizația teritorială din com. Orașul Nou (Satu Mare), descoperită la 7 Ianuarie 1940, în care sunt implicate 9 persoane;*
3. *Organizația teroristă Valea lui Mihai (Sălaj) descoperită în Februarie 1940, în care sunt implicate 10 persoane; și*
4. *Organizația teroristă din com. Andrid descoperită la 15 Iunie 1940, în care sunt implicate 16 persoane.*

---

²³⁹ A.M.R. , fond 5417, dos. 922, p. 1-3

La data de 14 August 1940 a fost descoperită la Oradea o nouă organizație teroristă cu ramificații la Huiedin, Sibiu, Bistrița, Tr. Secuiesc, etc., fiind arestate până în prezent 12 persoane.

Asupra nucleului de la Oradea a fost găsit următorul material exploziv:

- 3 calupuri dinamită a 1 kgr.
- 1 revolver Browning 7,65mm., cu 50 cartușe.
- Materialul pirotehnic necesar (capse, fitil),
- Cârligele necesare fixării acestui material.

De asemeni se mai cunoaște existența și a altui material exploziv aparținând nucleului din Huiedin, care n-a fost încă găsit.

Din indicațiile pe care anchetatorii acestei organizații le au, rezultă că în aceste nuclee ar activa *un număr destul de mare de ofițeri și grade inferioare din armata regulată maghiară și care au în același timp și funcțiunea de instructori ai organizației „Rongyos Garda”*,

Față de aceste constatări, aducem aceste acțiuni la cunoștința Guvernului, pentru ca ele să fie exploatate așa cum se va crede de cuviință.

NOTA

22 august 1940²⁴⁰

După descoperirea organizației teroriste din Ardeal din toamna anului 1939 și a nucleelor de la Sighet (Ianuarie 1940), Valea lui Mihai (Februarie 1940), Andrid (Iunie 1940), etc., Serviciul nostru urmărind acțiunea se subminare a Statului nostru, dusă de oficialitatea maghiară, ajunge la concluzia că pe teritoriul țării, s-au format, de dată recentă, noi nuclee teroriste, reușind să identifice un astfel de nucleu la Oradea.

Trecându-se la arestarea membrilor componenți ai acestui nucleu, în ziua de 14 August a.c., din cercetările întreprinse rezultă următoarele:

1. *Statul maghiar nu a renunțat la menținerea și organizarea acțiunii teroriste în România.*

2. *Pentru organizarea acesteia întrebuințează elemente din organizația „Rongyos Garda” trimise în țară cu pașapoarte valabile pe nume false; și*

3. *Misiunea acestora este de a produce acte teroriste ca: distrugerii de cale ferată, poduri, șosele, incendieri de păduri și sate românești, otrăviri de fântâni, etc., pentru a se împiedica evacuarea armatei, autorităților și populației românești, din regiunile ce presupun că vor fi cedate Ungariei.*

4. *De asemenea de a incendia satele cu populație germană, urmând după ceia ca prin colportare de svanuri și prin răspândirea de manifeste (ce urmau să sosească din Ungaria), să arate că autoritățile românești sunt acelea care au provocat asemenea acte.*

Totodată în misiunile acestora se mai prevede ca în eventualitatea în care tratativele româno-maghiare nu ar duce la rezultate favorabile să se declanșeze acțiunea teroristă pentru a se crea o stare de panică în mijlocul populației, fapt care să determine intervenția armatei Ungare.

Cum se făcea instructajul membrilor teroriști din „Rongyos Garde”.

Membrii organizației „Rongyos Garde” întrebuințați în acțiunea teroristă din Cehoslovacia și ulterior trimiși ca voluntari în Finlanda, de unde întorși în cursul lunii Iunie a.c., au fost lăsați un timp liber, după care prin înștiințări individuale, considerate ordine de chemare, au fost adunați la Budapesta, în *str. Kinczi ut. 29* (sediul secției teroriste pentru România), în grupe de câte 5 persoane.

---

²⁴⁰ A.M.R. , *fond 5417*, dos. 922, p.4-16

La această adresă au fost luați în primire de Locotenentul activ *Kovacs Tivador*, de față fiind și membrii din Serviciul de Spionaj Maghiar, cu sediul la *Cazarma Hadik*.

Introduși înăuntru li s-a comunicat că, trebuind să înceapă acțiunea în România, să se ducă peste trei zile în *cartierul Budafok, la cazarma de pioneri*, pentru a fi instruiți asupra mânăuirii materialului exploziv.

La cazarma de pioneri căpătau instrucțiuni teroriste din partea unui inginer specialist în distrugeri, care era însoțit totdeauna de Locot. *Kovacs Tivador*, de modul cum trebuie aranjat materialul exploziv la o șină de cale ferată pentru a se putea provoca o distrugere.

Aceste instrucțiuni teoretice durează în cazarma de pioneri din Budafok două zile, cu pauză de o zi între ele, în care se instruește altă grupă.

După acest instructaj teoretic sunt introduși într-o casă (de cărămidă roșie), proprietatea Marelui Stat Major Ungur, în dosul fabricii de chibrituri din Budafok, unde inginerul șef le-a dat explicații asupra modului de *aranjarea materialului exploziv în cazul unui sistem de dare a focului cu întârziere și asupra distrugerilor ce se pot face la lucrări care sunt în rebleu sau în debleu*.

După terminarea acestor instrucțiuni, sunt chemați din nou în str. Kinczi ut. 29, unde după ce li s-au înmânat pașapoarte și banii necesari pentru drum li s-a dat instrucțiuni pe hartă asupra regiunii unde trebuie să opereze, fixându-li-se totodată și orașul în care trebuie să acționeze.

Asupra datei când trebuie să declanșeze acțiunea și regiunea unde trebuie să se execute distrugerea, urmează ca acestea să fie comunicate prin oamenii de legătură din minoritatea maghiară.

Cum se organizau aceste nuclee.

În prima decadă a lunii Iulie vine la Oradea cu pașaportul Nr. 96.642 (anexa Nr. 1), eliberat la Budapesta D-rul Kuba Augustin, cu profesiunea declarată procuror la calea ferată maghiară, deschizând la Hotelul „*Rymanoczi*”.

Numitul intră în legătură cu femeia *Gizela Aschner*, proprietara unui atelier fotografic din Oradea și cu *D-rul Hallas*, avocat, tot din acest oraș pe care-i cunoscuse nu cu mult timp în Ungaria.

Fiind în relații de prietenie cu *Gizela Aschner*, face acesteia o vizită la atelierul fotografic ce conduce, cu care ocazie răsfoind un album de fotografii dă peste fotografia numitei *Aranyossy Kato*, domiciliată în Oradea, B-dul Regele Ferdinand Nr. 38.

Fiind în căutare de elemente cu care să înjghebeze nucleul de la Oradea, D-rul Kuba Augustin cere numitei *Gizela Aschner* să-i prezinte

pe această față motivând că după fotografie pare a fi o figură interesantă, mai ales că este în căutarea unei tovarăse de viață.

În ziua de 20 Iulie a.c., prin intermediul Gizelei Aschner, D-rul Kuba Augustin este prezentat, la ștrandul municipal din Oradea, fetei Aranyossy Kato, căreinu după mult timp îi propune să meargă în Ungaria, unde numitul intenționează să o ia în căsătorie.

Neputându-si scoate pașaport și încercând, fără reușită, a o trece clandestin frontiera pe la Episcopia Bihorului, în ziua de 25 Iulie a.c., Dr. Kuba Augustin părăsește țara, plecând la Budapesta, rămânând ca Aranyossy Kato să se ducă și ea ulterior după scoaterea actelor și după ce va primi înștiințarea telefonică a acestuia.

În ziua de 31 Iulie a.c., Gizela Aschner primește o telegramă semnată Dr. Hallas, care se afla deasemenei la Budapesta, pentru Aranyossy Kato, prin care aceasta era invitată să se ducă la Budapesta.

Gizela Aschner comunică sosirea acestei telegrame, însă în ziua de 1 August pleacă la Budapesta ea cu pașaport românesc având viza maghiară căpătată, deși numita este de confesiune mozaică, în urma intervenției Episcopiei Romano-Catolice din Oradea (Anexa Nr. 2).

Ajunsă la Budapesta, la hotelul „Britania” găsește un bilet scris de Dr. Hallas, pe care era indicat că D-rul Augustin *să fie căutat sub numele adevărat de Szalkay Laszlo la adresa Szent Istvan Park 17/III/3 (Anexa Nr. 3).*

În ziua de 5 August Gizela Aschner este înștiințată de către supusul maghiar Takayer, care se afla la Cluj, un bun prieten al D-rului Kuba, că vine la Oradea spre a se întâlni cu acesta, care vine a doua zi de la Budapesta.

În ziua de 8 August, prin punctul Episcopia Bihorului sosește D-rul Kuba Augustin, fiind primit la frontieră de către Aranyossy Ecaterina.

D-rul Hallas, însoțit de supusul ungar Walter Henrich, bănuieț a fi în realitate Cpt. Szepukty, instructor în organizația „Rongyos Garda” au venit în țară cu o zi mai înainte, în aceeași zi părăsind țara în urma unei comunicări a acestora, numitul Takayer.

La Oradea, D-rul Kuba Augustin trage din nou la Hotelul „Rymanoczi” (Anexa Nr. 4), comunicând de aceastădată femeii Aranyossy Kato că așteaptă în curând să-i vină de la Budapesta niște pachete, despre care mai târziu i-a mărturisit că conțin ecrasită, dându-i misiunea ca împreună D-rul Hallas să le ridice din vagoanele trenului ce vine din Ungaria.

Prin ajutorul acesteia, Drul Kuba Augustin trebuia să găsească atât elementele care să transporte dintr-o localitate în alta materialul exploziv, cât și oamenii care să primească în depozit aceste materiale.

Pentru scoaterea materialului din vagoane Aranyossy Ecaterina recurge la ajutorul părinților săi, iar pentru depozitare indică pe coproprietarul unui magazin de vulcanizat din Oradea, Moldovany Francisc și pe femeia Costa Elisabeta, dispărută în Ungaria, soția frizerului Costa Gheorghe.

Compunerea organizației teroriste din Oradea.

Din compunerea acesteia au fost identificați ca făcând parte următorii:

1. D-rul Kuba Augustin, pe numele adevărat, Maior Szalkay Laszlo, bănuit a fi ofițer de Stat Major, dispărut în Ungaria, conducătorul organizației;

2. Walter Henrich, numele adevărat necunoscut, bănuit a fi căpitanul Szepukty, dispărut în Ungaria;

3. Takayer, numele adevărat necunoscut, dispărut în Ungaria, cu misiunea de a organiza nucleul din Cluj;

4. Moldovany Gabor, numele adevărat Baboș Gabor, însărcinat cu organizarea nucleului Sibiu, arestat;

5. Aranyossy Kato, născut la 28 Martie 1919, în Cluj, de profesie casnică, origine etnică maghiară, cetățenie română, domiciliată în Oradea, B-dul Regele Ferdinand Nr. 38, a fost recrutată în organizația teroristă în ziua de 20 Iulie 1940, prin intermediul fotografei Gizela Aschner, din Oradea, de către D-rul Kuba Augustin (Maior Szalkay Laszlo) din Budapesta.

A fost cea mai principală și de încredere membră a organizației, având misiunea de a supraveghea scoaterea materialului exploziv din vagonul ce venea de la Biharkeresztesz.

A fost la Episcopia Bihorului să primească materialul exploziv, dar nu l-a putut scoate, din cauză că i s-a părut a fi observată de un gardian public.

S-a dus cu D-rul Kuba în nenumărate rânduri la gara Oradea pentru a observa venirea diferiților curieri din Ungaria, cât și a controla în vagoane trimiterea dinamitei.

A fost în legătură cu Walter Henrich și Takayer Edo., veniți cu pașaport din Ungaria, azi plecați în Ungaria, membri ai organizației teroriste.

A înlesnit trecerea în Ungaria prin Salonta a D-rului Kuba în ziua de 14 August a.c. Arestată.

6. *Carol Aschner*, de profesie fotograf, domiciliat în Oradea, B-dul Regele Ferdinand Nr. 26, născut la 16 August 1900 în Bratislava (Slovacia), de origine slovacă, cetățean român, de religie mozaică, este acela în casa căruia pe la jumătatea lunii Iunie 1940 a primit pe D-rul Kuba și Takayer Edo ce veneau din Ungaria, împreună cu soția lui Gizela.

Tot în casa lui s-au întâlnit de mai multe ori Dr. Kuba cu D-rul Hallas, moșier din Oradea, Str. Aristide Demetriad Nr. 2, membru important în organizația teroristă.

Știe că soția lui a plecat la Budapesta la hotel „Britania” pentru a se întâlni cu D-rul Kuba, în realitate maiorul Szalkay Laszlo din Ungaria, având a-i comunica acestuia ceva în legătură cu Aranyossy Kato.

A găzduit pe Takayer, membru în „Rongyos Garda” când i-a telefonat să-l aștepte la gară că vine de la Cluj.

Știe că soția lui a trecut în Ungaria fără să aibă viza Ungariei, numai pe baza unei telegrame trimisă de D-rul Hallas din Budapesta, cu care s-a adresat unui Căpitan David la frontiera ungară, din Serviciul de Informații maghiar. Arestat.

7. *Aranyossy Rebeca*, născută la 15 Septembrie 1887, în comuna Bonhida, jud. Cluj, de profesie casnică, domiciliată în Oradea, B-dul Regele Ferdinand Nr. 38, este aceea care a primit de la fica ei Kato un pachet cu ecrasită cu capse, fitil alb și negru, cârlige, un revolver cu 50 cartușe, pe care i le-a înmănat lui Moldovany Francisc. Arestată.

8. *Moldovany Ferencz*, născut la Oradea la 23. II. 1893, de profesie vulcanizator, domiciliat în Oradea, Str. G-ral Praporgescu Nr. 6, a fost recrutat de Walter membru al organizației „Rongyos Garda”.

Este membru de încredere în organizația teroristă din Oradea, condusă de D-rul Kuba Augustin. La locuința lui s-a găsit îngropat un pachet cu 3 calupuri ecrasită, 6 capse, 2 bucați fitil Bikford și 3 m. fitil ordinar, 2 cârlige, un revolver Browning cu 50 cartușe. Arestat.

9. *Costa Gheorghe*, născut la 20 Aprilie 1896 în Oradea, de profesie frizer, de origine etnică și cetățenie română, domiciliat în Oradea, Str. G-ral Holban Nr. 34, este acela în casa căruia Walter, azi dispărut, a adus, însoțit fiind de Aranyossy Kato, un pachet cu dinamită, destinat nucleului din Huiedin și pe care soția lui, Costa Elisabata, l-a ascuns.

Soția lui făcea dese vizite în Ungaria, iar în ziua de 13 August a.c., acesta împreună cu cei 2 copii ai săi, au plecat în Ungaria la Biharkeresztesz. Arestat.

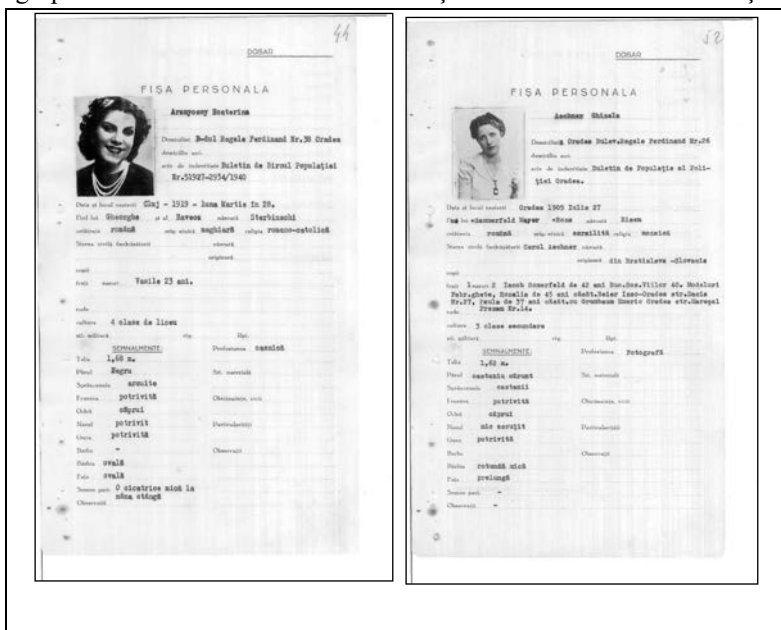
10. *Dr. Hallas Wilhelm*, născut la 17 Septembrie 1885 la Deva, de origine etnică evreu și religie mozaică, domiciliat în Oradea, Str. Aristide Demetriad Nr. 2, este acela care a fost în permanentă legătură atât în țară cât și la Budapesta, cu Dr. Kuba Augustin.

Având cunoștință de misiunile acestuia nu s-a sfiit să facă felurite intervenții pe la autorități fie pentru obținerea de pașaport lui Aranyossy Kato, fie la frontieră pentru a creia anumite avantaja D-ului Kuba Augustin. Arestat.

11. *Kirali Coloman*, născut la 21 Octombrie 1906 în Oradea, cetățean român, de origine maghiară, domiciliat în Oradea, Str. Regele Ferdinand Nr. 10, de profesiune șofer, este acel care a adus pe Aranyossy Kato și încă o doamnă la gara Episcopia Bihorului pentru a primi pe Dr. Kuba.

A fost șoferul D-ului Kuba în timpul cât acesta a stat în Oradea. A condus de Dr. Kuba și Dr. Hallas la Borș, care dorea să treacă pentru 15-20 minute în Ungaria, ca să aibă o convorbire telefonică.

Este șoferul mașini lui Moldovany în pivnița căruia s-a găsit îngropată dinamita cu amorsele necesare și un revolver cu 50 de cartușe.

Arestat.

12. *Arranyossy György*, născut la 17 Octombrie 1887 în com. Csucul de Jos, jud. Cluj, cetățean român, de origine etnică maghiară,

domiciliat în Oradea, B-dul Regele Ferdinand Nr. 38, de profesie croitor, pentru doamne, a fost recrutat în organizația teroristă de fiica sa Kato.

A fost la Episcopia Bihorului cu fiica sa Kato pentru a lua dinamita ce sosea în vagonul unghuresc ce venea de la Biharkeresztész.

A trebuit să ducă pachetul cu dinamită și pistolul cu cartușele de la casa lui, unde îl lăsase Kato la Moldovany, unde s-a și găsit. N-a putut să-l ducă, deoarece între timp a venit Moldovany să-l ia, neputând însă i-l-a dus soția lui. Arestat.

13. *Aschner Gizela*, născută la 27 Iulie 1905 în Oradea, de origine etnică maghiară, cetățenia română, religie mozaică, domiciliată în Oradea, Str. Regele Ferdinand Nr. 26, este aceea în atelierul căreia Dr. Kuba Augustin, în realitate maiorul ungar Szalkay Laslo, se întâlnea cu Aranyossy Kato și Dr. Hallas și Takayer.

A fost la Budapesta, unde s-a întâlni cu Dr. Kuba, cu care ocazie acesta i-a dat adresa lui exactă din Budapesta, indicându-i că este maior în armata maghiară.

În ziua de 14 August 1940 a fost la întâlnire cu Dr. Kuba, când acesta se pregătea să fugă în Ungaria. Arestată.

14. *Komarony Adam*, numele conspirativ, pe care are eliberat pașaportul, necunoscut, fost în grupul ungarilor ce au luptat în Finlanda sub numele de Tolvary Sandor.

Este venit cu misiunea de a organiza nucleul din Timișoara, neidentificat până în prezent.

15. *Tamas Istvan*, posesorul pașaportului maghiar Nr. 400.707, născut în com. Morosgese în anul 1904, cu misiunea de a organiza nucleul din Huiedin. Arestat.

16. *Timar Mihaly*, numele conspirativ sub care are eliberat pașaportul necunoscut, cu misiunea de a organiza nucleul Brașov, neidentificat până în prezent.

17. *Hidvegi(?)*, numele conspirativ necunoscut, stegar în organizația „Rongyos Garda”, cu misiunea de a organiza nucleu în regiunea Oradea. Neidentificat.

18. *Astaloș Șandor*, numele conspirativ necunoscut cu misiunea de a forma nucleu în Secuime. Neidentificat.

Toate aceste elemente au primit instrucțiuni ca trecerea în România să o facă prin punctul de frontieră Biharkeresztész, unde vameșii și poliția de frontieră ungară aveau ordinele necesare pentru a le facilita trecerea.

De asemenea intrarea lor în țară să se facă individual și la diferențe de cel puțin o zi.

Cum se transporta materialul exploziv.

Introducerea materialului exploziv în țară se făcea prin vagoanele de cale ferată ale trenului ce venea din Ungaria prin Episcopia Bihorului.

La punctul de frontieră maghiar Biharkeresztesz se introducea într-unul din compartimentele vagonelor de clasa II sub canapea câte un pachet, de fiecare tren, cu material exploziv format din (anexa 6-12):

- 3 calupuri de dinamită a 1 kg.
- 1 revolver Browning 7,65 mm cu 50 cartușe.
- Materialul pirotehnic respectiv (capse, fitil).
- Cârligele necesare fixării acestui material.

Compartimentul în care se găsea acest material i se făcea, la plecarea din gara Biharkeresztesz, în plafon un semn ce consta dintr-un cerc cu o cruce.

La sosirea trenului în stația Episcopia Bihorului agenții nucleului terorist din Oradea se urcau în tren, căutau compartimentul cu semn și ridicau explozivul pe care îl transportau la Oradea, predându-l D-rului Kuba Augustin.

Până în prezent pentru D-rul Kuba Augustin au sosit pe această cale, prin Episcopia Bihorului, două pachete cu material exploziv, fiecare cu conținutul specificat mai sus, dintre care un pachet a fost dat în păstrarea numitului *Moldovany Francisc* din Oradea, găsit la perchezițiile efectuate, iar al doilea a fost dat în păstrarea numitei *Costa Elisabeta*, soția frizerului Costa Gheorghe, plecată în Ungaria.

Acest al doilea pachet era destinat a fi trimis nucleului ce se formează în localitatea Huedin, fără a fi putut fi găsit până în prezent.

Pentru materialul explozibil ce urma să mai sosească, D-rul Kuba Augustin dă în ziua de 12 August a.c., o telegramă la Budapesta, semnată Kato, prin care cerea trimiterea de insulină, adică ecrasită. (anexa 5)

Prin descoperirea acestui nucleu, se învederează odată în plus că Statul maghiar departe de a căuta să păstreze o atitudine de lealitate față de țara noastră, continuă a conduce o acțiune de subminare care îmbracă forma terorismului.

Cercetările fiind în continuare, urmează ca orice constatare să fie comunicată.

Anexa Nr. 2

De la episcopatul Satu-Mare, Oradea.

1471-1940

Consulatul Regal Maghiar Cluj.

Cu onoare vă rugăm să binevoiți a acorda pentru doamna Karoly două vize de tranzit. Țin că este necesar să amintesc că doamna Aschner Karoly a anunțat deja autoritatea competentă că intenționează să se boteze, deci poate fi considerată de pe acum ca fiind creștină catolică.

Afară de această numită a avut întotdeauna o atitudine cât se poate de bună față de biserica noastră a sprijinit cu drag și cu devotament oricând așezământul nostru bisericesc, așa că suntem convinși că domnul consul va soluționa favorabil cererea și va acorda vizele cerute pentru doamna Aschner karoly, deoarece pentru dânsa aceasta înseamnă existența, trebuind să plece necondiționat la Pozsony, pentru a-și aranja situația de cetățenie, ori aceasta nu se poate face decât trecând prin Ungaria.

În speranța că se vor avea în considerare cele amintite mai sus și deci cererea va fi favorabil rezolvată, vă salutăm cu deosebită stimă.

Oradea la 28 Mai 1940

Oficiul episcopal

Ss/Zitzmann Ferenc.

Directorul biroului bisericesc județean

NEOREVIZIONISMUL UNGURESC

Demontarea minciunii din "Trianon"²⁴¹

Inițiativa Antenei 1 de a transmite controversata peliculă a regizorului Koltay Gábor fost un gest bine venit, nu numai pentru *ratingul* respectivei televiziuni. Românii au putut lua cunoștință astfel în mod nemijlocit de modul în care o parte a *elitei* maghiare se raportează la destinul națiunii lor după 1920. Reacțiile au fost dintre cele mai diverse, de la revolta față de afirmațiile false, răspândite în întreg cuprinsul filmului, până la atitudini condescendente, chiar amuzate, față de o peliculă care te face să-ți fie dor de documentarele "Epocii de aur", net mai bine realizate din punct de vedere artistic.

Problema Trianonului și a relațiilor româno-maghiare nu au fost niciodată în atenția mea în mod special, așa că nu mă hazardez să realizez o analiză detaliată a filmului. Scriu aceste rânduri deoarece, la puțin timp după difuzarea peliculei, am reluat spre studiu cele două volume de documente intitulate *Minoritățile naționale din România*, lucrare monumentală realizată de un colectiv din cadrul Arhivelor Naționale ale României. În paginile lor sunt găzduite documente extrem de interesante referitoare la situația minorității maghiare din România după 1918. Le mai citisem o dată dar, după "Trianon", le-am privit cu alți ochi, făcându-mă să exclam, asemenea poetului, "Toate-s vechi și nouă toate". și în anii interbelici și acum se vehiculează teme propagandistice precum: misiunea civilizatoare a ungarilor în "Bazinul Carpatic" (invenție geografică cu rol pur ideologic), caracterul generos și tolerant al regimului dualist, divorțul zgomotos de Austria și clamarea ideii (total false) că Ungaria a fost obligată să fie alături de Tripla Alianță, fiind "pedepsită" fără motiv prin tratatul de la Trianon sau acuzații aberante privind o eventuală purificare etnică în Transilvania. La acestea s-au adăugat în film negarea existenței fascismului în Ungaria interbelică, "justețea" Dictatului de la Viena, negarea Holocaustului și un spirit mai mult decât antieuropean, am putea să-i spunem "tribal".

---

²⁴¹ www.rostonline.org/rost/mar-apr2005, George Enache, *Demontarea minciunii din "Trianon"*. Vezi: Arhivele Statului București, *colecția Microfilme Franța*, r. 192, c. 974-986; Ministère des Affaires Etrangères, *Archives Diplomatiques; Direction des Affaires Politiques et commerciales*, voi. 72, serie Z, carton 580, dossier 1.

Mulți s-au întrebat care este scopul acestui demers cinematografic. Dincolo de un posibil obiectiv revizionist îndepărtat, se are în vedere în primul rând menținerea unei separații clare (veritabil *apartheid*), între populația maghiară și cea românească majoritară, o separație care să împiedice dialogul și o eventuală (dar foarte puțin probabilă topire) a ungarilor în masa românească. Această atitudine a fost semnalată și în perioada interbelică. Unul din cele mai remarcabile documente în acest sens este raportul francezului E. de Martonne, care, cu un ochi deosebit de critic, surprinde realitățile transilvane, imediat după unirea acesteia cu România, realizând o comparație foarte interesantă cu situația din alte provincii nou intrate și ele sub autoritatea românească. Documentul este inclus în culegerea de documente *Minoritățile naționale din România* și am ales să-l reproducem în paginile revistei ROST dată fiind circulația restrânsă a celor două volume (istoricii maghiari care au contribuit la realizarea filmului "Trianon" sigur nu au auzit de ele). Pentru orice lector fără prejudecăți, reiese limpede din acest document că nici nu poate fi vorba de persecutarea și asimilarea minorității maghiare din Transilvania, ci pretinsa "românizare" nu este altceva decât un fenomen natural de echilibrare a raportului firesc dintre majoritatea românească și minoritatea maghiară, raport care secole de-a rândul a fost menținut în defavoarea românilor prin mijloace de forță. Un alt document, pe care îl vom publica în numerele viitoare, sesizează stilul unor lideri maghiari de a provoca cu orice preț autoritățile române și de a reclama după aceea abuzurile la diversele Înalte Porți. Cine își amintește de prestația regizorului maghiar la emisiunea lui Marius Tucă va recunoaște lesne stilul. Din ambele documente, toleranța românească.

Prin urmare, vom lăsa în continuare documentele să vorbească. Unele pasaje s-ar putea să nu convină nici românilor, dar respectul pentru adevărul istoric trebuie să primeze.

1921, noiembrie

Raport întocmit de geograful francez E. de Martonne în urma unei călătorii în România, conținând observații asupra situației minorităților din Transilvania, Bucovina și Basarabia

Unirea cu vechea Românie a provinciilor desprinsе din Austro-Ungaria și Rusia, primită la început peste tot cu entuziasm, a determinat apariția unor probleme sociale și politice inerente care au produs o mare surpriză. A fost necesar să se recurgă la înlocuirea maghiarilor care deținuseră în exclusivitate funcțiile administrative, cu germani sau cu ruși. Să găsești un număr de două ori mai mare de prefecti ca cel din vechea Românie, nu era un lucru tocmai ușor. Românii fuseseră

dintotdeauna excluși în Ungaria de la ocuparea vreunei funcții publice, cu excepția celor care se maghiarizau. În Basarabia era chiar mai rău: nouă zecimi dintre români erau analfabeți, din lipsă de școli. Personalul recrutat în grabă în Vechiul Regat și expediat în noile provincii nu a răspuns întotdeauna nevoilor impuse de situație. Am întâlnit în călătoriile mele oameni foarte tineri, fără experiență, în funcția de "primpretor" adică aproximativ același lucru cu subprefectul în Transilvania. Am întâlnit și o altă situație, încredințarea acestei funcții unei persoane cunoscute din țară, de origine română, dar lipsită complet de autoritate. Am auzit spunându-se că în Basarabia a fost necesară de multe ori schimbarea administratorilor incompetenți sau nedemni.

În Transilvania și, mai ales, în Bucovina s-au putut găsi pe loc unele elemente corespunzătoare, avocați amestecați în luptele politice împotriva ungarilor, români care avuseseră de-a face cu maghiarizarea sau germanizarea în suficientă măsură pentru a avea o oarecare experiență administrativă; un astfel de exemplu este prefectul din Câmpulung. Cel mai adesea, însă, a fost nevoie să se apeleze la români din Regat; dar cei mai buni s-au descurajat repede. Să ne gândim la situația românului din București, obișnuit cu un anumit confort, cu distracții, trezindu-se trimis ca prefect într-unul din micile orașe ale Basarabiei; un fel de sate mai mari, cu case joase pe marginea străzilor care se transformă într-o imensă baltă la cea mai mică ploaie. Cel mai adesea aceste orașele sunt populate de evrei murdari. Situația lui n-ar fi cu nimic mai agreabilă nici într-un oraș din Transilvania, unde domină elementul maghiar ostil pe față, sau elementul german mai blând în aparență, retras însă într-o izolare disprețuitoare.

Păstrând proporțiile, noi am avut de-a face cu astfel de greutăți în Alsacia; așa cum și noi am rezolvat în cele din urmă situația, la fel și românii, cu timpul, vor rezolva această situație delicată.

Alogenii - Prezența în număr destul de mare a elementelor alogene este, desigur, cea mai mare dificultate pentru administrația românească. Maghiarii pot fi în realitate mai puțini de 1.800.000, cifră rezultată din recensămintele lor, importanța prezenței lor depășește totuși simpla prezență numerică dat fiind că ei formează majoritatea populației orașelor din Transilvania, acolo unde această majoritate nu e reprezentată de sași. Ei au controlul asupra tuturor marilor proprietăți, ei sunt funcționarii, ei sunt proprietarii caselor de comerț, numai ei practică meseriile liberale de avocat, medic, ziarist etc. Trebuie să fii avertizat asupra acestei situații pentru a nu fi păcălit de iluzia care a înșelat mai mulți observatori anglo-saxoni: călătorul care merge din oraș în oraș,

fără a vizita și satele, nu aude vorbindu-se decât maghiara sau germana, la hotel, în magazine, la poștă, la gară, în tren.

Românii n-au făcut tot ce era posibil pentru a atenua amprenta maghiară lăsată asupra orașelor și asupra administrației. Pe linia Oradea Mare - Satu Mare, am văzut lipite pe vagoane etichete scrise în limba maghiară având antetul CFR, deci imprimare după anexare. Personalul căilor ferate, casieri, hamali, controlori, este încă aproape peste tot de origine maghiară. La fel cel din poște, unde mi s-a întâmplat să nu mă pot face înțeles nici în franceză, nici în română.

Magazinele din orașe au întotdeauna firma în ambele limbi: maghiară și română. La Cluj, cetățenii maghiari au școlile lor, bisericile lor, ziarele lor, teatrul lor; teatrul maghiar este frecventat și de români. Toți funcționarii maghiari care au acceptat să depună jurământ de credință regelui și-au păstrat postul sau au primit unul echivalent. La Universitatea din Cluj, zoologul Apati, care se bucura de o reputație europeană, nu a fost expulzat decât după ce a participat la o tentativă de revoltă; bibliotecarul a rămas în funcție; profesorul de geologie aflat la vârsta pensiei, a fost numit responsabil cu păstrarea colecțiilor de roci. Tot un ungar este conservator la Muzeul de arheologie și la Muzeul de istorie a Transilvaniei.

Cine a trăit un timp în România nu se poate abține să nu râdă când aude de zvonurile răspândite de o propagandă răuvoitoare referitoare la "persecuțiile" ale căror victime ar fi ungarilor. ținând cont de atitudinea arogantă pe care o mai au încă adeseori, de încercările de revoltă care au avut loc după armistițiu și de comploturile descoperite de mai multe ori după aceea, am impresia că, dimpotrivă, românii sunt de o toleranță lăudabilă, mai ales după ceea ce au avut ei înșiși de suferit din pricina foștilor stăpâni. Ei au avut naivitatea de a încorpora contingentele maghiare ale categoriilor sociale chemate sub arme în anul 1920 în regimentele din vecinătatea frontierei. Mulți dintre cei chemați au dezertat cu arme cu tot. Generalul Petala a susținut încă de la început că ar trebui să se renunțe câțiva ani la încorporarea tinerilor maghiari sau să se formeze doar batalioane de soldați, cantonați în Vechiul Regat.

Același general mi-a povestit un fapt petrecut în timpul stării de asediu, foarte caracteristic de altfel pentru mentalitatea ungarilor. O baroană l-a primit foarte prost pe jandarmul român venit să-i ceară o informație. Citată în fața Consiliului militar de anchetă, ea s-a scuzat, plângând, în acești termeni: "Cum aș fi putut să-mi închipui că eu, o Baroană, trebuia să răspund unui amărât de slugoi român?..."

Clujul era, pe vremea aceea, sub dominație maghiară, un oraș de funcționari și de aristocrați maghiari. Pe străzi încă mai circulă câteva

calești cu doi cai, conduse de un vizitiu cu bici, îmbrăcat în vestă cu galoane și cu o pălărie cu ciucure, amintind în chip modest superbe echipe care traversau în goana mare piața din centrul orașului și defilau pe corso în fiecare după-amiază. Acum 30 de ani a fost scos din funcțiune, după ce abia fusese instalat, un tramvai ce mergea la gară, care se află destul de departe de centrul orașului, pentru că deranja privirile aristocraților și le speria caii. La Universitate, studenții provenind din mediile aristocratice erau privilegiați. Puteau încă fi văzuți câțiva, la începutul ocupației românești, petrecându-și ziua întreagă la cafeneaua New York sau Europa, jucând cărți și fumând. și comerțul era, bineînțeles, în mâna ungarilor, iar orașul care fusese până în secolul al XVIII-lea un oraș german, la fel ca majoritatea orașelor transilvănene, devenise exclusiv maghiar; numai micile târguri mai erau locuite de români.

Comparând Clujul așa cum îl știam de altă dată cu ceea ce am văzut încă de la începutul actualei mele vizite, constat multe schimbări. Plecând de mai multe ori din oraș pentru a reveni apoi, în perioada aprilie-septembrie, pot afirma că, în aceste șase luni structura etnică a populației s-a modificat sensibil. Centru administrativ și militar al Transilvaniei, Clujul trebuie, din aceleași motive care au determinat maghiarizarea lui, să capete o amprentă românească. Pe trotuarele din piața din centrul orașului, în cafenele și restaurante, peste tot uniforme românești; funcționarii români sunt în număr mare, căci, în afară de puterile locale instituite de "Consiliul Dirigent", care a fost prima putere legală după alungarea autorităților maghiare, și care s-a socotit politicește vorbind că trebuie lăsat să funcționeze încă o bucată de vreme, și alături de ei persoanele din administrație caro reprezintă Bucureștiul. Astfel există doi prefecți ai Departamentului și doi prefecți de Poliție, iară a mai pune la socoteală Ministerul de Interne al Transilvaniei...

Adăugați la toate acestea Băncile și Societățile de comerț românești care au venit să încerce să creeze un centru de afaceri, ocupând hotelurile și contribuind astfel la o criză de locuințe.

Încetul cu încetul, negustorii care nu vorbeau decât ungurește, au fost obligați să vorbească românește, limbă pe care cei mai mulți o știau, dar nu voiau sau nu îndrăzneau s-o folosească în vechiul regim. Acum în toate hotelurile, restaurantele, cafenelele, farmaciile, magazinele, se aude vorbindu-se românește. Pe străzi se vorbește românește la fel de mult ca ungurește.

Funcționarii unguri care au rămas pe loc și care sunt bine tratați, în special la Universitate, se pare că se comportă foarte corect.

Mulți dintre ei își amintesc acum că familia lor nu este de origine maghiară ci germană, slavă sau chiar română.

Vorbesc numai despre lucruri pe care le cunosc direct. Se pare că și în celelalte orașe va avea loc un proces asemănător. În unele ziare românești de opoziție pot fi citite diverse incriminări ale politicii de toleranță; sunt citate articolele dușmănoase care apar în ziarele ungurești, se vorbește despre prosperitatea școlilor maghiare, despre pretenția ungarilor de a avea chiar și o Universitate, se citează tot felul de comploturi care sunt de fapt opera unor exaltați și care sunt, oricum, din ce în ce mai rare. Sper că românii vor continua această politică de toleranță și sunt convins că ea va da rezultate bune.

Prin forța lucrurilor, orașele, înconjurată de sate românești, în care pătrund tot mai mulți funcționari și ia amploare comerțul, vor deveni din ce în ce mai puțin ungurești și din ce în ce mai mult românești.

În Bucovina, condițiile sunt diferite de cele întâlnite în Transilvania. Deși am stat acolo numai câteva zile, am avut timp să constat unele lucruri interesante. Acest ținut este împărțit clar în două părți; sud-estul exclusiv românesc, nord-vestul populat în cea mai mare parte de ruteni. Orașele sunt populate de nemți și de evrei. Singură prefectura din Câmpulung este românească, aceasta fiind mai degrabă un sat mai mare decât un oraș. Evreii vorbesc nemțește. Germana este limba folosită de lumea bună, așa cum franceza este cea folosită la București; anii de stăpânire austriacă au reușit să imprime ideea că germanismul este sinonim cu civilizația. Am auzit românce vorbind nemțește între ele. Prefectul din Câmpulung, unul dintre cei mai distinși funcționari pe care i-am cunoscut, căsătorit cu o nemțoaică, un om instruit de altfel, vorbind destul de bine franțuzește, este înconjurat de cărți nemțești. Iredentismul românesc era în Bucovina o mașină politică și o pârghie pentru revendicările sociale, proprietatea țărănească fiind în mâinile nemților, dar în România în sine era puțin cunoscută. Din toate aceste împrejurări rezultă o situație specială care surprinde puțin, și care este greu de înțeles. La Cernăuți, mi s-a părut că elementul românesc, întărit prin venirea armatei și a funcționarilor, era departe de a avea resentimente față de nemții încă numeroși din ținut... Primarul este un neamț care vorbește românește și care m-ar fi salutat nemțește dacă eu nu mi-aș fi manifestat preferința pentru limba română, pe care o vorbesc și eu. Universitatea i-a păstrat pe câțiva profesori nemți și am putut citi pe această temă polemici în presa locală, reproșând rectorului ca nu toate cursurile se țin în limba română.

Nu pot opina ca Bucovina regretă că s-a unit cu România. Mi se pare totuși că aici problema alogenilor se pune cu totul altfel decât în Transilvania. Avem de a face cu o evoluție care poate fi de lungă sau scurtă durată în funcție de împrejurări.

Alipirea noilor provincii la Vechiul Regat va rămâne, chiar dacă alogeni sunt mai puțin numeroși, o problemă delicată, prin simplul fapt că numitele provincii au trăit veacuri întregi sub un regim politic special. și la români există un spirit local care persistă și va persista încă multă vreme fără îndoială în Transilvania, ca și în Bucovina, ca și în Basarabia. Nimeni nu va vedea nimic rău în perpetuarea acestui spirit local, în faptul că există un specific regional, dacă acesta nu afectează cu nimic unitatea. Trebuie spus că aici e vorba de nuanțe, care nu au nici pe departe importanța profundelor resentimente care-i dezbină, de exemplu, în Jugoslavia pe croați și sloveni, de sârbi. Aceste nuanțe nu sunt însă neglijabile. Incidentele sunt frecvente și-l uimesc pe cel care ar fi tentat să uite cât de puternică amprenta lăsată de secolele de viață politică separată.

Se știe că guvernul care a urmat cabinetului liberal după unire avea ca prim ministru un transilvănean, dr. Vaida, și era format în cea mai mare parte din ardeleni. Liberalii, care sunt în număr mare universitari și au încă în slujba lor multe ziare, nu încetează să denunțe prejudiciile aduse de acest guvern. "Transilvănenii, se spune prin aceste ziare, au venit de la început cu pretenții mari; România de până la venirea lor era pierdută, ei îi sunt salvatorii. În realitate le lipsește experiența administrativă; majoritatea deputaților transilvăneni sunt niște bieți avocați fără procese, profesori ratați, chiar și studenți ai Universității, ajunși în Cameră prin demagogie; s-au lansat în tot felul de afaceri lamentabile; Ministrul lucrărilor publice, dr. Lupu, a organizat el însuși greva atelierelor de la căile ferate, a provocat el însuși dezorganizarea rețelei..." Iată afirmații pe care le-am auzit adesea.

Nici transilvănenii nu s-au lăsat mai prejos și se plâng de frații lor din fostul regat Peste tot se aud numai reclamații împotriva puterii centrale; prefectii nu sunt aleși cum trebuie, nu se profită de bunăvoința autorităților locale. Inițiativele, în loc să fie încurajate prin continuitatea organelor create de Consiliul Dirigent și menținute până în prezent, sunt paralizate printr-un sistem birocratic complicat, prin greutatea cu care se transmit cererile și hotărârile în trecere prin birourile din Cluj și din București. Universitatea din Cluj se plânge, pe bună dreptate trebuie s-o recunoaștem, de întârzierea surprinzătoare a ordonanțării creditelor, de refuzul de a se respecta promisiunile făcute, de brambureala din birouri, din Ministerul Instrucțiunii Publice. Se observă că oamenii politici din

fostul regat nu cunosc Transilvania. Dintre actualii miniștri, doar unul a venit la Cluj și acesta nu este o personalitate de prim ordin. Nici domnul Take Ionescu, nici Titulescu, nici generalul Averescu nu au găsit timp să viziteze orașele Transilvaniei. Acest lucru favorizează tot felul de declarații; un deputat transilvănean a spus la tribună că totul mergea mai bine pe vremea ungarilor. Nu trebuie nici să ne mirăm, nici să exagerăm importanța acestor resentimente. Ele sunt asemeni celor care au provocat incidentele ocazionate de realipirea Alsaciei și Lorenei și stângăciilor care au marcat începuturile administrației noastre asupra acestor regiuni. Avem această dovadă ori de câte ori auzim declarații ca cea de mai sus. Toată presa locală protestează cu vehemență. Timpul va atenua aceste neînțelegeri, fără a reuși însă să schimbe mentalitatea transilvănenilor. Această mentalitate include și viața religioasă, mult mai intensă decât cea din fostul regat. Unitarienii sunt foarte aproape de catolici; preoții lor sunt mai instruiți și au o autoritate morală superioară preoților ortodocși, în sate și în micile orașe ei au o influență reală. Printre intelectuali sentimentul religios se manifestă ca și la noi, ceea ce nu se întâmplă în România ortodoxă. Acest lucru, precum și influența culturii germane îi fac pe transilvăneni să pară mai serioși, mai disciplinați, să aibă un arome respect pentru ordine, mai puține fantezie și inițiativă, poate.

Am vorbit deja despre specificul local al Bucovinei. Influența germană nu este nicăieri mai puternică. Un sentiment de superioritate naiv pare, chiar și acolo, că a animat și mai animă chiar și pe oamenii politici români, sentiment care include oarecum și cultura germană. Ești mândru că ești "Bucovinean" și ești, în același timp, bucuros că ești "Român", se dorește însă păstrarea unei oarecari autonomii. Pot apărea jigniri din această cauză, dar fără consecințe grave.

Bucovina nu poate pretinde independența și nu poate fi alipită decât la România.

Situația este mai delicată în Basarabia și poate, fără îndoială, deveni critică dacă Rusia, o Rusie unită și puternică ar ridica vreo pretenție. Administrația românească s-a dovedit în multe sectoare sub nivelul așteptărilor. Am spus deja de ce. Atunci când s-a apelat la forțele locale, s-a constatat că amprenta rusească era departe de a se fi șters din conștiințele intelectualilor. Am auzit lume plângându-se că Zemstva din Soroca dădea burse de studiu pentru Praga, în loc să dea pentru București sau Paris. În Basarabia reforma agrară s-a făcut în grabă și cu o exagerată neglijare a drepturilor proprietarilor care, deși români, au o reținere ușor de înțeles. Deputații Basarabiei sprijină adeseori în Camera revendicările Partidului țărănesc din vechea Românie, care frizează

comunismul, iar la București se vorbește cu oarecare amărăciune despre acest lucru. De altfel, Basarabia este încă puțin cunoscută în vechea Românie. Nici unul din oamenii politici de marcă nu s-a dus s-o viziteze; la Chișinău se așteaptă vizita unui ministru. țara este încă sub regimul ocupației militare; Nistrul este un front de război în spatele căruia batalioanele se eșalonează în adâncime cantonate în sate și de-a lungul căruia circulă tot timpul patrule. În fiecare sâmbătă trec Nistrul bolșevici, sunt arestați mereu purtători de manifeste sau chiar bombe; s-au comis numeroase atentate pe calea ferată, în timpul vizitei mele pe străzile Chișinăului au fost omorâți agenți de poliție.

Nu cred, totuși, că se poate spune că situația s-a înrăutățit de când am văzut eu Basarabia în 1919. Rămâne problema esențială și anume că majoritatea populației de la țară este de origine română.

S-au făcut multe eforturi pentru a se înființa școli peste tot; trebuie să așteptăm ca noua generație care este în formare să aibă un cuvânt de spus. Dacă Rusia nu va putea face nimic până atunci, există șanse ca Basarabia să devină, ca și Transilvania, parte integrantă a României, păstrându-și totuși o amprentă locală destul de evidentă.

Filmul Trianon - avangarda ofensivei maghiare de primăvară²⁴²

Au trebuit să treacă 15 ani pentru a se dovedi că Uniunea Vatra Românească nu a apărut din întâmplare! Ea a fost stânca de care s-a spart valul iredentismului, manifestat în special la Târgu-Mureș în decembrie 1989 - martie 1990, a fost măsura de apărare instinctuală la care au recurs românii, atunci când capacitatea de apărare a României era ca și inexistentă.

Controversatul film documentar maghiar "Trianon" pe care "Antena 1" l-a difuzat miercuri 9 februarie a.c. este un film care confirmă că vântul care bate dinspre Budapesta, ca și din partea udmriștilor de la noi, nu este o invenție a acelor români care sunt acuzați de naționalism și chiar de extremism, fiindcă denunță iredentismul și revizionismul. El este un film în care se recunosc temele propagandei revizioniste pe care Ungaria o duce începând cu 4 iunie 1920, adică de aproape 85 de ani.

---

²⁴² www.moisoiu.ro, Adrian Moisoiu, *Cuvântare în ședința Camerei Deputaților din 15 februarie 2005*

Documentarul a fost realizat deosebit de recent, în 2004, și se întinde de-a lungul a 15 episoade, din care nouă ne-a fost prezentat un concentrat de două ore. Oare ce conțin celelalte 14 episoade? A fost realizat cu o subvenție acordată de către statul maghiar, de 15 milioane de forinți, ceea ce înseamnă 2,5 miliarde de lei. Deși chipurile interzis, în Ungaria a fost văzut până în prezent de circa 300.000 de oameni, adică 3% din populație. În curând însă, va fi vizionat în variantă integrală de către toți maghiarii care urmăresc Duna TV și în acest fel și de ungrii din România.

De fapt, în România, el a fost rulat “pe șest” încă din luna noiembrie 2004, după cum a declarat regizorul Koltay Gabor, la Salonta și Marghita, în condiții cvasi-conspirative, fapt despre care oficialitățile române au aflat abia la începutul anului 2005! (Mă întreb: “Oare SRI ce face? Nu pot să cred că domnul Năstase să nu fi fost informat!?)

Filmul are o teză evidentă și ticăloasă privind Ungaria care a pierdut și sufletul unguresc și nu se poate împăca cu aceasta. Este o provocare nenuanțat nazistă. El are ceva caduc, ceva depășit, dar fondul său este unul revanșard, vădit iredentist, care cultivă nostalgia tragică pentru Ungaria Mare și sentimentul nedreptății care li s-a făcut ungrilor, care toți sunt niște neînțeleși, în timp ce noi și ceilalți ar trebui să le cedăm teritoriile, iar Uniunea Europeană să pună mâna și să învețe limba maghiară! Mesajul transmis printre dinții încleștați de către actorii unguri care au recitat patetic diverse poeme, realizând astfel o mare ticăloșie cu texte literare, este ceva de genul că vor lupta fără menajamente pentru teritoriile pierdute și în special pentru Ardeal. Totodată, sunt recitate versuri din poezia “Mesaj pentru casă” a lui Wass Albert, persoană condamnată drept criminal de război pentru crime împotriva umanității de către Tribunalul Poporului din Cluj la 13 martie 1945, din al cărui ordin au fost uciși români și evrei.

Din punct de vedere al ideologiei naționale românești, filmul este nociv pentru că ațâță la ură, răzbunare între națiuni vecine și între etniile conlocuitoare. Este de fapt o declarație de război, o asmuțire a ungrilor pentru a-și face dreptate. Degeaba a încercat regizorul să explice că Ungaria nu are pretenții teritoriale, fiindcă întreg filmul proiectează ideea că Ungariei i s-a făcut o nedreptate, i s-au luat două treimi din teritoriu, iar copiii lor sunt nevoiți să învețe românește!? Deci, hai să facem Ungaria Mare! De aceea și explicația pentru ce nu învață ungrii limba română: din cauza sindromului Trianon!

Într-o conferință de presă ulterioară, istoricul Raffay Ernő a spus: “Nu vrem teritorii, ci drepturi. În primul rând dreptul la învățământ” Acum doar jumătate din elevii și studenții între 6 și 18 ani au

posibilitatea să frecventeze școli cu predare în limba maternă...” (bineînțeles în unități școlare separate). “...Apoi, universitate de stat în limba maghiară”. Totodată, Koltay a cerut doamnei ministru Mona Muscă să anuleze amenzile conform H.G. 418/2003, date celor care au proiectat filmul fără aprobare. Personal, sper că dânsa nu va ceda, fiindcă dacă legea e lege și amenda este amendă și nu poate fi negociată, ci trebuie plătită!

Nu pot să nu ader la remarca cuiva privind atitudinea regizorului după proiectarea filmului, care nu vorbea, după cum s-a observat, cu interlocutorii și nici cu telespectatorii, ci se adresa, ca un veritabil agitator, maselor de unguri din România. Nu pot să fiu de acord cu opinia superficială a deputatului de Mureș Eugen Nicolăescu, care a declarat că tema Trianonului este artificială și adusă în actualitate “de unii care nu au ce face”, după cum am o bănuială că în afară de faptul că filmul aduce în scenă iredențiști de tipul lui Csúrkó și Tókes, în serialul de 15 episoade neprezentate se găsesc și părerile unor lideri marcanți ai U.D.M.R..

Este mai mult decât clar: filmul nu este făcut pentru Cehoslovacia sau Iugoslavia, ci pentru România, singurul stat național dintre țările separate din Ungaria Mare, care nu s-a destrămat. De aceea se necesită o vigoare deosebită, fiindcă incontestabil Transilvania este și trebuie să fie parte eternă a României!

Difuzarea filmului “Trianon” în România nu a fost întâmplătoare, ea având un scop precis: în cadrul ofensivei pe care UDMR-ul o pregătește pentru anul 2005, să se încerce permisivitatea partenerilor de guvernare privind depunerea unei noi inițiative parlamentare privind autonomia Ținutului Secuiesc, înființarea unor universități de stat în limba maghiară, a unui ministeral minorităților, oficializarea limbii maghiare, cât și o tatonare din partea politicianilor ungari, interesați să afle opțiunile și disponibilitățile noilor guvernanți de la București în chestiunea maghiară, la numai câteva zile după vizita premierului român la Budapesta.

Domnule președinte Băsescu și domnule prim-ministru Călin Popescu Țăriceanu, românii din întreaga Țară așteaptă să vadă cum gestionați România! Emisiunea ne-a invitat să ne trezim și să conștientizăm că trebuie să ieșim în lume cu argumente, pentru a impune adevărul nostru. Proverbul românesc “Apa trece, pietrele rămân”, amintit și însușit în film, se poate parafraza: “Hoarda trece, noi românii rămânem!” Iată de ce lupta Dumneavoastră trebuie să înceapă, iar a noastră să continue!

Trianon, un film soc²⁴³

Documentarul prezintă situația Ungariei Mari dinaintea semnării Tratatului de la Trianon, din 4 iunie 1920 și conjunctura politică după primul război mondial care a dus la destrămarea Imperiului Austro-Ungar. Filmul a fost interzis în Ungaria, iar în România a pus autoritățile pe jar. Astăzi, de la ora 20:15, într-o ediție specială Marius Tuca Show, românii au ocazia să vadă documentarul care a pus pe jar România și Ungaria, "Trianon". Imediat după vizionarea documentarului, va avea loc o amplă dezbatere pe marginea subiectului.

De la ora 20:15, Antena 1 difuzează, în cadrul unei ediții speciale Marius Tuca Show, controversatul documentar "Trianon". Filmul, semnat de regizorul maghiar Koltay Gabor, surprinde în două ore destinul maghiarilor aflați în afara granițelor Ungariei, după destrămarea Imperiului Austro-Ungar. Imediat după vizionarea documentarului, în studioul de la Marius Tuca Show vor fi prezenți pentru o amplă dezbatere regizorul Koltay Gabor, istoricul maghiar după scrierile cărui s-a inspirat materialul, Raffay Erno, Cristian Tudor Popescu, Ion Cristoiu, Emil Hurezeanu și istoricul român Florin Constantiniu.

CONTINUT.

Documentarul prezintă situația Ungariei Mari de dinaintea semnării Tratatului de la Trianon, din 4 iunie 1920, și conjunctura politică de după primul război mondial, care a dus la destrămarea Imperiului Austro-Ungar. Atunci, Ungaria a pierdut două treimi din teritoriu, printre care și Transilvania. Filmul pune accent pe efectele suportate de maghiarii rămași în afara granițelor Ungariei. Documentarul a fost interzis atât la televiziunea publică din Ungaria, cât și de canalul Duna TV, adresat maghiarilor din afara granițelor țării. Koltay a decis atunci să-l difuzeze în România, mai precis în orașele din Transilvania, și Slovacia, în varianta prescurtată. Din cele 14 ore cât ținea inițial documentarul, Koltay l-a făcut de două ore.

ORGANIZATORI.

Asociația Tinerilor Maghiari din Ardeal i-a dat imediat o mână de ajutor confratelui sau. A organizat proiecții la Institutul Teologic Reformat din Cluj-Napoca. După capitala Transilvaniei au urmat Baia Mare, Oradea, Cluj-Napoca, Sfântu Gheorghe, Târgu Secuiesc, Miercurea Ciuc și Odorheiu Secuiesc. Documentarul a înregistrat un real succes la public,

---

²⁴³ Jurnalul National, 9 Februarie 2005

de fiecare dată sălile de proiecție fiind arhipline. O dată cu succesul a venit și reversul.

ILEGAL ȘI INTERZIS.

Imediat, toate organele române abilitate s-au autosesizat. Difuzarea filmului a fost interzisă. Argumentele au curs gărlă. Ministerul Culturii și Cultelor a precizat că proiecțiile documentarului lui Koltay sunt ilegale, deoarece "Trianon" nu a fost clasificat în Registrul Cinematografiei. Potrivit Hotararii de Guvern nr. 418/2003, în sălile de cinema din România, filmele pot fi difuzate doar pe baza unui certificat de clasificare. Proiecția unui film în asemenea condiții este contravenție și se sancționează cu amendă între 50 și 250 de milioane de lei și retragerea licenței de exploatare a sălii de cinematograf. La solicitarea ministrului Culturii, Mona Muscă, Centrul Național al Cinematografiei a sesizat Ministerul de Interne pentru a face cercetări în localitățile în care a fost difuzat filmul.

Kovacs Imre Csaba (46 ani), din municipiul Miercurea Ciuc, reprezentant al Organizației Tinerilor Maghiari din Transilvania, și Jakab Attila (25 ani), din Odorheiu Secuiesc, președintele Forumului Tinerilor din Odorhei, au primit câte o amendă în valoare de 50 de milioane de lei. Imediat, Asociația Tinerilor Maghiari din Ardeal, care a organizat proiecțiile documentarului "Trianon" în orașele din Transilvania, s-a declarat consternată de reacția Ministerului Culturii și Cultelor și a cerut UDMR să intervină pentru încetarea cercetărilor. "Amendarea organizatorilor este o încălcare a drepturilor omului, a libertății de expresie, a accesului la informație. Actualul Guvern respinge în continuare realitățile istorice și, din acest motiv, în anul 2005 introduce cenzura", a spus liderul Uniunii Civice Maghiare (UCM) din Covasna.

MESAJ.

Regizorul Koltay Gabor a acuzat autoritățile române de încercări de intimidare. El e de părere că Mona Muscă, ministrul Culturii, a fost mințită și indusă în eroare în legătură cu producția. Regizorul a insistat că filmul "Trianon" este absolut necesar pentru o cunoaștere a istoriei secolului al XX-lea. "Dacă vrem să vedem toate rănilor secolului al XX-lea, trebuie să ne întoarcem la anul 1920. Momentul în care s-a semnat Tratatul de la Trianon nu a fost numai o tragedie politică, ci o evoluție a destrămării sufletești a națiunii. "Regizorul a mai precizat că mesajul filmului său nu e de tipul "vrem Ardealul înapoi". "Problema Tratatului de la Trianon m-a preocupat, pentru că am vrut să văd care sunt problemele cu care se confruntă, în prag de secol al XXI-lea, națiunea

maghiară. Trebuie să ne amintim ce am realizat în secolul trecut și să vedem ce fel de maghiari suntem acum."

IREUDENTISM.

Prefectul județului Cluj, Mihail Hărdău, care a cerut, la rândul său, instituțiilor abilitate să se autosesizeze în legătură cu difuzarea producției "Trianon", și-a argumentat cererea și prin faptul că, după opinia lui, filmul militează pentru reîntregirea Ungariei Mari. Prefectul a amendat, pe de altă parte, participarea la această manifestare a unor reprezentanți UDMR, membri ai Consiliului Județean Cluj și ai Consiliului Local Cluj-Napoca. "E o atitudine lipsită de eleganță politică, în contextul procesului de așezare politică guvernamentală."

Episcopul reformat Tökes Laszlo a declarat că documentarul "Trianon" a fost difuzat în mai multe orașe ale României, înca de la sfârșitul lui 2004, fără ca să se sesizeze cineva. Motivul? Era campanie electorală. "Nici un politician și nici un partid nu au avut vreo reacție. Probabil, politicienii aveau nevoie de sprijinul maghiarilor", a apreciat Tökes. Episcopul a afirmat că a apărut în documentarul lui Koltay Gabor, unde a explicat "obiectiv" efectele Tratatului de la Trianon asupra maghiarilor din afara granițelor Ungariei. "Am vorbit despre injustețea Tratatului de la Trianon, din perspectiva maghiarilor care au pierdut doua treimi din teritoriu. Noi nu suntem venetici în Transilvania, noi suntem băștinași. Nu cred că ar trebui să fim numiți minoritari. Concluzia mea despre Tratatul de la Trianon și despre film nu este una iredentistă, ci europeană. Granițele nu mai contează acum, iar în loc de teritorii, noi dorim drepturi", a precizat Tökes.

Demonstrații la Budapesta împotriva Tratatului de la Trianon ²⁴⁴
Circa 6.000 de persoane au participat la Budapesta la doua demonstratii organizate sambata de trei miscari de dreapta, pentru a condamna Tratatul de pace de la Trianon. Miscarea pentru o Ungarie mai Dreapta si Miscarea Tineretului din 65 de regiuni (ale caror nume fac aluzie la Marea Ungarie existenta inainte de Tratatul de la Trianon) au reunit circa 5.000 de persoane in piata Felvonulasi.

Demonstrantii s-au deplasat la ambasadele franceza, sarba, slovacă și română, cântând "*Jos Trianonul*" și purtând pancarte pe care scria "*Trianon, rusinea Europei*". Ei au încercat fără succes să transmită petiții ambasadelor respective. Partidul neparlamentar pentru Justiție și Viață a organizat o a doua demonstrație în piața Eroilor, la care au participat circa 1.000 de persoane.

---

²⁴⁴ stiri.kappa.ro/externe, *Adevarul*, 06-06-2005

„Să moară Trianonul!”²⁴⁵.

Asta s-a scandat duminica seara la Casa de Cultura a Studentilor, unde aproximativ 600 de persoane au luat parte la concertul sustinut de formatia rock Karpatia din Ungaria. Reactia Organizatiei Noua Dreapta din Cluj a venit imediat: organizatorii concertului, cei de la trupa Karpatia vor fi chemati in instanta pentru incalcarea Constitutiei Romaniei prin mesajul muzical pe care-l promoveaza.

Concert sustinut de grupari revizioniste

De departe un grup extrem de unit, declarati nationalisti convinsi, spectatorii concertului de duminica seara de la Casa de Cultura a Studentilor (CCS) au venit din mai multe regiuni cu populatie maghiara ale tarii noastre pentru a-si scanda in grup convingerile politice revizioniste, ce vizeaza revenirea Ungariei la frontierele avute inainte de incheierea Tratatului de la Trianon. Concertul celor de la Karpatia a fost sustinut de Miscarea Tinerilor din cele 64 de Comitate (HVIM) si de Tinerii Maghiari din Ardeal (EMI). Aceste organizatii, la fel ca alte citeva, au simpatizanti in judetele cu populatie majoritar maghiara din Transilvania, unde desfasoara actiuni ce vizeaza anularea caracterului national unitar al Statului Roman ori diminuarea suveranitatii in regiunile locuite de maghiari. Ei protesteaza impotriva Tratatului de la Trianon din 1920 si se declara impotriva Uniunii Europene. Ungurii au venit „inarmati” cu mai multe drapele nationale, dar si cu steagul Ungariei Mari, pe care era imprimata stema organizatiei HVIM.

„Sa piara Trianonul!”

Karpatia, formatia din Ungaria ce a concertat duminica seara la Cluj, practica asa-numitul „rock national”. In repertoriul acesteia se gaseste chiar o piesa denumita „Sa piara Trianonul!”, pe care au interpretat-o si aici. Melodia a fost urmata de scandari in multi-me, cu injurii la adresa Tratatului de la Trianon. Solistul formatiei, Petras Janos, declara intr-un cotidian maghiar ca telul formatiei este acela de a reinvia spiritul national in regiunile „rupte” de tara (n.r., Ungaria), care pe alocuri au fost „calcate in noroi”. Acelasi solist a declarat, ironic, pe scena CCS, faptul ca „Funar s-ar intoarce in mormint gindindu-se la ideea ca ei concerteaza pe acea scena”. Concertul s-a incheiat fara incidente, aceasta si pentru ca cei de la Noua Dreapta din Cluj au aflat prea tirziu despre manifestatie. „Daca stiam dinainte, cu siguranta

---

²⁴⁵ www.monitorulcj.ro, **AUTOR: UCK, 17/04/2007**

organizam un protest, cu sau fara autorizatie", ne-a declarat presedintele organizatiei Noua Dreapta Cluj, Alexandru Santu.

Noua Dreapta, plingere penala impotriva celor de la Karpatia

Totusi, cei de la Noua Dreapta nu au de gind sa tolereze acest concert, astfel ca, in zilele urmatoare, vor depune o plingere penala fata de organizatorii evenimentului. „Am vorbit cu avocatul organizatiei si am decis sa depunem o plingere penala pe motivul incalcarii Constitutiei Romaniei cu privire la integritatea nationala. Consideram ca ei au facut referire exacta la alipirea Ardealului cu Ungaria", sustine liderul clujean de la Noua Dreapta, Alexandru Santu. Potrivit presedintelui Tinerilor Maghiari din Ardeal, Soos Sandor, organizatia sa i-a ajutat pe rockeri sa gaseasca doar un spatiu pentru concert. „Organizatorii sint chiar ei, au venit in Romania intr-un turneu de 3 zile", ne-a declarat acesta. In viziunea lui, insa, demersul Noii Drepte este o „prostie". „Au tot dreptul sa faca o contestatie, oricum, trupa a mai fost in Romania", a mai spus Soos.

Organizatia Noua Dreapta mai condamna faptul ca autoritatile au ingaduit ca acest concert sa se desfasoare in incinta CCS. „Puteau sa-si gaseasca un alt spatiu, un club de exemplu. E jenant ca o astfel de trupa concerteaza in CCS", sustine Alexandru Santu. Pe de alta parte, directorul CCS, Dumitru Farcas, ne-a declarat ca nu poate face discriminari la inchirierea salii. Totusi, acesta a recunoscut ca a crezut ca trupa este una de la noi din tara si nu stia ce mesaj promoveaza. „Noi am semnat un contract de inchiriere a salii in valoare de 15 milioane de lei vechi, cu TVA inclus. Si mie mi s-a spus ca nu au fost incidente...", a incheiat Farcas. (Ioana OROS)

- Miscarea Tinerilor din cele 64 de Comitate (HVIM) este una dintre cele mai active organizatii cu caracter revizionist si iredentist care actioneaza la nivelul intregului Bazin Carpatic. Conducatorul lor, Toroczka Laszlo, este considerat „persona non grata" in Slovacia, avind interdictie de intrare in tara pe o perioada de 5 ani. Organizatia a fost fondata in 2001 dupa modelul albanezilor din Armata de Eliberare din Kosovo (UCK).

- Tinerii Maghiari din Ardeal (EMI) este o alta organizatie care promoveaza ideile cu caracter neiredentist. Una dintre actiunile organizate de EMI a fost turneul de vizionare a filmului „Trianon". In urma proiectiei filmului, Soos Sandor, presedintele EMI, s-a ales cu dosar penal pentru incalcarea OUG 31/2002, privind interzicerea organizatiilor si simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob, insa procurorii au dispus neinceperea urmaririi penale pe numele lui.

+++ Romania 2000 - Set 2 colite-vignete "Cercetasi / Trianon" ++²⁴⁶

Primarul Budapestei, huiduit la Oradea! (FOTO)

de Dan Simai , Raluca Avram | 27 februarie 2009

Primarul Budapestei, huiduit la Oradea! (FOTO)

Circa 20 de tineri orădeni, aparținând Asociației Tineretului Maghiar din Transilvania și Asociației celor 64 de Comitate Maghiare din Oradea s-au strâns vineri seara în fața Casei de Cultură a Municipiului, pentru a protesta împotriva prezenței primarului general al Budapestei, Demszky Gabor, la Oradea.

Tinerii, cu vârste de maxim 30 de ani, s-au postat în fața casei de Cultură a Municipiului (fosta Arlus) cu câteva minute înainte de ora 18, pe când era anunțată lansarea de carte a primarului budapestan.

Protestul capetelor rase

Manifestanții, rași în cap, îmbrăcați în negru, purtând pe gece emblema Ungariei Mari, cu Transilvania alipită și afișând un drapel în culorile roșu-alb, reprezentând steagul regiilor unguri adoptat de naționalității maghiari din anii 1940, așteptau ca Demszky Gabor, care se află înăuntru la evenimentul cultural, să iasă, pentru a-și exprima protestul față de vizita sa.

"Domnul Demszky Gabor e primarul Budapestei, e unul dintre liderii liberali din Ungaria, fost partener de guvernare al Partidului Socialist. În 20 de ani a reușit să distrugă totalmente orașul. Budapesta a ajuns rușinea Europei, pentru că sunt tot felul de probleme, inclusiv de siguranță publică. El este cel care a purtat campania împotriva maghiarilor din afara granițelor Ungariei, cerând să nu poată primi cetățenie maghiară. Un astfel de om nu are ce căuta aici, să stea acasă. Va răspunde în fața justiției pentru ce a făcut în Budapesta", a declarat pentru **Bihoreanul.ro** Csomortanyi Istvan, reprezentant al protestatarilor.

Acesta a spus că nu înțelege de ce autoritățile orădene l-au primit pe primarul Budapestei în orașul de pe Criș, pentru că peste tot în afara Ungariei Demszky Gabor este primit cu scandal. "E cunoscut ca omul în care se aruncă cu ouă, probabil așa se va întâmpla și aici. Suntem indignați că un asemenea om e bine primit de municipalitatea orădeană", a spus Csomortanyi.

Ținuți la distanță

Vreme de două ore, protestul a fost liniștit și nu s-au înregistrat incidente. Grupul de protestatari nu a fost lăsat de jandarmi să intre în sala de spectacole a Casei de Cultură, pe motiv că nu au dreptul să intre în sală după orarul stabilit, respectiv ora 18, din cauză că se desfășoară un concert de muzică simfonică și ar tulbura audiența. Protestatarii au reclamat că tratamentul care li se aplică nu este corect și vorbeau între ei că Demszky Gabor "a intrat ca un șobolan, pe ușa din spate" a instituției, tocmai pentru a nu da ochi cu ei.

Tinerii s-au postaseră în fața casei de Cultură doar cu câteva minute înainte de ora 18, când era anunțată lansarea de carte a primarului. Demszky sosise, însă, la locul întâlnirii înainte cu mai bine de o oră, pentru a purta discuții cu viceprimărița Oradei, Rozalia Biro, și cu deputata Peto Csilla, dar și cu reprezentanții mai multor organizații maghiare.

Protestatarii, înarmați cu ouă!

În jurul orei 19.20, sâtuți să aștepte la ușa Casei de Cultură a Municipiului, grupul de protestatari a încercat să se asigure că clădirea nu are alte ieșiri. Aceștia bănuiau că autoritățile nu vor să îl scoată pe primarul Demszky Gabor pe ușa principală, pentru a evita întâlnirea cu ei și au început să cerceteze zona. Unul dintre ei a văzut în parcare mașina acestuia, iar tinerii au înconjurat imediat Audi-ul Allroad argintiu cu numărul ITV 808, dar au fost îndepărtați de un echipaj al Detașamentului de Intervenție Rapidă, care asigură siguranța în zonă. Polițiștii i-au legitimat pe cei 20 și au stabilit că toți sunt de cetățenie română.

Csomortanyi Istvan, cel mai vocal dintre protestatari, a intrat în polemică cu polițiștii invocând faptul că se află pe domeniul public, iar autoritățile nu pot să îi interzică să se uite la mașina primarului de Budapesta. Prezenți la fața locului încă de la începutul evenimentului, comisarul șef Vasile Pașcu, șeful DPIR, și Ioan Lenghel, șeful Poliției Oradea, l-au întrebat pe tânăr cum îl cheamă, dacă e liderul protestatarilor, și dacă nu cumva are și ouă la el.

Istvan s-a prezentat, a negat că ar fi liderul grupului și a făcut imprudența să scoată din buzunar două ouă și să le arate polițiștilor. „De astea nu cred că mai ai nevoie”, a insinuat Pașcu. „Bine, fie, vă dau câte unul la fiecare”, a spus Csomortanyi, renunțând la proiectile. Ouăle au fost aruncate de polițiști la canal. Tânărul a început să rădă când polițiștii l-au întrebat dacă nu mai are și alte ouă, după care s-a întors la grupul său.

Huiduieli și flegme

În jurul orei 20.30, primarul budapestan a părăsit clădirea Casei de Cultură a Municipiciului din Oradea, echipajele de polițiști în uniformă și mascații asigurându-i un culoar care să îl separe de cei circa 20 de protestatari. La vederea primarului din Budapesta, tinerii au început să huiduie și să îi strige, în maghiară, „Gunoii trădător”, moment în care s-a creat o busculadă.

Polițiștii i-au împiedicat pe protestatari să se apropie de Demszky Gabor, care a urcat, însoțit de garda de corp, în mașina sa, dinainte pregătită. Bodyguardul purta în mână o umbrelă pe care, în caz de nevoie, ar fi deschis-o pentru a acoperi corpul primarului.

În busculada creată, liderii protestatarilor l-au îmbrâncit și l-au scuipat pe unul din organizatorii evenimentului cultural, jurnalistul orădean Szucs Laszlo. Pentru calmarea spiritelor, un echipaj de jandarmi a intervenit și a reținut doi dintre tinerii agresivi, pe frații Csomortanyi Istvan și Attila, pe care i-au introdus într-o dubă și i-au dus de la fața locului.

„Asta nu-i democrație! Nu e drept să arestați pe cineva doar pentru că a scandalat un lucrul Istvan, nu te teme, o să ieși repede!”, au strigat prietenii celor doi. Grupul a mai vociferat în urma dubei jandarmilor, după care s-a dispersat.

Potrivit jandarmilor, cei frații Csomortanyi riscă o amendă pentru tulburarea liniștii publice. Grupul de protestatari a fost atenționat de jandarmi că manifestația este neautorizată încă din jurul orei 20 când tinerii, ajunși la limita răbdării după două ore de așteptare în frig, au început să scandeze în fața intrării „Gyere ki!”, adică „Ieși afară!”. „Fără huiduieli și fără strigăte! Dacă se mai întâmplă o dată voi fi nevoit să vă amendez pe fiecare pentru tulburarea liniștii publice!”, a amenințat un bărbat în uniformă.

Deși a fost scuipat de protestari, Szucs Laszlo, singura victimă a evenimentului, a declarat pentru Bihoreanul.ro că nu va lua nicio măsură împotriva celor doi tineri. „Jandarmii m-au întrebat dacă vreau să depun plângere, iar eu am spus că nu vreau. M-au scuipat și mi-au strigat „Trădător de țară!”, dar nu mă interesează. Chiar nu am timp pentru astfel de prostii”, a zis jurnalistul.

Prezent la eveniment, primarul Ilie Bolojan i-a felicitat pe polițiști pentru intervenția promptă și pentru faptul că nu au permis ca protestul să degereze.

Boală veche

De amintit faptul că de un protest similar, având aceiași protagoniști, a avut parte și ambasadorul Republicii Slovacie în România, Dagmar Repceková, în vizita din 24 noiembrie anul trecut de la Oradea. Diplomata a fost întâmpinată la Casa Tineretului, unde participa la un eveniment comemorativ organizat de Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor din România, cu prilejul dezvelirii bustului unui prelat slovac, Jozef Kozacek, de către un grup de circa zece membri ai Asociației Tinerilor Maghiari.

Tinerii orădeni au format la intrarea în clădire un culoar și au afișat mai multe pancarte ofensatoare la adresa istoriei, poporului și Guvernului slovac. Pe afișe se putea citi, în limbile engleză și maghiară, aserțiuni precum „Istoria Slovaciei valorează cât un SMS”, „Slovacii, un popor de criminali”, „Slota, asasinul”, „Nu avem nevoie de extremismul lui Kozacek în Nagyvarad (Oradea – n.r.)” și „Slovacia are un guvern nazist”.

Vezi fotoreportajul din galeria de imagini!

dan.simai@bihoreanul.ro, raluca.avram@bihoreanul.ro

BIBLIOGRAFIE

- 1.
2. Profesor Dr. I.Mateiu, *Doctrina de Stat a Problemei Minoritare*.
3. Troncotă, Cristian, *Istoria serviciilor secrete românești*, Ed. "Ion Cristoiu" S.A., București, 1999.
4. Dobrinescu, Valeriu, Florin, *România și Ungaria, de la Trianon la Paris (1920-1947). Bătălia diplomatică pentru Transilvania*, Ed. Viitorul Românesc, 1996.
5. Fătu, Mihai, *Din istoria Transilvaniei: Documente (1931-1945)*, Ed. Tipoelex, 1999.
6. Stratulat, Mihai, *Revizionismul și Neorevizionismul ungar*, Ed. Globus, București, 1994.
7. Păcurariu, Francisc, *Români și Maghiarii de-a lungul veacurilor*, Ed. Minerva, 1988
8. Abrudan, Paul, Racovițan, Mihai, *Documente istorice*, Ed. Țara noastră, București, 1991
9. Fătu, Mihai, Mușat, Mircea, *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României, septembrie 1940- octombrie 1944*, Ed. Politică, București, 1985.
10. Hobsbaum, Erich, *Nații naționalizm posle 1789 goda*, Sankt-Petersburg, 1998.
- 11.
12. Calafeteanu, Ion, *Revizionismul Ungar și România*, Ed. Enciclopedică, 1995
13. *Vengherskaĵa akademija nauk, institut istorii, Vengrija i vtoraja mirovaĵa vojna, secretniĵe diplomatseskije dokumenti iz istorii kanuna i perioda vojni*, Moskva, izdatelstvo inostrannoi literaturî, 1962.
14. Jinga, Victor, *Probleme fundamentale ale Transilvaniei*, ediția a II-a, Brașov, 1995.
15. Bădescu, Ilie, Dungaciu, Dan, *Sociologia și geoolitica frontierei, vol.II*, Ed. Floarea albastră, București, 1995.
16. Bădescu, Ilie, Ungheanu, Mihai, *Enciclopedia valorilor reprimare, vol.II*, Ed. Pro-Humanitate, București, 2000.
17. Dumitru, Traian, *Transilvania - pământ strămoșesc multimilenar, vol. II*, Ed. Miracol, 1997.

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare arhivistice inedite

Fonduri arhivistice:

- a) Arhivele Militare Române:
  1. Marele Stat Major: *fond 948, fond 5417; fond 5418;*
  2. Cercul de Recrutare Bihor: *fond 1199*
  3. Brigada 1 Fortificații: *fond 841*
  4. Direcția Fortificații: *fond 482; 3023.*
  5. Consiliul Superior de Apărare a Țării: *fond Convenții militare*
  6. Ministerul Industriilor Apărării și Producției de Război: *fond 2067; 3050; 3051; 3052; 3053; 3054; 3056; 3060; 5472; 5473; 6124; 6132.*
  7. Ministerul de Război, Cabinetul Ministrului: *fond 950.*
  8. Regimentul 1 Infanterie Fortificații: *fond 4431*
  9. Regimentul 2 Infanterie Fortificații: *fond 4432;*
  10. Memorii bătrâni: *fond colonei, colonel Vasiliu Dumitru*
- b) Arhivele de Război Ungare: *fond V.K.F. /1934-1935; Atașări militari.*
- c) Arhivele Naționale Direcția Județeană Bihor: *fond Prefectura Județului Bihor; Cabinetul prefectului; Primăria orașului Beiuș; Primăria Oradea; Legiunea de Jandarmi; Prefectura Județului Bihor, Biroul Statistic Militar.*
- d) Arhivele Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, Bihorului și Sălajului: *fond Documente; Hărți;*

II. Izvoare arhivistice editate

- ***, *Bebetonozott határok. A kisantant országok határvédelmi erődítése, Hadtörténeti intézet, Budapest, 1995*
- ***, *Culegere de studii de politică externă a României 1919-1939*, Editura Militară, București, 1971
- ***, *Dezbaterile Adunării Deputaților, 1936-1937*
- ***, *Dezbaterile Senatului, 1937*
- ***, *Istoria Statului Major General român. Documente (1859-1947)*, Editura Militară, București, 1994
- ***, *Relațiile româno-sovietice. Documente (1917-1934)*, vol. 1, București, Editura Enciclopedică, 1999
- ***, *Relații internaționale în acte și documente (1917-1939)*, vol. 1, Editura didactică și pedagogică, 1974
- Bușe, Constantin și colaboratorii, *Relații internaționale în acte și documente (1917-1939); (1939-1945)*, București, vol. 1, 1974, vol. 2, 1976

- Scurtu, Ioan, *România și Marile Puteri (1918-1933). Documente*, Editura Fundației România de Măine, București, 1999
- Scurtu, Ioan, *România și Marile Puteri (1933-1940). Documente*, București, Editura Fundației România de Măine, 2000
- Titulescu, Nicolae, *Documente diplomatice*, Editura Politică, București, 1967
- Titulescu, Nicolae, *Discursuri*, Editura științifică, București, 1967
- Văratice, Vitalie, *Preliminarii ale raportului Basarabiei și nordului Bucovinei (1938-1940). Documente*, București, Editura Libra, 2000

III. Presă

- Aletheia, Oradea (1994-2006)
- Anale de istorie (1969-1986)
- Anuarul Institutului de Studii Politice, de Apărare și Istorie Militară (1999-2005)
- Anuarul Muzeului Marinei Române (2001-2005)
- Cazarma (1931-1938)
- Cetatea Bihariei (1992-1994), (2004-2008)
- Cele trei Crișuri (1930-1940)
- Curentul (1930-1940)
- Document, București, (1998-2008)
- Gazetă de Vest (1995-1996)
- Legea românească (1920-1940)
- Monitorul Oastei (1934-1940)
- Monitorul Oficial (1933-1938)
- Noua Gazetă de Vest (1930-1936)
- România militară (1939-1940)
- Universul (1933-1937)
- Vestul românesc (1994-1995)

IV. Dicționare și enciclopedii

- ***, *Anuarul statistic al României, 1939 și 1940*, Imprimeria Națională, București, 1940
- ***, *Dicționar diplomatic*, București, 1976
- ***, *Dicționar diplomatic*, București, 1979
- ***, *Istoria politicii externe românești în date*, coordonator Calafeteanu, Ion, Editura Enciclopedică, București, 2003
- ***, *Istoria României, Compendiu*, coordonatori Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2004
- ***, *Istoria românilor*, vol. I-IV, Editura enciclopedică, București, 2001-2003
- ***, *Enciclopedia României*, București, Imprimeria Națională, 1938
- ***, *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, coordonatori Ion Calafeteanu, Cristian Popișteanu, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986
- ***, *România atlas istoric geografic*, Editura Academiei Române, București, 1996
- Alexandrescu, Ion, Bulei, Ioan, Mamina, Ion, Scurtu Ioan, *Partidele politice din România, 1952-1994. Enciclopedie*, Editura Mediaprint, București, 1995
- Gusti, Dimitrie, *Enciclopedia României*, vol.1-4, București, 1943

V. Volume de amintiri și memorii

Argetoianu, Constantin, *Memorii pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri*, vol. VIII, Editura Machiavelli, București, 1997

Bacon, Walter Meredith Jr., *Nicolae Titulescu și politica externă a României (1933-1934)*, Iași, Institutul European pentru Cooperare Cultural - Științifică, 1999

Bossy, Raoul, *Amintiri din viața diplomatică, vol. I-II (1918-1940)*, ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1993

Carol al II-lea, regele României, *Însemnări zilnice, 1937-1951 (13 martie - 15 decembrie)*, vol. II, 1939, Ediție îngrijită de Nicolae Rauș, Editura Scripta, București, 1997

Carol al II-lea, regele României, *În zodia satanei - reflexiuni asupra politicii internaționale*, ediția I, îngrijită de Jipa Rotaru, Tiberiu Velter, Horia Șerbănescu, Editura Universitaria, București 1994

Carol al II-lea, *Cuvântările regelui Carol al II-lea (1930-1940)*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1940

Duca, I. G., *Portrete și amintiri*, Editura Humanitas, București, 1990

Gafencu, Grigore, *Însemnări politice (1929-1939)*, ediție și postfață de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991

Manoilescu, Mihail, *Dictatul de la Viena. Memorii iulie-august 1940*, ediție îngrijită, note, prefață și indice de Valeriu Dinu, Editura Enciclopedică, București, 1991

Pop, Valeriu, *Amintiri politice, (1936-1945)*, ediție și prefață de Sanda Pop, cuvânt înainte de Florin Constantiniu, Editura Vestala, București, 1999

Popescu, Stelian, *Amintiri*, Editura Albatros, București, 2000

Gheorghe Tătărescu, *Discurs rostit în Adunarea Deputaților*, 9 decembrie 1925, în *Patrimoniu*, luna martie 1991

Tătărescu-Negroponte, Sanda, *Oameni și vremurile lor*, Editura Lumea Magazin, București, 2003

Tepelea, Gabriel, *Căătorii interioare*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998

VI. Lucrări generale

***, *60 de sate românești (1938). Situația economică*, vol. II, București, Editura Proideia, 1999

***, *Aspecte ale evoluției economiei românești în perioada interbelică (1919-1939)*, Editura Justin George - Justin Tambozi, 2002

***, *Documente străine despre Basarabia și Bucovina (1918-1946)*, ediție de Valeriu Florin Dobrinescu, Ion Pătroi, București, Editura Vremea, 2003

***, *Din cronică relațiilor poporului român cu popoarele vecine*, București, Editura Militară, 1984, p. 291-333

***, *Ideologie și formațiuni de dreapta în România, (5 ianuarie 1931 - 7 iunie 1934); (7 iulie 1934-30 martie 1938)*, coordonator Ioan Scurtu, București, vol. III - IV, Editura INST, 2002-2003

***, *Istoria gândirii militare românești*, Editura Militară, București, 1974

***, *Istoria militară a poporului român*, vol. VI, Editura Militară, București, 1989

***, *Istoria militară a românilor. Culegere de lecții*, vol. 2, Editura Militară, București, 1992

***, *Istoria orașului Oradea*, coordonatori Liviu Borcea; Gh. Gorun, Oradea, Editura Cogito, 1995, p. 368-397

***, *Istorie universală. Epoca contemporană (1918-1939)*, vol. I, coordonatori Alexandru Vianu, Constantin Bușe, Editura didactică și pedagogică, București, 1975

***, *Partidul Comunist Român în viața social-politică a României 1921-1944*, București, Editura Militară, 1971

***, *Structuri politice în Europa Centrală și de Sud - Est (1918-2001)*, vol. I-II, coordonator Ioan Scurtu, București, Editura Fundației Culturale Române, 2003

***, *Șefii Statului Major General Român, 1859-2000*, ediție de Anton Teofil, Oroian, Gheorghe Nicolescu, Valeriu Florin Dobrinescu, Alexandru Oșca, Andrei Nicolescu, Editura Europa Nova, București, 2001

***, *Taina jertfei, Dosar istoric: Moța Marin*, ediție de Răzvan Codrescu, Sibiu, Editura Puncte cardinale, 2002

***, *Structuri politice în secolul XX (Omagiu Constantin Bușe)*, coordonator Constantin Hlihor, București, Editura Curtea Veche, 2000

Acatrinei, Filaret, *Carol al II-lea și Radiodifuziunea Română*, în *Omagiu istoricului Dan Berindei*, Focșani, 2001, p. 364-374

Agrigoroaiei, Ion, *România interbelică*, vol. I, cuvânt înainte de Gheorghe Platon, București, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2001

Alexandrescu, Ion, *Raporturile româno - polone, în anii 1939-1945*, în *Anuarul Institutului de Studii Politice și Istorie Militară*, 1998, p. 241-248

Alexandrescu, Ion, *Progres și înapoiere, performanță și ineficiență. România 1930-1940: un deceniu de dezvoltare inegală*, în *Dosarele istoriei*, 2000, nr. 5, p. 19-21

Alexandrescu, Ion, *Politica economico-financiară și alocarea fondurilor pentru apărare în anii crizei economice (1929-1933)*, în *Anuarul Institutului de Studii Politice și Istorie Militară*, București, 1999, p. 207-215

Alexandrescu, Vasile, Georgescu, Maria, Păslaru, Ștefan. Stănescu, Marin, *Apărarea națională și Parlamentul României*, vol. 2, Editura Militară, București, 1994

Avram, Valeriu, *Afacerea „Getta R.A.S.-I”. O afacere din industria aeronautică interbelică*, în *Magazin Istoric*, nr. 7, p. 56-58, 70

Bardi, Nándor, *Pórtpolitika és Kishség-politika. A romaniai Országos Párt javaslatá és amak viszhangja 1934- 35- ben (Dokumentum-összeállítás)* în *Magyar Kisebbség*, 1998, nr. 3-4, p. 128-184

Baron, Mircea, *O instituție bancară la Petroșani în perioada interbelică: „Casa de păstrare” în Sargeția*, 1997-1998, nr. 2, p. 563-574

Botoran, Constantin, „*Ungaria Mare*”, o himeră a propagandei revizioniste maghiare, în *Anuarul Institutului pentru studii politice de apărare și istorie militară*, București, 1997, p. 238-248

Brătianu, G., *La politique extérieure de la Roumanie*, București, 1937

Bathory, Ludovic, *Situația uzinelor de la Cugir în perioada interbelică. Societatea „Uzinele Metalurgice din Copșa Mică și Cugir” și politica românească a producției și achiziției de armament*, în *Dezvoltarea întreprinderilor metalurgice din Transilvania (1919-1940)*, Cluj-Napoca, 2003, p. 208-280

Bathory, Ludovic, Iancu, Gheorghe, Știrban, Marace, *Activitatea societății „Astra S.A.” Arad -Prima fabrică română de vagoane și motoare între anii 1919-1939*, în *Dezvoltarea întreprinderilor metalurgice din Transilvania (1919-1940)*, Cluj-Napoca, 2003, p. 29-87

Bărbulescu, Petre, *România la Societatea Națiunilor (1929-1939)*, Editura Politică, București, 1975

Berindei, Dan, *Un an fatidic în destinde României -1940*, în *Academica*, 2000, nr. 10-11, p. 10-11

Beldiman, Dana, *Statul Major General - 135 de ani de existență. Șefii Marelui Stat Major ai Armatei Române*, în *Dacia Felix Militaris*, 1994-1995, nr. 1-2, p. 66-69

Beldiman, Dana, Șperlea, Florin, *Militari români în politică, 1918-1965. O schiță istorică, în Studii și materiale de epocă contemporană*, Institutul N. Iorga, București, 2004, p. 5-22

Beldiman, Dana, Beldiman, Corneliu, *Dreapta românească. Elemente de organizare militară*, în *Arhivele totalitarismului*, 2000, nr. 1-2, p. 24-42

Beldiman, Corneliu, *Ecoul sosirii în țară a prințului Carol în Jurnalul de operații (Registrul istoric) al Corpului 1 Armată*, în *Dosarele istoriei*, nr. 5, p. 10-13

Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, vol. 5.- București, Institutul european, 1998. p. 7-154

- Bold, Emilian, Seftiuc, Ilie, *România sub legea diplomației sovietice (1917-1939)*, p. 34-72
- Bold, Emilian, *De la Versailles la Lausanne (1919-1932). Activitatea diplomației românești în problema reparațiilor de război (contribuții)*, Editura Junimea, Iași, 1976
- Bold, Emilian, *Diplomația de conferințe. Din istoria relațiilor internaționale între anii 1919-1933 și poziția României*, Iași, 1991
- Bodea, Vasile-Robert, *21 Septembrie 1939. Asasinarea unui prim-ministru: Armand Călinescu*, în *Analele Cercului de Istorie „Gh. I. Brătianu”, Câmpulung Muscel*, 2000-2002, p. 81-83
- Bolovan, Sorina; Bolovan, Ioan, *Inițiative românești privind problemele schimbului de populație în primii ani ai celui de al doilea război mondial (1939-1941) în România și relațiile internaționale în secolul XX*, Cluj-Napoca, 2000, p. 90-116
- Bolovan, Ioan, *Reflecții pe marginea negocierilor româno-maghiare din vara anului 1940*, în *Aradul cultural*, 2000, p. 21-24
- Botoran, Constantin, *Minoritățile etnice și politice de apărare din centrul și Sud - Estul Europei (1919-1939) în Anuarul Institutului de Studii Politice și Istorie Militară*, 1998, p. 232-240
- Botoran, Constantin, *Perfidia rusească și Dictatul de la Viena*, în *Revista de istorie militară*, 1995, nr. 1, p. 31-35
- Botoran, Constantin, *Materile prime Strategice din România – obiectiv major al politicii răsăritene a Germaniei din anii 1930*, în *Anuarul Institutului de Studii Politice și Istorie Militară*, 1996, p. 93-107
- Bozga Vasile, *Dezvoltare și afaceri în România interbelică*, în *Dosarele istoriei*, 2001, nr. 10, p. 28-32
- Bruja, Radu Florin, *Doctrina și programul Frontului Renașterii Naționale*, în *Codrii Cosminului*, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, 2000-2001, nr. 6-7, p. 335-339
- Buchet, Constantin, *România și Republica de la Weimar. 1919-1933. Economie, diplomație și geopolitică*, București, Editura All Educațional, 2001
- Bușe, Constantin, *Crizele din Europa și atitudinea statelor din lumea nouă*, în *Istorie și ideologie*, București, 2002, p. 200-206
- Bușe, Constantin, *Conferința de la Locarno – o încercare de consolidare a păcii în Europa*, în *Revista de istorie*, 1985, nr. 9
- Buzatu, Gheorghe, *Diplomați români împotriva cedărilor teritoriale*, în *Academica*, 2000, nr. 10-11, p. 16-17
- Buzatu, Gheorghe, *Acțiunea diplomatică a României în perioada neutralității (1939-1940)*, în *Diplomații și diplomați români*, vol. II, Focșani, 2002, p. 353-457
- Buzatu, Gheorghe, *Cârstea, Marusia, România și Marea Britanie au jucat mereu în contratimp*, în *Historia*, 2003-2004, nr. 26, p. 35-41
- Buzatu, Gheorghe, *Diplomați români împotriva cedărilor teritoriale*, în *Memoriile Secției de Științe Istoric și Arheologie a Academiei Române*, 2000, p. 17-27
- Buzatu, Gheorghe, *România între Ultimatum și Dictat (1940)*, în *Identitate națională și spirit european*, București, 2003, p. 441-452
- Buzatu, Gheorghe, *Carol al II-lea și Garda de Fier*, în *Dosarele istoriei*, 2000, nr. 5, p. 47-50
- Buzatu, Gheorghe, *Preliminarii ale celui de-al doilea război mondial*, în *Revista de istorie militară*, București, 1990, nr. 2, p. 28 – 31; nr. 3, p. 32 – 33; nr. 4, p. 27 – 28.
- Buzatu, Gheorghe, *Titulescu și strategia păcii*, Editura Junimea, Iași, 1982
- Calafeteanu, Ion, *Diplomația românească în sud-estul Europei, 1938-1940*, București, 1980
- Calafeteanu, Ion, Nicolae Dinu, Teodor Gheorghe, *Români la Hitler*, București, 1999
- Calafeteanu, Ion, *Politică și interes național în România interbelică*, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 218-277

- Calafeteanu, Ion, *Revizionismul ungar și România*, București, Editura Enciclopedică, 1995
- Caliniuc, Mihai, Ciobanu, Nicolae, *80 de ani în misiune la frontieră*, Editura MI, 1999
- Campus, Eliza, *Politica externă a României în perioada interbelică*, Editura Politică, București, 1975
- Campus, Eliza, *Din politica externă a României 1913-1947*, București, Editura Politică, 1980
- Campus, Eliza, *Frontières politiques, frontières culturelles (1918-1947)*, în *Revue roumaine d'histoire*, 1996, nr. 1-2, p. 62-64
- Campus, Eliza, *Mica Înțelegere*, Editura științifică, București, 1968
- Campus, Eliza, *Mica Înțelegere (1921-1938)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1997
- Campus, Eliza, *Elemente fundamentale ale securității României în perioada interbelică*, în *Revista Istorică*, 1994, nr. 9-10, p. 1005-1012
- Campus, Eliza, *Activitatea constructivă a Micii Înțelegeri pentru apărarea Pactului Societății Națiunilor (1933)*, în *Fațetele istoriei. Existențe, identități, dinamici*, București, p. 749-754
- Carp, Mariana, Vulpe, Gabriela, *Aspecte legate de regimul Dunării și acordul de la Sinaia (1938)* în *Anuarul Arhivelor Mureșene*, 2003, p. 264-276
- Călinescu, Armand, *Discursuri parlamentare, 1934-1937*, Imprimeria Națională, București, f.a.
- Căzănișteanu, Constantin, Zodian, Vladimir, Pandeia, A., *Comandanți militari. Dicționar*, București, 1983
- Cezar, Măță, *România în și ofensiva spionajului maghiar. Document inedit*, în *Dosarele istoriei*, 2000, nr. 6, p. 27-32
- Ciobanu, Nicolae, Popa, Costică, Pricop, Vasile, *Curs de istoria artei militare*, vol.1-3, Editura AISM, 1998
- Ciobanu, Nicolae, Voivozeanu, Ion, *Activitatea diplomatică a Marelui Stat Major pentru încheierea convențiilor militare în cadrul Înțelegerii Balcanice*, în *Diplomație și diplomați români*, vol. I, Focșani, 2001, p. 190-204
- Ciobanu, Vasile, *Ministerul Universităților. Evoluția ideii și a instituției în anii interbelici*, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane*, Sibiu, 1997, p. 107-120
- Ciobanu, Nicolae, *Consecințele de ordin strategic ale rapturilor teritoriale din 1940 asupra capacității de apărare a României*, în *România în ecuația păcii și dictatului*, Pitești, București, Brașov, Cluj-Napoca, 2001, p. 321-336
- Ciobanu, Nicolae, *Gândirea militară românească interbelică despre operațiunile militare și lupta în zone muntoase – împădurite*, în *Anuarul Institutului de Studii Politice, de Apărare și Istorie Militară*, 1997, p. 284-291
- Ciobanu, Nicolae, *Capacitatea de luptă a armatei române în momentul ciuntirii teritoriale a României în anul 1940*, în *Destin românesc*, 1944, nr. 2, p. 9-10
- Ciupercă, Ioan, *România în fața recunoașterii unității naționale. Repere*, Iași, 1996, p. 108-198
- Ciachir, Nicolae, *Istoria relațiilor internaționale de la pacea westfalică (1648) până la contemporaneitate (1947)*, Editura Oscar Print, București, 1998
- Ciubăncan, Vasile, *Eforturile României pentru înzestrarea armatei și fortificarea granițelor. Granița de vest, noiembrie 1934, iulie 1940*, în *Pietre de hotar*, vol.1, Editura GP, Oradea, 1998, p.227-257
- Cârstea, Marusia, *Relațiile româno-engleze între anii 1936-1939*, în *Arhivele Olteniei*, 2000, p. 145-156
- Chiper, Ioan, *România și Germania nazistă. Relațiile româno-germane între comandamente politice și interese economice, ianuarie 1933 - martie 1938*, Editura Elion, București, 2000

- Chiriac, Florin, *Revizionism maghiar sub semnul crucii*, în *Dosarele istoriei*, 2002, nr. 11, p. 31-37
- Chiriac, Florin, *Activitatea Contraspionajului românesc în 1939*, în *Dosarele istoriei*, 2003, nr. 5, p. 44-46
- Chira, Ioan, *Rugul durerii. Ocupația ungară horthystă. Mărturii și adevăruri, septembrie 1940-octombrie 1940*, Oradea, Editura Anotimp-Aboddaba, 2001
- Chivulescu, Nicolae, *Armand Călinescu, bărbat de stat și conducător de țară*, în *Tomis*, 1998, nr. 6, p. 13-14
- Chivulescu, Nicolae, *Armand Călinescu, un reformator al oștirii*, în *Revista de Istorie Militară*, 1999, nr. 1, p. 19-22
- Cojoc, Mariana, Cojoc, Marian, *Propagandă, contrapropagandă și interese străine la Dunăre și Marea Neagră (1919-1939)*. Documente, vol. I, cu prefață de Constantin Bușe, București, Editura Universității, 2003
- Cornicioiu, Grigore, *Contribuții la istoria trupelor de grăniceri*, București, 1935
- Cioflan, Teodor, *Raporturile lui Gheorghe Tătărescu cu Nicolae Titulescu în problema încheierii unui pact de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică*, în *Argessis*, 2001, p. 361-371
- Ciornei, Liviu, *România în fața agresiunii externe*, în *Revista de istorie militară*, 1999, nr. 2, p. 29-33
- Ciupercă, I., *Observații asupra revizionismului ca provocare pentru România interbelică*, în *In onoare Ioan Caproșu*, Iași, 2002, p. 502-519
- Ciupercă, I., *Relațiile româno-franceze între 1936-1940*, în *Analele Științifice al Universității „Al. I. Cuza”*. Istorie, 2000-2001, p. 362-377
- Cojoc, Mariana, *Dobrogea în propaganda antinațională (1918-1938)*, în *Tomis*, 2003, nr. 11, p. 13-16
- Constantiniu, Florin, *Am pierdut România Mare, fiindcă n-am fost vrednici de ea*, în *Dosarele istoriei*, 1998, nr. 12, p. 74-76
- Constantiniu, Florin, *Dictatul de la Viena în contextul relațiilor germano-sovietice*, în *Revista de istorie militară*, 2000, nr. 4, p. 1-4
- Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997
- Cosma, Ghizela, *Aspecte privind mișcarea feministă din România în perioada interbelică. Anii '30, în Condiția femeii în România în secolul XX*, Cluj-Napoca, 2002, p. 81-99
- Cosma, Ghizela, *Elites féminines de Transylvanie (1918-1938)*. Continuité et changement, în *Colloquia*, 1996-1997, p. 228-240
- Costea, Simion, *Proiectul Briand de Uniune Europeană și suveranitatea națională (1930) în Ziridava*, 2000, p. 199-222
- Costea, Simion, *Reacțiile Ungariei lui Horthy și Istoriei lui Mussolini la planul Briand de Uniune Europeană în Angustia*, 2001, p. 213-224
- Costea, Simion, *Considerații privind documentele programatice de politică externă a României în deceniul al treilea*, în *Revista Bistriței. Muzeul de istorie*, 2001, p. 286-297
- Costea, Simion, *Români și ideea de uniune europeană în perioada interbelică*, în *Academica*, 2001, nr. 11, p. 7-12
- Costea, Simion, *Opțiunea Parlamentului României și a regelui Carol al II-lea pentru integrarea paneuropeană*, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gh. Șincai”*, Tg.-Mureș, 2000-20001, p. 124-135
- Costea, Maria, *Momente de convergență în relațiile româno-bulgare în perioada interbelică*, în *Anuarul Arhivelor Mureșene*, 2003, p. 258-263
- Crăciun, Cornel, *Activitatea culturală în Carei. Considerații pentru perioada interbelică*, în *Acta Musei Parolissensis*, 1994, p. 537-571
- Cristol, Aurelian, *Însemnări privind rolul militarilor în alegerile din 1933*, în *Argessis*, 2003, p. 331-348

- Cuc, Ioan Sorin, *Repere ale vieții și activității episcopului Nicolae Popoviciu*, în *Revista de istorie bihoreană*, 2004, nr.3, p.45-55
- Cucu, Tudor V, *Totul pentru țară, nimic pentru noi*, Brașov, Editura Transilvania Expres, 1999
- Danielisz, Ende, *Monografia municipiului Salonta în date*, Salonta, 2003, p. 50-57
- Dascălu, Nicolae, *Imaginaea României Mari în S.U.A. în perioada interbelică (1919-1940)*, Editura Universității București, București, 1998
- Dascălu, Nicolae, *Propaganda externă a României Mari (1918-1940)*, București, Editura Alternative, 1998
- Dărăban, Dorin, *Activitatea politică și propaganda electorală liberală în „Gazeta Sătmăruului” (1928-1931; 1934-1938)*, în *Studii și Comunicări. Muzeul de Istorie Satu-Mare*, 1998-1999, p. 447-452
- Deac, Augustin, *Revizionismul ungar (1920-1938)*, vol. 1, București, Editura Provo Press, 1996
- Diaconu, Crina Stanca, *Opinie publică și acțiune politică. Reverberații românești ale Tratatului de la Trianon*, în *Dosarele Istoriei*, 2000, nr. 6, p. 15-23
- Dobre, Florica, Manea, Vasilica, Nicolescu, Lenuța, *Armata română de la ultimatum la dictat. Anul 1940*, vol. I, București, Editura Europa Nova, 2000
- Dobrinescu, Florin Valeriu, „*Campania Rothermen*” și relațiile româno – ungare din anii 1920, în *Anuarul Institutului de Științe Socio – Umane*, 1996, nr. 6, p. 177-183
- Dobrinescu, Florin Valeriu, *Carol al II-lea și notele ultimative sovietice (26-27 iunie 1940). Începutul sfârșitului pentru țară și Suveran*, în *Dosarele istoriei*, 2000, nr. 5, p. 54-56
- Dobrinescu, Florin Valeriu, Nicolescu, Gheorghe, *Generalul Maxime Weygand la București (mai 1939)*, în *Revista de istorie militară*, 1999, nr. 4, p. 19-22
- Dobrinescu, Florin Valeriu, Nicolescu, Gheorghe, *Un general francez la București (septembrie 1939)*, în *Argessis*, p. 237-253
- Dobrinescu, Florin Valeriu, *România și Ungaria de la Trianon la Paris (1920-1947), Bătălia diplomatică pentru Transilvania*, Editura Viitorul Românesc, București, 1996
- Dobrinescu, Valeriu Florin, Pătroiu, Ion, *Ultimele luni de pace (martie-august 1939)*, Institutul European, Iași, 1992
- Dașcovici, Nicolae, *Interesele și dreptul României în texte de drept internațional public*, Editura Militară, București, 1971
- Dobrinescu, Valeriu Florin, *Diplomația României. Titulescu și Marea Britanie, Documente*, Iași, 1991, p. 59-203
- Dobrescu, Constantin, Rochieru, Mihai, Baicu, Ion Șt., *Viața politică prahoveană (1919-1938). Documente*, Editura Scrisul Prahovean, 2004
- Droz, Jaques, *Europe Centrale. Évolution historique de l'idée de Mitteleurope*, Payot, Paris, 1960
- Drăghici, Petre, *Repriviri politice (1918-1944)*, Sibiu, Tiparul "Progresul Sibiu", 1945
- Drecin, Mihai, *Despre mentalitatea universitară și politică în România interbelică (considerații pe marginea unei scrisori inedite a filosofului D. D. Roșca trimisă în 1935 lui Octavian Goga)*, în *Anuarul Universității din Oradea, istorie - arheologie*, 1998-1999, p. 166-173
- Drecin, Mihai, *Revizionismul maghiar la granița de vest a României (1938-1940)*, în *Pietre de hotar*, vol. 1, Editura GP, Oradea, 1998, p. 143-150.
- Dumitrașcu, Sever, Zăinea, Ion, *Două documente privind pactul Ribbentrop - Molotov și Dictatul de la Viena*, în *Analele Universității din Oradea*, 2002, p. 273-303
- Dușu, Alesandru D., *Tragedie, umilință, speranță. 1940: din vară până în toamnă*, în *Dosarele istoriei*, 2000, nr. 6, p. 48-53
- Dușu, Alesandru, Botoran, Constantin, Retegan, Mihai, *Transilvania în evoluția relațiilor româno – ungare. O abordare mai puțin cunoscută*, București, Editura Militară, 1993

Duțu, Alesandru D., „Maiestate! Țara se prăbușește. Încă din 1934 g-ralul Ion Antonescu denunța putregaiul regimului carlist, în *Dosarele istoriei*, nr. 5, p. 57-60

Dumitru, Ioan, *Spionajul maghiar în România, 1918-1940*, Ed. Concordia, 1990

Gocioman, Aurel, *România și revizionismul maghiar*, Cluj-Napoca, Clusium, 1996

Faur, Viorel, *Memorialistica lui Roman R. Ciorogariu*, în *Cele trei Crișuri*, 1994, nr. 3-4, p. 5

Faur, Viorel, *Un document antirevizionist: Scrisoarea MILLERAND de George Sofronie, profesor universitar*, în *Cele trei Crișuri*, 1993, nr. 4, 11-12, p. 5

Fenyés Samu, *Ungaria revizionistă*, Ed. Petru Maior, Târgu-Mureș, 1996

Florescu, Gheorghe I., *Imaginaea Europei în Parlamentul României (1918-1938)*, în *Structuri politice în secolul XX*, București, 2000, p. 221-246

Gafencu, Grigore, *Politica externă a României. Cuvântări*, București, 1939

Georgescu, Maria, *Cadeți români la Sbint-Cyr*, București, Editura Militară, 2002

Georgescu, Maria, *România, Franța și securitatea europeană în anii '20. Speranțe și iluzii*, București, Editura Militară, 2004

Giurcă, Ion, *Anul 1940, drama României Mari*, București, Editura Pro Transilvania, 2000

Gheorghe, Gheorghe, *Tratatetele internaționale ale României*, vol. I-IV, București, 1975

Ghinea, Cornelia, Ghinea, Cristian, *Divizia 17 Infanterie în zilele dictatului de la Viena*, în *Omagiu istoricului Valeriu Florin Dobrinescu*, Focșani, 2003, p. 471-481

Ghișa, Alexandru, *România și Ungaria la început de secol XX. Stabilirea relațiilor diplomatice*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară clujeană, 2002

Goga, Octavian, „...aceiași luptă: Budapesta-București”, Ed. Casa de Ed. Sedan, Cluj-Napoca, 1997

Grad, Cornel, *Al II-lea arbitraj de la Viena (30 august 1940). Poziția armatei române*, Zalău, Editura Limes, 2000

Grad, Cornel, *Istoriografia marilor cesiuni teritoriale românești din vara anului 1940*, în *Caiete Silvane*, 2002, nr. 3-4, p. 60-65

Grad, Cornel, 1939. *Iuliu Maniu vs. Dictatura carlistă*, în *Simes*, 1999, nr. 3-4, p. 45-68

Guț, Ion Teodor, *Revizionismul și Dictatul de la Viena. Implicații asupra județului Bihor*, Cluj-Napoca, Editura IDC Press, 2002

Haynes, Rebeco, *Politica României față de Germania între 1936-și 1940*, Iași, Editura Polirom, 2003

Hanu, Felician, *Scurt istoric al dezvoltării fortificației permanente în România*, București, 1998

Hâncu, Dumitru, *Ce nu era voie să se scrie pe vremea guvernului Goga - Cuza*, în *Buletinul Centrului Muzeului și Arhivei Istorice a Evreilor din România*, 2002, nr. 8-9, p. 7-21

Hâncu, Dumitru, *O vizită controversată la Berlin, în 1936. Gheorghe Brătianu*, în *Mașazin Istoric*, 2001, nr. 2, p. 22-30

Herban, Adela, *Receptarea politicii externe românești în cercurile Vaticanului*, în *Sargeția, 1995-1996*, nr. 2, p. 515-520

Hlihor, Constantin, Martin, Liviu, *România în arhitectura de securitate a Europei după încheierea primului război mondial*, în *Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu*, Focșani, 1999, p. 372-380

Hlihor, Constantin, *Istoria secolului XX*, București, 2002

Hlihor, Constantin, *Istoria și geopolitica în Europa secolului XX*, București, Editura AISM, 1999

Hlihor, Constantin, Florin, Andrei, *Problema basarabeană în relațiile diplomatice româno-sovietice la începutul anului 1938*, în *Revista de istorie militară*, 2000, nr. 3, p. 5-8

- Hungadi, Atila, *Româniai magyar gazdaság-politika 1918-1940*, în *Magyar Kisétség*, 2000, nr. 2, p. 322-341
- Hurezeanu, Damian, Sbârna, Gheorghe, *Partide și curente politice în România*, București, Editura Eficient, 2000
- Ionescu, Mihai E., *Carol al II-lea și Securitatea națională. 1940 în culpă pentru dezastrul României Mari*, în *Dosarele istoriei*, 2000, nr. 5, p. 50-53
- Ionescu, Ion, *Evacuarea materialului flotant de pe Nistru*, în *Dosarele istoriei*, 2001, nr. 3, p. 14-15
- Josan, Andrei, *Economia României interbelice în context european*, București, Editura ASE, 2004
- Josan, Andrei, *Legislație și politici economice pledoarie pentru stimularea industriei în România interbelică*, în *Dosarele istoriei*, 2001, nr. 10, p. 33-42
- Kis-Mihaly, Ildikó, *Politika, Egyház, ototatás a két világháború közötti Romániában*, în *Reformatus Szemle*, 2002, nr. 4-5, p. 433-443
- Kuller, Hary, *„Universul” și antisemitismul din România (anii 1919-1939). Studiu comparativ*, în *Buletinul Centrului Muzeului și Arhivei Istorice a Evreilor din România*, 1999, p. 102-150
- Labej, Radu, *Un asasinat uitat [Armand Călinescu]*, în *Magazin istoric*, 1994, nr. 12, p. 40-41
- Lazăr, Liviu, *Aniversarea zilei de 1 Decembrie mijloc de luptă antirevizionistă în Transilvania în perioada interbelică*, în *Ziridava*, 1998, p. 309-316
- Lazăr, Liviu, *Presa și cartea antirevizionistă din Transilvania în perioada interbelică*, în *Sargeția*, 1999-2000, nr. 2, p. 509-517
- Lazăr, Liviu, *Rolul bisericii în susținerea mișcării antirevizioniste din Transilvania în perioada interbelică*, în *Sargeția*, 1992-1994, p. 823-829
- Lăcustă, Ioan, *Zece alegeri interbelice, 1919-1937*, București, Editura Pro, 1998
- Lăcustă, Ioan, *Dictatul de la Viena, cenzura și 3 septembrie 1940*, în *Magazin istoric*, 1998, nr. 9, p. 16-18
- Leuștean, Lucian, *România și Ungaria în cadrul „Noii Europe” (1920-1931)*, Iași, Editura Polirom, 2003
- Leuștean, Lucian, *România, Ungaria și Tratatul de la Trianon, 1918-1920*, Ed. Polirom, 2002
- Lendvai, Paul, *Ungurii*, Ed. Humanitas, 2001
- Lipcsey, Ildikó, *A magyar –román viszony alakulása 1937-1940 Között I-II*, Korunk, 1997, nr. 1, p. 120-129; nr. 2, p. 92-97
- Lucaci, Andrei, *România și sfârșitul securității colective în viziunea lui Grigore Gafencu*, în *Carpica*, 2001, p. 153-160
- Lucaci, Andrei, *Grigore Gafencu și formula de securitate intitulată „Blocul Neutrilor”*, în *Ziridava*, 2003, p. 79-90
- Lungu, Corneliu Mihai, Negreanu, Ioana Alexandra, *România și jocul Marilor Puteri: 1939-1940*, cu introducere de Dinu C. Giurescu, Editura Curtea Veche Publishing, București, 2003
- Madgearu, Virgil, *La politique économique extérieure de la Roumanie 1927-1938*, București, 1939
- Mamina, Ion, Scurtu, Ioan, *Guverne și guvernanți (1916-1938)*, Editura Silex, București, 1996
- Mamina, Ion, *Consiliu de Coroană*, București, 1997
- Man, Aurel Emilian, *Erorile nefaste al istoriei*, Oradea, Treira, 2001. p.131-165
- Manea, Vasilica, *România și problema Dunării în perioada interbelică*, în *România în ecuația păcii și dictatului*, Pitești, București, Brașov, Cluj-Napoca, 2001, p. 252-259

Maner, Hans-Cristian, *Confesiunile în viața parlamentară din România interbelică*, în *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”*, Iași, 1999, p. 113-124

Marin, William; Luncan, Ioan, *Două secole de luptă revoluționară în sud-vestul României*, Timisoara, Editura Facla, 1984, p. 80-87

Marin, Valentin, Florea Petrișor, *Concepția formelor decizionale privind apărarea graniței de Est în perioada 1934 - iunie 1940*, în *Restituiri. Studii și comunicări*, București, 2003, p. 73-88

Marinescu, C. Gh., *Revizionismul ungar și România în contextul politicii Marilor Puteri*, în *Europa XXI*, 1994-1995, p. 250-262

Martin, Antoniu, *Instituția regiunii în legislația și practica politică interbelică*, în *Ziridava*, 2002, p. 299-303

Mărgineanu, Viorel, *Generalul de brigadă Ion Gheorghe*, în *Revista de Istorie Militară*, 1999, nr. 4, p. 51-52

Mănea, Cristina, *Manifestările aniversare, expresie a culturii personalității regelui Carol al II-lea*, în *Buletinul Cercurilor Științifice Studentești*, 1996, p. 263-268

Miler, Didi, Pricop, Ghena, *1940 - Drama generației Marii Uniri*, în *Revista de istorie militară*, 1999, nr. 6, p. 4-6

Miler, Didi, *Fortificații militare între mit și realitate în perioada interbelică în Omagiu istoricului militar Jipa Rotaru*, Constanța, 2001, p. 172-176

Moisuc, Viorica, *Antizelele situației internaționale a României: 1918-1940*, în *Alternative*, 1992, nr.1-2, p. 12-13

Moisuc, Viorica, *„Privire repede” asupra politicii externe a României Mari*, în *Dosarele istoriei*, 2003, nr. 11, p. 34-39

Moisuc, Viorica, *Politica externă a României în epoca revizionismului și revanșardismului. De la un război la altul*, în *Dosarele istoriei*, 2002, nr. 3, p. 31-36

Moldovan, Silviu B, *România Mare: iluzia „situației ireversibile”*, în *Dosarele istoriei*, 2002, nr. 11, p. 52-55

Moșincat, Constantin, *Cronică de marș*, Editura Cogito, Oradea, 1996

Moșincat, Constantin, *Sfânta datorie de ostaș*, Editura GP, Oradea, 1999, p. 137-170

Moșincat, Constantin, *Puterea credinței*, Editura GP, Oradea, 2001

Moșincat, Constantin, *Revizionismul ungar din perioada interbelică, demascat de presa bihoreană*, în *Omagiu istoricului militar Jipa Rotaru*, Constanța, 2001, p. 237-242

Moșincat, Constantin, *Evreii – în documente de stat major*, în *Cetatea Bihariei*, 2005, nr.2, p.69-74

Moșincat, Constantin, Țărău, Augustin, *Evacuarea județelor din nord-vestului Transilvaniei(1940) și consecințele acesteia asupra județului Bihor*, Editura Tipo MC, Oradea, 2005

Moșincat, Constantin, *Politica de apărare a vestului României (1930-1940)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2007

Moșincat, Constantin, *Politica de apărare a vestului României (1930-1940). Documente*, Editura Tipo MC, Oradea, 2007

Moșincat, Constantin, *Semnături decisive pentru politica de apărare a vestului României (1930-1940)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2008

Mureșanu, Camil, *Opinia publică din Transilvania și Dictatul de la Viena*, în *Acta Musei Napocensis*, 1995, nr. 2, p. 63-67

Mureșanu, Camil, *Locul României în viața politică europeană, după Unirea din 1918*, în *Cetatea*, 2003, nr. 12, p. 1-5

Neagoe, Stelian, *Istoria guvernelor României de la începuturi (1859) până în zilele noastre (1995)*, Editura Machiavelli, București, 1995

Neamțu, Gelu, *Consolidarea Marii Uniri și iredentismul maghiar*, în *Cetatea*, 2003, nr. 4, p. 10

- Nicolescu, Andrei, *Contribuții franceze la crearea industriei aeronautice românești. Uzinele I.A.R.*, în *Argessis*, 2002, p. 653-656
- Nicolescu, Gheorghe, *Nicolae Henric Lahovary, considerații asupra politicii externe a României în perioada interbelică*, în *Diplomație și diplomați români*, vol. 1 Focșani, p. 311-339
- Nistor, Ioan Silviu, *Dictatul de la Viena în istorie și actualitate*, în *Cetatea*, 2000, nr. 9, p. 1-3
- Olteanu, Constanstin, *Contribuții la conceptul de putere armată la români*, Editura Militară, București, 1979
- Olteanu, Constanstin, *Coaliții politico-militare. Privire istorică*, București, Editura Fundației România de Măine, 1996
- Olteanu, Marius, *Presa versus cenzura (1933-1939)*, în *Document*, 2003, nr. 2, p. 29-30
- Onișor, Daniel, *Aspecte ale relațiilor între mișcarea legionară și armată în perioada interbelică*, în *Europa XXI*, 2002-2003, p. 173-179
- Oprîeșcu, Mihai, *Iorga, șef de partid*, în *Dosarele istoriei*, 2001, nr. 6, p. 24-31
- Oprîeșcu, Mihai, 1931: *Seism bancar de proporții „Afacerea Marmorosche-Blank”*, în *Dosarele istoriei*, 1999, nr. 10, p. 38-40
- Oroian, Teofil, Dobrinescu, Florin Valeriu, Nicolescu, Gheorghe, Oșca Alexandru, Nicolescu, Andrei, *Șefii Statului Major General român (1859-2000)*, București, 2001
- Oșca, Alexandru, *Antanta Balcanică în pragul colapsului*, în *Document*, 1999, nr. 1, p. 25-28
- Oșca, Alexandru, *Poziția principalilor protagoniști ai scenei politice europene față de constituirea Înțelegerii balcanice*, în *Omagiul Istoricului Gheorghe Buzatu, Focșani, 1999*, p. 477-492
- Oșca, Alexandru, *Gestionarea crizelor din Balcani în perioada interbelică*, în *Document*, 2002, nr. 2, p. 43-45
- Oșca, Alexandru, Nicolescu, Gheorghe, *Tratate, convenții militare și protocoale secrete (1934-1939)*, prefață de Ioan Gădînță, Pitești, Editura Vlasie, 1994
- Oșca, Alexandru, *Convențiile militare adoptate în cadrul Înțelegerii Balcanice*, în *Dosarele istoriei*, 2002, nr. 5, p. 24-27
- Oșca, Alexandru, *Conținutul și caracterul relațiilor militare ale României cu țările partenere din Înțelegerea Balcanică*, în *Diplomații și diplomați români, vol. II*, Focșani, 2002, p. 319-328
- Otu, Petre, Oroian, Teofil, Emil, Ion, *Personalități ale gândirii militare românești*, București, 1997
- Otu, Petre, Oroian, Teofil, Ioan, Emil, *Personalități ale gândirii militare românești*, vol. 1, București, Editura AISM, 1997
- Otu, Petre, *Considerații privind poziția Geopolitică și geostrategică a României în preajma izbucnirii celui de al doilea război mondial*, în *Anuarul Institutului de Studii Politice, de Apărare și Istorie Militară*, 1996, p. 129-140
- Otu, Petre, *Activitatea Marelui Stat Major Român pentru organizarea apărării în timpul neutralității*, în *Revista de istorie militară*, 1999, nr. 5, p. 5-11
- Otu, Petre, *Axa preocupată de aplicarea Dictatului de la Viena*, în *Cetatea Bihariei*, 2004, nr. 1, p. 61-70
- Otu, Petre, *Granițele se prăbușesc și armata e cu arma la picior?*, în *Revista de istorie militară*, 2000, nr. 3, p. 9-15
- Otu, Petre, „Oșteanul” *Carol al II-lea*, în *Dosarele istoriei*, nr. 5, p. 22-28
- Otu, Petre, *Istorie și geopolitică. România și problema strămtorilor (1923-1939)*, în *Anuarul Institutului de Studii Politice, de Apărare și Istorie Militară*, București, 1999, p. 199-206
- Pană, Virgil, *Parteneriate politice româno-maghiare în România interbelică. Pactul de la Viena*, în *Analele Universității „Dimitrie Cantemir” geografie-istorie*, 2000, p. 419-426

- Pandrea, Petru, *Garde de Fier. Jurnal de filozofie politică, memorii, penitenciare*, Ediție de Modio Marcu-Pandrea, București, Editura Vremea, 2001
- Pașcalău, Gheorghe, *România și Marea Britanie. Relații politico-diplomatice (1933-1939)*, București, Editura Albatros, 2001
- Pădureac, Lidia, *Relațiile româno-sovietice (1917-1934)*, Chișinău, Editura Pont Internațional, 2003
- Păun, Nicu, *Sub faldurile drapelului tricolor (1934-1935; 1941-1945)*, Brașov, Editura pentru Viață, 1999
- Pentelescu, Aurel, Nicolescu, Gheorghe, *Grigore Gafencu, cariera militară*, în *Document*, 1998, nr. 2-3, p. 20-26
- Pentelescu, Aurel, *Un document important pentru evaluarea relațiilor româno-franceze în domeniul aeronauticii*, în *Dosarele istoriei*, 1999, p. 216-223
- Pentelescu, Aurel, *1939, cu Eminescu – întru apărarea frontierei de vest a României*, în *Pietre de hotar*, vol. 2, Editura GP, Oradea, 1999, p. 28-39
- Pentelescu, Aurel, *Vizitele canonice ale episcopului armatei române dr. Partenie Ciopron, pe frontiera de vest în anul 1940*, în *Pietre de hotar*, vol. 3, Editura Tipo MC, Oradea, 2003, p. 54-58
- Pentelescu, Aurel, *Mitropolitul Visarion Puiu și episcopul armatei române dr. Partenie Ciopron*, în *Cetatea Bihariei*, 2004, nr. 1, p. 80-87
- Petrescu, Nicolae, *Din activitatea lui Nicolae Titulescu în vederea consolidării relațiilor internaționale*, în *Muzeul Național*, București, 1998, p. 207-223
- Petru, Maria, Sârbu, Marian, *Considerații privind restabilirea suveranității statelor suverane Dunării în urma Aranjamentului suplimentar de la Sinaia (august 1938) și a Acordului Suplimentar de la București (1939)*, în *Anuarul Muzeului Marinei*, Constanța, 1999, p. 209-211
- Popovici, Ioan, *Din tradițiile revoluționare ale UTC-iștilor bihoreni (1922-1944)*, în *Crisia* nr. VIII Oradea, 1978, p.253-281
- Popovici, Ioan, *Mișcarea muncitorească în Oradea 1928-1933*, în *Crisia*, nr. IX, Oradea, 1981, p.19-26
- Popescu, Marian Chiriac, *Relațiile militare româno-polon în perioada interbelică (1918-1939)*, București, Editura Sigma, 2001
- Preda, Dumitru, *Relațiile româno-polone. 1918-1933*, în *Magazin Istoric*, nr. 1, p. 49-58, nr. 2, p. 26-30
- Preda Dumitru, Vartic, Vilarie, *Relațiile româno-sovietice. 1934-1940*, în *Magazin Istoric*, 2001, nr. 8, p. 78-82, nr. 9, p. 12-17
- Preda Gavril, *Alianțe politico-militare în studii ale Marelui Stat Major în anul 1939*, în *Omagiu istoricului militar Jipa Rotaru*, Constanța, 2001, p. 210-216
- Preda, Gavril, *Importanța strategică a petrolului românesc (1939-1947)* cu o prefață de Ion Agrigoroaiei, Ploiești, Editura Printeuro, 2001
- Preda, Gavril, *1939, Situația geopolitică și geostrategică în analizele ale Marelui Stat Major român*, în *Revista de istorie militară*, 2001, nr. 3-4, p. 42-48
- Preda, Gavril, *1939. Situația geopolitică și geostrategică în analize ale Marelui Stat Major Român*, în *Revista de istorie militară*, 2001, nr. 3-4, p. 42-48
- Preda, Gavril, Stănescu, Eugen, *Tratatul economic din 23 martie 1939- un succes al diplomației române. Relatări din presa timpului*, în *Diplomații și diplomați români*, vol. I, Focșani, 2001, p. 255-271
- Pușcaș, Vasile, *Vocile marilor istorici, vocea națiunii îndurerate*, în *Dosarele istoriei*, 1998, nr. 12, p. 72-74
- Radu, Sorin, *Propaganda electorală în România interbelică (1919-1937). Adunările electorale*, în *Apulum*, 2003, p. 453-474
- Radu, Sorin, *Semnele electorale ale partidelor politice în perioada interbelică (1919-1937)*, în *Apulum*, 2002, p. 573-586

- Radu, Sorin, *Cenzura presei în timpul alegerilor parlamentare și locale din România interbelică (1918-1937)*, în *Transilvania*, 2003, nr. 3, p. 72-79
- Ratche, Andreea, *Problema Transilvaniei în raporturile României și Ungariei cu Germania (1 septembrie 1940-1 ianuarie 1943)*, în *Angustia*, 2000, p. 147-156
- Rădulescu, Mihai, *Jocul cu moartea. Însemnări, pagini de jurnal și corespondență (1933-1957)*, ediție de Dan Rădulescu, postfață de Stelian Tănase, București, Editura Humanitas, 1999
- Repciuc, Teodor, *Pregătirea premilitară în România în perioada 1934-1939*, în *Gândirea militară română*, 2002, nr. 4, p. 123-128
- Retegan, Mihai, *Marile puteri totalitare și Dictatul de la Viena*, în *Academica*, 2000, nr. 10-11, p. 13
- Rotaru, Jipa, *Marele Stat Major - garant al eforturilor diplomatice românești de apărare a integrității teritoriale în perioada interbelică*, în *Omagiul istoricului Ioan Scurtu*, Focșani, 2000, p. 359-389
- Rotaru, Jipa, *Generalul Ion Antonescu artizanul reorganizării sistemului național de apărare a țării în condițiile geopolitice din toamna anului 1940*, în *România și al doilea război mondial*, Focșani, 2000, p. 132-146
- Rotaru, Jipa, *Marele Stat Major român promotorul unei diplomații active în peninsula Balcanică în scopul realizării alianței militare a Înțelegerii Balcanice (1935-1939)*, în *Condițiile creșterii pericolului revizionist și fascist*, în *Diplomație și diplomați români*, vol. I, Focșani, p. 229-254
- Rotaru, Jipa, *Caracterul neagresiv al alianțelor militare ale României în perioada dintre cele două războaie mondiale*, în *Omagiul istoricului Dan Berindei*, Focșani, 2001, p. 381-390
- Runcan, Nichita, *Relațiile României cu Vaticanul în perioada interbelică*, Constanța, Editura Ex Pono, 2004
- Runcan, Nichita, *Tratativele pentru semnarea și ratificarea concordatului României cu Vaticanul*, în *Revista de teologie „Sfântul Apostol Andrei”*, Constanța, 2000, nr. 7, p. 76-108
- Rusu, D. D., *Frontul Renașterii Naționale –partid unic într-un regim autoritar*, în *Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza”*, istorie, Iași, 2000-2001, p. 404-414
- Savu, Alexandru Gh., *Sistemul partidelor politice din România 1919-194*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976
- Sandache, Cristian, *Autoritate și Spiritualitate în tipologia regimului carlist*, în *Lucrările colocviului național de istorie Cotroceni (20-22 iunie 1996)*, București, 1997, p. 234-241
- Sandache, Cristian, *Viața publică și intimă a lui Carol al II-lea*, București, Editura Paideia, 1998
- Sandache, Cristian, *Autoritate și Spiritualitate în tipologia regimului carlist*, în *Studii și articole de istoria artei. Muzeul Național Cotroceni*, București, 2001, p. 287-293
- Sârbu, Ionel, *De la Berlin la Londra. Călătoria diplomatică a lui Grigore Gafencu din aprilie 1939*, în *Analele Universității „Dunărea de jos”*, Historia, Galați, 2003, p. 173-182
- Sârbu, Ionel, *Între diplomație și război. România în relațiile internaționale în preajma și la începutul celui de al doilea război mondial*, Iași, Editura Junimea, 2002
- Sârbu, Ionel, *România și relațiile sovieto-germane (aprilie-mai 1939)*, în *Anuarul Științific al Universității „Al. I. Cuza”*, istorie, 2002-2003, Iași, p. 171-178
- Sbărnă, Gheorghe, *Politica externă a României în debaterile parlamentare (1919-1929)*, în *Analele Universității „Spiru Haret”*, istorie, 1999, p. 81-91
- Simendro, Ioan. *Monografie Ștei*, Beiuș, Editura Buna Vestire, 1996, p.49-54
- Simion, A., *Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj, 1972
- Sbărnă, Gheorghe, *Parlamentul și politica externă a României (1919-1940)*, cu un cuvânt înainte de Dumitru Preda, București, Editura Sylvi, 2000

- Sbărna, Gheorghe, *Partidele politice din România (1918-1940) programe și orientări doctrinare*, București, Editura Sylvi, 2001
- Schipor, Ilie, *Capacitatea operativ - strategică a României în primul an al celui de al doilea război mondial, (septembrie 1939- septembrie 1940)*, în *Revista de istorie militară*, 1999, nr. 4, p. 1-6
- Sonea, Emilia, Sonea, Gavrilă, *Viața economică și politică a României, 1933-1938*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978
- Scurtu, Ioan; Bulei, Ion, *Democrația la români (1866-1938)*, București, Humanitas, 1990, p.41-89; 207-218
- Scurtu, Ioan. *Istoria Partidului Național Țărănesc*, București, Editura Enciclopedică, 1994, p.104-327
- Scurtu, Georghiana, *Situația geopolitică a României în prima jumătate a anului 1939*, în *Anuarul Muzeului Marinei*, Constanța, 2001, p. 243-259, 2002, p. 343-352
- Scurtu, Costin, *Problema restituirii materialului militar românesc de către U.R.S.S. în anul 1940*, în *Buletinul Muzeului Militar Național*, 2003, nr. 2, p. 409-414
- Scurtu, Ioan, Pop, Grigore Traian, Enuța, Almira, Buzatu, Gheorghe, Ciobanu, Nicolae, *Asasinate și procese politice în România interbelică*, în *Dosarele istoriei*, 1919, nr. 6, p. 40-61
- Scurtu, Ioan, *A fost Carol al II-lea un dictator ?*, București, Editura Garamond, 1995
- Scurtu, Ioan, Hlihor, Constantin, *Anul 1940. – Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, Editura AISM, 1992
- Scurtu, Ioan, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996
- Scurtu, Ioan, *Considerații privind democrația în perioada interbelică*, în *Studii și articole de istorie*, București, 2000, p. 83-92
- Scurtu, Ioan, *Evoluții politice în Europa centrală și de sud-est (1939-1989)*, în *Istorie și Societate*, București, 2000, p. 237-243
- Scurtu Ioan, *Carol al II-lea, un portret politic*, în *Dosarele istoriei*, 2000, nr. 5, p. 14-18
- Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999
- Soare, Cornelia, Cioflină, Dumitru, *Gândirea militară, personalități și opere*, București, Editura Antent, 1999
- Soare, Aurel Constantin, *România și Europa în secolul al XX lea*, București, Editura Semne, 2000
- Stratulat, Mihai, *Revizionismul și neorevizionismul ungar*, București, Editura Globus, 1994
- Stan, Constantin, *Patriarhul Miron Cristea și criza dinastică din România (1925-1930)*, în *Angustia*, 2004, p. 181-190
- Stan, Constantin, *Atitudinea lui Iuliu Maniu față de regimul totalitar instaurat de regele Carol al II-lea (1938-1939)*, în *Acta Musei Porolissensis. Muzeul de Istorie și Artă*, Zalău, 2000, nr. 2, p. 279-301
- Stan, Constantin, *Împrejurările instaurării guvernului prezidat de Patriarhul Miron Cristea (10 februarie 1938)* în *Angustia*, 2001, p. 205-212
- Stan, Ana-Maria, *Colaborare, reticență, tensiune. Aspecte ale evoluției relațiilor româno-franceze în perioada septembrie 1939 - august 1940*, în *Revista Bistriței. Muzeul de Istorie*, 2002, p. 339-354
- Stanomir, Ioan, *Geneza unui regim autoritar: Constituția din 1938*, în *Studio Politica*, București, 2001, nr. 2, p. 367-385
- Stavarache, Dumitru, *Asistența religioasă în armata română în prima jumătate a secolului al XX-lea*, în *Mitropolia Olteniei*, 1998, p. 175-180
- Stănescu, Iulia, Stănescu, Eugen, Nicolae, Titulescu. *Aspecte ale politicii externe românești între anii 1932-1936*, în *Anuarul Muzeului Istorie și Arheologie Prahova, 1995-1996*, p. 51-62

- Selescu, Valeriu (căpitan), *Consiliul superior al apărării țării și situația lui juridică în sistemul constituțional actual*, Tipografia Școalelor militare ale aeronauticii „Regele Carol II”, 1931
- Stoenescu, Nicolae, *Acoperirea: principii – procedee - aplicațiuni*, București, 1935
- Stroescu, Dan, *Marina națională în deceniul al patrulea al secolului XX*, în *Tomis*, 2003, nr. 7, p. 22-24
- Șperlea, Florin, *Militari în politică, 1918-1940. O posibilă interpretare*, în *România în ecuația păcii și dictatului*, Pitești, București, Brașov, Cluj-Napoca, 2001, p. 272-280; *Revista de istorie militară*, 2000, nr. 5-6, p. 79-83
- Șperlea, Florin, *Militarii în politică 1919-1940. O posibilă interpretare*, în *România și ecuația păcii și dictatului*, Pitești, București, Brașov, Cluj-Napoca, 2001, p. 272-280
- Știrban, Marcel, *Programul de politică externă al guvernului liberal. Gheorghe Tătărescu (1934-1937)*, în *Analele Universității „Dimitrie Cantemir” Geografie - Istorie*, 2000, p. 393-417
- Șuta, Ion, *România la cumpăna istoriei*, București, Editura Științifică, 1991, p.29-77
- Tabouis, Geneviève, *20 de ani de tensiune diplomatică*, București, 1965
- Tașcă, Gheorghe, *Directivele politicii externe românești*, București, 1938
- Taylor, A.J.P., *Originile celui de-al doilea război mondial*, Ed. Polirom, 1999
- Trașcă, Ottmar, *Planul de atac al armatei maghiare împotriva României din 23 August 1940*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, 1999-2000, p. 219-230
- Trașcă, Ottmar, *Stenogrammele Consiliului de Miniștri al Ungariei, din 22, 28, 29 și 31 august 1940 referitoare la cel de al doilea Arbitraj de la Viena*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, 1998, p. 177-200
- Trașcă, Ottmar, *Problema Dunării în contextul relațiilor româno-germane din toamna anului 1940*, în *Relații româno-germane. Studii istorice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 101-120
- Trașcă, Ottmar, *U.R.S.S. și diferendul româno-maghiar în vara anului 1940*, în *România și relațiile internaționale în secolul XX*, Cluj-Napoca, 2000, p. 188-203
- Treptow, Kurt W., *Politica regală și alegerile din 1937-1938*, în *Studii și articole de istoria artei*. Muzeul Național Cotroceni, București, 2001, p. 277-286
- Tănase, Tiberiu, *Parlamentul și viața parlamentară din România (1930-1940)*, București, Editura Lumina Lex, 2000
- Tătărescu-Negroponete, Sanda, *Oameni și vremurile lor*, București, Editura Lumea Magazin, 2003
- Teodorescu, Virgiliu Z., 1936. *Proiect de monument Armand Călinescu*, în *Magazin istoric*, 1998, nr. 9, p. 85-86
- Trifan, Adrian, *Raporturile politice româno-bulgare în perioada interbelică*, în *Analele Brăilei*, Muzeul Județean Brăila, 2001, nr. 4, p. 2083-300
- Troncotă, Cristian, *Serviciile de informații ale armatei și apărarea granițelor României Mari*, în *Dosarele istoriei*, 2000, nr. 6, p. 44-48
- Tudor – Bihoreanu, Gheorghe, *Aspecte ale gândirii militare românești*, în *Aletheia*, 2001, p. 134-135.
- Tudorică, Nae, *Mărturisiri în dublul adevărului (8 iunie 1930—6 septembrie 1940)*, Bacău, Editura Plumb, 1993
- Țepelea, Gabriel, *Călătorii interioare*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998
- Țucra, Nicolae, *Vaşcău: comună – oraș – ținut. Monografie*, Oradea: Editura Brevis, 2000, p. 277-280
- Vanku, Milan, *Mica Înțelegere și politica externă a Iugoslaviei (1920-1938)*, Editura Politică, București, 1979
- Varlam, Ion, *Carol al II-lea: Scurtă evaluare*, în *Dosarele istoriei*, 1997, 2, nr. 11, p. 58-62

Vartic, Gheorghe, *Considerații cu privire la relațiile militare româno-polone în perioada interbelică*, în *Omagiu Istoricului militar Jipa Rotaru*, Constanța, 2001, p. 187-191

Vătenaș, Liviu, *În culisele negocierilor cu Uniunea Sovietică (1934-1947)*. Convorbiri cu *Alexandru Danielopol*, București, Editura Vremea, 2001

Vesa, Vasile, *Dictatul din august 1940. Cedare sau rezistență?*, în *Academica*, 2000, nr. 10-11, p. 15, 48

Videnie, Nicolae, *Spionii primului partid unic din România. Frontul Renașterii Naționale „jucăria” perfidă a lui Carol a II-lea*, în *Dosarele istoriei*, 2003, nr. 5, p. 16-17

Vlad, Laurențiu, *România la Expoziția de la Paris din 1937. Dimitrie Gusti și imaginea identității naționale*, în *Revista română de sociologie*, București, 2001, nr. 3-4, p. 317-338

Zidaru, Petrache, *Implicarea tribunalelor militare în judecarea proceselor politice în perioada interbelică*, în *Omagiu istoricului Militar Jipa Rotaru*, Constanța, 2001, p. 177-186

Zidaru, Marian, *Relații româno-bulgare în primăvara anului 1939*, în *Tomis*, 2003, nr. 11, p. 22-23, nr. 12, p. 104-106

Weck, Rene de, *Jurnalul unui diplomat elvețian în România, 1939-1945*, ediție de Viorel Grecu, Mandia Chinezu, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000

VII. Lucrări speciale

***, *Dezvoltare și modernizare în România interbelică (1919-1939)*, coordonatori Vasile Pușcaș, Vasile Vesa, București, 1988

***, *Diplomáciai iratok magyarorszáig külpolitikájához, 1934-1937*, IV, Akadémiai Kiadó, Budapest

***, Horthz Miklos titrkos iratoi, Kossuth Kiadó, Budapest, 1962

***, *Din cronică relațiilor poporului român cu popoarele vecine*, Editura Militară, București, 1984

***, *File din istoria militară a poporului român*, vol. 1-17, Editura Militară, București

***, *Istoria militară a poporului român*, vol. VI, Editura Militară, București, 1989

***, *Strategie militară românească în epoca modernă (1859-1999)*, coordonatori Valentin Arsenie, Petre Botezatu, Editura Nummus, București, 1999

Alevra, Nicolae, *Disciplina socială factor esențial al apărării naționale*, Atelierele grafice Socec, București, 1935

Alevra, Nicolae (general), *Noi concepțiuni în organizarea militară*, Imprimeria Națională, București, 1934

Atanasiu, Constantin, *Națiunea armată și armata de profesioniști*, Cernăuți, 1935

Bacon, Walter M. Jr., *Nicolae Titulescu și politica externă a României (1933-1934)*, Institutul European, Iași, 1999

Bartoș, Grigore, *Considerații în legătură cu vechile fortificații din părțile Bihorului*, în *Cetatea Bihariei*, 1993, nr. 4, p. 4

Bartoș, Grigore, *Linia Carol II și presa bihoreană*, în *Cetatea Bihariei*, 1993, nr. 3, p. 4

Bartoș, Grigore, *Linia fortificată Carol II*, în *Cetatea Bihariei*, 1992, nr. 4, p. 3

Bartoș, Grigore, *Locul și rolul aliniamentului fortificat Carol II în concepția de apărare a țării, în anii 1938-1940*, în *Cetatea Bihariei*, 1993, nr. 2, p. 5

Bartoș, Grigore, *Structura și caracteristicile liniei fortificate Carol II*, în *Cetatea Bihariei*, 1993, nr. 1, p. 2

Campus, Eliza, *State mici și mijlocii din centru și sud-estul Europei în relațiile internaționale. Prima jumătate a secolului al XX-lea*, București, 1988

Campus, Eliza, *Înțelegerea Balcanică*, București, 1972

Cernăianu, Ioan (maior) *Adaptarea doctrinei franceze în armata noastră*, Tipografia Adolf Ausnitz, Lugoj, 1927

Dobrinescu, Valeriu Florin, Pătroi, Ion, Nicolescu, Gheorghe, *Relații politico-diplomatice și militare româno-italiene, 1914-1947*, Editura Intact, București, 1999

- Dobrincescu, Valeriu Florin, Sârbu, Ionel, *Diplomația României de la garanții la neutralitate, aprilie - septembrie 1939*, Editura Vrantop, Focșani, 1997
- Dobrincescu, Valeriu Florin, Nicolescu, Gheorghe, *Plata și răsplata istoriei. Ion Antonescu, militar și diplomat (1914-1940)*, Institutul European, Iași, 1994
- Gafencu, Grigore, *Ultimele zile ale Europei, o călătorie diplomatică întreprinsă în anul 1939*, Editura Militară, București, 1992
- Gocioman, Aurel, *România și revizionismul maghiar*, Cluj-Napoca, Clusium, 1996
- Gorsky, Alexandru, *Din problemele apărării naționale pentru tineretul român*, București, 1933
- Dulca, Mircea, Moșincat, Constantin, *Operațiuni cu bonuri pentru înzestrarea armatei la Casa de păstrare a județului Bihor*, în *Aletheia*, 1997, nr. 8, p. 117-123
- Ionescu, Mihail E., *Încheierea alianței militare balcanice tripartite 1936*, în *Revista de istorie*, 1974, nr. 12
- Ionescu, Mihail E., *Preliminariile încheierii convențiilor militare balcanice (1934 - 1936)*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. I, București, 1973
- Iorga, Nicolae, *Istoria Românilor*, vol. X, București, 1939
- Hillgruber, Andreas, *Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu*, Editura Humanitas, București, 1994
- Loghin, Leonida, *Mari Conferințe internaționale, 1939-1945*, Editura Politis, București, 1989
- Manciulea, Ștefan, *Granița de vest*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1994
- Moisuc, Viorica, *Premisele izolării politice a României. 1919-1940*, Editura Humanitas, București, 1991
- Moghior, Neculae, *Frontiera de vest un ghimpe în ochiul neprietenilor*, în *Pietre de hotar*, Vol.8, Editura Tipo MC, Oradea, 2009 (în curs de apariție)
- Moșincat, Constantin, *Aspecte ale activității comisiei mixte româno-ungare pentru evacuarea Ardealului cedat (septembrie 1940)*, în *România în contextul internațional la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Studii și comunicări*, Editura CTEA, București, 2005, p. 377-391
- Moșincat, Constantin, *Rolul Apusenilor în soluțiile teoretice promovate de gândirea militară pentru apărarea graniței de vest interbelice*, în *In honorem Viorel Faur*, Editura Universității din Oradea, 2006, p.413-419
- Moșincat, Constantin, *Argument*, în *Pietre de hotar*, vol. 1, Editura GP, Oradea, 1998, p. 5-8
- Moșincat, Constantin, *Primejdia ungrească asupra României Mari*, în *Pietre de hotar*, vol. 2, Editura GP, Oradea, 1999, p. 580 - 586
- Moșincat, Constantin, *Aspecte inedite privind acțiunile grupului etnic german*, în *Pietre de hotar*, vol. 3, Editura Tipo MC, Oradea 2003, p. 65-71
- Moșincat, Constantin, *Informativ și contrainformativ în preajma Ultimatumului sovietic, din 26 iunie 1940 și a Dictatului de la Viena, din 30 august 1940*, în *Aletheia*, 1994, nr. 4, p. 28-32
- Moșincat, Constantin, *Apărarea frontul de vest și evacuarea unităților din zona fortificațiilor reflectate în documente inedite*, în *Pietre de hotar*, vol. 5, Editura Tipo MC, Oradea 2005, p. 151 - 166
- Moșincat, Constantin, *Mitropolitul Bucovinei Visarion și mișcarea spirituală din Vestul României Mari*, în *Analele pascănene*, 2006, nr. 2, (în curs de apariție)
- Moșincat, Constantin, *Contribuția episcopului Nicolae Popoviciu la reînființarea episcopioilor ortodoxe de Maramureș, și Timișoara*, în *Cele trei Crișuri*, 2006, nr.4, p. 52-61
- Moșincat, Constantin, *Politica revizionistă ungară în documente și în presa bihoreană a perioadei interbelice*, în *Revista de istorie contemporană*, 2006, nr. 2, p. 52-66

- Moșincat, Constantin, *Planul de campanie „Avram Iancu” - 1939/1940*, în *Cetatea Bihariei*, 2005, nr. 3, p. 56-61
- Moșincat, Constantin, *Servituți și expropriieri pentru construcția liniei fortificate din vestul României*, în *Cetatea Bihariei*, 2005, nr.2, p. 54-57
- Moșincat, Constantin, *Considerații referitoare la fortificația militară a frontierei de vest a României (1930-1940)*, în *Cetatea Bihariei*, 2006, nr. 1, p. 83-92
- Murgescu, Costin, *Casa regală și afacerile cu devize*, Editura Academiei, București, 1970
- Mușat, Mircea, Ardeleanu, Ion, *România după Marea Unire (noiembrie 1933-septembrie 1940)*, vol.2, partea 2-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988
- Neagoie, Sever, *Teritoriul și frontierele în istoria românilor*, Editura MI, București, 1995
- Oroian, Teofil, Nicolescu, Gheorghe, Oșca, Alexandru, *Șefii Statului Major General Român (1859 - 2000)*, Editura Europa Nova, București, 2001
- Otu, Petre, Botoran, Constantin, *Dimensiunea militară a securității naționale a României în perioada 1919-1940*, în *Interesul național și politica de securitate*, București, 1995, p. 230-241
- Oșca Alexandru, *Drama cehoslovacă (1939)*, în *Document*, 2000, nr. 3, p. 15-25
- Oșca, Alexandru, *Managementul crizelor regionale. Modelul Balcanic interbelic*, București, 2003
- Pătrășcanu, Lucrețiu, *Sub trei dictaturi*, Editura Politică, București, 1970
- Pătroi, Ion, Dobrinescu, Valeriu Florin, *România și Anglia în anii '30*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1997
- Popișteanu, Cristian, *România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică*, București, 1968
- Retegan, Mihai, *În Balanța forțelor*, Editura Semne, București, 1997
- Savu, Alexandru G., *Modelul războiului de apărare preconizat în politica militară românească interbelică*, în *Armata și societatea românească*, București, 1980
- Savu, Alexandru Gh., *Sistemul partidelor politice din România 1919-1940*, București, Editura Științifică și enciclopedică, 1976
- Savu, Alexandru Gh., *Dictatura regală (1938-1940)*, Editura Politică, București, 1976
- Sichitiu, Ion (general de divizie), Ioanițiu, Alexandru (colonel), *Elemente de strategie*, Cartea Românească, București, 1936
- Slăvescu, Victor, *Potențialul de război economic și financiar al României*, Tipografia Școlii Superioare de Război, București, 1937
- Scurtu, Ioan, *Viața politică din România (1918-1944)*, Editura Albatros, București, 1982
- Stamate, Grigore, *Frontiera de vest a României*, Editura Militară, București, 1997
- Șeișanu, Romulus, *Principiul naționalităților. Originea, evoluția și elementele constitutive ale naționalității. Tratatul de Pace de la Versailles, Saint-Germain, Trianon, Neuilly-Sur-Seine, Sèvres, Lausanne. Studiu istoric și de drept internațional public*, ediție cu studiu introductiv și note de Constantin Schifirneț, Editura Albatros, București, 1996
- Șorban, Raoul, *Fantasma imperiului ungar și Casa Europei. Maghiaromania în doctrina ungarismului*, Editura Globus, București, 1990
- Talpeș, Ioan, *Criza renană și politica externă a României*, în *Anale de istorie*, 1987, nr. 5
- Talpeș, Ioan, *Diplomație și apărare (1933-1939)*, București, 1988
- Taylor, A.J.P., *Originile celui de-al doilea război mondial*, Editura Polirom, București, 1999
- Tomescu, Mircea (căpitan), *Știința militară și doctrina românească*, București, 1937
- Tomescu, Mircea (căpitan), *Conducerea războiului de coaliție*, Craiova, 1932
- Ioan Talpeș, *Diplomație și apărare. Coordonate ale politicii externe românești 1933-1939*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1988
- Tuțu, Dumitru, *Alianțele militare ale României (1921 - 1939)*, în *Probleme de politică externă a României 1918 - 1940*, vol. 2, București, 1977

- Tuțu, Dumitru, *Înțelegerea Balcanică și rolul său în apărarea păcii și securității în sud – estul Europei*, în *Studii și articole de istorie*, 1968
- Zaharia, Gheorghe, Botoran, Constantin, *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic, 1919-1939*, București, 1981
- Zub, Al, *Istorie și istorici în România interbelică*, București, Editura Junimea, 1989
- Dumitru Vasiliu, *Fortificația permanentă contemporană*, Tipografia revistei genului, Cotroceni, București, 1933
- Verdeș, Constantin, *Tratat de geografie militară*, Tipografia Ziarului Universul, București, 1939
- Verdeș, Constantin, *România, studiu geografic, fizic, economic și militar*, vol. 1, ediția a 2-a, Tipografia ziarului Universul, București, 1939
- Vizanti, George, Urlățeanu, Scarlat, *Strategia românească în viitorul război*, Tipografia Curții regale, București, 1932
- Vladu, Mircea, *Fortificațiile în războiul modern*, Editura A.I.S.M., București, 2003
- Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier 1919-1941*, București, Humanitas, 1993, p.152-164; p.183-265
- Watson, Seton H., *Easten Europa between the Wars 1918-1945*, Londra, 1946
- Zăinescu, Ion C., Selescu, Valeriu, *Organizarea și mobilizarea armatei: principii*, București, 1934

C U P R I N S

Iredenta maghiară. Repere istorice	p.9
Iredenta maghiară în România	p.16
Aspecte privind propaganda ungară la granița de vest a României	p.24
• <i>Documente</i>	p.46
Măsuri de propagandă națională la granița de vest	p.103
Politica revizionistă ungară demascată de presa bihoreană în perioada interbelică	p.108
• <i>Documente</i>	p. 122
Pregătiri de război ale Ungariei horthyste	p. 128
Politica alianțelor anti-revizioniste	p.140
• <i>Documente</i>	p.165
Neorevizionismul unguresc	p.263